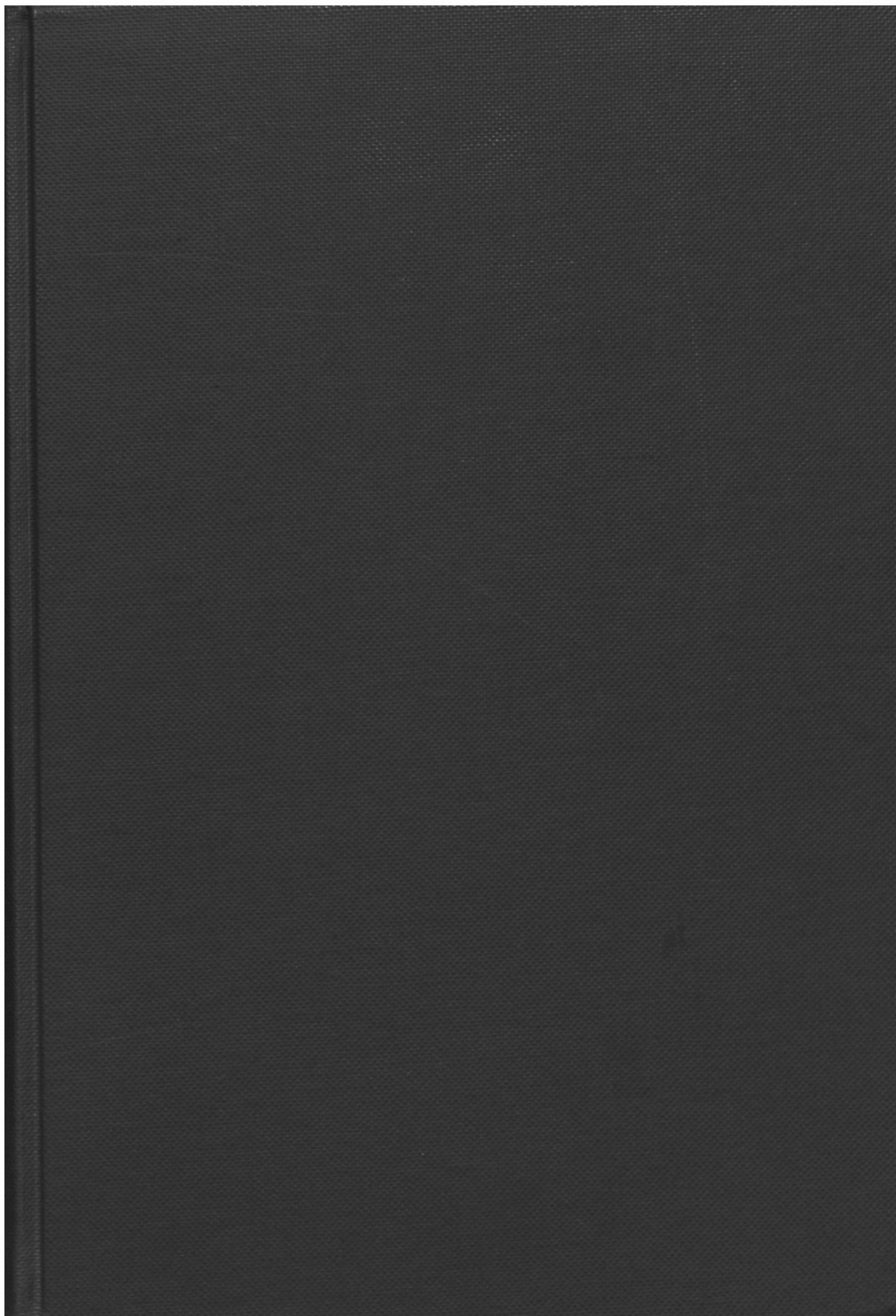

DE WEST-INDISCHE GIDS

De

West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Mr JOHANNA L. G. FELHOEN KRAAL
Mr B. DE GAAY FORTMAN, W. R. MENKMAN
Dr P. WAGENAAR HUMMELINCK
EN Dr J. H. WESTERMANN

VIER EN DERTIGSTE JAARGANG

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1953

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD VAN DE VIER EN DERTIGSTE JAARGANG

BIBLIOGRAFIE

BOUWSTEENTJES

De uitgave van *De West-Indische Gids* wordt mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de STICHTING CULTURELE SAMENWERKING, Amsterdam, en van de volgende donateurs: N.V. ASSURANTIE MAATSCHAPPIJ DE NEDERLANDEN van 1845, 's-Gravenhage, N.V. BILLITON MAATSCHAPPIJ, 's-Gravenhage, N.V. CURAÇAOSCHE HANDEL MAATSCHAPPIJ, Amsterdam, KONINKLIJKE LUCHTVAART MAATSCHAPPIJ N.V., 's-Gravenhage, MADURO & CURIEL'S BANK N.V., Curaçao, NEDERLANDSCHE HANDEL MAATSCHAPPIJ N.V., Amsterdam, N.V. OVERZEESE GAS- EN ELECTRICITEITMAATSCHAPPIJ, Rotterdam, DE SURINAAMSCHE BANK N.V., Amsterdam.

1 JULIJ 1863

De dag der hervorming is aangebroken, het uur der vrijmaking geslagen, een nieuw tijdperk verschenen, een nieuw leven aangevangen. — Tot den Almagtige werden binnen de tempelwanden dankbare gebeden opgezonden voor die zegepraal van het Christendom op den gruwel der slavernij.

Hulde zij toegebragt aan Nederland, dat het de smet heeft uitgewischt, hetwelk op zijne grootheid kleefde; hulde aan den Koning, die den wensch der natie, om de schuld van het voorgeslacht uit te delgen, heeft vervuld; hulde aan de Staatsligchamen, die de pogingen der Regering hebben ondersteund, waardoor aan duizende natuurgenooten de regten van den mensch zijn teruggegeven en hun die zelfstandigheid is gewaarborgd, waarop zij aanspraak mogten maken en waardoor zij in staat zijn gesteld, op den weg van vooruitgang en beschaving, aan de zijde hunner medeburgers, met vertrouwen, den voet te zetten. — Verheugen wij ons in hunne blijdschap en betoonen wij ons bereidwillig om hunne schreden op de nieuwe baan, met innige belangstelling te leiden.

Aan het tegenwoordige oogenblik is eene reeks van jaren gehecht; van onze gezindheden, van onze maatregelen in dit huidig uur hangt het toekomstig lot des Vaderlands af. 'T is waar dat er veel ontbreekt, wat wenschelijk ware om waarborg te verschaffen voor eene geruster intrede van het nieuw maatschappelijk leven; doch, is het ons oogmerk om naar het goede te streven, ons ernstige wil om het land onzer inwoning voor hevige schokken te bewaren en in bloei te doen toenemen; dan verheffen wij ons boven alle moeijelijkheden en bezwaren, betoonen eerbied aan de wet, en wekken, door eigen voorbeeld, anderen op, om, door handhaving van rust en orde, door arbeidzaamheid en vlijt, den grond te leggen voor eene gelukkige toekomst. — Reeds ontdekken wij een opgewekten ondernemingsgeest, een toeleg op landbouwkundige nijverheid, een uitbreiding van handelsbeweging, een streven naar ontwikkeling, die het beste doen hopen, het gunstigste doen verwachten.

Welgemoed dan den dag van heden begroet, den dag, op welken de menschheid, in hare waarde wordt erkend. — Met liefde en belangstelling de juichende verlosten uit de slavernij met deze weldaad geluk gewenscht en hen aangespoord om, door goed gedrag, onderwerping aan de wet en arbeidzaamheid, zich haar waardig te betoonen. — Met moed en standvastigheid het nieuwe tijdperk in de geschiedenis van het Vaderland ingegaan, met ijver ons toegelegd op de betrachting onzer burgerpligten, met vereende krachten zamengewerkt tot welzijn van het algemeen, en met welwillendheid ons toegerust om de nieuwe leden onzer vrije maatschappij op te leiden tot den weg van deugd en pligt!

Zoo zal de groote gebeurtenis zegenrijk voor de bevolking, heilzaam werken op den bloei en de welvaart van *het dierbare Suriname*!

AAN DE GEËMANCIPEERDEN.

Gij zijt heden vrij. Uw vroeger stand is afgelegd, en gij ziet U in onze maatschappij ingelijfd, met al de regten, welke aan ons zijn toegekend, behoudens de verpligtingen, welke aan uwe vrijmaking zijn verbonden. Wij allen wenschen U geluk met deze standverwisseling. Wij nemen deel in uwe vreugde en zijn blijde den dag te beleven op welken gij als zelfstandig wezen, in ons midden kunt verkeeren.

Wees gij ook regt dankbaar voor die groote weldaad. Vergeet nimmer wat uwe vorige meesters en meesteressen voor U zijn geweest; hoeveel zorg zij voor U en uwe kinderen, die dit nog niet wel beseffen, hebben gedragen, en hoe veel liefde gij, zelfs dáár, waar menigeen ze verbeurd had, van hen hebt ondervonden.

Bewijst hun nu, op uwe beurt, eene hartelijke wederliefde en draagt hun de achting toe, welke zij verdienen. — Betoont U jegens het Bestuur des lands als gehoorzame onderdanen; onderwerpt U aan de wet; vervult de verpligtingen onder welke het den Koning behaagd heeft, U van de slavernij te verlossen; weest gehecht aan de plaats, waar gij U thans bevindt; arbeidt met lust en ijver; gebruikt uw verdiend loon met wijsheid; laat het uw trots zijn, den naam van brave burgers U waardig te maken, en uw juichtoon altoos zijn:

LEVE DE KONING!

Uit: *Gouvernements Advertentie Blad 2 Julij 1863*, p. 2.

De *Surinaamse Historische Kring* — welke op 7 Juli 1951 te Paramaribo werd opgericht — stelt zich ten doel: *a* het aankweken van meer historisch besef, vooral bij de jeugd; *b* het wekken van meer belangstelling voor het vormen en in stand houden van archieven; *c* het bevorderen van monumentenzorg. Bestuur: W. VAN DIJK, leraar geschiedenis M.O. (voorz.); PH. A. SAMSON, Secr. Kamer v. Kooph. en Fabr. (secr.); C. GETROUW, hoofdonderwijzer; frater M. F. ABBENHUIS, onderwijzer; J. P. KAULESAR SUKUL lit. drs., Districts-Commissaris.

DE STEMMING VAN DE BEVOLKING VÓÓR, TIJDENS EN NA DE EMANCIPATIE VAN DE SLAVEN IN SURINAME

DOOR

C. F. G. GETROUW

In de tijd vóór de Emancipatie — op 1 Juli 1863 — bestond de bevolking van de kolonie uit vrijen en slaven. Tot de vrijen behoorden, als voornaamste hoewel niet grootste groep, de blanken, die de grote landbouw en de handel in handen hadden, of die als gouvernementsambtenaren of militairen een functie bekleedden. Groter was de groep van de vrije Negers en kleurlingen, maar gering hun invloed. Ook de Indianen waren vrij, maar zij namen geen deel aan het leven naar buiten van de kolonie, en aan hun stemming gaven zij op generlei wijze uiting. De Bosnegers waren eveneens vrij; zij waren de nakomelingen van de weggelopen slaven, met wie het Bestuur verdragen gesloten had en voor wie bij een nieuw verdrag in 1856 vele beperkingen in bewegingsvrijheid werden opgeheven (*G.B. 1856*-8). De Marrons waren niet vrij; door Bestuur en overige bevolking werden zij als weglopers en opstandelingen beschouwd; zij waren de onruststokers, met wie men niet op goede voet kon staan.

Van deze bevolkingsgroepen zullen wij in enkele trekken de stemming weergeven in verband met de gebeurtenis van de Emancipatie. De stemmingen hebben zich geuit in verkondigde meningen en in handelingen, die de openbaring waren van hetgeen men dacht en voelde.

Sterker dan ooit was door de Emancipatie in Demerara, in 1834, en in Cayenne, in 1848, het verlangen naar vrijheid in de harten van de Surinaamse slaven opgevlamd. Daarom namen zij de vrijheid, die men hun niet schonk, waar zij maar konden. Uit de districten Coronie en Nickerie, die het dichtst bij de Engelse grens liggen, namen velen de vlucht naar Berbice per corjaal

(ZEEGELAAR, p. 14–15). Ondanks militaire bewaking wist een slaaf, een zekere Filip, met een schoener van zijn meester er van door te gaan met vele lotgenoten uit Coronie (Id., p. 17–18).

Ongeveer gelijktijdig met deze ontwaakte geest bij de slaven kwam ook een liberale ontwaking, een beter inzicht, bij vele ontwikkelde Nederlanders, hetgeen zich openbaarde zowel bij de Regering als in de Staten-Generaal. Het gevolg hiervan was een stemming van zachtheid, die geleid heeft tot de invoering van een „mild slavenreglement" in 1851, dat als nog te streng in 1856 door een milder vervangen werd (*G.B. 1856*–10). Dit reglement beperkte de macht van de eigenaren over hun slaven, het gaf betere voorschriften omtrent huisvesting, voeding, kleding, verpleging en straffen. Een mannelijke slaaf mocht niet meer dan vijftien, een slavin niet meer dan tien zweepslagen krijgen. Ook de contrôle van de landdrosten was een zegen: nu pas begonnen de slaven een gevoel te krijgen, dat men hen voor mensen aanzag. Maar als Gouverneur SCHIMPF beweerde, dat in Suriname de slavernij nog maar in naam bestond, was dat zeker niet in overeenstemming met de werkelijkheid. Gelukkig, dat de handhaving van het reglement niet in 's Gouverneurs handen gesteld was, maar in die van de alleszins redelijke en competente Procureur-Generaal Mr J. W. GEFKEN. Spoedig zagen de slavenmeesters, dat het niet een dode letter was. De P.G. had de werkelijke bedoeling om overtreders er van de voorgeschreven straffen op te leggen. Ook de slaven hadden het recht met hun klachten bij Mr GEFKEN aan te lopen; hij luisterde naar ze en onderzocht alles. En deze gewezen secretaris van de Maatschappij tot afschaffing van de slavernij heeft velen voor het gerecht gebracht. „Het ongelukkig lot gekerkerd te worden is verder het deel geweest van vele planters in de tijd van Proc.-Gen. Gefken" (ZEEGELAAR, p. 27). Wij kunnen ons voorstellen met welk een triomf de slaven zulk een vernedering van een planter vierden! Aan zijn gezag was een zware slag toegebracht; na zijn straf moest hij op een andere plantage te werk gesteld worden. Maar ook hier bleef na korte tijd de reden van zijn verplaatsing aan geen enkele slaaf onbekend.

Zelfs in 1863 werden slaveneigenaren voor het gerecht gebracht wegens het toedienen van meer dan het aantal voorgeschreven zweepslagen. MARIANNA WOLFF werd door het College van Kleine Zaken tot zes dagen gevangenisstraf veroordeeld, omdat zij de slavin LEENTJE, die n.b. niet aan haar toebehoorde, met een stok had geslagen (*K.V. 1863*). Uit de Koloniale Verslagen

blijkt de strenge toepassing van het Slavenreglement tegenover nalatige directeuren en meesters. Zij kregen aanschrijving om de slavenwoningen te verbeteren, of om beter voeding te geven, of om het hospitaal te repareren, of om de rusttijden van de slaven in acht te nemen. Werd hieraan geen gevolg gegeven, dan volgde straf. In zijn verslag van het jaar 1862 schrijft de P.G.: „In het afgelopen jaar had ik mij, met het oog op de toen op handen zijnde emancipatie, tot een strenge handhaving der voorschriften van het reglement der slaven op de plantages en gronden verplicht geacht. Vandaar dan ook de veele [49 stuks!] aanschrijvingen door mij uitgezonden. Ten aanzien van de negerwoningen en ziekenhuizen was ik echter verplicht eenigszins toegevend te zijn, naardien het bezwaarlijk van eigenaren of administrateurs te vergen was zich buitengewoone uitgaven te getroosten, in de onzekerheid waarin velen verkeerden of de plantages na de vrijverklaring der slaven zouden worden aangehouden" (*K.V. 1862*). In hetzelfde verslag zegt Mr Gefken, dat hij toch verplicht was „een zeer nalatige bevelhebber eener plantage te bekeuren wegens nalatigheden in onderhoud van de slavenwoningen". Omdat de slaven wisten, wat hun toekwam, traden ze zeer driest op, maar ook dit was geen reden om niet te voorzien in hetgeen voorgeschreven was. Hierover zegt Mr Gefken:„Wat betreft de verstrekking van kleeding-behoeften en wollendekens ben ik met meerdere gestrengheid te werk gegaan en wel hoofdzakelijk met het doel om alle misnoegdheid onder de Negers zooveel moogelijk te voorkomen".

Het ware verkeerd te menen, dat de gunstige stemming van het Gouvernement tegenover de slaven tot gevolg had, dat de rechten van de meesters niet meer werden erkend en beschermd. Niets zou minder waar wezen. Zelfs tot kort voor de Emancipatie kregen de slaven nog hun verdiende straffen, maar nu niet zozeer zweepslagen als wel onthouding van hun bittertje, opsluiting met of zonder boeien, dwangarbeid. In 1861 werd straf opgelegd aan 171 slaven en 87 slavinnen, terwijl op het Piket van Politie aan 174 slaven in totaal 1098 slagen werden toegediend (*K.V. 1861*). In hetzelfde verslag lezen we, dat de slaaf Adolf vier dagen opsluiting kreeg zonder boeien, omdat hij de vrije persoon Johanna Clasina Boeck met het woord „beest" had uitgescholden. Amba en Josefina kregen resp. zes maanden en één maand gevangenisstraf, omdat zij zich tegenover de politie hadden verzet (*K.V. 1861*). Het Gouvernement

beschermde dus de negerslaven, maar liet de meesters niet onbeschermd; het erkende hun rechten. Maar het waren de meesters, voor wie de grens van het recht te eng was; zij waren altijd gewoon geweest met onbegrensde rechteloosheid over hun slaven te heersen, dat zij zich zeer moeilijk konden aanpassen aan de ruimte, die hun nu door de wet toegemeten werd.

Hoe dichter de Emancipatie naderde hoe driester de slaven werden. Het *Koloniaal Verslag* van *1862* spreekt van „verregaande ongeregeldheden te Bergendal", maar „gepaste maatregelen en machtsvertoning herstelden de orde". Ook de cijfers 333 slaven en 136 slavinnen, die gestraft werden, wijzen op erge verstoring van de orde. Op het Piket van Politie werden in 1862 echter slechts aan 42 personen in totaal maar 590 zweepslagen toegediend.

Intussen was in Nederland de wet tot afschaffing van de slavernij aangenomen; het stond vast dat op 1 Juli van het volgende jaar alle slaven hun vrijheid zouden krijgen. Echter was de slechte stemming onder de slaven niet verbeterd door de afkondiging van deze wet bij besluit van 3 October 1862. Opdat alle slaven dit besluit zouden verstaan, had Gouverneur VAN LANSBERGE het in het Negerengels laten vertalen. In deze proclamatie richtte de Gouverneur zich tot de slaven; hij wenste ze geluk met de aanstaande, spoedige bevrijding en gaf ze een aansporing tot goed gedrag en werkzaamheid. Van de uitwerking van de proclamatie zegt het *Kol. Verslag*: van *1862* „De Emancipatiewet werd door de slavenbevolking over het algemeen met kalmte en niet met uitbundige vreugde vernomen". Ook na deze proclamatie bleven slaven nog weglopen. Toen volgde de Algemene Amnestie van 20 October 1862. Als gevolg hiervan keerden vele weglopers terug. In het *Verslag* staat geschreven: „De maatregel der amnestie bleek tenvolle aan de bedoeling te beantwoorden". De hoofdman BROOS echter en zijn bende volhardden in hun wantrouwen tegen het Gouvernement en gaven hun vijandige houding niet op. Pas na de Emancipatie zou hij de tussenkomst van de Evangelische Broeder Gemeente inroepen tot verzoening met het Bestuur. De meeste teruggekeerden kregen geen straf, alleen in 12 gevallen werd rechtsvervolging ingesteld. Maar ook deze goede gezindheid aan de kant van de Overheid was niet bij machte de diep ingewortelde kanker van wantrouwen tegen de blanken uit te roeien. Immers tot nog kort vóór de vrijverklaring, nl. in de eerste helft van 1863, ont-

brak het bij de slaven niet aan ongehoorzaamheid, verzet en verregaande brutaliteit tegenover de meesters, zoals blijkt uit de getallen van 277 slaven en 93 slavinnen, die in dat half jaar straf van opsluiting en dwangarbeid moesten ondergaan (*K.V. 1863*).

Over de reactie van de slaveneigenaren op de afkondiging van de emancipatiewet lezen we bij ZEEGELAAR (p. 37):,,..... de tijding, die het gelaat van de slaven met een heldere, zichtbare glans verlichtte, tevens dat van vele slaveneigenaren met een sombere, doffe schijn bedekte en laatstbedoelden grote bezorgdheid in plaats van vreugde veroorzaakte". Dat de wet een schadeloosstelling van 300 gld. per slaaf beloofde, was maar een schrale troost. Nog slechter werd de stemming bij deze heren, toen zij zagen met welke grote nauwkeurigheid de verificatie van de slaven plaats vond; de bewijzen dat de slaven hun werkelijk toebehoorden moesten geleverd worden; de slaven moesten aanwezig zijn (*G.B. 1863*–6).

Het slechtst er aan toe waren de eigenaren van plantage Rac à Rac, waar alle slaven op een nacht in 1862 gevlucht waren om zich bij BROOS aan te sluiten, nadat zij eerst een groot afscheidsfeest met banja-dans gehouden hadden, waarvan de bedoeling natuurlijk niet begrepen was door directeur en opzichters (ZEEGELAAR, p. 34; *K.V. 1862*). Het feit van de verificatie bracht echter aan de slaven de overtuiging, dat het ernst was met de vrijverklaring; alle twijfel scheen uitgesloten. ,,Op de plantages hoort men sedert de verificatie der slaven niet meer van onlusten" (Z., p. 61).

De Emancipatiedag van 1 Juli 1863 moet een enige dag zijn geweest, een dag, waarvan wij nu ons slechts een flauwe voorstelling kunnen vormen. Hij wordt door de zendeling P. M. LEGÊNE (p. 60) vergeleken met de bevrijdingsdag van Nederland. ,,Wie in Nederland 5 Mei 1945 heeft meegemaakt kan de blijdschap beseffen. Hij kan ook begrijpen, dat deze vrijgeworden mensen, zo spoedig dit hun mogelijk was, de plantages verlieten om elders een stuk brood te verdienen, waar zij niet voortdurend werden herinnerd aan die vreselijke tijd van vernedering, ontering en mishandeling".

Het was een Woensdag, een mooie dag met heldere zonneschijn. De Gouverneur had bepaald, dat een algemene dank- en bidstond zou gehouden worden in alle kerken (*G.B. 1863*–18).

Daarom waren reeds daags te voren de kerken prachtig versierd door de toekomstige vrijen zelf. De godsdienstleraren hadden de mensen voorbereid op een gepaste viering van de vrijheidsdag; zij moesten hun vrijheid aannemen op een christelijke en niet op een heidense manier.

Toen dan ook volgens de voorschriften (*G.B. 1863*–19) de een-en-twintig kanonschoten om zes uur 's morgens aan 33.000 mensen de Emancipatie aankondigden, was het over een land van vrije, opgewekte, dankbare burgers dat de schoten galmden. Maar hoe uitgelaten de feestelingen ook waren, ze gaven op gepaste wijze uiting aan hun vreugde. De militaire patrouilles, welke men uit voorzorg had uitgezonden, hadden niets te doen. Is het niet een grote eer voor onze voorouders, dat alle schrijvers de viering van de Emancipatie als een voorbeeld van orde vermelden? Met voldoening mogen tot vandaag de zendelingen en de missionarissen neerzien op dit bereikte resultaat, dat uitsluitend aan hun arbeid moet worden toegeschreven (THOMSON, p. 141). Mocht het *Rapport van de Staatscommissie* in *1855* (p. 271) schrijven: „Tot dusverre valt er omtrent de uitwerking van het Godsdienstig Onderwijs helaas nog niet veel gunstigs te zeggen", nù openbaarde zich voor allen het tastbare resultaat van dit onderwijs.

Een paar dagen lang heeft men feest gevierd, maar ook hieraan moest een einde komen. Plotseling betrokken de gezichten. Het zou geen tijd worden van zalig niets doen; ook door de vrijen moest er gewerkt worden. Niet weinigen vroegen daarom, of het dan werkelijk vrijheid was, nu zij gedwongen waren een arbeidscontract te sluiten, dat hen verplichtte minstens vier dagen van de week te werken? En dat zij hiermede reeds op 6 Juli moesten beginnen. Op de eerste dag van October moest ieder aan het werk zijn (*G.B. 1863*–20). Het sluiten van de werkcontracten veroorzaakte veel moeilijkheden. Men zag de mensen heen en weer trekken van de ene plantage naar de andere, omdat hier hun dit niet beviel en daar weer iets anders hun tegenstond. Met het geld dat zij ontvangen hadden, waren ze niet zuinig; ze kochten veel in de winkels van de Portugese en Chinese immigranten, die intussen in de handel waren gegaan en kleine winkels hadden opgericht (ZEEGELAAR, p. 66).

De spreekwoordelijke luiheid van de Neger is overdreven. In die dagen hebben velen weliswaar getoond afschuw te hebben van de plantage-arbeid, maar dit was niet in de eerste plaats

uit luiheid, doch uit een diep gewortelde haat tegen de plantage, met al haar herinneringen aan mishandeling, vernedering en onvrijheid.

Echter boden de getroffen Bestuurs-maatregelen niet veel kans voor een leven van niets doen. Immers, op 16 Juni 1863 was een besluit uitgevaardigd tegen landloperij en bedelarij (*G.B. 1863*-16); en kort daarop werden ook lediggang en zwerverij verboden (Id. -17). Dat deze besluiten niet tot gevolg hadden, dat de verboden euvelen als bij toverslag verdwenen, is alleszins te begrijpen; maar zij die zich er aan schuldig maakten, werden gestraft, hetgeen op anderen een goede uitwerking had.

Zeer wijs moeten wij de handelwijze van het Bestuur noemen, om zich niet alleen van deze negatieve middelen te bedienen, maar ook positief te werk te gaan, o.a. door aan contractanten die goed hadden opgepast, ontheffing van het Staatstoezicht te verlenen. Toch tekent Gouverneur VAN IDSINGA hierbij aan, dat hij van dit recht slechts zeer spaarzaam gebruik maakt, omdat de ontslagenen de mening zijn toegedaan, dat zij ook van elke geregelde arbeid worden vrijgesteld (*K.V. 1868*).

Dat het voor de beheerders van plantages zeer moeilijk was zich in de nieuwe situatie te schikken, daarover behoeven wij ons niet te verbazen.

Nog lang na de Emancipatie vinden we uitlatingen van grote ontstemming bij de vroegere slavenmeesters. Zo bv. in het dagblad *De Kolonist* van *1867*. Het nummer van *13 Juni* bevat de volgende ontboezeming: „Suriname is niet alleen in kwijnende staat, maar door de onvoorbereide vrijverklaring is het een geheel uit elkaar gerukte maatschappij geworden, welke alleen door veel kennis en voorzichtigheid, echter gepaard met flinke handelingen, weder hersteld kan worden". Mocht in dit nummer de vrijverklaring een onvoorbereide daad genoemd worden, dat van *16 Juni* noemt de Emancipatiewet „een prachtig kunstgewrocht". De schrijver van dit ingezonden artikel klaagt, dat de geëmancipeerden meer rechten hebben dan de vrijgeborenen. Hij brengt verschillende grieven tegen de gecontracteerden naar voren en spreekt de overtuiging uit, dat alleen openbaring van grieven „de eenige anker van hoop is", dat er verbetering komt.

Nog scherper drukte de schrijver van een ingezonden artikel zich uit op *23 Juni*, naar aanleiding van de gevallen, dat vrijverklaarden geweigerd hadden contracten voor het volgende jaar te tekenen, als niet voldaan werd aan hun eis om bepaalde gezagvoerders te verwijderen. Na onderzoek werd aan deze eis voldaan (hetgeen voor ons een bewijs is, dat hij niet ongegrond was!). Maar de verstoorde stemming van de inzender lucht zich aldus: „Over enige jaren zullen de nieuwe gezagvoerders aan hetzelfde lot bloot staan naar de wil van de Dames

en Heren. De Philantropen hebben voldaan aan de zin van hun zwarte Broeders en Zusters. Waar zal deze toegevendheid en valse philantropie toe leiden?".

Toch was de slechte stemming van de gezagvoerders te begrijpen en te verklaren. Zij hadden te kampen niet alleen met hun veranderde, beperkte positie, maar ook met geldgebrek; ze waren overgeleverd aan de kooplieden, die voorschotten gaven op de plantageproducten, maar die de meeste voordelen naar zich toetrokken. Gebrek aan wissels voor betalingen in het buitenland maakte de kooplieden op hun beurt kregel; het betalen met muntspeciën had bijna alle geld uit het land doen wegvloeien (*K.V. 1865*). Een lichtstraal van hoop gaf de in 1865 opgerichte Surinaamsche Bank, welke geld voorschoot tegen 8, 9, 10, zelfs 11 procent (*K.V. 1865–'70*). Een tweede lichtstraal kwam van de Nederlandsche Handelmaatschappij, die in 1867 als plantagebezitster optrad. Maar nadat in korte tijd zeven ton van de Surinaamsche Bank over de plantages weggevloeid was, moest de credietverlening beperkt worden.

Geen wonder, dat vele van de ontstemde heren met blijdschap zagen, dat VAN LANSBERGE op 2 Aug. 1867 naar Nederland vertrok. Men hoopte dat „de onheilen" die hij over dit land gebracht had met hem meegingen. Maar de vrijverklaarden zagen dit vertrek met betraande ogen aan. Die van de stad boden hem als geschenk een zilveren theeblad.

Ondanks alle moeilijkheden en critiek bleef er toch ruimte over voor genot en afleiding. Een voorbeeld halen we uit het *Koloniaal Nieuwsblad* van *1865*, waarin advertenties voorkomen van het Circus Luande, dat niet minder dan vijftien voorstellingen gegeven heeft, tegen toegangsprijzen van 3 gld. voor een logeplaats, 2 gld. voor balcon en 1,50 voor parterre. Moeten wij zulks zien als een vluchten uit de werkelijkheid om de zorgen te vergeten in een andere blijde, onwerkelijke wereld?

We zien in de jaren na de Emancipatie bij de plantage-eigenaren een sombere stemming als gevolg van financiële moeilijkheden zonder hoop op uitkomst, van gebrek aan werkkrachten en van de afdaling van hun hoge positie.

Bij de contractanten onder staatstoezicht was er weinig zin tot geregelde arbeid bij de duidelijke bedoeling het op de plantage vol te houden tot het einde van het Staatstoezicht, om dan voor goed de echte vrijheid tegemoet te gaan op een grondje, of op een erf te Paramaribo.

We zien een Gouvernement, dat pogingen doet om door immigratie de plantages te redden en dat door onderwijs de bevolking wil opvoeden tot echte burgers. Maar worsteling met nietsluitende begrotingen maakte dit Gouvernement ondergeschikt aan Moederlandse inzichten.

Nergens was de stemming opgewekt. Eerst het jaar 1873 zou opluchting brengen: voor het Gouvernement door de hoop op rijke goudvondsten na de ontdekking van J. ROSENBERG (*K.V. 1868*); voor de planters door de Brits-Indische immigratie, voor de vrijverklaarden door het einde van het Staatstoezicht.

BRONNEN

waarnaar wordt verwezen

De Kolonist 13, 16 en *23 Juni 1867.*
Gouvernements Blad 1856, 1857, 1863.
Koloniaal Nieuwsblad 1865.
Koloniaal Verslag 1861, 1862, 1863, 1865, 1868.
LEGÊNE: *Suriname land mijner dromen,* 1948; 4e druk 1952.
Rapport van de Staatscommissie I, 1855.
STAAL: in *Gedenkboek Zending Ev. Br. Gem. 1735–1935,* 1937.
THOMSON: *Overzicht der geschiedenis van Suriname,* 1902; 2e druk 1903.
WEISS: *Ons Suriname,* 1911.
ZEEGELAAR: *Suriname en de opheffing van de slavernij,* 1871.

SUMMARY

THE GENERAL FEELING OF THE POPULATION BEFORE, DURING AND AFTER THE EMANCIPATION OF THE SLAVES IN SURINAME

When in 1834 slavery was abolished in British Guiana, it caused great discontent among our slaves. Not a few fled to the sister-colony, thus obtaining freedom. The same discontent prevailed after the emancipation in Cayenne in 1848. About that time people in the Netherlands got a better insight into slavery, which led to the proclamation of more lenient slave-regulations in 1851 and 1856.

The attorney-general GEFKEN rigorously applied these regulations to the slave-owners; trespassers were fined and imprisoned. Seeing this the slaves became rebellious, but then they, too, were punished as prescribed, this time not so much by whippings as by detention and hard labour. On the 3rd of October 1862 the law abolishing slavery, coming into force on the first of July 1863, was published; it brought

no apparent change in the general sentiment of the slaves. But after the proclamation of a general amnesty for all run-away slaves, many of them returned.

At 6 o'clock on the first of July 1863 twenty one gunshots were fired announcing to 33,000 people that freedom was theirs at last. The people's joy was expressed in an appropriate way; thanksgiving services were held in all churches and a deputation went to thank Governor VAN LANSBERGE, who was visibly moved when a wreath was hung round him. Celebration went on during the following days; processions were held, there was singing and dancing, but nowhere incidents of wantonness occurred. The orderly course of this great event is generally ascribed to the preaching of the missionaries of the Moravian Brethren and to the Roman Catholic Mission.

Great displeasure among the emancipated slaves was caused by the stipulation that they would be obliged to work for wages under State-supervision on a plantation of their own choosing for ten years Some of them, who behaved well, were exempted before the ten years had elapsed. The plantation-owners were dissatisfied with their changed condition, the low efficiency of the indentured labour and lack of sufficient funds; they, therefore, bitterly commented upon the emancipation.

The traders were discontented owing to lack of bills for foreign payments. A solution was brought about by the Surinam Bank of 1865.

The government made serious attempts to solve the labour problem by importing immigrants from India and supplying schools for the emancipated in order to educate them to industrious and dutiful citizens.

REINHART FRANS VAN LANSBERGE

GOUVERNEUR VAN SURINAME 1859–1867

DOOR

W. VAN DIJK

Ongetwijfeld is de Nederlandse regering gelukkig geweest in haar keus, toen zij in 1859 VAN LANSBERGE benoemde tot gouverneur van Suriname.

Een van de moeilijkste opgaven, waarvoor een regering zich geplaatst ziet, is de benoeming van ambtenaren op hoge posten. Tot de hoogste regeringsfuncties in het Koninkrijk der Nederlanden behoort zeer zeker de post van gouverneur. Dit hoge ambt stelt aan de drager ervan zeer hoge eisen. Immers, deze gezagsdrager heeft enerzijds sterk rekening te houden met de politieke koers van het moederland, anderzijds met die van het land waarover hij regeert. Hij moet een scherp inzicht hebben in de verhoudingen van het Koninkrijk. Hij moet kennis hebben van land en volk, waarover hij het bestuur voert. Vooral ook kennis van de internationale politieke constellatie. Hij moet thuis zijn in de geestelijke stromingen en problemen van zijn tijd. En bovenal in Suriname beschikken over de nodige mensenkennis en tact. Hij zal zich op deze hoge post vaak eenzaam voelen ....

REINHART FRANS CORNELIS VAN LANSBERGE [1]) werd geboren op 6 Maart 1804 te Olst, in Overijssel. Hij stamde uit een diplomatengeslacht: zijn vader en grootvader waren beiden gezant geweest. Ook zijn moeder kwam uit een bekende ambtenarenfamilie; zij was uit het geslacht van een broer van VAN OLDENBARNEVELD, de bekende landsadvocaat. Zij was een beschaafde, intelligente vrouw en wist haar zoon een goede opvoeding te geven. Deze groeide op tot een correcte persoonlijkheid met een grote liefde voor de natuur.

Op 3 Februari 1822 werd hij benoemd tot surnumerair bij de Registratie en reeds een jaar later, dus op 18-jarige leeftijd, vertrok hij naar Curaçao als buitengewoon ambtenaar.

Wij moeten VAN LANSBERGE nu verder zien tegen de bontge-

[1]) Als jong ambtenaar zette hij zijn handtekening als R. F. VAN LANSBERGE. Volgens mededeling van zijn achterkleinzoon, J. W. G. VAN LANSBERGE, staat echter in zijn geboorteacte: REINHART FRANS CORNELIS. Vandaar dat verschillende schrijvers — omdat hijzelf Cornelis nimmer gebruikte — het over REINHART FRANS hebben, en dan ook soms geschreven Reinhar*d*. — Zie over het geslacht VAN LANSBERGE: *Nederl. Patriciaat 1950*, met aanvulling in *1951*. (Red.)

kleurde achtergrond van de Spaanse koloniën, waarin de grote leider SIMON BOLIVAR zijn actie voerde voor nationale zelfstandigheid. Een wereld vol romantisch heroïsme en avontuur.

In deze wereld kon het gebeuren dat de consul-generaal, Ridder DE STUERS, Nederlands consul-generaal te Bogotá in een duel werd gedood en de 24-jarige VAN LANSBERGE zijn taak over moest nemen.

Kort daarna werd de jonge VAN LANSBERGE tot consul-generaal benoemd. Hij wist op deze post in bijzondere mate het vertrouwen van BOLIVAR te winnen [1]).

De Nederlandse regering besteedde in die tijd grote aandacht aan Midden- en Zuid-Amerika; er was een wereldmarkt te veroveren. Vooral hoopte men Curaçao tot een centrum van handel op deze gebieden te maken.

In Colombia vond VAN LANSBERGE ook zijn vrouw: VICTORIA MARIA RODRIGUEZ Y ESCOBAR, dochter van een kolonel. Uit deze gelukkige verbintenis werden negen kinderen geboren.

In 1842 werd VAN LANSBERGE overgeplaatst naar Caracas. Generaal PAEZ had de aparte staat Venezuela gesticht en voor de betrekkingen met Curaçao was een vertegenwoordiger nodig, die goed op de hoogte was met de verhoudingen in deze Spaanse gebieden.

Van de 44 jaren door VAN LANSBERGE doorgebracht in de tropen is hij 11 jaar als gouverneur werkzaam geweest. In 1855 ontving hij een schrijven van de minister van Koloniën PAHUD, waarin hem werd gezegd dat hij tot gouverneur van Curaçao benoemd was.

Het ligt niet in de bedoeling in dit artikel uitvoerig te spreken over zijn arbeid op Curaçao. VAN LANSBERGE wist daar in bijzondere mate de achting en sympathie van de bevolking te winnen. Op vruchtbare wijze werkte hij samen met de nobele figuur Mgr. NIEWINDT voor de verbetering van het onderwijs. Ook aan het rechtswezen werd grote aandacht besteed. Toen bekend werd dat VAN LANSBERGE tot gouverneur van Suriname benoemd zou worden, richtte men zich in verzoekschriften tot de regering om dit besluit te voorkomen.

Niettemin meende minister ROCHUSSEN hem wèl te moeten benoemen; in een schrijven gedateerd 28 April 1859 werd VAN LANSBERGE hiervan op de hoogte gesteld [2]).

---

[1]) Men leze hierover: Pater BRADA O. P.: *Gouverneur Van Lansberge*, Willemstad (Cur.), 1951, en *Simon Bolivar en wij*, 1952. — Van zijn moeilijk en verantwoordelijk werk krijgt men een goede indruk uit het proefschrift van K. H. CORPORAAL: *De internationaalrechterlijke betrekkingen tusschen Nederland en Venezuela, 1816–1920*, Leiden, 1920.

[2]) J. B. WOLBERS: *Geschiedenis van Suriname*. Amsterdam, 1861.

Hij immers was niet alleen thuis in de vraagstukken en verhoudingen van West-Indië; op 55-jarige leeftijd was hij tevens gerijpt tot een evenwichtige persoonlijkheid. Voor de zware taak, die hem in Suriname wachtte, was dit stellig een eerste vereiste. De Nederlandse regering had in 1855 besloten tot emancipatie van de slaven, op een wijze bij de wet te regelen. De vraag was echter op welke wijze dit zou moeten geschieden [1]).

In zijn persoonlijk leven was hem intussen veel vreugde, maar ook een behoorlijke dosis verdriet ten deel gevallen. Dit rijpt de menselijke persoonlijkheid. Twee van zijn dochters en een zoon waren zeer jong gestorven. De oudste zoon, JOHAN WILHELM, later gouverneur-generaal van Oost-Indië, ging naar Holland voor studie. De tweede zoon, HENRY, een begaafde jongen [2]), had zich in Venezuela in een revolutionnaire beweging gestort en was daarbij gesneuveld. CHARLOTTE huwde een vooraanstaand Curaçaoënaar, HELLMUND. Een andere dochter, EMILIA trouwde met Baron VAN HEERDT TOT EVERSBERG, de latere gouverneur van Curaçao en van Suriname. JAN werd commandant van het garnizoen op Curaçao. De jongste dochter, SOFIA, huwde met kapitein ter zee VOORDUIN, bekend door zijn West-Indische tekeningen. — Inderdaad een rijk gezinsleven, vol lief en leed ......

De koloniale stoomboot „Paramaribo” bracht gouverneur VAN LANSBERGE naar Suriname, waar hij op 3 Augustus 1859 arriveerde. Hij nam het bewind over van gouverneur C. P. SCHIMPF op Donderdag 11 Augustus, waarna hij openbaar gehoor verleende aan civiele en militaire autoriteiten.

Een commissie bestaande uit de heren LEWENSTEIN, opperrabbijn der beide Joodse gemeenten, NORMANDIE JACOB, kolonel der troepen en dr LANDRÉ, een geneesheer, bracht hem op 28 Februari 1860 verschillende kostbare geschenken namens de bewoners van Curaçao, waaronder een massief zilveren candelabre en een speciaal vervaardigd koffie- en theeservies.

De negentiende eeuw is niet zozeer een tijdperk van veel wapengekletter; het is de tijd van geestelijke expansie, de tijd waarin een zware strijd gevoerd werd tussen conservatisme en liberalisme. VAN LANSBERGE was een uitgesproken liberaal. Vandaar dat hij voor de functie van gouverneur in een periode dat de slaven de vrijheid zou worden gegeven zeer geschikt was. Zijn positie zou uiterst moeilijk zijn, want de emancipatie betekende in de West-Indische gebieden een complete revolutie.

[1]) B. DE GAAY FORTMAN: Suriname op de drempel van de afschaffing der slavernij. *W. I. Gids* jrg. *12*, 1931, p. 401.

[2]) Schreef en verluchtte op omstreeks 20-jarige leeftijd een boekje: *Venezuela pintoresca*. Zijn gebeente werd overgebracht naar Curaçao.

Het gehele economische stelsel was gebaseerd op grootlandbouw. In de plantages waren grote kapitalen geïnvesteerd. De landbouwproducten werden met grote winst op de Europese markt verkocht. Maar deze winst zou twijfelachtig worden als men in plaats van de goedkope werkkrachten: de slaven, vrije arbeiders zou moeten betalen. Geen wonder dat de plantage-eigenaren zich tegen de vrijverklaring van de slaven met alle middelen verzetten. Sedert 1773 echter waren de meeste plantages in handen van de Amsterdamse kooplieden. Deze hadden grote invloed op de Nederlandse regering [1]).

De strijd voor de Emancipatie, zoals de vrijverklaring van de slaven in Suriname genoemd wordt, is een zeer zware strijd geworden met een geestelijk, een economisch en anderzijds een sterk politiek karakter.

Deze strijd congrueert met die der abolitionisten in Engeland en in de Verenigde Staten. In Engeland dateerde die strijd al van 1760. Ook daar hadden de grote kooplieden, de machthebbers, aanvankelijk slechts minachting voor hen die de slavenhandel bestreden. Dit veranderde echter toen staatslieden van formaat hun krachten gaven voor deze actie, toen ook de kerken deze beweging steunden, toen het duidelijk werd dat het geweten van de natie zich tegen de mensonterende slavernij begon te verzetten. Zo bereikte WILLIAM PITT dat het Engelse Parlement op 1 Januari 1808 alle invoer van slaven in de koloniën verbood. Ook voor Suriname en Curaçao, toen in Engelse handen, gold dit verbod. KONING WILLEM I handhaafde dit verbod, zij het ook onder Britse druk.

Een polemiek van brede omvang werd tussen de partijen over en weer gevoerd. Merkwaardig hoe men in Engeland, in de Ver. Staten en in Nederland dezelfde motieven naar voren ziet brengen. Dat slechts heel langzaam de mening post vatte dat slavernij mensonterend was, waarbij immers mensen als instrumenten misbruikt werden. Zoals reeds ARISTOTELES zeide: „Een slaaf is een levend stuk gereedschap". De planters, ook al behandelden zij hun slaven niet altijd even wreedaardig — zij waren immers een stuk van hun kapitaal — beschouwden toch hun slaven niet anders dan als stukken vee. „That such a system" sprak WILBERFORCE, de grote Engelse abolitionist „should so long have been suffered to exist in any part of the British Empire will appear to our posterity almost incredible" [2]). En inderdaad, wij mensen van de twintigste eeuw hebben de grootste moeite ons te realiseren hoe weldenkende, ja zeer beschaafde mensen uit de vorige eeuw, ja zelfs de kerkgenootschappen de slavernij goedkeurden en verdedigden.

De strijd der meningen heeft dan ook in Nederland een zeer hartstochtelijk karakter gekregen. De Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van de Afschaffing der Slavernij ijverde sedert 1842 onafgebroken voor het heil van de slaven, maar deze stichting heeft in mindere mate dan in Engeland beslag op het volk weten te leggen. Het Nederlandse volk werd zoveel mogelijk onkundig gelaten over de toestanden in de koloniën.

---

[1]) RUDOLF VAN LIER: *Samenleving in een grensgebied.* Den Haag, 1949 (p. 40).

[2]) REGINALD COUPLAND: *The British Anti-Slavery Movement.* Oxford, 1933.

Op 16 November 1855 nam de Tweede Kamer het besluit: „dat de slavernij op een nader te bepalen tijdstip zou worden afgeschaft op de wijze bij de wet te bepalen".

Dit besluit heeft nu juist de toestand in Suriname zo wrang gemaakt. Het bericht werd bekend en de slavenharten, hunkerend naar de begeerde vrijheid, klopten sneller, maar .... jaar in jaar uit verstreek. Een staatscommissie bereidde de desbetreffende wetsontwerpen voor, het ene ontwerp na het andere werd echter verworpen. Wel waren intussen de slavenreglementen verzacht, in 1851 en opnieuw in 1856, maar de toepassing ervan liet veel te wensen over.

Toen de Nederlandse regering in 1856 ambtenaren uitzond, de z.g. landdrosten, die op de naleving van de reglementen zouden hebben te letten, liet de gouverneur SCHIMPF hen maandenlang wachten, stelde hen aan in andere functies .... kortom dit besluit van de regering werd door de hoogste gezagsdrager gesaboteerd.

Geen wonder dat op deze manier een geladen atmosfeer ontstond, en in deze situatie belandde nu gouverneur VAN LANSBERGE. Hem wachtte drieërlei taak: *a*) de voorbereiding van de Emancipatie; *b*) de uitvoering van de Emancipatie; *c*) de invoering van een nieuw regeringsreglement.

De bekende geschiedschrijver J. B. WOLBERS, wiens standaardwerk *De geschiedenis van Suriname* in 1861 verscheen, zegt over VAN LANSBERGE het volgende:

„Bij de komst van den nieuwen gouverneur vleiden zich velen, dat hij de zoo noodzakelijke hervormingen in Suriname met kracht zou bevorderen; zich het lot der slaven met ijver aantrekken; zijn ooren sluiten voor de inblazingen der reactionnaire partij en werkelijk een Landvoogd zijn, waarop Suriname trots kon wezen".

„Van Lansberge schijnt die in hem gestelde verwachtingen niet te beschamen en terwijl hij waardigheid en minzaamheid in zich vereenigt, dragen zijne handelingen blijk, dat hij het goede voor Suriname wenscht en ook het lot der slaven wil verbeteren. Thans zijn sedert twee jaren verloopen en, ofschoon wij de goede bedoelingen van Van Lansberge gaarne willen erkennen en hem de eer geven van werkelijk in vele opzigten te toonen, dat hij het heil der aan zijne zorgen toevertrouwde kolonie wil behartigen, gelooven wij echter, dat men van het bestuur van Van Lansberge niet al te veel verwachten moet; want gebreken van den ouderdom beletten hem meermalen met die geestkracht te handelen, welke voor een Gouverneur van Suriname zoo onontbeerlijk is; hij moet te veel aan anderen overlaten, en dat hiervan door sommigen misbruik wordt gemaakt, is, indien men met den

toestand eenigermate in Suriname bekend is, niet te verwonderen".

Het is nodig om in dit artikel VAN LANSBERGE, *die door de Surinaamse bevolking „Vader Van Lansberge" genoemd werd, te rehabiliteren.* WOLBERS heeft in zijn grote ijver voor de Emancipatie te snel een oordeel geveld over de nieuwe gouverneur.

In zulke jaren van afwachting, van een voor de slavenbevolking bijna onverdraaglijke spanning, moest wel uiterst voorzichtig geregeerd worden. Maar ondanks het kalme beleid kwam het tot ongeregeldheden. Het *Koloniaal Verslag* van 1859 kon nog vermelden, dat de rust onder de slavenbevolking niet gestoord was geworden, in 1861 zowel als in 1862 moest op verschillende plantages door militaire macht de orde hersteld worden. „De verregaande ongeregeldheden waren aanvankelijk zeer verontrustend, maar het gelukte de gouverneur door gepaste maatregelen en machtsvertoon de onlusten geheel te onderdrukken" [1].

Intussen zou men de mening kunnen opvatten dat de slaven toch meer handelbaar werden: in 1860 werden nog 101 slaven officieel gestraft met 1712 slagen, in 1864 waren dit 74 slaven met 1098 slagen en in 1862 nog slechts 42 slaven bediend met 590 slagen .... In werkelijkheid echter ging de Procureur-Generaal mr GEFKEN, zelf een warm vriend van de slaven, over tot andere strafmaatregelen, zoals in een normale maatschappij worden toegepast: de opsluiting.

De ongeregeldheden vonden hun climax tegen het einde van het jaar 1862, toen de gehele [illegible]venmacht van de plantage „Rac à Rac" na afloop van een fees[illegible] ontvluchtte. Een militaire expeditie uitgerust door kapitein [illegible]ERGHE tegen het marron-opperhoofd BROOS aan de Surn[illegible]eek, bij wie zich de vluchtelingen gevoegd hadden, werd met geweervuur ontvangen, zodat er enkele slachtoffers vielen. De gouverneur begaf zich persoonlijk ter plaatse en gelastte de expeditie te staken. Het had geen zin meer; reeds was een algemene amnestie afgekondigd voor de gevluchte slaven ingaande 20 October 1862.

Ook had de Nederlandse regering eindelijk het voor West-Indië zo grote besluit om over te gaan tot de afschaffing der slavernij genomen. De wet zou 1 Juli 1863 van kracht worden. Uit voorzorg werd de militaire macht in Suriname versterkt. Deze legermacht was ruim 800 man groot. De versterking bestond uit 200 man; zij werd gezonden met de schepen: „Cornelis Dirks", „Stavoren", „Delfzijl" en „Dommel".

[1] J. F. ZEEGELAAR: *Suriname en de opheffing der slavernij in 1863*. Amsterdam, 1871. Zie ook: Koloniale Verslagen 1859–1867.

De Emancipatie-dag 1 Juli 1863 is buitengewoon rustig verlopen. Om zes uur in de morgen maakten 21 kanonschoten bekend dat de dag der vrijheid was aangebroken, dat wat de meeste mensen bijna niet meer konden geloven tòch werkelijkheid was geworden. Ruim 33000 slaven werden die dag vrije mensen!

Op werkelijk waardige wijze werd de dag gevierd. In witte gewaden stroomden de vrijverklaarden door de versierde straten naar de diverse kerkdiensten. Na deze plechtige dankdiensten las de gouverneur persoonlijk als vertegenwoordiger van de Koning de officiële proclamatie voor. Een diepe ontroering maakte zich van de menigte meester toen zij deze koninklijke woorden hoorde, woorden die het duidelijk zeiden dat de zon der vrijheid ook voor hen was opgegaan. VAN LANSBERGE sprak de menigte vervolgens op bewogen wijze toe, „gelijk een vader zijne kinderen zou aanspreken; hij gaf hun de raad om in de nieuwe toestand, waarin zij gebracht waren blijk te geven van werkzaamheid, ordelijk gedrag, gehoorzaamheid aan de wetten. De feestelingen, die de Landvoogd omringden, waren voorzien van palmtakken, bestrooiden hem met bloemen en zongen daarbij gepaste liederen" [1]).

Het eerste deel van zijn taak had VAN LANSBERGE volbracht: de voorbereiding van de Emancipatie. Dat deze Emancipatie een diepe indruk heeft gemaakt blijkt wel uit het feit, dat de Creoolse bevolkingsgroep van Suriname nog jaarlijks de 1e Juli als een feestdag beschouwt.

Ook aan de bosbewoners werd de heuglijke tijding gebracht, al moesten vaak zendelingen als tussenpersonen optreden. Met het beruchte opperhoofd BRO[illegible] werd door bemiddeling van de Herrnhutter zendeling DREXLER een overeenkomst gesloten. Kort daarna keerden de gevluchte slaven van „Rac à Rac" als vrije mensen terug.

Volgens de wet trad thans een overgansmaatregel in werking: de tijd van het Staatstoezicht. Gedurende tien jaren zouden de vrijverklaarden werkzaam blijven als arbeiders op de plantages. Daartoe moesten zij contracten sluiten voor de tijd van tien jaar met hun vroegere meesters. Het kostte VAN LANSBERGE grote moeite om dit aan de grotendeels nog onontwikkelde bevolking duidelijk te maken. Het land werd verdeeld in districten en de districtscommissarissen traden overal bemiddelend op. Onder

---

[1]) ZEEGELAAR, 1871 (p. 66).

leiding van de gouverneur werd tijdens het Staatstoezicht jaarlijks tweemaal per jaar een onderzoek ingesteld of de werkovereenkomsten werden nageleefd. Het onderzoek in 1864 was bevredigend. De geneeskundige verpleging liet echter veel te wensen over, terwijl de behoefte aan onderwijs zich steeds sterker deed gevoelen [1]).

De gunstige stemming onder de vrijverklaarden was vooral te danken aan het werk van de Herrnhutter- en R.K. zendelingen. Zij gaven ook allerwege onderwijs. In de Emancipatie-verslagen, die VAN LANSBERGE de Nederlandse regering jaarlijks deed toekomen kan men lezen hoe dit mooie werk door hem zeer gewaardeerd werd.

Door toedoen van de gouverneur is in 1865 ook de Surinaamsche Bank gesticht. De bankbiljetten-circulatie klom in 2 maanden tot *f* 89.000. Hiernaast kwam *f* 173.000 aan specie in omloop.

De planters kregen als schadevergoeding voor elke slaaf *f* 300 uitgekeerd in klinkende munt. In totaal werd *f* 9.864.300 uitbetaald. Sommige planters zagen de toekomst somber in; zij verkochten hun plantage en scheepten zich in naar Nederland. Hun geld werd in tonnen verpakt naar de Waterkant gereden ....

Gouverneur VAN LANSBERGE heeft nog een gewichtig voorstel gedaan aan de Nederlandse regering: de instelling van de Koloniale Staten. Sedert jaren was gewerkt aan een nieuw regeringsreglement voor de West-Indische koloniën. Toen de Emancipatie in zicht kwam had men het ontwerp aangehouden. In 1865 diende de minister van Koloniën uit het 2e ministerie Thorbecke, I. D. FRANSEN VAN DE PUTTE, het desbetreffend voorstel in; het behelsde een aparte regeling voor Curaçao en Suriname. Suriname kreeg een vertegenwoordiging: de Koloniale Staten. Dit lokte wel critiek uit in de Tweede Kamer, maar het ontwerp werd met 42–16 stemmen aangenomen. Dat deze instelling, waarmede de eerste stap gedaan werd in de richting van zelfbestuur, tot stand kwam, is stellig het werk van VAN LANSBERGE. Hij wilde als een goed liberaal de sluimerende krachten van de ontwikkelde Surinaamse burgerij gebruiken bij het nieuwe bestuur, en met nadruk betoogde hij dat hij Suriname rijp achtte voor een dergelijke maatregel.

De eerste zitting van de Koloniale Staten werd op 8 Mei

[1]) JOH. H. E. FERRIER: *De Surinaamse samenleving als sociaalpaedagogische opgave*. Groningen, 1950 (p. 13).

1866 door de gouverneur op plechtige wijze geopend. De 13 leden, waarvan er 9 bij censuskiesrecht gekozen waren, hadden het recht van amendement, interpellatie, petitie en eveneens het budgetrecht. Wanneer men bedenkt, dat de begroting voortaan in Suriname kon worden vastgesteld — mits geen rijkssubsidie nodig was — in tegenstelling tot de begroting van Oost-Indië die steeds in Den Haag werd behandeld, dan is dit toch wel een zeer liberaal besluit geweest.

Vele voorstanders van de Emancipatie hadden door een tijdige immigratie het tekort aan werkkrachten voor de landbouw willen opvangen; ook VAN LANSBERGE drong hierop aan. Hiermede heeft de regering te lang gewacht; de regering was voorstander van particuliere immigratie, niet van staatsimmigratie. Het was een typisch liberaal standpunt, zo min mogelijk inmenging van staatswege. Dat dit foutief geweest is, is later op noodlottige wijze gebleken. In 1866 ontstond een fel debat over deze kwestie in de Tweede Kamer, waarbij minister FRANSEN VAN DE PUTTE ten slotte uitriep: „U eist toch niet van mij dat ik de zweep weder invoere? Immigratie accoord, maar geen Staatsimmigratie!" [1]).

Zo is VAN LANSBERGE tot zijn 63e jaar — een voor de tropen zeer hoge leeftijd — op zijn post gebleven. Mr GEFKEN, die als zijn opvolger genoemd werd, wachtte het einde niet af maar vertrok op 2 Juli 1867. VAN LANSBERGE scheen niet te kunnen heengaan, maar blijkt hieruit niet juist zijn verknochtheid aan West-Indië? — Eindelijk, na 44 jaren in de tropen te hebben doorgebracht, legde hij op 29 Juni 1867 het bestuur neer en vertrok kort daarna naar Holland [2]). Hij genoot nog zes jaren van zijn welverdiende rust en overleed op 13 Juni 1873 in Den Haag.

Node zag men hem, die door zijn rustig en wijs beleid de harten van de Surinaamse bevolking zo geheel voor zich had weten te winnen, vertrekken. Men zou de nobele figuur missen, die op Zondagmorgen zijn vrouw tot aan het hek van de R.K. Kathedraal geleidde, terwijl hij zelf uit een echt protestants geslacht afkomstig was.

Het is zeer merkwaardig, dat, hoewel de Emancipatie in Suriname jaarlijks door de Creoolse bevolking wordt herdacht, de figuur van VAN LANSBERGE als het ware onder het stof van de

---

1) *Handelingen van de Staten-Generaal 1866.*

2) Ook de Surinaamse bevolking bood de gouverneur een fraai afscheidsgeschenk — een zilveren theeblad — aan.

archieven is bedolven geraakt. Hoe weinig weten wij van zijn persoonlijk leven .... Mémoires zijn er van VAN LANSBERGE helaas nooit verschenen [1]). Hij is misschien een te simpel en bescheiden mens geweest.

Zijn wereld had zich uitgestrekt van het rotsachtig bergland van Colombia en Venezuela, met zijn bontkleurige menigte en zijn schone Spaanse steden, van Willemstad op Curaçao met zijn typische ,,oud-Hollandse'' bouwtrant, tot de palmen aan de oever van de machtige Surinaamse rivieren.

Hij had zijn taak volbracht op een wijze, die, zo ze hem niet tot een groot man stempelt, toch op de dankbare herinnering van een groot deel der Surinaamse bevolking recht geeft.

Want aan de vruchten kent men de boom!

SUMMARY

REINHART FRANS VAN LANSBERGE, GOVERNOR OF SURINAME 1859–1867

REINHART FRANS CORNELIS VAN LANSBERGE was born in 1804 in Olst, in the province of Overijssel, Netherlands. His father and grandfather had been Dutch ambassadors to Germany. His mother descended from a brother of VAN OLDENBARNEVELD, the famous statesman, who lived at the end of the 16th and the beginning of the 17th century.

In 1822 VAN LANSBERGE went to the West Indies as a government-official. Some years afterwards he worked in Bogotá, Colombia, and when the consul-general Ridder DE STUERS was killed there in a single combat, he became his successor.

VAN LANSBERGE spent 44 years of his life in tropical America; during 11 years he was governor. In 1855 he was appointed governor of Curaçao; from 1859 to 1867 he was governor of Dutch Guiana. It was his task to prepare and to carry into effect the emancipation of 33,000 slaves, which took place on July the first 1863. The Dutch government was afraid that this liberation would be accompanied with rebellion, but thanks to the quiet conduct of VAN LANSBERGE everything took place in good order.

He advised the Dutch government to allow the people of Dutch Guiana a form of home rule: in 1866 the first session of the Colonial States (13 members) was opened by the governor.

VAN LANSBERGE departed to Holland in 1867, and died at the Hague in 1873.

---

1) VAN LANSBERGE's [illegible]ndochter — de vrouw van zijn zoon JAN — heeft mémoire[illegible]en welke in de *W.I. Gids* jrg. *29*, 1948 (p. 81), door W. R. MENKMAN zijn besproken. Slechts het echtpaar J. F. A. E. VAN LANSBERGE × W. S. S. A. MAAS GEESTERANUS zette het geslacht v. L. voort. (Red.)

DE EMANCIPATIE DER NEGERSLAVEN IN SURINAME EN DE ZENDINGSARBEID DER MORAVISCHE BROEDERS

DOOR

J. M. VAN DER LINDE

De grote betekenis die de Moravische Broeders [1]) in Suriname mochten hebben voor de emancipatie der slaven is welbeschouwd alleen relevant, wanneer, zoals in dit geval, uitdrukkelijk gevraagd wordt er melding en uitleg van te geven.

Het ligt, Bijbels gezien, niet in de aard van de Zending en Kerstening — wanneer wij ons tenminste oriënteren naar de maat en de toon die het oudste zendingsboek der Kerk, het geschrift Handelingen der Apostelen, aangeeft — om veel uitbundiger dan in kroniek en diarium kan geschieden te verhalen van hetgeen mensen in geloof en liefde mochten inzetten ten bate van een gemaltraiteerd geslacht.

Propaganda of ijverzucht wil daarom in dit opstel ook niet aan het woord komen. Ook al uit de overtuiging dat de Kerk van Christus in de wereld, hoezeer wij haar ook verdelen in allerlei denominaties, in werkelijkheid één en ondeelbaar is. Heeft een bepaalde missionaire orde in de Wereldkerk — in Herrnhut gevormd o.a. door de spiritualiteit van het Piëtisme [2]) der 18de eeuw — overal, ook in Suriname, het Evangelie willen intekenen in de levens van slaven en heren, dan komt immers de vrucht en de glorie daarvan ook over alle andere kerken en groepen, gelijk heden ook eenvoudig in het leven hier te

---

[1]) In Angelsaksische en Franse omgeving wordt de naam Moravisch het meest gebruikt (Moravian Church, the Moravians; Église Morave). In Nederland wisselen de namen Broedergemeente en Herrnhutters elkander af. In Suriname is de officiële en ook meest gebruikte naam: Evangelische Broedergemeente. Herrnhutter werd in het Negerengels: Arnitri. (Zie *Handb. Ev. Br. Gem.* p. 10 en LÜTJEHARMS, p. 219 v.).

[2]) De Herrnhutters hebben met de Piëtisten gemeen, dat zij een reactie en correctie willen, vooral van het gevoel tegen de versteende en verstandelijke orthodoxie, zowel bij Lutheranen als Gereformeerden in de 18e eeuw. Het verschil ligt o.a. hierin, dat het Piëtisme door de verschrikking van de eisen van de Wet van God de mensen tot bekering wilde leiden; de Broeders door de prediking van de lieve Heiland, „Herzensreligion".

lande af te lezen is. En hebben aanwezige kerken en groepen ten aanzien van het recht en de verheffing der slaven gefaald in verleden tijden, dan ziet schrijver dezes dat eveneens zich als een gemeenschappelijke schaamte en droefenis verspreiden over allen.

Wij willen trachten de historie te laten spreken. Pater VERHEGGEN kwam bij de vijftigjarige herdenking van de Emancipatie in 1913 (zie het *Gedenkboek*) met kracht op tegen de z.i. al te summiere vermelding van het aandeel der Rooms Katholieke Kerk in de emancipatie. Inderdaad mag niet verzuimd worden te vermelden dat de eerste poging tot kerstening hier uitging van drie paters en een chirurgijn-lekenbroeder in 1683/1684. Maar gezien het staatskerkelijk denken der Gereformeerde Religie kregen zij geen kans.

„De Hervormde en Luthersche Kerken hebben zich weinig van de slaven aangetrokken en geen bekeeringspogingen ondernomen. Zij hebben het terrein van de zending onder de slaven geheel aan de Moravische Broedergemeente en aan de Roomsch-Katholieke Kerk overgelaten. De Hervormde en Luthersche Kerken bleven de kerken van de blanke meesters, waarbij zich later ook de meer ontwikkelde kleurlingen en een zeer kleine groep negers aansloten. Maar tot vandaag voelt het volk zich in deze kerken niet thuis. De Herrnhutter- en de Roomsch-Katholieke Kerken waren de echte volkskerken en zijn het ook gebleven". — Moge deze opmerking van prof. VAN LIER (1949, p. 176) in zijn algemeenheid juist zijn, toch zijn er belangrijke uitzonderingen te vermelden en het komt ons voor dat een gedetailleerde studie nog meer eerherstel aan deze reformatorische kerken zou kunnen brengen.

Bij een Emancipatie-herdenking zou immers zeker niet mogen ontbreken de vermelding (zie VAN SCHELVEN, 1922) van Dominus JOANNES GUILJELMUS KALS, hervormd predikant in Suriname van 1731 tot 1733. Zijn tijdgenoten hielden hem voor een curieuze querulant, hij was evenwel alleen maar te vroeg geboren: een goede eeuw later ware zijn tijd geweest. De kerkelijke gecommitteerden prezen hem bij de Geoctroyeerde Sociëteit van Suriname „op 't allersmaaklijkst" aan, maar zijn arbeid in Suriname mislukte. Terug in patria schrijft hij zijn J'accuse: *Neerlands Hooft- en Wortelsonde, Het verzuym van de Bekeringe der Heydenen.*

KALS ziet het Mammonisme der achttiende eeuwers daar scherp en stelt drieërlei geneesmiddel voor: allereerst betere waardering van Indianen en Negers, verder verbetering van het peil der Europese kolonisten („door alle classen van Godloosheid doorgegane spitsboeven") en tenslotte zendingsactie. Hij is zijn tijd zelfs zover vooruit dat hij

huwelijk van kolonisten met de geïmporteerden voorslaat als middel om van de discriminatie af te komen. En in de eeuw die zo weinig voor zending voelde, heeft hij al vèrstrekkende en moderne ideeën in het hoofd. Zending is voor het moederland goed om de vele verdeeldheden te overkomen; een overtuiging die de Moravische Broeders straks van harte delen. Nodig is een zendingsgenootschap op te richten, zoals WILLEM III, de Koning-Stadhouder in 1701 reeds in Engeland deed. In Suriname dient een groot internaat te worden ingericht om negerkinderen op te voeden; als leiders van het werk stelt hij zich voor: „eenen verstandigen, welgeoefenden, gestudeerden en daarbij beproefden Godvrugtigen man tot Regent, eenen of twee onder-Regenten, waarvan de een Leeraar der Godtgeleerdheid, de andere een Regtgeleerde diende te zijn, een of twee Medicinae Doctores, Apoteekers, Chirurgijns. Eenige Meesters in allerley Kunsten en Wetenschappen, bijzonder die van de Landbouw, Seevaart, Krijgskunde enz. Eenige Baasen om allerley Handwerk te kunnen leeren". Dit zou de kweekschool voor Kerk en Maatschappij beide kunnen zijn.

Niet zonder grond staan wij bij deze vroege zendingsstrategie wat langer stil, want hier vinden wij in hoofdzaak een project getekend dat ook dat der Moravische Broeders zal zijn, die met de uitvoering al bezig waren, toen KALS zijn boek in 1756 publiceerde. Gekend hebben zij waarschijnlijk noch de schrijver noch het boek.

Op nog een gegeven omtrent de houding der Hervormde Kerk ten aanzien van de slaven vestig ik hier de aandacht. In het bonte reisverhaal van ALBERT VON SACK (II p. 131 v.) over Suriname, uitgegeven in 1821, staat een brief opgenomen van S. VAN ESCH, Hervormd predikant te Paramaribo, dd. 22 Junij 1812. Deze pastor deelt daarin mede, dat de wetten verbieden de kinders van heidense ouders te dopen, zolang deze in slavernij leven, tenzij de eigenaars toestemming verlenen. Hij laat duidelijk merken dat deze bepalingen hem tegen de borst stuiten, klaagt over de planters die vaak bij de doop beloven dat het gedoopte kind vrij zal zijn, maar in gebreke blijven dat waar te maken. „Wat mij betreft, ik zie geene redenen, waarom in deze Kolonie niet alle slaven zouden kunnen gedoopt en onderwezen worden in den Christelijken Godsdienst". Deze schrijver preludeert op klanken die van 1830 af in Holland duidelijker zullen klinken, maar denkt er niet over te revolteren tegen de wantoestanden, zoals KALS dat deed.

Bisschop STÄHELIN, leider van de arbeid der Broedergemeente in Suriname rond de vorige eeuwwisseling, verwijst in het begin van zijn standaardwerk over de Broeders in de achttiende eeuw op de Labadisten, die van Friesland uit een poging tot kolonisatie in de hun eigen vorm van „gemeenschappelijk leven" in het einde der zeventiende eeuw ondernamen. Ook bij hen was de wens levend veel te kunnen doen voor de Negerslaven. Hun poging mislukte geheel. Er zijn verschillende trekken van overeenstemming en van geestelijke afstamming tussen de Labadisten en de Moravische Broeders. STÄHELIN beschouwde hen in zekere zin als voorgangers. En hun mislukking als een baken in zee.

Een samenloop van omstandigheden brengt de Herrnhutters of Moravische Broeders in Suriname (zie *Sticusa Jaarboek 1952*). Hun geestelijke vader, Graaf VON ZINZENDORF, was reeds zeer vroeg voor de gedachte der wereldzending gewonnen; hij ontmoette in 1731 aan het Deense Hof een neger uit Deens West-Indië en hoorde van de treurige toestand der slaven. Bij een bezoek aan Holland in 1719 zal VON ZINZENDORF wel reeds van de situatie in Suriname vernomen hebben. De wereldwijde blik in Herrnhut, centrum van sterk geconcentreerd geestelijk leven, wordt mobiel gemaakt door de directe noodzaak leden der gemeente te laten uitzwermen en nieuwe brandpunten van evangelisch leven te vormen, daar de Oostenrijkse regering het verdere immigreren van Moraviërs in Saksen verbood.

Herrnhut vindt als oplossing de nieuwe immigranten als christen-kolonisten de wereld in te laten gaan. Zo komt het tot een onderhandeling tussen (de latere bisschop) SPANGENBERG en de Directeuren der Geoctroyeerde Societeit van Suriname in December 1734. Daar komt in het eerste het beste gesprek de kwestie van de slaven en hun emancipatie al op tafel. ,,Da wurde ich [Sp.] nun gefragt, was sie wegen der Sclaven sentirten? Ich antwortete, wie sie glaubten, man müsse sie suchen zu Christo zu bringen, sie aber alsdann ermahnen, doppelte Treu und Fleiss zu beweisen und deswegen keine leibliche Freyheit zu verlangen, wohl aber mit Dank anzunehmen, wenn sie ihnen ultro gegeben wurde. Hiermit waren sie zufrieden". (STÄHELIN, I p. 16).

Hier staan wij voor het vraagstuk van de verhouding van Christendom en slavernij. Wij hebben het feit te accepteren dat het Nieuwe Testament geen uitspraak bevat die de slavernij expressis verbis veroordeelt. ,,Trotzdem ist die Sklavereifrage durch das Christentum grundsätzlich auf eine neue Basis gestellt worden durch die Bedingungslose Anerkennung der faktischen Gleichheit aller Menschen vor Gott und untereinander. Diese Gedanken müszte früher oder später zu einer Aufhebung der Sklaverei führen. Der Termin war abhängig von der wirtschaftlichen und kulturellen Entwicklung der Länder und von der Durchführung der Grundsätze des Christentums in den christlichen Völkern". (WITTE, p. 576 v.).

Zo blijft de slavernij in de oudste Kerk, met pogingen tot lotsverbetering, zo blijft het in de Middeleeuwen. Bij uitzondering spraken Synoden zich uit tegen slavernij. Kerken, Pausen en kloosters bezaten vele slaven en vrijlating was verboden om niet het kerkegoed te verminderen. De slaven waren een ding en zij waren van kerkelijke ambten uitgesloten. De Rooms Katholieke Kerk in de Nieuwe Geschiedenis verandert daaraan nog niets; tot 1864 bezaten b.v. nog de Benediktijners in Brazilië slaven. Vanuit de Missie ontstaat in de negentiende eeuw een sterke beweging om tot afschaffing van de slavernij te komen. (WITTE, p. 577–580).

De reformatorische christenen gedroegen zich als de Roomse. Maar het Piëtisme, waarvan ook de Moravische Broeders geesteskinderen zijn, gaat in het einde der zeventiende eeuw zich verzetten, ondersteund door Mennonieten en Quakers.

Tegen deze hierboven geschetste stand van zaken moet men dus „in het raam van de tijd" het gesprek over de houding der Broeders tegenover de slavernij zien. Zij dachten er niet over een brochure over de slavernij te schrijven of comité's op te richten. Zij gingen veel directer en effectiever te werk. Zij zouden door hun houding in de kolonie tonen dat, hoezeer men de slavernij als economisch noodzakelijk verdedigde, of met natuurrecht of theologie een onderbouw wilde geven, deze in feite voor hen niet bestond.

Hoe gevaarlijk zij waren, niettegenstaande hun de facto erkennen der slavernij, blijkt wel uit de vijandigheid van vrijwel alle instanties en planters wanneer de Broeders hun arbeid in Suriname beginnen. Toen Ds KALS in Suriname landde en zijn scheepskapitein van hem rond vertelde dat de dominee gekomen was om de heidenen te bekeren, was ook zijn naam terstond verdacht. En toch verzekerde ook KALS dat hij er niet aan dacht het instituut der slavernij zonder meer aan te vallen.

De vijandschap en de argwaan ten opzichte van de Herrnhutters is duidelijk af te lezen in de traagheid waarmede de planters het verbod van toegang tot de slaven voor de Broeders ophieven. In 1834, een eeuw na de aanvang van het werk, waren er nog maar zes van de vierhonderd plantages, die er in totaal geweest zijn, geopend voor hen. Na 1848 gaat het sneller, maar dan is er in de wereld ook al iets gebeurd. Dan heeft KARL MARX zijn *Communistisch manifest* geschreven en in Holland verrijzen de comité's om tot afschaffing der schande te komen. Bovendien was toen in de Engelse en Franse koloniën de emancipatie reeds uitgevaardigd.

De twee soorten mensen, met wie vooral de Broeders in de kwestie der emancipatie (in de straks nader uiteen te zetten meest wijde betekenis opgevat) te maken hadden, waren: de eigenaar der plantage en der slaven, vaak in Nederland wonende, en de administrateur uit Paramaribo, die (met de directeur op de plantage) vrijwel blanco volmacht hadden.

Soms zijn de eigenaars waarachtig begaan om het heil van de slaaf, maar dan in een onbijbelse opsplitsing van de slaaf in een zieldomein waarvoor de zendeling mag zorgen onder bepaalde condities, en een geest die enigermate ontwikkeld zou mogen worden, maar het lichaam, de beschikking daarover plus de arbeid ervan, valt buiten geestelijk opzicht en leiding en kan in slavernij blijven.

De administrateur en de directeur verschijnen dan in een slechter licht, hoewel zij slechts uitvoeren, wat het instituut der slavernij onvermijdelijk meebrengt. De administrateur is veelal tot een type geworden, dat onmiddellijk met de zweep klaar staat, zich bedrinkt, de vrouwen

gebruikt, en zo nodig doodslaat. Zo compareert hij in het door PIETER VAN DIJK uitgegeven slaven-smijtstukje, in het Hollands en Negerengels, uit het einde der achttiende eeuw(?), geheten: „Het Leeven en Bedrijf van een Surinaamsze Directeur met de Slaaven op een koffi-Plantagie".

De bewegingen in het moederland die van de jaren dertig af onder Engelse invloed zich gaan roeren ter bevrijding der slaven dienen ook een ogenblik opzettelijk bezien te worden in hun houding ten aanzien van de arbeid der Herrnhutters.

In Amsterdam was b.v. een uitgebreid vrouwencomité dat gelden inzamelde om alvast te komen tot het loskopen van individuele slaven. Er is een „Nederlandsch Jongelingsgenootschap ter afschaffing van de slavernij: Servitus generis humani flagitium. [Slavernij is een schande van het menselijk geslacht]". Het geeft o.a. in 1857 van de vurige vriend der slaven, de historicus WOLBERS, een schets uit van een plan om, in afwachting van besluiten der al maar pratende regering, alvast iets te doen en plantages op te kopen en daar groepen van slaven als arbeiders in vrijheid te stellen. Er is de „Maatschappij ter bevordering van de afschaffing der slavernij" (1842). Reeds eerder was in het leven geroepen, door Hollanders in Suriname en in Nederland de „Maatschappij ter bevordering van godsdienstig onderwijs onder de slaven en kleurlingen, in de kolonie Suriname" (1830), later met gewijzigde naam „onder de slaven en verdere heidensche bevolking ....". Deze organisaties, die gedeeltelijk elkander dekten en waarin men voormannen van het Réveil ontmoet, zoals GROEN VAN PRINSTERER, ELOUT en vooral het krachtigst de latere voorzitter SINGENDONCK, laten hun arbeid samenvallen met die der Moravische Broeders. Men bloost van de loftuitingen in Maandschrift, Handelingen en brochures. De eerder vermelde maat en toon van het Boek Handelingen der Apostelen is er niet altijd aangehouden.

In hun geschriften komen geregeld berichten voor over stand en voortgang van het werk der Broeders. Via deze drukpers richt men in het vaderland kanonnades aan over de hoofden der Broeders heen, om voor hen de nog gesloten plantages open te krijgen. Overigens is deze hulp voor de zending niet in alle opzichten zonder bedenking.

In de eerste Handelingen der laatstgenoemde Maatschappij in 1831 wordt van de Herrnhutters het volgende portret getekend om hen bij de vaderlanders te introduceren, voorzover niet bekend.

Zij zijn de aangewezen mensen voor het godsdienstig onderwijs in Suriname, zegt de vergadering, want: (1) Zij waren de eersten en zijn onbaatzuchtig. (2) Zij zijn geschikt: „Behalven dat deze broeders met een onafhankelijk bestaan, eene ordelijke betrekking in den burgerstand paarden, zoo maakte hunne bedrevenheid in de taal der negers .... de volvoering .... minder bezwarend". (p. 4) (3) Zij hebben „hunne eigendommelijke kerkelijke inrigtingen en tucht", „waardoor een allernaauwkeurigst toezigt op de gemeenteleden wordt daargesteld .... eene inrigting bij eene negergemeente van bijzonder belang, wegens de menigte aanlokselen tot afwijking van reinheid en godzaligheid". (4) Zij hebben Bijbelse eenvoud, willen alleen maar de verzoening door de gekruisigde Christus verkondigen „als het eenige middel tot ware

rust van het hart en de reine bron van verbetering van den wandel". (5) Zitten in deze overwegingen al aanduidingen dat de vaderlandse burger geen revolutie ten aanzien van de slavernij behoefde te vrezen, in de staart zit het gif. „Men heeft van het godsdienstig onderwijs der Moravische Broeders geen nadeel voor de rust der Maatschappij te vreezen, gelijk wel eens het geval is geweest met andere, bijzonder Engelse Zendelingen, die door overdrevene denkbeelden van vrijheid opgewonden waren. Het onderwijs der Moravische Broeders heeft geene strekking, om den slaaf aan de gehoorzaamheid van zijnen meester te onttrekken, of hem gevaarlijk voor de kolonie te doen zijn; integendeel, de Broeders hebben alleen ten doel, hunne kwekelingen edeler beginselen in te boezemen, hen tot berusting in hun lot, vooral tot een juistere kennis hunner pligten te brengen en hen alzoo tot stille en werkzame leden der Maatschappij te vormen". En dat alles „om den armen neger die niets op aarde bezit en voor dit leven geene uitzigten heeft, op te leiden tot eenen wandel, die hem voor de zaligheid vatbaar maakt". (p. 6).

Wie leert men hier uit het beste kennen? Dit portret bevat weinig trekken van de Broeders maar vele van de doorsnee christen-Hollander van de eerste helft der negentiende eeuw en de wensdroom van de Hollandse voorzitter der Maatschappij, die President van de Nederlandsche Handelmaatschappij was.

Hoe weinig de planters en andere instandhouders van de status quo in Suriname bereid waren de Broeders in het getekend portret van 1830 te herkennen, blijkt al b.v. uit het feit dat er in 1856 nog pas 62 donateurs waren in Suriname voor de arbeid der Maatschappij, die dus voor de Zending bijdroegen en wel niemand hoger dan f 2,50.

De houding van de Overheid was eerst ten aanzien van de Broeders, vooral ook in het nakomen der afspraken te Amsterdam gemaakt, niet treffend. Maar in de loop der tijden verandert dat en het werk der zendelingen vindt bij hen al vroeg erkenning [1]). Dank zij mede het ijveren van de bekwame Voorstander der gemeente te Paramaribo, de Noor Otto Tank (1842-'47) ontving de Broedergemeente in 1848 erkenning en gelijkstelling met de andere kerken en subsidie.

Hoe gevaarlijk de Broeders konden zijn voor de bestaande verhoudingen van heren en slaven wordt fraai geïllustreerd aan de figuur van Otto Tank. Een voordeel is het voor de Zending geweest dat de Broeders uit alle mogelijke landen kwamen. Zij hebben kennelijk daardoor vrijer gestaan in de beweging der geesten in Europa in die tijd van grote verschuivingen rond 1848. Zij waren niet door allerlei al te nationale overwegingen, gebonden. Tank reist de meeste slavenlanden rond, zoekt naar verbetering van het onderwijs in Suriname en geeft de ogen de kost.

[1]) Volgens Steinberg (p. 216) deden de Gouverneurs reeds van 1754 af hun instemming blijken met de arbeid der Moravische Broeders, al waren hun motieven ook zeer verschillend. Met ondergeschikte autoriteiten waren er echter menigmaal spanningen en geschillen.

Van Zeist uit schrijft hij na die reis een hartige brief over zijn bevindingen aan de „Heeren Eigenaars en Administrateurs" van plantages in de kolonie Suriname. „Terwijl ik Suriname reeds kende, heb ik nu ook de meeste slavenlanden in West Indie en Noord Amerika bezocht en naauwkeurig gadegeslagen, met deze uitkomst, dat ik de slaven nergens in die slechte behandeling heb onderworpen gezien als in Suriname. Waar ziet men elders de negers naakt en door zweepslagen gewond langs de weg gaan? Zelfs niet bij den arbeid zijn de negerslaven op de Deensch Westindische eilanden ongekleed. Waar dan bij ons moet de neger straf ondergaan, alleen omdat hij een klagt heeft in geleverd; waar worden zij zoo onmenselijk gestraft als bij ons".

Gelijktijdig vrijwel met deze brief, richt hij een adres aan de Koning, waarin hij vraagt om vrije toegang tot de negers op de plantages, vrije Zondag voor de negers, vrij en onbelemmerd school- en kerkbezoek, kosteloos onderwijs, bepalingen over het wettige huwelijk der slaven. Hij vraagt het „in het belang der negers en voor de bloei der kolonie". Deze omkering der volgorde spreekt boekdelen en leidt mede tot het openen der ogen. Een storm stak in Suriname op na deze actie van TANK. De Praeses der Zending in Suriname, PFENNINGER, moest 59 vragen beantwoorden die drie ingezetenen namens de planters stelden. Helaas antwoordde deze broeder niet in de geest van TANK. Hij viel in de gevaarlijke splitsing, die zo onnoemelijk veel kwaad heeft gedaan, dat lichamelijke slavernij nog wel samen kon gaan met het tonen van de weg tot hoger leven voor de ziel, en dat de slaven het niet overal even slecht hadden. Het laatste zal stellig waar zijn geweest, maar was een Platonische, niet een Bijbelse verklaring [1]).

Na enigermate de achtergrond en het geestesklimaat getekend te hebben van het land waar de Broeders hun arbeid zochten, nog enkele opmerkingen over de grond en de vrucht van hun werken.

Het is enerzijds duidelijk, dat zij als achttiende eeuwers in een zekere gebondenheid en bevangenheid stonden ten aanzien van de slavernij, welke de gehele empirische Kerk en de gehele wereld van hun dagen kenmerkten. Zij brachten dan ook geen theorieën, pro noch contra de slavernij mee. Zij deden iets beters en zij deden méér. Zij zagen de nood die anderen niet zagen of wegpraatten en gaven zich als een levend offer. In Suriname, Dede Kondre, Dodenland al spoedig geheten, stierven van de

---

[1]) THEMEN, in zijn *Groei van het Herrnhutter onderwijs*, verdedigt TANK en PFENNINGER in een hoofdstuk. Zijn felle circulaire was een novum in de trant van werken van de Broeders. Hij is van mening dat PFENNINGER TANK niet liet vallen, maar aanvulde: Kwam TANK vooral op voor onderricht aan de slaven en toelating van de zendelingen voor volledig onderwijs, PFENNINGER had meer het oog op de zendingstaak en het godsdienstig belang der slaven.

426 uit Herrnhut gekomen mannen en vrouwen tussen 1735 en 1882 negen en dertig procent en nog eens negen en dertig procent keerde met gebroken gezondheid, soms reeds spoedig, naar Europa terug.

Zo waren zij als getuigen een zaad der Kerk. Daarbij: wie het woord zending of missie zegt in volle bijbelse zin, kan niets anders bedoelen dan een volledige emancipatie van de mens aan wie het Evangelie wordt gebracht. Zo was het bij Paulus [1], zo was het ook hier.

Allereerst dient hier het begrip emancipatie zo ruim mogelijk genomen te worden, niet allereerst als term aan het Romeinse recht [2]) ontleend. Dat deze emancipatie pas in 1863 zich voltrok heeft niet aan de zending gelegen. Het vrijlaten van een enkele slaaf, de manumissio [3]), hoe belangrijk ook, was een individuele zaak, die niet wezenlijk bijdroeg tot de oplossing van het probleem. Als overtuigde bijbelse christenen hebben de Broeders het begrip vrijheid niet te krap uitgemeten, maar een her-ijking gegeven. Zij wilden wel toestemmen dat zielsvrijheid en slavernij goed konden samengaan — hetgeen op verschillende wijzen door uiteenlopende lieden gesteld werd, zo als b.v. USSELINCX (zie KESLER, p. 65 v.), de Missiepater DE LAS CASAS (zie HANKE), of de Negerpredikant CAPITEIN (zie EEKHOF) — en daarin stonden zij met practisch de gehele Kerk tot in de negentiende eeuw. Maar wie leest in de talloze dagboeken en brieven die Bisschop STÄHELIN uitgaf van de Broeders, merkt dat zij geweten hebben dat een mens een onscheidbare eenheid is.

En voor levende mensen waren zij uitgegaan, die tenslotte hieraan eigenlijk het meest leden, dat zij door de slavernij niet tot hun menszijn konden komen, want de slavernij houdt de mensen beneden-menselijk. Dat heeft zowel de antieke als de nieuwe wereld zo aangevoeld. Dit wordt nog onderstreept door het feit, dat de heren ook veelal de kerstening verhinderden. Zij hadden intuïtief begrepen dat christianisatie per se emancipatie ten gevolge heeft. En in de Westafrikaanse religieuse gebondenheden aan goden en geesten konden slaven (noch vrije negers) naar christelijk inzicht tot het ware menszijn geraken.

---

[1]) In de geschriften van PAULUS verdient bijzondere aandacht het gedeelte over de slavernij uit I Corinthe 7 : 20–24. Hier vinden wij midden in de antieke wereld hoe Paulus als in de kantlijn in het leven zijner dagen intekent, dat slavernij toch maar een abnormaliteit is. Verder dat de roep van Christus tot de gemeente alle verhoudingen omkeert: de slaaf wordt een vrije en de heer wete zich een slaaf van Christus.

[2]) *Mancipium* betekent 1) plechtige verkoop van iets in tegenwoordigheid van getuigen; 2) eigendom(srecht); 3) door mancipium verkregen slaaf, slavin. *Emancipatio*: 1) als rechtsterm: een zoon uit de ouderlijke macht ontslaan en daardoor zelfstandig verklaren; 2) in meer uitgebreide zin: een kind uit zijn macht in die van een ander laten overgaan; 3) geheel overgeven, door verkoop afstaan (volgens MULLER & RENKEMA, *Bekn. Lat. Ned. Woordenb. 1928*).

[3]) *Manumissio* betekent: vrijlating van een slaaf.

Het animisme houdt immers de mensen buiten de geschiedenis en in het bijzonder buiten de Heilsgeschiedenis. (Zie hierover *Gemeenschap*, 1952). De Broeders trekken de slaven (en de weglopers in het Bosland) er binnen.

Uit een brief van Zendeling ROSE, 19 Mei 1769: ,,.... was das Heil der armen Neger anbetrifft, das liegt mir von Hertzen an, wenn ich kann ein Wörtgen anbringen; ich lasse keine Gelegenheit vorbeygehen ohne ihnen ein wenig zu sagen von ihrem Schöpfer und Erlöser". (STÄHELIN, III p. 69).

Uit een brief van KERSTEN, 18 Juni 1778: ,,Denn ein Heidenbote musz sich seiner Nation *ganz* widmen, man musz ihr Lehrer, Doct. Med., Chirurgus, Rath und Tröster, ja allerlei sein, und der liebe Heiland hilft einem, wenn man ihn darum ansieht ....". (STÄHELIN, III, p. 276).

De nood der slaven werd als een totale gezien en de hulp moest als een totale gebracht worden. En staande en gaande in het centrale leerstuk der Kerk, de Incarnatie, de wetenschap dat de Zoon Gods *mens* is geworden, bracht de Broeders ertoe nu dit te zoeken en te bevorderen: de volle menswording van de Afrikaanse mens.

Zo gezien, had de keuze van de text der prediking in de Grote Stadskerk op 1 Juli 1863, de dag der Emancipatie, programmatisch kunnen heten, voor de gehele arbeid der Broeders: ,,Indien dan de Zoon (Christus) U zal vrijgemaakt hebben, zoo zult gij waarlijk vrij zijn" (Joh. 13 : 36).

Hoe dit bij tallozen werkelijkheid was geworden, blijkt uit de resonans, die vijftig jaar later nog klinkt in het lied dat de gevierde Surinaamse componist J. N. HELSTONE maakte, gezongen in 1913 bij de herdenking der Emancipatie (v. ROSSUM, p. 132 v.).

No more slaves, yes no more slavery.
The chains of slav'ry are unbound.
King's mighty word has made us free
And given light to all around.
But who was made free by the Son,
Is truly free, is truly free from guilt and sin.
All broken are their ties anon
And happiness from Him they win.

Wordt de mens aldus gezien, geschapen uit één bloed door één Schepper, en herschapen en in de oer-betekenis weer tot mens verheven en genezen door de herschepping van Christus, dan volgt de rest van zelf.

Het dogma wordt vloeibaar gemaakt en in de taal der slaven overgezet en tot vandaag is er een geweldige abundantie van de hymnen bij de ,,Arnitri", de Herrnhutters. Dat beheerst zelfs nu nog voor een belangrijk deel het leven, ook ver buiten de eigen kring. Maar het bleef er niet bij. De volgende stap was dat men met en voor de slaven een kleermakerij ging oprichten en een broodbakkerij en zo groeit de

zendingsfirma van 1768 af. Voorlopig uiteraard bij kleine groepen trekt men de mensen die moesten klagen:,,.... Geen God of maatschappij die mijn bestaan betrekt in een bezield verband ...." (MARSMAN), binnen een leef- en werkgemeenschap, binnen een broederschap als het huisgezin van Christus.

Dat heeft vooral in de vorm die CHRISTOPH KERSTEN eraan gaf een grote betekenis voor het Surinaamse leven gekregen. Een onverdacht getuige als de oud-Gouverneur VAN ASBECK schreef daar belangrijke dingen over.

Bisschop STEINBERG (p. 194) wijst erop dat deze wijze van werken vele voordelen had: men was financieel zelfstandig ten aanzien van Europa, men kreeg het zo nodige alledaagse contact met de mensen en vooral deze methode strekte tot algemeen-maatschappelijke opvoeding van de bevolking, waaronder men werkte.

Naast het eigenlijke missionaire werk van prediking en catechese en de liturgie zingen, van dopen, Avondmaal en Liefdemaal (Agape) vieren, naast het ambachtelijk en economisch zelfstandig maken (ook landbouwpogingen werden ondernomen), speelde uiteraard zoals overal in missie en zending het onderwijs een rol. En de Herrnhutters stamden uit de traditie van AMOS COMENIUS en AUGUST HERMANN FRANCKE.

Op 9 October 1738 begonnen de eerste pogingen op onderwijsgebied al door twee Broeders met drie jongens die men leerde lezen (THEMEN, p. 7 v.). In 1767 krijgt de eerste Bosneger les. In de stad werd geen toestemming gegeven: slavenkinderen waren uitgesloten van onderwijs. De Broeders proberen dan maar op de Zondag en via een Liefdemaal contact te houden. In 1793 en in 1815 worden proeven genomen drie uur per week les te geven, maar de wetten lieten het pas in 1823 toe en dan alleen nog maar in lezen, Bijbelse geschiedenis en de ,,godsdienstige waarheden".

In 1840 wordt de eerste kweekschool voor plantage-onderwijzers uit de slaven geopend, maar de planters krijgen haar na enige maanden alweer dicht. De Haagsche Maatschappij ter bevordering van het onderwijs onder de slaven heeft veel geld bijeen gebracht om schoolstichting te bevorderen. In 1834 is er een school met 300 leerlingen van vrije volwassenen in de stad, die alleen op Zondag wordt gehouden. In 1844 heft het Gouvernement het verbod van onderwijs aan slavenkinderen op en negerjongens worden tot onderwijzer opgeleid. Onderwijs in schrijven werd nog steeds voor staatsgevaarlijk gehouden en bleef verboden tot 1857.

Nauw met de werkzaamheden van kerkelijk onderricht en met het gewone onderwijs hing samen de velerlei vertaalarbeid

die de Broeders ondernamen. Zij namen de taal der slaven, het groeiende Negerengels, ernstig, bestudeerden deze, gaven woordenboeken en grammatica's met grondigheid en vakmanschap uit. Ook dit kwam de emancipatie zeer ten goede. De mens werd in zijn eigen taal aanvaard (zie STEINBERG, p. 152). Bijbel en Síngiboekoe, catechismus en stichtelijke lectuur, tijdschriften en Deiboekoe (almanak) enz. werden met liefde en vaart vervaardigd. De Broeders hebben, gelijk LUTHER in Duitsland, de taal in Suriname voor een belangrijk deel mede gevormd.

Deze korte en uiteraard onvolledig studie van het aandeel dat de Moravische Broeders mochten hebben in de emancipatie der Negerslaven in Suriname, en waarin bleek, dat emancipatie en kerstening elkanders correlaat zijn, beëindigen wij met een uitgebreid citaat van de vermaarde historicus TOYNBEE (p. 151 v.), die in zijn *Study of history* zijn gedachten en werkschema van „uitdaging" en „antwoord" ook van toepassing laat zijn op de Amerikaanse Neger.

„Het heeft geen zin hier uit te weiden over het schreeuwend onrecht dat het negerras is aangedaan door de slavenhandelaren en slavenhouders van onze Westerse wereld, zowel Europeanen als Amerikanen. Wat ons hier aangaat, is, dat de Amerikaanse neger, ziende, dat de balans in deze wereld kennelijk voortdurend en op onontkoombare wijze in zijn nadeel doorslaat, zich tot de andere wereld gewend heeft om troost, hetgeen ons na onze beschouwing van het Helleense parallelgeval niet verwondert.

De neger schijnt op onze geweldige uitdaging te antwoorden met een religieus antwoord, dat tenslotte, aan het einde van de ontwikkeling, misschien zal kunnen vergeleken worden met het antwoord van de Oosterlingen in de Oudheid op de uitdaging van hun Romeinse meesters. De neger heeft geen, van zijn voorouders geërfde, eigen godsdienst uit Afrika meegebracht, om daarmee de harten van zijn blanke medeburgers te winnen. Zijn primitieve sociale erfenis was zo zwak van structuur, dat zij, op wat brokstukken na, naar alle windstreken is verstoven onder de slag, die onze Westerse beschaving heeft toegebracht [1]). Zowel geestelijk als lichamelijk kwam de neger naakt in Amerika aan. Zijn enige oplossing was, dat hij zijn naaktheid ging bedekken met de afgedragen kleren van hen, die hem tot slaaf hadden gemaakt. De neger heeft zich aan de nieuwe sociale omgeving aangepast door in het Christendom bepaalde oorspronkelijke bedoelingen en waarden, waarvoor het Westerse Christendom al lange tijd geen oog meer had, weer naar voren te halen.

Door de Evangeliën met een eenvoudige en voor indrukken vat-

---

[1]) Voor een andere mening omtrent sterkte en omvang van het medegebrachte patroon van religie en cultuur, het behoud daarvan, en zelfs de invloed op de Westerse beschaving, zie HERSKOVITS en VAN DER LINDE (in *Gemeenschap*).

bare geest tegemoet te treden, ontdekte hij, dat Jezus een profeet was, die niet in de wereld was gekomen om de machtigen op hun plaats te handhaven, doch om de nederigen en zwakken te verheffen.

De Syrische slaven, die eens het Christendom naar Italië brachten, volbrachten het wonder een nieuwe levende godsdienst de plaats te doen innemen van een oude, reeds gestorven godsdienst. Het is mogelijk, dat de negerslaven, die in Amerika het Christendom aantroffen, het nog grotere wonder tot stand zullen brengen het dode weer tot leven te wekken. Met hun kinderlijke intuïtie en hun aanleg om spontane, aesthetische uitdrukkingsvormen te vinden voor de religieuse gevoelservaring zullen zij misschien in staat blijken te zijn, de koude grijze as van het Christendom die hun door ons is gegeven, zozeer weer tot gloeien te brengen, dat ook in hun hart tenslotte het goddelijk vuur zal kunnen oplaaien. Wanneer het Christendom ooit nog een keer het levende geloof van een stervende beschaving kan worden, dan misschien op die manier.

Wanneer dit wonder inderdaad door een Amerikaanse neger-kerk zou worden tot stand gebracht, zou dat het meest dynamische antwoord zijn, dat ooit door mensen op de uitdaging van een sociale inboeting werd gegeven".

Het bovenstaande is stellig meer dan in de harten van de achttiende en negentiende eeuwse zendelingen en missionarissen kon opkomen. Vele twintigste eeuwers zullen aan deze Pinksterdroom de handen nog vol hebben. Maar deze laatste en eigenlijke emancipatie zou kunnen resulteren, ook uit het werken der Broeders. En daarmede zouden de nakomelingen der West-Afrikaanse gedeporteerden de geestelijke bevrijding kunnen bewerken van de nakomelingen van hen in de wereld, die zich eenmaal hun heren noemden.

LITERATUUR

waarnaar wordt verwezen.

ASBECK, W. D. H. Baron VAN: De Evangelische of Moravische Broedergemeente (de Herrnhutters) in Suriname. *W.I. Gids* jrg. *1* deel *1*, 1919, p. 197–207.

DIJK, PIETER VAN: *Nieuwe en nooit bevoorens geziene Onderwijzinge in het Bastert Engels of Neeger Engels, zoo als hetzelve in de Hollandsze Colonien gebruikt word. Dienstig voor alle koopluiden .... om in korten tijd de slaaven te konnen verstaan en van dezelven verstaan te worden.* Met volkomene onderrigting, bij maniere van 't Zaamenspraken, hoe en op wat wijze zich ontzien en bemind te maken, zonder over te gaan tot zoodanige wreedhedens, als daar zomtijds in het werk worden gesteld; Die volstrekt nergens anders toe konnen dienen dan om, van goede, kwaade slaaven te maken, tot onvermijdelijk nadeel der Geinteresseerdens. Alles na veeljarige Beproeving en Ondervinding, opgesteld en in het ligt gebracht door Pieter van Dijk. Gedrukt bij de Erven de Wed. Jacobus van

Egmont, op de Reguliers Breestraat, tot Amsterdam (z. j.). Daarbij: Het Leeven .... op een koffi-Plantagie. Aanwezig in de Landsbibliotheek te Paramaribo.

EEKHOF, A.: De negerpredikant Jacobus Elisa Joannes Capitein. *Lichtstralen op den akker der wereld IV*, Rotterdam, 1917. Ook in *Ned. Archief Kerkgesch. 13*).

Gedenkboek ter gelegenheid van het Gouden Emancipatiefeest in Suriname op 1 Juli 1913. Paramaribo, (1913).

Handboek der Evangelische Broeder Gemeente in Suriname. Paramaribo, 1948.

HANKE, LEWIS: *Bartolomé de las Casas. An interpretation of his life and writings*. The Hague, 1951.

HERSKOVITS, M. J.: *The myth of the negro past*. New-York — London, 1941.

KALS, JOANNES GUILJELMUS: *Neerlands Hooft- en Wortelsonde, Het verzuym van de Bekeringe der Heydenen, aangewesen en ten toon gespreit door drie leer-redens* ...... 1756.

KESLER, C. K.: Willem Usselincx en de oprichting van de Westindische Compagnie. *W.I.Gids* jrg. *3*, 1921, p. 65–78.

LIER, RUDOLF VAN: *Samenleving in een grensgebied*. 's-Gravenhage, 1949.

LINDE, J. M. VAN DER: De Herrnhutters in Suriname. *Sticusa jaarboek 1952*, 1952, p. 157–172.

LINDE, J. M. VAN DER: De grote ontmoeting van West-Afrikaanse religie en Christelijk geloof. *Gemeenschap 2*, 1952, p. 16–24.

LÜTJEHARMS, W.: *Het philadelphisch-oecumenisch streven der Herrnhutters in de achttiende eeuw*. Zeist, 1935.

Maandblad, uitgegeven vanwege de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van de afschaffing der slavernij. 1855–1856.

ROSSUM, E. A. v.: *Emancipation Jubilee in Surinam, Dutch Guyana*. Paramaribo, 1914.

SACK, ALBERT VON: *Reize naar Surinamen, verblijf aldaar* .... Haarlem, 1821.

SCHELVEN, A. A. VAN: Suriname in de 18e eeuw. *W.I.Gids* jrg. *4*, 1922, p. 65–90.

STÄHELIN, F.: *Die Mission der Brüdergemeine in Suriname und Berbice im achtzehnten Jahrhundert*. Herrnhut (I 1913, II 1914).

STEINBERG, H. G.: *Ons Suriname*. 's-Gravenhage, (1933).

THEMEN, E. A. J.: *Groei van het Herrnhutter onderwijs in Suriname*. Paramaribo (z.j.).

TOYNBEE, ARNOLD J.: *Een studie der Geschiedenis*, 2e druk. Bussum, 1949.

Tijdschrift, uitgegeven enz. 1856–1862 (voortzetting van het *Maandblad*).

WITTE, in: *Die Religion in Geschichte und Gegenwart, V*, ed. 2, 1939, sub voce Sklaverei und Christentum.

WOLBERS, J.: *Schets van een plan tot aankoop van plantaadjes in Suriname, met het doel om de slaven in vrijheid te stellen en voor loon als vrije werklieden in hun eigen onderhoud te doen voorzien*. Amsterdam, 1857.

Summary

The emancipation of the negro-slaves in Surinam and the mission of the Moravian Brethern

The author, rector of the Moravian Theological Seminary at Paramaribo, describes the relation and correlation of christianization and emancipation. In Surinam, the Moravian Brethern were not the first and not the only ones who cared for the emancipation of the Westafrican negro-slaves.

During the years 1683/84 four Roman-Catholic missionaries arrived, but up to the nineteenth century this church obtained little footing, as the Reformed religion was prevalent.

In the eighteenth century, a Dutch Reformed pastor, Joannes Guiljelmus Kals, was seemingly born before his time: he sought a new life for all Indians and Negroes. In 1756 he published his work: The Netherlands' capital and radical offence, the neglect of the conversion of the heathens (in Surinam). The Labadists, a pietistic sect in Holland possessed a plantation in Surinam, and they wished their community life to be fruitful for elevation and evangelization of the slaves, but they failed.

In 1735, the Moravian Brethern came to Surinam. They were asked how they felt about slavery. They answered: We have to bring the slaves to Christ; they should not ask for liberty for this fact, but should accept gratefully, when it is given. They did not revolt against the moral and social problem of slavery with books and committees — they did more.

Somehow in opposition to their theology they saw man undivided and cared for body and soul. They brought them the Gospel of the living Lord, who was the slave of man so as to reconcile man with God and to create genuine liberty through the Holy Ghost. They placed the slaves in a family of brethern, in the community living, and gave them freedom. They taught them handicraft and reading. They took their language seriously, translated the Bible, hymns, and a great many books.

By this ways and means they prepared the emancipation of 1 July 1863, and cultivated the soil in Holland for this.

DE REQUESTEN VAN PATER STÖPPEL EN PREFECT WENNEKERS IN 1817 EN 1819

DOOR

fr. M. F. ABBENHUIS

Voor onze kennis van het leven der gedoopte en niet-gedoopte slaven in de tijd van de zogenaamde voorbereiding der emancipatie zijn de kerkelijke bronnen van veel meer belang dan de gouvernementele. Het is daarom wel merkwaardig, dat bij de meeste Surinaamse geschiedbeschrijvingen geen gebruik werd gemaakt van gegevens uit de katholieke werken van BOSSERS, KROONENBURG, DAHLAUS, GOVERS, en anderen.

Als de oorzaak hiervan gelegen zou zijn in de mening, dat in de Surinaamse geschiedenis de katholieke invloed gering geweest is, dan moge dit artikel aantonen hoe ver misgetast werd bij, b.v. de volgende beweringen:

„In de laatste jaren hebben de Roomsch Catholijken zich de godsdienstige belangen der slaven aangetrokken." (WOLBERS, 1861, p. 767)

„Door sommige priesters wordt geen nauw toezicht op de zedelijkheid der aan hun zorg toevertrouwden gehouden." (WOLBERS, 1861, p. 767)

„In den slaventijd ... was het ... den zendelingen verboden [de slaven] kerkelijk te trouwen." (*Encycl. Ned. W. Indië*, 1914, p. 180)

„Ook de R.K. Kerk begon onder de slaven te werken.... vanaf 1848 groeide het aantal leden." (STEINBERG, p. 170, bij VAN LIER, 1949, p. 290)

„Sinds 1850 hadden de zendelingen het mogelijk gemaakt [voor de slaven] om een zogenaamd verbond te sluiten." (VAN LIER, 1949, p. 290)

Het request van P. WENNEKERS, prefect van de Surinaamse Missie, en pastoor van Paramaribo, te samen met dat van J. STÖPPEL O.F.M., pastoor op Curaçao, bewijst: 1e dat de R.K. Missie zich het lot der slaven eerder dan 1850, en in zekere zin

intenser dan anderen heeft aangetrokken; 2e dat de actie van deze beide personen grote gevolgen heeft gehad, ook voor het respectabel werk van andere gemeenten; 3e dat het katholiek kerkelijk huwelijk voor slaven wèl mogelijk was, en ook veel vroeger dan 1850; 4e dat er bezwaarlijk sprake kan zijn van slecht toezicht of verwaarlozing van morele tucht van de zijde van het hoofdbestuur van de Kerk in Suriname en Nederland.

De requesten, met heel hun nasleep van officiële rapporten, protesten en besluiten, mogen ter staving van deze vier beweringen voor zich zelf spreken.

De Duitse Franciskaanse pater J. STÖPPEL kwam in Juli of Augustus 1816 op Curaçao aan. Als man van 47 jaar vormde hij zich spoedig een zelfstandig oordeel omtrent de geestelijke toestand der slaven en de middelen ter verbetering. Geen gehoor vindend bij zijn pastor primarius, de 70-jarige pater PIROVANO O.F.M., die al 30 jaren op Curaçao was, en evenmin bij de gouverneur (zie DAHLAUS, p. 29, 39, 402 en 412), wendde hij zich door middel van zijn vriend TOMAS (BOSSERS, p. 127; Chronica p. 100), pastoor van de Franse kerk in Den Haag, tot zijn hogere overste J. CRAMER, Aartspriester van Holland, Zeeland en West Friesland [1]). (v. D. LOOS, p. 245; *Kath. Enc.*)

Deze CRAMER was een zeer invloedrijk persoon, man van hoge cultuur, aalmoezenier aan het hof van koning LODEWIJK NAPOLEON en lid van de commissie van advies voor de kerkelijke organisatie, protonotarius apostolicus, enz. Hij nam de zaak der slaven hoog op, interesseerde zich ook bijzonder voor de Surinaamse toestanden, die STÖPPEL beschreef — „naar horen zeggen van iemand die er anderhalf jaar gewoond heeft." CRAMER nam vooral de aanmaning ter harte om spoedig priesters naar Suriname te sturen. Hij stelde, aan de hand van de brief die pastoor TOMAS hem schreef, het request op (DAHLAUS, p. 397), en ofschoon TOMAS had voorgesteld om het zelf te mogen aanbieden aan GOUBAN, directeur van het op te richten „Bureau van de Catholyke Eeredienst" in Den Haag (BOSSERS, p. 100), onder-

[1]) De Katholieke Kerk van Nederland was in die dagen missiegebied, genaamd de Hollandsche Zending, welke werd bestuurd door Aartspriesters onder de Nuntius. De Aartspriester van Holland, zetelend te Amsterdam, was tevens verzorger der geestelijke en tijdelijke belangen der „Parochie van Paramaribo", zoals de Surinaamse Katholieke Missie genoemd werd. Door hem werden de priesters voor Suriname beroepen en uitgezonden, alsook die van Curaçao.

tekende toch CRAMER het request (DAHLAUS, p. 399) en bood het op 13 October 1817 den koning aan. — Eerder, in Augustus al, zond hij een dringende oproep voor Suriname aan alle geestelijken van zijn jurisdictie.

Het initiatief van STÖPPEL leidde niet alleen tot officiële Curaçaose protesten, rapporten en besluiten, maar had ook tot gelukkig gevolg de feitelijke bevestiging van de Surinaamse Missie, een Surinaams request voor de slaven, Surinaamse rapporten en ten slotte de opbloei der Surinaamse slavenkerk — allereerst die der Evangelische Broedergemeente en daarnaast die der R.K. Kerk.

Op Curaçao werd het request van STÖPPEL volkomen verworpen: gedesavoueerd door zijn pastoor PIROVANO; veroordeeld door de Raad van Policie in een vernietigend rapport aan de gouverneur, en door deze aan de regering in Nederland in een korte missieve, waarin ook de persoon van de inmiddels overleden STÖPPEL veroordeeld werd (DAHLAUS, p. 401, 405 en 411).

STÖPPEL overleed te Curaçao op 10 October 1818. — DAHLAUS (p. 31 en 416) toont aan dat hij feitelijk gelijk had, en niet PIROVANO, hetgeen blijkt uit gouvernementele besluiten en vooral ook uit de bemoeiingen van zijn opvolger Mgr. NIEWINDT, die tot zijn dood, in 1860, streed voor sociale en religieuze verbeteringen ten gunste van de slaven.

Hoewel, sinds 1828, voor de slaven van Suriname en Curaçao dezelfde officiële bepalingen golden, waren de gevolgen van STÖPPEL's request voor Suriname minder ongunstig dan voor Curaçao.

Twee Priesters waren op 21 November 1817 te Paramaribo aangekomen: de seculieren P. WENNEKERS en L. VAN DER HORST, jonge mannen van 28 en 29 jaren; de eerste als Prefect en pastoor, de tweede als kapelaan.

In het voorjaar van 1818 sprak WENNEKERS — volgens een bericht in de *Godsdienstvriend* (*1*, p. 64) — reeds in een brief aan CRAMER de wens uit „dat de eigenaren bewogen wierden tot medewerking, vooral in de kwestie van het slavenhuwelijk." En in 1819 vermeldt hetzelfde tijdschrift (*2*, p. 126) zijn actie voor een request, dat zowel het huwelijk als de separate verkoop van moeders en kinderen zal behandelen. In een vurige opwekking stelt de redacteur — de bekende emancipator van Nederlandse Katholieken LE SAGE TEN BROEK — het recht van request voor, en hij spoort tevens aan tot steun aan het Liefdefonds van WENNEKERS, tot vrijkoop van Surinaamse slaven. LE SAGE herinnert

daarbij aan de actie van STÖPPEL, wiens woord dus als een goed zaad een nieuwe plant opleverde: emanciperende verzameling van Nederlandse Katholieken op het terrein der Missieactie.

Voor het vertrek van WENNEKERS had CRAMER hem ongetwijfeld ingelicht over de Surinaamse toestanden. Het is dan ook geen wonder dat WENNEKERS — vertrouwende op de goedwillendheid van de koning en van de gouverneur — reeds in Juli 1819 zijn request aanbood (BOSSERS, p. 129; Chronica p. 101).

BOSSERS was niet op de hoogte van het verloop en de wijze van aanbieding; verondersteld mag worden dat de officiële weg bewandeld werd, zoals bij STÖPPEL, nl. ondertekening en aanbieding door CRAMER. Voor de tekst vermeldt hij geen bron; mogelijk heeft BOSSERS een copie uit het archief van het bisdom Haarlem gebruikt. In het archief van het Vicariaat van Suriname is geen handschrift van ontwerp of definitieve tekst van het request voorhanden. Het is niet onmogelijk dat WENNEKERS' origineel wordt teruggevonden in het huisarchief van H. M. de Koningin, gelijk DAHLAUS vermeldt voor dat van STÖPPEL.

Volgens de Surinaamse berichten uit de brief van STÖPPEL aan TOMAS, Juni 1817, vormen doop, huwelijk en separate verkoop de hoofdpunten van WENNEKERS' verzoek. Hij spreekt echter niet, zoals STÖPPEL, over de verwaarlozing van bejaarde, afgewerkte en stervende slaven in Suriname, noch over de noodzakelijkheid van een nieuw slavenreglement voor Suriname en Curaçao. Hij schetst de toestand aldus: Bij Joodse en andere eigenaren [1]) wordt de vrije missionering belet wat betreft het dopen van volwassenen en kinderen, het aangaan van huwelijken, het onder-

---

[1]) WENNEKERS legde de nadruk op het verzet der eigenaren. De meesten woonden in Nederland, en zeer veel plantages behoorden niet aan particulieren, maar aan Fondsen, Erven, Boedels of Huizen. Tekenend voor de toestand is de houding van de meest vooraanstaande katholiek in WENNEKERS' jaren 1817–1824, de heer E. v. D. BERGH. Hij was lid van het Hof van Politie, bekleedde vele officiële ambten, was leidend lid van de kerkraad en fervent katholiek. Maar hij was tevens Groot-Administrateur en beheerde voor Nederlandse eigenaren rond 20 plantages. Persoonlijk was hij — indien hij eigenaar zou zijn — vóór volstrekte, totale christianisering van de slaven, en vóór gouvernementele regeling daarvan. In de practijk vreesde hij echter dat zijn bedrijfssuperieuren hem de slechte gang van zaken zouden verwijten bij toelating van priesters, te meer omdat zijns inziens het geestelijk werk maar half uitvoerbaar zou zijn en dus meer schadelijk dan nuttig; terwijl hij terugschrok voor de herhaalde bemiddeling tussen priesters en plantagedirecteuren en opzichters. Het gevolg hiervan was dat hij de geestelijken de toegang weigerde tot al zijn beheerde plantages, geen katholieke directeuren en opzichters aannam en ook geen plantages wilde beheren van particuliere katholieke eigenaren in Nederland.

wijzen vooral van kinderen, het toedienen van de H.H. Sacramenten aan zieken en afgedwaalden. Hij wijst op de verplichte zending en het gebod des Heren ten aanzien van de doop, de vrije aanneming van de godsdienst, die internationaal, en ook door de Nederlandse Grondwet gewaarborgd is; op het nadelig gevolg van belemmering van vormend onderwijs, zowel voor de slaven als voor het prestige van het Christendom.

Tot zover is het request dus een pleidooi voor godsdienstige emancipatie. WENNEKERS begreep dat een actie voor directe sociale emancipatie niet op zijn weg lag, en hij dus de vrijheid van het geestelijk leven der slaven slechts kon schaden bij afwijzing.

WENNEKERS wist uit eigen ervaring hoe sterk de vooroordelen waren van personen in de kringen van regering, gouvernement en slaveneigenaren. Van christianisering werd slechts wanorde, verzet, arbeidsverlies, onbetrouwbaarheid en slechte zeden verwacht. Het is dus begrijpelijk, dat het request daarna overgaat in een pleidooi voor het Evangelie: dat overeenkomstig de overtuiging van Zijne Majesteit altijd goede orde ondergeschiktheid, werkzaamheid, eerlijkheid, oprechtheid en goede zeden zou uitwerken, terwijl de slechte verwachtingen veeleer aan verwaarlozing van onderwijs, hartstochten en afgoderij te wijten zijn, zodat juist mede omwille van het belang van de kolonie en van de eigenaren een gunstige beschikking van Zijne Majesteit verwacht wordt. Niet de minste schade zal door de doop worden toegebracht. Het onderwijs zal buiten arbeidstijd gegeven worden en bij voorkeur aan kinderen die nog niet tot arbeiden geschikt zijn. Het huwelijk is bij ondervinding voordelig.

Dus vraagt hij: 1e *minstens* het kerkelijk huwelijk; 2e een verbod, zo niet van separate verkoop dan toch van zodanige scheiding, dat zij, die met medeweten van de eigenaar kerkelijk getrouwd zijn, niet meer tot elkaar zouden kunnen komen; 3e het dopen van Creolen (d.i. van in het land geboren slavenkinderen) en van bejaarden.

En in het slot wijst hij dan nogmaals op het tijdelijk en ook eeuwig voordeel voor de planters, op de gebedsvoorspraak van de nieuwe Christenen, en op het goedgunstig advies van de gouverneur, zodat hij zich verzekerd acht, dat ook Zijne Majesteit een gunstige beschikking wenselijk oordeelt.

BOSSERS heeft geen kennis gehad van de ambtelijke gevolgen van dit request. Eerst in 1924 publiceerde DAHLAUS (p. 400) de titels van missieven en rapporten, terwijl pater C. VERMEULEN C.ss.R. mij de teksten

toezond van de Surinaamse commissie en van de gouverneur van Suriname, welke bij DAHLAUS wel vermeld maar niet gepubliceerd waren. Volgens DAHLAUS werden beide requesten in ieder land eerst behandeld door een commissie uit de Raad van Policie, daarna in een rapport van beider gouverneurs, en daarna gezamenlijk in Nederland door de Commissie voor de Zaken der Protestantse Kerken in Nederl. Oost en West Indië te 's-Gravenhage. Zowel in de West als in Nederland waren de rapporten der Commissies antwoorden op vragen door de Minister gesteld.

De rapporten van Curaçao blijven hier buiten bespreking.

In Suriname legde de gouverneur de vragen van de Minister van Onderwijs, Nationale Nijverheid en Kunsten voor aan de leden van het Hof van Policie: J. BRUYNING, H. C. PERRET GENTIL en Dominee H. UDEN MASMAN. Deze antwoordden op 31 Januari 1820 in een stuk van 7 bladzijden druks. Zij verwierpen het burgerlijk huwelijk omdat: 1e de slaaf geen burgerlijk persoon is; 2e de slaven daardoor onafhankelijk zouden worden, daar hun dan de vrijheid verleend werd contracten te sluiten of te verbreken (m.a.w. het verlenen van het recht op een burgerlijk huwelijk zou een volledige emancipatie betekenen); 3e zij zich daardoor boven hun stand zouden verheffen, handelend in strijd met de orde in een slavenmaatschappij; 4e zij zeer veranderlijk en wispelturig zijn in de voldoening hunner geslachtsdrift, waardoor in plaats van standvastigheid veeleer gedurige ontbinding en verwarring ontstaan zou; 5e het gezag van de meester er onder zou lijden; 6e het een vraag is hoe een slaaf voor een gezin en voor de opvoeding van kinderen zou kunnen zorgen; 7e het eveneens een vraag is hoe en met welke formaliteiten het huwelijk gesanctioneerd zou moeten worden, en om welke redenen gedissolveerd.

Het grote verschil tussen het request van STÖPPEL en dat van WENNEKERS is, dat de eerste persoon op het gratis en gemakkelijk te sluiten burgerlijk en kerkelijk huwelijk aandrong, terwijl de tweede alleen om het kerkelijk huwelijk vroeg.

De Surinaamse Commissie verklaarde nog ernstiger bezwaren te hebben tegen het kerkelijk dan tegen het burgerlijk huwelijk: De slaven zullen nooit af te brengen zijn van hun bijgelovige en afgodische denkbeelden; van het Opperwezen en zijn dienst heeft het gros slechts een zeer duister en verward begrip; van het heilzaam en verbindend gezag van het huwelijk hebben zij geen denkbeeld — hoe zullen zij een plicht betrachten welke zij niet kennen? — en bovendien is het kerkelijk huwelijk moeilijk uit te voeren en onraadzaam bij de tegenwoordige toestand van de kolonie. Wat de separate verkoop van man en vrouw met hun nog niet voor de arbeid geschikte kinderen betreft, is de commissie van oordeel dat er niets te wensen valt ten aanzien van de verkoop van moeders met kinderen, want dezen mogen alleen voor de vrijdom separaat verkocht worden. Maar een verbod om man en vrouw geschei-

den te verkopen, zou tot nadeel van de meesters strekken, terwijl het beoogde doel van huwelijkseenheid toch niet bereikt zou worden, omdat de Negers hun verbintenis doen afhangen van hun drift, die zo wispelturig is, dat zij doorgaans twee, drie, ja soms meerdere vrouwen hebben. De weinige voorbeelden van een goed huwelijk onder hen kunnen niet tot regel strekken; daarom kunnen de belangen van de meesters ook niet opgeofferd worden aan de verplichting om dergelijke los verbonden mannen en vrouwen te samen te kopen of te verkopen.

Hierna gaan de rapporteurs over tot een ongevraagd advies aan de gouverneur persoonlijk. (1) Zij dringen aan op gouvernementele aanmoediging tot het burgerlijk huwelijk onder ,,vrije lieden en zogenaamde Couleurlingen",wijzend op het belang ervan voor de maatschappij, en voor de vele verlaten kinderen; wijzend ook op het slechte voorbeeld door de ouders aan hun kinderen gegeven — vervolgens ook wijzend op het komend gevaar van een hogere stand van kleurlingen, levend zonder huwelijksband. (2) De Commissie stelt een huns inziens meer practische bevordering van beschaving en zedelijkheid onder slaven voor, nl. door vestiging van Europese eigenaars in de kolonie, ter beter toezicht op onmatige, ontuchtige, slordige of wrede plantagedirecteuren; ook zal een zedelijk voorbeeld van blanken en vrije kleurlingen, meer strekken tot verbetering. (3) Zij dringen ook aan op de ondersteuning en aanmoediging van de ijverige onvermoeide, vruchtbare, stille arbeid ,,van de Brave Zendelingsbroederen der Moravische Broeder Uniteit", die als werkzame en nuttige mensen de hoogste lof verdienen, daar zij de Negerslaaf niet alleen tot godvruchtige Christen, maar ook tot een ijverig en zedelijk mens, en tot een werkzaam en nuttig lid der maatschappij vormen.

Op dit rapport volgde een begeleidende opmerking aan de minister, waarbij gouverneur VAILLANT, anders dan zijn collega te Curaçao, het request gedeeltelijk steunde.

BOSSERS doet het in zijn geschriften voorkomen alsof de gouverneur het volkomen eens was met WENNEKERS, maar in feite acht VAILLANT slechts het kerkelijk huwelijk gewenst, en dan nog alleen voor stadsslaven, terwijl hij ook geen verbod wenst van separate verkoop. Zijn steun is dus zeer miniem, want hij vervalt in dezelfde tegenspraak als de commissie; beiden achten een christelijk leven mogelijk zonder huwelijksband voor samenlevenden.

VAILLANT oordeelt dat een kerkelijk huwelijk voor plantageslaven, alhoewel gewenst, toch ondoenlijk is vanwege de verre afstanden, de slechte verkeersverbindingen, het gebrekkig onderwijs, en omwille van de aanleiding tot werkverzuim. Veel slaven, zo zegt hij, zijn Christen. In Paramaribo bestaan de dagelijks toenemende Moravische en R. Katholieke gemeenten merendeels uit slaven en vrije kleurlingen. Ook

worden in de Hervormde Gemeente bij iedere Avondmaalstijd slaven aangenomen. Deze stadsslaven staan altijd ter beschikking van de eigenaar, ook al zouden de echtgenoten bij elkaar wonen. Voor hen zou het gouvernement wel kerkelijk formulieren, plechtigheden en toespraken kunnen toestaan, mits de eigenaar schriftelijk bewijs van toelating tot het huwelijk aan de geestelijke heeft overlegd.

Het antwoord en advies van VAILLANT handelt daarna nog over het beschaven van plantageslaven door blanken. Het zou goed zijn indien ook dit gedeelte, tegelijk met de volledige teksten van alle andere rapporten, gepubliceerd werd, ten behoeve van een nauwkeurige studie van deze Surinaamse periode; vooral het laatste rapport, na het advies van VAILLANT, nl. dat van de Commissie voor de Zaken der Protestantse Kerken in Nederlands Oost en West Indië te 's-Gravenhage, moet meer bekend worden. Dit verscheen eerst vier jaren na STÖPPELS request (drie jaren na zijn dood) en twee jaren na dat van WENNEKERS, op 22 Mei 1821.

Het slotrapport der Commissie voor de Zaken der Protestantse Kerken werd gericht aan de Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk. DAHLAUS (p. 415) vat het aldus samen: (1) De klachten van de overleden pastoor van Curaçao, J. STÖPPEL, ondersteund door de pastoor van Suriname, behoeven geen gedeelte onzer overweging uit te maken. (2) De Katholieke priesters schijnen ijveriger, harder te werken, en meer personeel te hebben. Daarom wordt aangeraden om de vervallen Protestantse Zending te steunen door alle faciliteiten. (3) Het huwelijk der slaven is onmogelijk wegens hun wulpse hartstochten en om de eigendomsrechten der meesters niet te schaden.

Over het resultaat van al die rapporten, uiteindelijk ook van de requesten, worden door DAHLAUS en BOSSERS geen officiële berichten vermeld.

Op Curaçao bleef het huwelijk in elk opzicht officieel verboden. Officieus schijnt er zo iets als een verlof bestaan te hebben om in stilte, of in het particuliere, bij wijze van onofficieel kerkelijk getuige te trouwen. Mgr. NIEWINDT schrijft echter in 1828, 1834 en 1848 nog om verlof tot officieel kerkelijk huwelijk. — Van het bestaan in Suriname van iets als de Curaçaose „matrimonia clandestina valida", waardoor op dit eiland veel slaven in staat gesteld werden met vrije vrouwen te huwen (het omgekeerde kwam ook voor), is uit de Surinaamse missieliteratuur en haar bronnen niets gebleken.

Voor wat Suriname betreft besluit BOSSERS (Chron. p. 102) de tekst van het request met deze woorden: „Dit verzoekschrift, ofschoon door den gouverneur ondersteund, bekwam geen gunstige beschikking. Van de zijde des bestuurs werd niets anders gedaan om in de rechtmatige bezwaren van den gouverneur en den pastoor te voorzien, dan dat het kerkelijk huwelijk, afgescheiden van het burgerlijk niet meer verboden werd." In zijn, voor BOSSERS uitgegeven *Beknopte geschiedenis*, heeft WULFINGH (p. 131) alleen vermeld dat het kerkelijk huwelijk werd toegestaan. Meer kon de Prefect niet verkrijgen. — Of het bestuur nu

de regering in Den Haag is, of het gouvernement te Paramaribo, en uit welke bron dit geput is, blijkt nergens, terwijl er ook in het archief van het Vicariaat te Paramaribo geen stuk van bestaat. Het schijnt dus een oogluikend toegestane practijk geweest te zijn.

Men kan nu echter terecht vragen of alles dan niet bij het oude was gebleven, en of STÖPPEL, en vooral WENNEKERS dan niet op de hoogte waren van deze oogluikend toegestane practijken. Immers, in 1782 waren er al kerkelijk getrouwde Herrnhutter stadsslaven, en in 1833 was er sprake van een getrouwde, separaat verkochte Coronieslaaf (STEINBERG, p. 89 en 92). Het kerkelijk huwelijk was dus eerder toegestaan dan het jaar 1850, toen bij de Evangelische Broedergemeente officieel het zogenaamd Verbond werd ingevoerd, dat al veel eerder oogluikend in zwang was [1]).

Mijns inziens hebben de requesten van beide priesters echter wel degelijk belangrijke gevolgen gehad. Door al de rapporten en aanmaningen tot hernieuwde Protestantse Zending zijn zij aanleiding geweest tot oprichting van de Maatschappij tot bevordering van het godsdienstig onderwijs onder slavenbevolking, te Paramaribo in 1828, en in Den Haag in 1829, waarna de grote opbloei, althans de snelle groei van het aantal leden der slavenkerk begint.

Het waren vooral leden van de Loge, die het initiatief tot de oprichting van deze Surinaamse (in Nederland genoemd Haagse) Maatschappij namen.

De stoot der beide requesten werkte overigens op het terrein van het huwelijk slechts langzaam door. De commissies zagen duidelijk de verbondenheid van geloof, godsdienst, Evangelie met vrijheid en emancipatie; maar onduidelijk bleef voor hen, dat er zonder huwelijk geen geloofs*leven* kon bestaan voor de samenlevenden, dus geen waar Christendom. Toch wilden zij Christendom. De noodzakelijkheid van een emancipatie deed hen echter het huwelijk afwijzen — en daarmede zijn zij oorzaak geweest van langdurige inwendige moeilijkheden voor de kerkelijke gemeenten, van een schijnchristendom, en van een al te gemakkelijk gemaakte overgang tot het doopsel.

Behoud van de slavernij stond voorop in een door de tijdsomstandigheden en verarming beknelde kolonie. Dit is, tegelijk met de vrijzinnige geest der Loge, waarvan vele notabelen lid waren, een belangrijke oorzaak van de belemmering der christianisering. Maar het zou historisch onjuist zijn, en daardoor onrechtvaardig, om naast deze twee belangrijke

---

[1]) Uit SCHNEIDER's werk, *Foto*, kan men afleiden, dat voor de Evangelische Broedergemeente het onderscheid tussen kerkelijk huwelijk en verbond gelegen was in het al of niet gebruik maken van kerkelijk ceremonieel. De Katholieke Kerk kende geen verbond, omdat de trouwbeloften, uitgesproken voor een priester, zonder ceremonieel en buiten het kerkgebouw, toch als wettig kerkelijk huwelijk golden.

oorzaken, de hoofdfactor uit het oog te verliezen, nl. de Afrikaanse landbouwerscultuur van matriarchaat en avunculaat, waarin de Negerslaven geestelijk leefden. Volgens deze geesteshouding, nog versterkt door de Surinaamse omstandigheden, kende de Afrikaanse bevolking in Suriname geen Europees burgerlijk en ook geen algemeen Christelijk huwelijk. Twee levenshoudingen botsten in Suriname tegen elkaar, en dat nog wel in de meest ongunstige omstandigheden.

De economische of sociale argumenten van de rapporteurs der Curaçaose, Surinaamse en Nederlandse commissies waren dan ook vanuit het standpunt der slavernij gegrond; de morele echter niet. Alleen waar zij spreken van afgodische denkbeelden raakten zij zijdelings de kern van de kwestie. Zijdelings, want de Neger erkende eigenlijk wel een oppermachtig Opperwezen, maar de conclusies omtrent zijn dienst waren anders dan de Christelijke. Verder is het heden toch wel een erkende waarheid, dat men niet, zoals deze rapporten doen, aan het negerras dat sexueel immorele karakter mag „aanwrijven" dat destijds traditioneel opgeld deed, en tegenwoordig ook nog wel doet. Deze mening was gebaseerd op een, quasi exegetische, dwaling uit de tijd der koloniale slavernij, toen zelfs de Bijbel werd aangegrepen om de zogenaamde kinderen van Cham te doemen tot minderwaardige mensen, alleen bestemd voor slavernij.

STÖPPEL, WENNEKERS, in hun requesten, en later TANK, in zijn openbare brief, stonden op een hechtere grond van waarheid dan de rapporteurs. Hiermede is echter niet beweerd, dat zij als nieuwkomers direct de cultureel anthropologische moeilijkheden hebben ingezien, die door godsdienst-vrijheid of sociale vrijheid niet konden worden weggenomen. Zeker hebben zij niet voorzien, dat de Kerk ook na de slavernij nu reeds een eeuw lang met deze moeilijkheden worstelt en al strijdende ermede moet opgroeien. Onze gegevens over huidige vormen van samenleving zouden hen zeker verbazen, en de nog vrijwel onbestudeerde problemen op dit terrein nog meer. Naast ongepubliceerde rapporten of studies in kerkelijke archieven is dit terrein slechts even betreden door STEINBERG (p. 170 en 211), HERSKOVITS (p. 16 e.v.), FERRIER (p. 63 e.v.) en VAN LIER. De uitvoerigste beschouwing hierover leverde SCHNEIDER (p. 171 e.v., 199–250). Hij behandelt een tiental factoren van historische, sociaal-economische en psychologische aard als oorzaken, maar de matriarchaatsfactor wordt door hem niet genoemd, zelfs niet bij de Bosnegers. In *Het Apostolisch Vicariaat* (p. 14 e.v.) en in *De Katholiek* (14 en 21 Sept. 1952) moest dan ook erkend worden dat deze kwestie nog wacht op een nauwkeurige bestudering, welke echter niet zo gemakkelijk is als men misschien zou menen.

Wanneer de requesten van de beide priesters royaal en welwillend behandeld waren zouden enkele der genoemde moeilijkheden thans stellig niet meer in zo sterke mate overheersen. Want dan was er van het begin af geen halfslachtig Christendom gepresenteerd. Nu werd te plotseling de regering en de meesters gewezen op het onverbrekelijk verbonden zijn van geloof, godsdienst en Evangelie met vrijheid en emancipatie. Wilde men Christendom dan was vrijheid noodzakelijk. Deze dreiging van een

abrupte emancipatie is de verklaring van de totaal afwijzende houding in de rapporten, en het lijkt dan ook geen wonder, dat zelfs het Koninklijk Besluit van 1832 — waarbij toelating van zendelingen op plantages, van godsdienstig en ander onderwijs aan slavenkinderen verplicht werd — niet te vinden is in de *Gouvernementsbladen* van Suriname. De zekerheid, dat de slavernij nog niet werd afgeschaft, werd voor de meesters een prikkel te meer om zelfs het aangeboden halfslachtige Christendom nog zoveel mogelijk te belemmeren. Ook toen konden wreedheden nog ongestraft worden bedreven en separate verkoop was, hoewel ogenschijnlijk volgens de wet verboden, tot in 1861 in feite toegestaan (STEINBERG, p. 91 en 95). Slechts één gunstige omstandigheid was er voor de christianisering, waarop pas in 1856 bij Surinaamse gouvernementele verordening werd aangedrongen (*Gouvernementsbladen*, 30 Aug. 1856), namelijk het absolutistisch regiem der Regeringsreglementen, waarbij aan de gouverneur de beslissing in handen werd gegeven. Want als het weldadig werk van zendelingen en priesters alleen van de slaveneigenaars en van hun vertegenwoordigers in het Hof van Policie of Raden had moeten afhangen, dan zou de Kerk zich misschien pas in 1863 hebben kunnen vestigen.

BRONNEN

ABBENHUIS, fr. M. F.: Het Apostolisch Vicariaat van Suriname. *Koloniaal Missietijdschrift*, Uitgave v.d. Indische Missievereniging, 1934–1938.

ABBENHUIS, fr. M. F.: *Het Apostolisch Vicariaat van Suriname*. Paramaribo, 1942.

ABBENHUIS, fr. M. F.: Honderd jaar Vicariaat 1852–1952. *De Katholiek, Zondagsblad voor het Vicariaat van Suriname*, Jubileumnummer, *50*, Sept. 1952, *38* p. 2–4, 3 portretten (onderschrift 1e afb. moet zijn: Mgr J. Grooff, Apost. Visitator van Suriname).

BOSSERS C. ss. R., A.: *Chronica missionis Surinamensis*, 1683–1884. Manuscript, Pastorie Gravenstraat, Paramaribo, 361 pp. folio.

BOSSERS C.ss. R., A.: *Beknopte geschiedenis der Katholieke Missie in Suriname*. Bewerking der *Chronica* door K. WULFINGH C.ss. R., Gulpen, 1884.

DAHLAUS O.P., S. J. M.: *Een levensschets. Mgr. M. J. Niewindt*. 1924.

Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië. 's-Gravenhage, 1914–1917.

FERRIER, J. H. E.: *De Surinaamse samenleving als sociaal paedagogische opgave*. 's-Gravenhage, 1950.

Godsdienstvriend, De, Tijdschrift voor Roomsch Catholyken. Amsterdam, 1818–1869.

Gouvernementsbladen van de Kolonie Suriname. 1816–1866. H. Nygh, Rotterdam, 1856 e.v.
HERSKOVITS, M. J. & HERSKOVITS, F. S.: *Suriname Folk-lore.* New York, 1936.
Katholieke Encyclopaedie, De, Amsterdam, 1948 e.a.
LIER, RUDOLF VAN: *Samenleving in een grensgebied.* 's-Gravenhage, 1949.
LIER, RUDOLF VAN: De sociale wetenschappen van de Neger in Amerika. *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde,* Jubileumnummer, *1951.*
LOOS, J. C. VAN DER: *Vaderlandse Kerkgeschiedenis.* Deel IV. Amsterdam, 1950.
SCHNEIDER, H. G.: *Foto.* Nymegen, 1893.
STAEHELIN, Ep. Un. fr., F.: *Die Mission der Brüdergemeine in Suriname und Berbice im achtzehnten Jahrhundert.* Herrnhut (I 1913, II 1914).
STEINBERG, H. S.: *Ons Suriname.* 's-Gravenhage (1935?).
WOLBERS, J.: *Geschiedenis van Suriname.* Amsterdam, 1861.

SUMMARY

THE PETITIONS OF FATHER STÖPPEL AND PREFECT WENNEKERS IN 1816 AND 1817

The study of ecclesiastical sources concerning the petitions of J. STÖPPEL O.F.M. and Prefect P. WENNEKERS, in favour of the christianizing of Slaves, gives a better historical insight into the period when emancipation was still in its preparatory stage.

J. STÖPPEL addressed a petition in spite of the disapproval of his pastor primarius PIROVANO and of the opposition and threat of suspension by the Governor of Curaçao. His petition was presented by J. CRAMER, the chief priest of Holland, Zealand and West-Friesland, to KING WILLIAM I. The immediate result was the renewed settlement of the Roman Catholic Mission in Surinam. In Curaçao the petition was in its whole rejected. That STÖPPEL was fundamentally right, however, appeared from a similar action of Mgr. J. NIEWINDT from 1824 till 1860 in favour of the slaves.

In 1818 Prefect P. WENNEKERS started publishing reports from Surinam in the Dutch Roman Catholic monthly *De Godsdienstvriend* (The Friend of Religion). In these reports the Dutch Catholics were urged to a united action in favour of the Mission and the slaves.

WENNEKERS' request for education, baptism, marriage and a free married-life through the prohibition of the separate sale of members of one family was based on international and national statutory rights of the free exercise of religion, which rights were violated in every respect by slave-owners in Surinam.

In support of his argument he pointed out the benefit of religion for a well-ordered industrious slave-population. As a consequence of

these two petitions the Minister issued a questionnaire which was submitted by the Governors of Curaçao and Suriname to a committee composed of the members of the Court of Police and a clergyman.

Both committees rejected the idea of civil and especially religious marriage as well as the implicit prohibition of separate sale of members of one family. Their reasons were of a juridical, economic and psychological nature. They were of opinion that allowing slaves to marry would practically be emancipation.

The Surinam Committee thought it impossible to instil in the minds of the negroes the notion of a Supreme Being, on account of their idolatrous conceptions and lascivious nature.

At the same time, however, they urgently advised to christianize the slaves through the medium of the Moravian Church and urged the marriage of free negroes and coloured people, large groups of whom threatened to develop into a community of unmarried people.

Both Governors added their recommendations to the answers of the respective committees. KIKKERT in Curaçao fully endorsed them; VAILLANT in Surinam differed from them in that he thought a religious marriage for town-slaves desirable.

The West Indian petitions, reports and recommendations were then summarised in a questionnaire, which was submitted by the „Staatsraad", Director of the Affairs of the Protestant Churches, to the Committee charged with the management of the Affairs of the Protestant Churches of the Dutch East and West Indies at The Hague.

This Committee replied that the complaints of the priests did not deserve any attention; that marriage between slaves was absolutely impossible on sexual-psychological and juridical grounds and that the Protestant Mission (which was in a state of decline) should be supported against the competition of the Roman Catholic Mission.

It is understandable that neither petition had any immediate and positive official result. Indirectly, however, they had. For, the existing custom, dating from the 18th century, of semi-official connivance at „silent" or clandestine religious marriage was allowed to continue; from that moment the Protestant Mission was greatly promoted and consequently developed in a marked and rapid manner.

The counter-recommendations contained in the reports, and the official prohibition emanating from a spirit of materialistic latitudinarian (watered-down or half-hearted) Christianity, greatly hampered religious life. The fact, however, that after a period of nearly a century of emancipation married life is still far from christian, and the number of illegitimate children of baptised persons still very large, indicates that still another factor has been at work besides those mentioned in the reports of the slave-period.

It is of no small importance to Church, State and Science that this matter, which so far has been greatly neglected, should be thoroughly studied.

DE STATUS VAN PIEKIE-NJAN

DOOR

PH. A. SAMSON

Bij Publicatie van 10 Juli 1829, *Gouvernementsblad* No. *10*, werden door Gouverneur CANTZ'LAAR [1]) bepalingen afgekondigd ten aanzien van slaven, die geen meester hebben.

Artikel 1 van deze, zowel in het Nederlands als in het Neger-Engels gestelde publicatie, schreef voor dat „alle zoodanige Slaven en Slavinnen te Suriname, die geenen Meester hebbende, evenwel geene Brieven van Vrijdom verkregen hebben en ten Kantore van de Registratie der Slaven niet bekend staan, onverschillig uit welke oorzaak zulks is ontstaan, hetzij dat zij zich hebben vrijgekocht, door hunnen Meester aan zich zelve overgelaten zijn of anderszins", vóór 31 December 1829 moesten worden geregistreerd.

Indien deze registratie werd verzuimd, vervielen de slaven, die geen Meester hadden, aan den Lande.

De slaven, die geen Meester hadden, waren bekend onder de naam piekie-njan, hetgeen betekent: voedsel opscharrelende.

Over de rechtstoestand van zulke slaven is niet veel bekend.

Op 23 Juli 1845 wees het Hof van Justitie in Suriname een vonnis, waarin over de staat van slaven, die geen meester hadden, een beslissing werd genomen. Van dit vonnis werd hoger beroep ingesteld op de Hooge Raad der Nederlanden en op 7 Mei 1847 werd in deze zaak, die door de redactie van het Weekblad van het Recht een zonderling, maar hoogst belangrijk rechtsgeding werd genoemd, arrest gewezen.

Hieronder volgen de feiten.

Mejuffrouw C. S. BAUMGARTNER had bij een testament, op 17 Juni 1821 in Suriname gepasseerd en in 1822 met de dood bekrachtigd, het volgende bepaald:

„Ik legateer, make en bespreke aan mijne neger-slavinnen CECILIA en CHARLOTTA de vrijheid, welke bekend is in deze

[1]) PAULUS RUDOLF CANTZ'LAAR was Gouverneur-Generaal van 20 Mei 1828 tot 15 December 1831; hij overleed te Paramaribo.

kolonie onder den naam PIEKIE-NJAN en welke aan haar zal worden gegeven, namelijk aan CECILIA dadelijk na mijn afsterven, en aan CHARLOTTA na overlijden mijner moeder, en ingevalle van dezer vooroverlijden, dadelijk na mijn overlijden, met dien verstande, dat ingevalle zij in staat zullen zijn of komen, de kosten van het obtineren van brieven van vrijdom en manumissie op te brengen en te fourneren, zoodanige brieven door mijn executeur aan den Hove van Politie en Criminele Justitie zullen worden verzocht, doch niet anders dan wanneer zij respectievelijk daartoe de noodige kosten dragen en voldoen".

Tot executeur van de nalatenschap van mejuffrouw BAUMGARTNER werd benoemd M. I. ROBLES.

In 1845 werd door de slavin CECILIA, aan wie kosteloos een praktizijn was toegevoegd, een proces tegen genoemde executeur gevoerd.

De eiseresse stelde dat door de executeur aan haar geen kennis was gegeven van het testament van mej. BAUMGARTNER en dat, doordat zij onbekend was met de voorwaarden waaronder zij de vrijheid had kunnen bekomen, zij die executeur als slaaf was blijven dienen.

CECILIA had respectievelijk op 13 Januari 1825 en 25 October 1827 een zoon en dochter ter wereld gebracht; deze kinderen waren door de boedel Baumgartner als slaven beschouwd en behandeld en de zoon KAREL was aan een stiefzoon van de executeur J. NUNES, verkocht. Door een toeval werd CECILIA bekend met de testamentaire beschikking van haar meesteres en zij vorderde van executeur en pleegzoon, haar zoon terug, met alle vruchten en baten tot de overgifte toe.

Gedaagden stelden zich op het standpunt dat CECILIA en haar zoon gedurende de staat van piekie-njan slaven bleven.

Bij vonnis van het Hof van Justitie dd. 23 Juli 1845 werd de vordering ontzegd.

Het Hof was van oordeel dat de beslissing afhankelijk was van de beantwoording van de vraag of de moeder recht had op de zoon, die zij in de staat van piekie-njan ter wereld had gebracht. Deze vraag werd ontkennend beantwoord. Het Hof overwoog dat de staat van piekie-njan geen wettig erkende staat is, maar een ingeslopen misbruik of een fictieve manumissie, waardoor de tot de wettige vrijlating voorgeschreven formaliteiten ontdoken werden. Tijdens de geboorte van haar zoon verkeerde CECILIA in die niet-wettige staat en bezat dus de vrijdom

niet, maar bleef slavin van de erfgenamen van haar meesteres. Aangezien al wat uit een slavin werd geboren, aan de meester toebehoort, moest dus de uit CECILIA geboren zoon KAREL als een slaaf worden aangemerkt.

Uit de voor het Hof gewisselde stukken kan worden afgeleid dat in 1836 de boedel Baumgartner voor CECILIA brieven van manumissie had verkregen en de kosten daarvan door een zekere J. HAZENBROEK waren terugbetaald.

De praktizijn van CECILIA nam met het vonnis van het Hof geen genoegen en ging in appèl bij de Hooge Raad der Nederlanden. Twee bekende advocaten verdedigden de belangen van partijen; voor appelante kwam op Mr WINTGENS, voor de tegenpartij Mr VAN GIGCH.

De pleidooien van de advocaten zijn in het *Weekblad van het Recht* van 31 Mei 1847 opgenomen.

Mr WINTGENS deelde mede dat CECILIA, toen zij in 1836 vernam dat zij sedert 1822 ten onrechte in slavernij had verkeerd, een aanklacht bij de Procureur-Generaal tegen de executeur van de boedel Baumgartner indiende, doch deze klacht bleef onvervolgd; een bewijs dat arme, verongelijkte negers niets konden uitrichten tegenover de „aristocratie de la peau". Uit zijn pleidooi blijkt dat men in Suriname, wanneer men een slaaf de vrijheid wilde schenken, om het recht van f 300 tot f 500 dat voor de brieven van manumissie moest worden betaald te ontduiken, de slaaf aan zich zelven verkocht of hem het recht van piekie-njan toekende. Had men de gelegateerde vrijheid niet verzwegen, dan zou CECILIA gebruik gemaakt kunnen hebben van het in 1829 aan slaven zonder meester toegekende recht om zich te laten registreren.

Mr VAN GIGCH zeide in het feitelijk gedeelte van zijn pleidooi dat hij voorzien had dat men in deze zaak zou trachten een aandoenlijk toneel te schetsen; hij wees er op dat het in Suriname vaak veel beter voor een slaaf was, om een zachtzinnige meester toe te behoren en tegen arbeid van het nodige te worden voorzien, dan quasie in het genot van de vrijheid, zonder enig middel van bestaan, rond te zwerven onder leiding van een vadsige, zedeloze moeder, die zelve niet in haar behoeften kan voorzien.

De Hooge Raad gaf een zeer gemotiveerde beslissing en overwoog dat ter beslissing van het geschil moest worden vastgesteld in welke staat CECILIA door de making der vrijheid bekend onder de naam van piekie-njan is gebracht, en de vraag moet

worden beantwoord of uit kracht van de erfstelling de boedel Baumgartner eigenaar werd van de slavin en tengevolge daarvan van haar zoon. Een bevestigende beantwoording van deze vraag zou volgens het Hoge College in strijd zijn met de woorden van de beschikking; bovendien moet de staat van piekie-njan beschouwd worden als een ontslag uit het bestaande meesterschap en het stellen op vrije voeten, zodat deze personen volgens artikel 1 van de Publicatie van 10 Juli 1829 slaven zonder meesters worden. Door de beschikking was de slavin gekomen in een toestand dat zij haar eigen meesteresse werd en voor zich zelve de kost kon verdienen, daar zij anders nooit de middelen zou kunnen bekomen, om brieven van manumissie te vragen.

Uit deze beslissing volgt, dat de boedel evenmin aanspraak kon maken op kinderen, die door CECILIA in de staat van piekie-njan waren ter wereld gebracht.

Het vonnis van het Hof van Justitie werd vernietigd en de executeur werd veroordeeld om ,,zijn handen te trekken en te houden" van KAREL en aan CECILIA te restitueren alle vruchten, baten en profijten van de slaaf genoten en de kosten van het geding.

Het gevoerde proces is merkwaardig, omdat het ons een kijk geeft op de toestanden die vóór de Emancipatie der slaven in Suriname heersten en de misbruiken die uit het houden van slaven ontstonden.

SUMMARY

,,THE STATUS OF PIEKIE-NJAN"

In Suriname there existed, in the first half of the 19th century, a class of slaves, male and female, who did not belong to anyone and yet were not set free bij letters of manumission. They had nobody to look after them and so they had to provide for themselves, had to find their own food. The caracteristic name, in Negro-english, for these people was piekie-njan (piekie = to pick, to pick up, to hunt up; njan = to eat, food).

As early as the year 1829 the Suriname government published an ordinance decreeing that all such persons, whose names did not appear in the slave registers, ought to be registered before December 31, 1829; if omitted they would become government property.

A will of the year 1821, in which the term piekie-njan was used, gave cause to a remarkable legal proceeding. The testatrix, a lady who died in 1822, had by her last will and testament bestowed on her female slave Cecilia the freedom which in the colony was known as piekie-njan. As soon as Cecilia would be in a position to pay the costs which the acquisition of a letter of manumission involved, such letter of freedom should be applied for by the lady's executor.

In 1845, so 23 years afterwards, Cecilia started a law suit against the executor, who, as she stated, had never acquainted her with the terms of the will, so that she had continued to serve as a slave, even as a slave of the executor. In the meantime she had given birth to two children, a son and a daughter, who had been considered and treated by the heirs of the deceased lady as slaves, belonging to the estate; the boy had even been sold to a relative of the executor.

When, by pure chance she had become acquainted with the terms of the will, Cecilia claimed from the executor and his relative the restitution of her son, with all proceeds and assets up to the time of his surrender. Defendants however took the view that during her state of piekie-njan Cecilia and her son had remained slaves.

The Court of Justice denied the claim, ruling that piekie-njan was no acknowledged status, but an abuse, an illegal manumission, by which the regular formalities for setting a slave free, were evaded. At the time of the birth of Cecilia's son the mother was still a slave, belonging to the estate of her deceased mistress. As all off spring of a female slave were the property of her proprietor, the son of Cecilia must be considered a slave.

From the papers exchanged during the process, however, it may be infered that in 1836 the estate had acquired letters of manumission for Cecilia and that the costs had been repaid by a certain party.

Cecilia's lawyer appealed from the Court of Justice in Suriname to the High Court of the Netherlands in the Hague. Two well-known lawyers pleaded on behalf of plaintiff and defendants.

Cecilia's counsellor stated that her charge in 1836 against the executor was not followed by legal proceedings, by which it was proved that poor injured negroes were powerless against ,,the aristocracy of the skin''. When in Suriname one wished to free a slave, in order to evade the costs of manumission, 300 to 500 guilders, he was sold to himself, or granted the status of piekie-njan. Had not the testamentary disposition been concealed from Cecilia, she could have applied for registration in accordance with the ordinance of 1829.

The Court decided that, if Cecilia had to be considered as a slave, belonging to the estate, such would be in direct defiance to the wording of the will; moreover that the status of piekie-njan should be held as one of being released from the position of slavery and of having become free persons, without masters, according to the ordinance of 1829. Since the death of the testatrix Cecilia had been her own mistress, in a position to earn her own living, without which she could never obtain the means to apply for a letter of manumission. Accordingly Cecilia's children, born during the mother's state of piekie-njan, could no more than Cecilia herself be claimed as slaves belonging to the estate.

The executor was sentenced to ,,keep his hands off the son'' and to repay to the mother all profits gained from the so called slave, as well as to pay the costs of the law-suit.

Aforesaid suit is remarkable in giving an insight into certain conditions prevailing in Suriname before the emancipation and in disclosing one of the abuses the institution of slavery was accompanied with.

AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ IN BRAZILIË

DOOR

J. F. E. EINAAR

Hoewel de slavernij, nadat Brazilië van Portugal in 1822 werd vrijgemaakt, zich hier handhaafde, staat onomstootlijk vast dat in dit land slavernij en vrijheid, sociaal en moreel, twee begrippen waren welke niet die tegenstelling vertoonden als in andere landen. De overgang van slavernij naar vrijheid was dan ook voor de slaaf hier altijd mogelijk en wel omdat in dit land het verkrijgen van manumissiebrieven geen uitzondering was, maar, reeds in de koloniale tijd, regel. De mogelijkheid van in de toekomst vrij te zijn, gaf aan de slaaf het gevoel van gerustheid.

De slaaf werd hier zowel door de staat als door de kerk sociaal, economisch en cultureel uitgerust voor de rol, welke hij als vrije burger na zijn bevrijding zou gaan vervullen.

Dat men onmiddellijk na de onafhankelijkheid in dit land niet overging tot de afschaffing van de slavernij vond zijn oorzaak in de bijzondere economische en sociale problemen, welke aan de directe vrijlating vastzaten, In de tweede plaats was dit het gevolg van de betere verstandhouding, welke hier tussen meesters en slaven bestond, een verhouding onbekend in de omliggende landen waar de slavernij heerste. De slaaf, die zijn vrijheid verkreeg werd vrijman en Braziliaan en kon in alle opzichten aan de sociale, culturele en economische opbouw van het eigen land deelnemen.

Het is bekend, dat onder DOM PEDRO II, die na de losscheuring van Portugal, ongeveer een halve eeuw als keizer van Brazilië heeft geregeerd, verscheidene gewezen slaven hoge staatsambten bekleedden, en eveneens een belangrijke plaats innamen in kunst en literatuur. Doch niet alleen als bureaucraat en kunstenaar, maar ook als bekwame vaklieden veroverden zij een plaats in deze gemeenschap, waardoor zij ontegenzeglijk hebben bijgedragen tot de bloei van dit land, cultureel, moreel, religieus

sociaal en economisch. Reeds vóór de afschaffing van de slavernij wisten deze afstammelingen van Afrikaanse slaven zich te handhaven, niet als gewezen slaven, maar als Brazilianen.

Eensdeels door de druk van Engeland [1]), andersdeels door de groeiende liberale gedachte in den lande, werd in 1831 de slavenhandel afgeschaft. Het duurde echter tot 1853 alvorens deze volkomen werd stopgezet.

Krachtig gesteund door DOM PEDRO II ontstonden in de zestiger jaren bewegingen voor de afschaffing van dit productiesysteem: de slavernij als arbeidsvorm. De keizer had echter rekening te houden met de voorstanders van dit voortbrengingssysteem, hetwelk toen nog niet kon worden vervangen door een meer productieve en efficiente methode.

In 1871 werd een wet, waarvan RIO BIANCO de vader was, door het parlement aangenomen, waarbij werd bepaald dat de afschaffing der slavernij geleidelijk aan zou plaats vinden. Door deze wet werd bepaald dat alle kinderen uit slaven moeders geboren vrij zouden zijn. Deze concessie heeft echter de voorstanders van de afschaffing weinig kunnen bevredigen.

De jonge advocaat en schrijver JOAQUIM NABUCO, die ook tot de voorvechters van de afschaffing behoorde, drong aan op onmiddellijke en volledige afschaffing. In 1883 publiceerde deze een merkwaardig boek *O Abolicionismo*, waarin hij trachtte te bewijzen, dat slavernij de vergiftiging was van het wezen der natie. Deze propaganda sloeg zo in, dat in 1884 de staten Ceara en Amazonas de slaven vrijverklaarden.

In 1885 ging men een stap verder en werden alle slaven boven de 60 jaar vrijverklaard en tenslotte werd op 13 Mei 1888 de afschaffing van de slavernij hier, zonder enige compensatie aan de vroegere meesters, een voldongen feit. Hierdoor kwamen ongeveer 700.000 [2]) Afro-Amerikanen vrij.

[1]) In 1826 werd tussen Brazilië en Engeland reeds een verdrag gesloten inzake de bestrijding van de slavenhandel, hetwelk door de Brazilianen niet werd nageleefd.

[2]) Dit grote aantal vrijverklaarden is niet in tegenspraak met hetgeen werd gezegd over het gemak waarmede slaven in Brazilië vrij konden komen. Vanaf 1826 tot 1850 werden er in dit land jaarlijks 54.000 slaven aangevoerd. Wanneer men aanneemt dat vóór het verdrag van 1826 minstens tweemaal zoveel slaven werden binnengebracht, is het cijfer der vrijverklaarden in 1888 niet hoog te noemen. — Tussen 1820 en 1889 vestigden zich in Brazilië 880.616 Europeanen. Volgens de volkstelling van 1872 had Brazilië een bevolking van 9.930.478 zielen, waarvan ongeveer 58% negers en kleurlingen waren; volgens die van 1890 had het land een zielenaantal van 14.333.000, waarvan 47% negers en kleurlingen.

Daar het gehalte der in dit land geimporteerde slaven hoger was, dan dat van de omliggende slaven-landen, en mede door de meer humane, culturele, religieuze, sociale en economische verhoudingen, bleken de vroegere slaven na hun bevrijding beter in staat te zijn, zich aan te passen aan de gewijzigde omstandigheden.

Vermeldenswaard is, dat reizigers die in de 19e eeuw Brazilië bezochten onder de slaven aldaar reeds een ontwikkeling en beschaving aantroffen, welke zeer zeker zelfs die der slavenhouders in de andere gebieden van dit werelddeel in de schaduw stelden.

Het is bekend dat de meeste Afro-Amerikanen van N.W. Afrika afkomstig waren, en over het algemeen de Mohammedaanse Godsdienst beleden. Zij waren het Arabisch machtig en konden lezen en schrijven. Tot deze groep behoorden ook dichters, schrijvers en kunstenaars, die veel hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van de Braziliaanse cultuur.

Geen wonder dat hier de nieuwe vrijen, in tegenstelling met die der Britse, Franse en Nederlandse gebieden, waar de afschaffing zonder enige voorbereiding had plaats gehad, na de vrijverklaring beter voorbereid waren voor hun nieuwe burgerschap, en daardoor ook zich makkelijker hebben kunnen aanpassen aan de veranderde omstandigheden, tot heil van hun nieuw vaderland, de Verenigde Staten van Brazilië.

LITERATURE

FREYRE, GILBERTO: *Brazil. An interpretation.* New York, 1945.
FREYRE, GILBERTO: *The Masters and the Slaves. A study in the development of Brazilian civilization.* New York, 1946.
LANNOY, CH. DE & LINDEN, H. VAN DER: *Histoire de l'expansion coloniale des peuples européens; Portugal et Espagne.* Brussel, 1907.
MYRDAL, GUNNAR: *An American Dilemma.* New York, 1944.
SCHURZ, WILLIAM L.: *Latin America. A descriptive survey.* New York, 1949.
TANNENBAUM, FRANK: *Slave and Citizen. The Negroes in the Americas.* New York, 1947.
WILLIAMS, ERIC: *Capitalism and Slavery.* Chapel Hill, 1944.

SYNOPSIS

This article deals with: relationship between masters and slaves in Brazil; abolition of slave trade (1831–1853); emancipation movements under DOM PEDRO II; abolition of descendants of slaves (1871), followed by abolition of slaves above 60 years of age (1885), and finally abolition of all the slaves (1888); contribution of the slaves and former slaves to Brazilian culture.

PROCLAMATIE.

DE GOUVERNEUR,

Aan de Slavenbevolking in de Kolonie Suriname!

Het heeft Zijne Majesteit Onzen geeerbiedigden Koning behaagd den dag te bepalen, waarop de slavernij in de kolonie Suriname voor altijd afgeschaft zal zijn.

Op den 1n Julij 1863 zijt Gij vrij!

Maar de Koning, verlangende allen die onder Hoogstdeszelfs vaderlijk gezag leven gelukkig te zien, heeft gewild dat U die blijde tijding reeds nu bekend gemaakt zoude worden, opdat Gij in vreugde en tevredenheid dat zoo zeer gewenschte tijdstip afwachten kunt.

Van harte wensch ik U daarmede geluk, als ook mij zelven dat het mij, als 's Konings vertegenwoordiger, gegeven is U die blijde mare aan te kondigen.

Ik durf er dan ook op rekenen dat Gij, door Uwen lust tot arbeid, door een onbesproken gedrag en door gehoorzaamheid aan Uwe meesters, bewijzen zult U de weldaad waardig te willen betoonen, die U tegen den 1n Julij 1863 verzekerd is.

Maar niet minder verwacht ik van U dat Gij, na den dag Uwer vrijwording, ordelijk en ondergeschikt aan het Bestuur, Uwe pligten als vrije menschen zult betrachten, geregeld werkende tegen een billijk loon, waarover Gij naar welgevallen zult kunnen beschikken tot verzorging van U zelven en de Uwen.

Dusdoende zult Gij het mij gemakkelijk maken, de wijze bedoelingen des Konings voor Uw toekomstig welzijn ten uitvoer te leggen.

En om U des te beter in staat te stellen Uwe toekomstige regten en verpligtingen te leeren kennen, zal van deze Proclamatie en van de Wet [1]), voor zoo ver die U betreft, eene vertaling in het Neger-Engelsch worden gemaakt en bij deze gevoegd.

Paramaribo, den 3 October 1862.

VAN LANSBERGE.

Ter ordonnantie van den Gouverneur,

De Hoofd-Commies, belast met de functiën van den Gouvernements-Secretaris,

J. E. WESENHAGEN.

Uit: *Surinaamsche Courant 3 Oct. 1862.*

---

[1]) De wet van 8 Aug. 1862, *S.* 164, *G.B.* 1862 no. 6. De vertolkte artikelen zijn: 1, 3, 10 en 18–36. (Red.)

PROCLAMATIE.

DE GOUVERNEUR,

Aan de vrygemaakte bevolking op Curaçao en onderhoorigheden.

Op den 30 September des vorigen jaars had alhier de afkondiging plaats der wet, waarby het Zyne Majesteit onzen geëerbiedigden Koning behaagde te bepalen, dat op den 1 July 1863 de slaverny op Curaçao en de onderhoorige eilanden voor altyd afgeschaft zal zyn.

Die blyde dag is heden aangebroken.

Van stonde aan zyt gy vrije menschen en treedt gy in de maatschappy als ingezetenen der kolonie.

Van harte wensch ik U geluk met de weldaad door de vaderlyke zorg des Konings U geschonken; opregt moogt gy U er in verheugen, maar gy moet U het voorregt ook waardig betoonen.

Hebt gy in uwen vorigen staat U steeds onderscheiden door een stil, rustig gedrag en gehoorzaamheid aan uwe voormalige meesters, thans, als vrije menschen, — ik durf er vast op vertrouwen, — zult gy steeds ordelyk en ondergeschikt aan het bestuur, uwe pligten als ingezetenen der kolonie betrachten, geregeld werkende tegen een billyk loon, waarover gy naar welgevallen kunt beschikken, tot verzorging van Uzelven en de uwen.

Het bestuur zal uwe belangen behartigen en die zooveel doenlyk trachten te bevorderen.

Hebt gy raad of voorlichting noodig, wendt U tot den districts-commissaris in uw district of tot de andere bevoegde autoriteiten, die U behulpzaam zullen zyn in alles wat strekken kan ter bevordering van uw welzyn.

En zal van deze Proclamatie eene vertaling in de Landstaal gemaakt worden.

Curaçao den 1 July 1863.
J. D. CROL.

Uit: *Publicatie-Blad 1863* No. *26*.

Reinhart Frans Cornelis van Lansberge (6 Mrt 1804 - 13 Juni 1873), van 28 April 1859 tot 29 Juni 1867 gouverneur van Suriname. - Naar een familieportret in het bezit van J. W. G. van Lansberge. Op zijn borst het Commandeurskruis van de Nederlandse Leeuw, dat hem naar aanleiding van de emancipatie werd verleend, en de Poolster van Zweden.

Johannis Didericus Crol (?1806 - 18 Aug. 1870), van 23 April 1859 tot 16 April 1866 gouverneur van Curaçao. - Naar een portret in het bezit van mr B. de Gaay Fortman.

De Generaal Majoor titulair, GOUVERNEUR der Kolonie *Suriname.*

ALLEN, DIE DEZE ZULLEN ZIEN OF HOOREN LEZEN, SALUT!

NADEMAAL de Persoon van A. F. Lammens Jr. zich bij Rekeste tot Ons vervoegd heeft, verzoekende Brieven van Manumissie voor de slavin Adelaide, geboren in 1827, dochter van Babé, toebehoorende aan den houtgrond Onverwacht, divisie Para, welke het beroep van Huisbediende heeft gekozen.

In aanmerking nemende dat zich ter Gouvernements-Secretarie, na aankondiging in de openbare Dagbladen, geene oppositie tegen het verzoek heeft opgedaan, en dat voorts de voorschriften tot het verkrijgen van Brieven van Manumissie, bij de Wet verordend, zijn in acht genomen.

ZOO IS HET, dat Wij aan gezegde Adelaide de tegenwoordige Brieven van Manumissie verleenen, tot al zulke einden, als bij het Reglement op de Manumissie der Slaven in de Nederlandsche West-Indische Bezittingen, zijn uitgedrukt; gevende Wij aan haar den voornaam van Adelaide Francina en den familienaam van Lannens met stelligen last, dien naam en geen' anderen te voeren.

Verzoekende derhalve allen en een iegelijk, zoo hooge als lage Autoriteiten, waar ter plaatse ook gevestigd, om de voornoemde Adelaide Francina Lannens op vertoon dezes, voor een' vrijen Persoon te erkennen, en haar het effect van dien volkomen te laten genieten, hetwelk Wij alle buitenlandsche Autoriteiten, in dergelijke gevallen, wederkeerig zullen trachten te verschuldigen, en naar behooren te erkennen.

Gegeven onder Onze Handteekening en Zegel te SURINAME, den drie en twintigsten februarij des jaars 1800 zes en vijftig het zevende jaar van Zijner Majesteits regering.

Geregistreerd ter Gouvernements-Secretarie den 23 februarij 1856 folio 42

Ter Ordonnantie van Zijne Excellentie,

De Gouvernements-Secretaris,

Gezien door den Procureur Generaal.

Gezien door den Administrateur der Financien.

Gezien door den Koloniale Ontvanger en Betaalmeester, Paramaribo, den 16 Nov. 1855

Brief van *Manumissie,* op verzoek van A. F. Lammens Jr. verkregen voor „de slavin Adelaide, geboren in 1827, dochter van Babé, toebehorende aan den houtgrond Onverwacht, divisie Para, welke het beroep van Huisbediende heeft gekozen." Aan haar werd gegeven „den voornaam van Adelaid- Francina en den familienaam van Lannens met stelligen last, dien naam en geen' anderen te voeren" Gegeven „te Suriname, den drie en twintigsten februarij des jaars 1800 zes en vijftig...." - Naar een brief aanwezig in het Algemeen Rijksarchief.

DE OPENBARE MENING IN NEDERLAND OVER DE AFSCHAFFING DER SLAVERNIJ

DOOR

JOHANNA MARIA VAN WINTER

Een volkszaak, een onderwerp van toegewijde belangstelling bij de hele natie, is de afschaffing van de slavernij in Nederland nooit geweest. Betrekkelijk weinigen hebben er in de Staten-Generaal en in onderlinge vergaderingen voor geijverd, en zelfs in de jaren 1855–1858, toen de belangstelling op haar hoogste punt was, gaf het grote publiek in Nederland maar weinig daadwerkelijke blijken van medeleven. Wanneer de belangstelling voor een staatkundige kwestie mag worden afgemeten aan het aantal adressen dat daarover is ingezonden aan de beide Kamers, moeten we vaststellen dat de slavernij in de koloniën heel weinig aandacht heeft genoten bij het Nederlandse volk in vergelijking met een werkelijk populaire zaak zoals b.v. de schoolstrijd. Dat was in Engeland anders geweest, waar in 1832/33, het laatste jaar voor de emancipatie, de regering werd overspoeld met moties en petities, terwijl beide partijen reclamecampagnes op grote schaal organiseerden met aanplakbiljetten en meetings voor en tegen de emancipatie [1]).

Toen door Engeland de spits was afgebeten, konden andere slavenhoudende mogendheden nog slechts volgen, zij het ook schoorvoetend. Zo draagt dan ook de hele emancipatie-strijd in Nederland het karakter van een onderneming op andermans initiatief, onvermijdelijk geworden na de vrijverklaring in de Engelse koloniën in 1833 en in de Franse in 1848, en nodig om de smet af te wissen van de Nederlandse naam. De planters zelf wensten de afschaffing tenslotte om van de onzekerheid verlost te zijn, daar ze begrepen dat hun slaven niet altijd gewillig onder-

[1]) Zie F. J. KLINGBERG: *The anti-slavery movement in England. A study in english humanitarianism.* Yale University Press 1926.

worpen zouden blijven met het voorbeeld van Engeland en Frankrijk voor ogen.

Sedert de verklaring van de minister van koloniën PAHUD van 10 December 1853 [1]), dat het niet meer de vraag was òf er geëmancipeerd zou worden, maar hoe dat zou geschieden, stond het beginsel der afschaffing dan ook algemeen vast; en dat de beslissing daarna nog bijna tien jaar op zich heeft laten wachten is te wijten geweest aan de moeizame beraadslagingen over de wijze van uitvoering.

Evenwel, dat beginsel heeft niet altijd vastgestaan, en er is tijd voor nodig geweest voordat zelfs diegenen die de leiding zouden krijgen in de strijd tegen de slavernij, doordrongen waren van de noodzaak daarvan. Heel eerlijk beschrijft Ds DOEDES in zijn *Biografische herinneringen* zijn houding tegenover de slavernij: ,,Jaren gingen voorbij, en ook ik behoorde tot degenen, die wakker geschud moesten worden, die er niet over nadachten, eerst ook niets invonden of althans er niet zóóveel invonden. Op mij maakte van Hoëvell's schrijven het eerst den diepen beslissenden indruk" [2]). Het rijp worden van de belangstelling voor de slaven is een innerlijk proces geweest in het geweten van weinigen, dichters en intellectuelen, van Christelijke en van liberale beginselen.

Reeds in de 18e eeuw had een onafhankelijke vrouw als BETJE WOLFF in haar *Beemster Winter-Buitenleven* (1778) met verontwaardiging gesproken over de mishandeling van slaven, en in zijn ,,zedekundige vertelling" *Kraspoekol* [3]) had WILLEM VAN HOGENDORP ,,de droevige Gevolgen van eene te verre gaande strengheid jegens de Slaaven" geschetst. Ook kwam ten onzent de wat sentimentele verheerlijking voor van de Goede Wilde, de heidense natuurmens die zonder hulp van Christendom en beschaving tot de edelste zelfopoffering in staat is. Maar in de eeuw van ROUSSEAU was dat mode, en voor het lot der slaven had het geen enkel gevolg.

Opvattingen die aan de practijk waren ontleend verkondigde STEDMAN, wiens veelgelezen werk in 1799 in Nederlandse vertaling verscheen als *Reize naar Surinamen*. Hij was geen voorstander van afschaffing der slavernij en zelfs niet van die van de slaven-

---

[1]) *Handelingen van de Tweede Kamer* 1853/54, p. 385.

[2]) J. I. DOEDES: *Biografische herinneringen, 1843–1893*. Utrecht 1894. Hij doelt hier op het boek van W. R. VAN HOËVELL: *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet*. Zaltbommel 1854.

[3]) *Kraspoekol*. Batavia 1779, Rotterdam 1780.

handel, want hij voorzag daarvan ellende voor meesters en slaven: ,,Geef wel acht, dat gy, door den geestdrift van menschlievendheid verleid, de aanzienlyke voordeelen, die gy van uwe slaaven trekt, niet verliest ten voordeele van uwe nabuuren, en zonder het minste nut voor hun, die wy met u als onze natuurgenooten beschouwen?" [1]) — en over de afschaffing van de slavenhandel: ,,Indien men zulk een maatregel onbedagtzaam te werk stelde, blyf ik borg, dat een verschrikkelyk getal zwarten en blanken 'er de slagtoffers van zouden zyn, en dat het berouw wel dra het kwaad, het geen echter onmogelyk te herstellen zoude zyn, zoude agtervolgen" [1]).

De door hem zo gevreesde afschaffing van de slavenhandel was intussen niet meer tegen te houden: na lange discussies in het Parlement ging Engeland in 1807 hiertoe over. In Nederland heeft deze stap geen aanwijsbare indruk gemaakt, want onder de Napoleontische bezetting dreven wij toch geen slavenhandel meer. Bij zijn terugkeer in Nederland vaardigde PRINS WILLEM op verzoek van Engeland dan ook zonder bezwaar een verbod daartegen uit (15 Juni 1814) [2]), dat nog eens werd herhaald in artikel 8 van het verdrag van 13 Augustus 1814 [2]) tot teruggave der koloniën, en bevestigd bij het verdrag met Engeland van 4 Mei 1818 [2]). In Suriname is dat verbod waarschijnlijk minder lankmoedig opgenomen, want nu begreep men dat het roekeloos afjakkeren van slaven zou moeten ophouden, als men hun aantal tenminste op peil wilde houden. Blijkbaar hebben de planters nog lang de geheime hoop gekoesterd dat het Engeland niet ernst was met het verbod en dat het nog ongedaan kon worden gemaakt. Dat was althans de indruk die VAN HEECKEREN VAN WALIËN (een jongere broer van de gouverneur-generaal VAN HEECKEREN) te boek stelde in zijn *Aanteekeningen betrekkelyk de kolonie Suriname* (1826) [3]). Hij zag zelf echter heel goed in dat dit onmogelijk was, omdat de publieke opinie in Europa tegen de slavenhandel was gekeerd en Engeland zeker niet zou rusten voordat ook de slavernij was afgeschaft.

Wat ook Engelands motieven daarbij zijn geweest, zeker is het

---

[1]) J. G. STEDMAN: *Reize naar Surinamen, en door de binnenste gedeelten van Guiana*. Amsterdam 1799/1800, deel I p. 270.

[2]) E. G. LAGEMANS: *Recueil des traités et conventions conclus par le royaume des Pays-Bas avec les puissances étrangères, depuis 1813 jusqu'à nos jours*. Den Haag 1858, 1859. Resp. I no. 3, I no. 9, II no. 68.

[3]) G. P. C. BARON VAN HEECKEREN VAN WALIËN: *Aanteekeningen betrekkelyk de kolonie Suriname*. Arnhem 1826, p. 84 vlg.

dat de opkomende belangstelling voor het lot der slaven in de geest des tijds lag, die Geest der Eeuw waartegen DA COSTA in 1823 zijn *Bezwaren* had uitgebazuind. Of het Nederlandse publiek hierin echter helemaal met zijn tijd meeging, lijkt zeer de vraag, want van afschaffing der slavernij was ten onzent toen nog geen sprake. Veel eerder schijnt DA COSTA op dit punt het gevoelen van het Nederlandse volk te hebben weergegeven met zijn tirade tegen de afschaffing, die hij rekende ,,tot die hersenschimmige menschlijke wijsheid, die de Almacht wil vooruitloopen, en niets uit zal richten ten goede, maar veeleer eindeloos veel ten kwade'' [1]). Wel schreef WILLEM VAN HOGENDORP (Jr) hem na ontvangst van de *Bezwaren*, waarmee hij zeer was ingenomen, dat de uitspraak over de slavernij hem wat hard was voorgekomen [2]). Maar bij alle hartstochtelijke verontwaardiging die dit boek overigens bij de tijdgenoten heeft gewekt, speelde het punt van de slavernij (voorzover ik heb kunnen nagaan) geen rol.

DA COSTA gebruikte voor zijn critiek niet alleen het argument dat de slaven niet rijp waren voor de vrijheid, maar ook een motief dat de Christenen in Nederland nog geruime tijd zou beletten voor de emancipatie te strijden, nl. de vervloeking van Cham door Noach (Gen. IX : 25, 26). De negers waren immers de afstammelingen van Cham en dus gedoemd tot dienstbaarheid aan de blanken.

Temeer klemde een dergelijk Bijbels argument voor de gelovigen, omdat zij alle schijn wilden vermijden van sympathie met de beginselen der Franse Revolutie, schrikbeeld van geweld niet alleen, maar van ongeloof. Met huivering dachten zij aan de moordtonelen in de Franse kolonie San Domingo bij de slavenopstand van 1791, toen de blanken de hulp hadden moeten inroepen van Engeland omdat het revolutionnair bewind in Frankrijk de negers steunde. Gedachtig aan dergelijke bloedbaden schreef iemand als BILDERDIJK in 1816 aan TYDEMAN of hij geloofde ,,aan menschlievendheid, als bron van die dolle afschaffing der slavernij? Ik ben van het tegendeel overtuigd. 't Is dezelfde geest, die door 't omstoten van alle wettige regeering, het rijk des Satans wilde vestigen, en met den eenen voet op Frankrijk, met den anderen op Engeland staat'' [3]).

Ook later, omstreeks 1840, toen de Christelijke opvatting omtrent de afschaffing minder eenzijdig Oud-Testamentisch

---

[1]) IS. DA COSTA: *Bezwaren tegen den Geest der Eeuw*, 3e druk. Leiden 1823, p. 26 vlg.

[2]) Réveilarchief, brief van 11 Augustus 1823 uit Brussel. Deze WILLEM VAN HOGENDORP was een zoon van GIJSBERT KAREL en kleinzoon van de schrijver van *Kraspoekol*.

[3]) *Briefwisseling W. Bilderdijk en M. Tydeman gedurende de jaren 1807–1831*, ed. H. W. T. TYDEMAN, 2e deel. Sneek 1867. Brief van BILDERDIJK aan TYDEMAN van 16 October 1816, deel II p. 181.

was geworden [1]), bleef toch de herinnering aan zulke revolutionnaire gruwelen remmend werken. Zo kon een man uit de Haagse réveilkring als GEFKEN in 1838 de stelling verkondigen: „De slavernij moet worden gehandhaafd, en dat wel uit liefde tot onze naasten, die in dezen toestand verkeeren, tot dat God hen vrij verklaart!" [2]).

Wel waren de réveil-mensen grote voorstanders van evangelisatie en godsdienstig onderwijs onder de slaven, om hen door de innerlijke vrijheid des geloofs rijp te maken voor de maatschappelijke vrijheid. Een soortgelijke opvatting beleed ook H. J. KOENEN, aanhanger van het réveil in Amsterdam, in een artikel „Over de vrijlating der negerslaven". Hierin betoogde hij dat slavernij niet was verboden bij de Mosaïsche wetgeving, maar dat vrijlating toch zeer werd aanbevolen op grond van de uitgeleiding uit het diensthuis Egypte. In het Nieuwe Testament was die aanbeveling nog bekrachtigd in geestelijke zin, want al was ook daar de slavernij niet uitdrukkelijk verboden, toch werd ze in de practijk opgeheven door de innerlijke vrijheid van de gelovige. Het mooiste voorbeeld daarvan was te vinden in de Brief aan Philemon over de bekeerde weggelopen slaaf Onesimus, die door Paulus als slaaf naar zijn meester werd teruggestuurd, maar met het verzoek hem voortaan als broeder in Christus te behandelen [3]).

Deze beschouwingen van GEFKEN en KOENEN waren de voorboden van een meer algemene belangstelling voor de slavernij in de réveilkring, waartoe vooral de stoot werd gegeven door het bezoek van enige Quakers uit Engeland namens de „British and foreign anti-slavery Society", in Maart 1840. Hoewel onze strenge Calvinisten niets moesten hebben van de leer der ketterse Quakers, heeft dit bezoek van de gebroeders GURNEY en hun zuster ELISABETH FRY-GURNEY een goede indruk gemaakt. WILLEM DE CLERCQ, DA COSTA en GROEN VAN PRINSTERER roemden in hun

---

[1]) In een brief van begin 1840 aan WILLEM DE CLERCQ (Réveilarchief) gaf DA COSTA zelf toe dat zijn beschouwing in de *Bezwaren* te eenzijdig was geweest.

[2]) In een anonym artikel in de *Nederlandsche Stemmen over Godsdienst, Staat-, Geschied- en Letterkunde 6*, 1838, p. 59.

[3]) Het meest volledig, met verwijzing naar de betreffende Bijbelteksten is de houding van de Christen tegenover de slavernij behandeld in de strijdschriften van Prof. H. C. MILLIES te Utrecht: *Mag de Christen eigenaar van slaven zijn?* Amsterdam 1847, en zijn tegenstander in Suriname P. M. NETSCHER: *Gedachten ten gunste der planters en landsambtenaren te Suriname, bij het lezen van een naamloos vlugschrift ten titel voerende: Mag de Christen eigenaar van slaven zijn?* Den Haag 1848.

brieven de moederlijke vroomheid van ELISABETH FRY, die hen deed heenstappen over haar onrechtzinnigheid. Ook voor de zaak der afschaffing kregen zij aandacht, en van die tijd af werden een paar jaar lang geregeld vergaderingen over de slavernij gehouden ten huize van de réveil-vrienden. Tot verbazing van Mevrouw GROEN verschenen daar velen die er vroeger nauwelijks over dachten, zoals CAPADOSE, GEFKEN, HOGENDORP, MACKAY, STRATENUS, ELOUT, DELPRAT en anderen [1]). Er werden zelfs statuten ontworpen voor een „Maatschappij ter bevordering van de Afschaffing der Slavernij", maar nu eerst bleek hoe weinig de slavenvrienden het onderling eens waren over de beginselen van een dergelijke vereniging. Hier openbaarde zich bij de réveilmensen de afkeer van liberale, immers op de Franse Revolutie gegronde, en ook sectarische beginselen, die DA COSTA al in zijn *Bezwaren* had geuit. Deze was er niet op verminderd sinds de propaganda van de Quakers SCOBLE en ALEXANDER, die net als de GURNEY's namens de Anti-Slavery Society in 1840 enige malen een bezoek brachten aan Nederland. KOENEN had het onaangename gevoel dat deze heren hoogst overdreven voorstellingen ophingen van de welvaart die sinds de emancipatie heerste in de Britse koloniën, en vreesde dat hun vrijheidsgedweep de zaak in Nederland meer kwaad dan goed zou doen. Zelfs vermaande hij GROEN om de practisch goede zijde van de Quakers toch niet te idealiseren en om niet blind te zijn voor hun liberale neigingen [2]).

Waar eenmaal het woord „liberalisme" viel, schrok ook GROEN terug voor samenwerking, en zo werd toetreding tot de nieuw op te richten Maatschappij afhankelijk gesteld van positief Christelijke beginselen. Daarmee verloor ze de liberaler gezinde slavenvrienden, zoals de hoogleraren G. W. VREEDE en J. ACKERSDIJCK uit Utrecht, en de Engelse predikant Ds MILLER uit Rotterdam. Geen invloed hadden de warme vertogen van deze laatste en van Mr ALEXANDER om de beweging toch niet tot een besloten clubje van enkele gelijkgezinden te beperken en de waardevolle steun der liberale philanthropen niet te versmaden [3]).

Voor de nieuwe Maatschappij werd koninklijke goedkeuring gevraagd en .... geweigerd, daar minister BAUD en de gouver-

---

[1]) Réveilarchief, Mevrouw GROEN aan Mevrouw DE CLERCQ 16 November 1841.

[2]) Algemeen Rijksarchief, correspondentie GROEN VAN PRINSTERER, KOENEN aan GROEN 20 November en 17 December 1841.

[3]) Algemeen Rijksarchief (G. v. P.), E. MILLER aan GROEN 30 Nov. 1841 en 24 Dec. '41. ALEXANDER aan GROEN 11 Januari 1842.

neur-generaal van West-Indië J. C. RIJK vreesden dat een dergelijk particulier optreden onrust zou verwekken bij meesters en slaven. De verhouding tussen de planters en het gouvernement was toch al enigszins gespannen ten gevolge van de beraadslagingen over een nieuw slavenreglement, en daarom moest tot elke prijs een inmenging van particulieren in een zo tere kwestie worden vermeden. De minister wees het verzoek dus uiterst beleefd af, omdat de slaven nog niet zonder voorbereiding rijp waren voor de emancipatie. Om hen gerust te stellen voegde hij erbij dat de regering niet aarzelde „de geheele afschaffing der slavernij te rangschikken onder de maatschappelijke hervormingen, welke den voorbijgaanden invloed der begrippen van den dag overlevende, meer en meer zullen worden onvermijdelijke gevolgen van duurzame en toenemende oorzaken" (1 Augustus 1842) [1]. De slavenvrienden voelden dat antwoord als een dooddoener, maar de Maatschappij trad voorlopig niet in werking. Wat erger was, ook de belangstelling voor het lot der slaven verflauwde spoedig onder invloed van de strijd der beginselen, die de eerste jaren alle aandacht van het réveil opeiste. De liberalen bleven nog enige tijd actief door het uitgeven van hun *Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en vreemde koloniën, bijzonder betrekkelijk de vrijlating der slaven*, waarin plannen werden ontwikkeld voor de emancipatie en inlichtingen gegeven over de resultaten in vreemde koloniën. ACKERSDIJCK en VREEDE e.a. zaten in de redactie, en ongeveer zeventig belangstellenden, voornamelijk intellectuelen, hadden er op ingetekend. Vier jaar heeft het blad bestaan, van 1844 tot 1847, en daarna is het niet verder verschenen.

De belangstelling was in deze jaren blijkbaar miniem, getuige bv. ook de noodkreet van Ds HELDRING in zijn rondzendbrief van 15 Mei 1845 aan zijn vrienden van het réveil: „De Utrechtsche Heeren, slavenvrienden, meest rationeele mannen, roepen mij op om de zaak der slavernij met hen te bestrijden. Ik heb dat gedaan. --- Het is gebleken een vox clamans in deserto. Nochtans ook deze zaak is uit God: diep is de vloek, die op ons rust, dat wij zulks niet inzien, niet behartigen! Moet ik onder mijne tegenpartij voortgaan of zwijgen?" [2]).

De regering had de zaak der slavernij inmiddels tot een punt van onderzoek gemaakt, ook al bleek daarvan voorlopig niets aan de buitenwereld. Minister BAUD drukte in een rapport aan

[1]) *Eerste Rapport Staatscommissie, benoemd bij K.B. van 29 Nov. 1853*. Den Haag 1855, p. 47.

[2]) O. G. HELDRING: *Leven en arbeid*. Leiden 1881, p. 180.

de koning van 20 Juli 1844 [1]) zijn bezorgdheid uit over het feit dat de slavenbevolking met ongeveer 2% per jaar verminderde, zodat na enige tijd een algehele ontvolking was te vrezen. Om te voorkomen dat de kolonie op die manier alle waarde voor het moederland zou verliezen, moesten afdoende maatregelen worden genomen ter bescherming van de negers, en hiervoor scheen emancipatie het enige middel. De Westindische bezittingen waren al lang noodlijdend en ontvingen jaarlijks een subsidie uit de Oostindische baten van ongeveer *f* 200.000 voor Suriname en iets meer voor de eilanden. Maar een failliete boedel vormden ze niet, want nog steeds werden er door particulieren winsten gemaakt, zij het ook niet meer zo rijkelijk als in de vorige eeuw. De hoop was dan ook niet opgegeven, dat verder verval kon worden voorkomen, en in het oog van de minister zou emancipatie hiertoe kunnen leiden. Evenwel stond het toen al bij hem vast dat dit moest geschieden tegen schadevergoeding aan de eigenaars, maar niet ten laste van de schatkist. De meest aanvaardbare oplossing was voor hem de vergoedingssom te laten terugbetalen door de negers zelf, uit de opbrengst van verplichte arbeid onder leiding van het gouvernement. Het schetsen van een ontwerp daartoe werd toevertrouwd aan W. H. LANS, Westindisch ambtenaar met verlof in Nederland, die weldra een plan tot centralisatie der suikerfabrieken ter tafel bracht, dat een aanzienlijk grotere suikeropbrengst beloofde dan tot dusverre was verkregen. Nadat hij in Suriname de uitvoerbaarheid daarvan had onderzocht, publiceerde hij het in 1847 als *Emancipatie door centralisatie*: alle slaven zouden worden onteigend door het gouvernement tegen schadevergoeding aan de eigenaars, en vervolgens alle te werk worden gesteld in de suikerculture. De koffie- en katoenbouw zou radicaal worden gestaakt en vervangen door suikeraanplant, en het riet van al deze gronden zou niet meer op elke plantage afzonderlijk worden vermalen, maar in centrale suikerfabrieken worden bewerkt met moderne machines. De schuld, aangegaan om de schadevergoeding te betalen en voor de aankoop van nieuwe machines, zou in de loop van twaalf jaar moeten worden afgelost uit de grotere opbrengst der kolonie. Na die tijd zouden de slaven geheel vrij zijn.

In Suriname ontmoette dit plan veel critiek, niet alleen bij de planters, maar ook bij de gouverneur van Suriname R. F. baron

[1]) *Eerste Rapport Staatscommissie*, p. 53.

VAN RADERS. Hij vond de kosten voor de nieuwe fabricage veel te hoog en voorzag grote moeilijkheden bij het willekeurig verplaatsen van slavenmachten naar de centrale fabrieksterreinen. Zelf legde hij daarom aan de regering een schets voor met dezelfde uitgangspunten, waarbij echter de slaven gedurende de aflossingstijd op de oorspronkelijke plantages zouden blijven.

In deze jaren werden door bewoners of voormalige bewoners der kolonie verschillende plannen tot emancipatie bij de regering ingediend en gedeeltelijk ook door druk aan het publiek bekend gemaakt, waarvan de bekendste waren die van G. S. DE VEER [1]), gewezen gouvernements-secretaris, Mr J. C. PALTHE WESENHAGEN [2]), lid van het gerechtshof, en J. VAN DER SMISSEN [3]), oud-heemraad in Suriname. Alle drie stelden zij de emancipatie voor als nuttig uit een philanthropisch en zedelijk oogpunt, daar de slavernij zowel meesters als slaven afstompte en alle edeler gevoelens bij hen doodde. Maar daarnaast was de bevrijding nodig geworden door de drang der omstandigheden (in 1848 waren de slaven in de Franse koloniën vrijverklaard!) om te voorkomen dat ze door opstand hun vrijheid zouden afdwingen. Geen van drieën echter achtten ze de slaven al rijp voor een dadelijke emancipatie, want ongetwijfeld zouden de negers dit opvatten als een vrijbrief om niets te doen. Aangezien ze door één dag in de week te werken in hun eenvoudige behoeften konden voorzien, was het niet te verwachten dat ze zich nog zouden verhuren voor de afmattende suikerculture. Zo zouden de plantages alle waarde verliezen door gebrek aan arbeiders, en de kolonie zou te gronde gaan tot groot nadeel van blanken en gekleurden beide. Een overgangstijd van verplichte arbeid was dus nodig om de slaven op te voeden tot nuttige leden der maatschappij, en tegelijk om de schuld af te lossen van de schadevergoeding. Want ook zij waren er van overtuigd dat schadevergoeding vereist was, maar dat deze niet uit de schatkist kon worden betaald.

Zo stelde G. S. DE VEER voor de grond met de slaven te onteigenen tegen vergoeding, en door het gouvernement te laten verpachten aan planters die in de kolonie zouden moeten wonen. Hiermee zou er een

---

[1]) *Opmerkingen omtrent den Afrikaanschen slavenhandel en de emancipatie in de Britsche koloniën.* Den Haag 1848.

[2]) *Beschouwingen betreffende de vrijverklaring der slaven in de kolonie Suriname.* Amsterdam 1849.

[3]) *Beschouwingen over de kolonie Suriname, in verband met een ontwerp tot emancipatie der slaven.* 2 dln, Amsterdam 1849.

eind komen aan het verderfelijk stelsel van administratie, waarbij de eigenaars in Europa [1]) niet persoonlijk het toezicht hadden over hun slaven, maar het beheer van hun plantages overlieten aan administrateurs en directeurs in Suriname. Als pacht zou 1/10 van de vergoeding worden betaald met bovendien 5% rente, en wanneer aldus na elf jaar de vergoedingssom door de planters was afgelost, zouden ze de gepachte grond in eigendom krijgen. De slaven zouden gedurende die tijd op de oude plantages moeten blijven, en daarna een huurcontract met een andere planter mogen sluiten voor minstens tien jaar. Na die een-en-twintig jaar van verplichte arbeid zou een nieuw geslacht zijn opgegroeid, dat, zoals DE VEER heel laconiek opmerkt ,,van jongs af daartoe opgeleid, zich geene illusiën meer maken zal van den vrijen staat".

Dit plan van DE VEER, dat in de wandeling het stelsel van quasi-onteigening of wel q.o. werd genoemd, vond een felle bestrijder in J. VAN DER SMISSEN. Hij hield het voor onuitvoerbaar en wilde niet de planters, maar de slaven zelf de afkoopsom laten betalen. Daartoe zouden ze tegen een zodanig loon moeten blijven werken, dat ze in twaalf jaar zichzelf konden loskopen. Na afloop van die twaalf jaar zouden nog twee maal vier jaar van verplichte arbeid volgen tegen even hoog loon, dat ze voor eigen gebruik zouden mogen behouden. Na die twintig jaar zouden ze rijp zijn voor de volledige vrijheid. Dit alles zou gepaard moeten gaan met een centralisatie der suikerproductie, opdat de opbrengst na afloop van de twintig jaar tweemaal zo hoog zou zijn als vroeger. Daaruit zouden dan voortaan zonder bezwaar de arbeidslonen kunnen worden betaald.

Volgens het voorstel van PALTHE WESENHAGEN zou de vergoedingssom weer door de planters worden terugbetaald in de vorm van een lage huurprijs voor hun onteigende slaven gedurende acht jaar. Deze laatsten zouden gedurende die tijd worden beschouwd als werkende voor hun manumissie, maar zonder loon te ontvangen. Hun kosteloze arbeid zou voor de planters de vergoeding zijn voor de huurprijs. Na acht jaar zouden de slaven geheel vrij zijn.

Geen van deze plannen kon helemaal de goedkeuring van de regering wegdragen, en dus werd naar een ander middel gezocht. Dit scheen gevonden in een trapsgewijze emancipatie, door de kinderen bij de geboorte vrij te verklaren en hen tot hun zestiende jaar onder voogdij te stellen van de meester der moeder, of als deze weigerde, van het gouvernement. Van die strekking was het 92e artikel van het ,,Ontwerpreglement op het beleid der regering in 's Rijks Westindische bezittingen", dat op 18 December 1851 aan de Tweede Kamer werd aangeboden [2]). Daar het in deze zitting onafgedaan bleef, werd het nogmaals op 4 October 1852 ingediend, maar wederom niet afgehandeld. De critiek

[1]) Dikwijls waren de plantages niet het bezit van één eigenaar, maar van vennootschappen of handelshuizen, veelal gevestigd te Amsterdam.

[2]) *Handelingen Staten-Generaal* 1851/52, Bijlagen, p. 479.

op deze wijze van emanciperen zonder schadevergoeding aan de eigenaars was zo groot, dat de minister het voorstel daarna niet opnieuw ter tafel bracht. In een adres aan de Tweede Kamer uit Paramaribo van Juni 1852 (van G. L. Röperhoff, Hugh Wright en H. Bijlaart) werd zelfs gesproken van woordbreuk van de kant der regering, waardoor algemene wanhoop zich van de kolonisten had meester gemaakt. Door alle hersenschimmige emancipatie-plannen was de ondernemingslust in de kolonie bijna gedoofd, aldus dit adres, maar toen de minister had verklaard dat tot emancipatie niet zonder rijp overleg zou worden overgegaan [1]), hadden velen hun plantages weer uitgebreid en nieuwe werktuigen aangeschaft. Nu zou dit alles dus op eenmaal verloren gaan door een ontvolking der plantages zonder schadeloosstelling.

Toen dus ook van dit denkbeeld moest worden afgezien op grond van het verzet der planters, werd een nauwkeurig onderzoek van regeringswege noodzakelijk. Daartoe werd bij Koninklijk Besluit van 29 November 1853 no. 66 een Staatscommissie ingesteld met het doel ,,om te onderzoeken welke maatregelen, met het oog op den tegenwoordigen toestand der slavenbevolking in de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, door de Regeering kunnen en behooren te worden genomen, en vervolgens van hare bevinding verslag te doen, onder bijvoeging van de voorstellen, waartoe dat onderzoek mogt aanleiding geven" [2]). Voorzitter van deze commissie werd J. C. Baud, en tot leden werden benoemd J. C. Rijk (G.G. van West-Indië 1839–1842), R. F. baron van Raders (gouverneur van Suriname 1845–1851), R. H. Esser (gouverneur van Curaçao 1845–1848); Mr P. Fiers Smeding (gewezen president van het gerechtshof in Suriname, sinds 1852 met verlof in Nederland), G. C. Bosch Reitz en Mr A. Brugmans (beide vertegenwoordigers van Surinaamse huizen in Amsterdam), Mr G. Groen van Prinsterer en J. Heemskerk Bzn.

De tijd was rijp voor de instelling van een dergelijke commissie, want ook in Nederland begon de belangstelling voor de slaven weer te ontwaken. Reeds in 1848 tijdens de beraadslagingen in de Kamers over de nieuwe grondwet was een aantal adressen ingekomen (voorzover ik heb kunnen nagaan waren het er acht) uit alle delen van het land, met verzoek om de afschaffing van de

---

[1]) 21 Mei 1849 in de Tweede Kamer, *Handelingen* 1848/49, p. 509.

[2]) *Eerste Rapport Staatscommissie*, p. 1.

slavernij in de grondwet op te nemen. De meeste combineerden dat met een hele verlanglijst van vrijheden, waaronder die van godsdienst en onderwijs het belangrijkst waren; over de wijze van afschaffing lieten ze zich niet uit.

Een steviger steun kreeg de zaak der emancipatie in de Christelijke Vrienden, grotendeels gevormd uit de mannen van het réveil, die ook omstreeks 1840 hun belangstelling hadden getoond. Het réveil was zijn gewetenscrisis enigszins te boven gekomen en kon na 1850 een periode ingaan van meer practisch Christendom met grotere sociale belangstelling. Op die crisis der beginselen was destijds de behartiging der slavenbelangen afgesprongen, en zo was het niet vreemd dat dit punt opnieuw de aandacht kreeg, toen deze innerlijke onzekerheid was overwonnen. Op de jaarlijkse vergadering van de Christelijke Vrienden te Amsterdam in April 1853 stelde GEFKEN voor de „Maatschappij tot bevordering van de Afschaffing der Slavernij" opnieuw op te richten, welk plan zeer gunstig werd opgenomen [1]). GROEN VAN PRINSTERER, P. J. ELOUT VAN SOETERWOUDE en GEFKEN vormden het eerste bestuur, en weldra ging een circulaire uit om leden te werven. Als statuten werden die van 1842 aanvaard, waardoor de Maatschappij dus ook nu op positief Christelijke beginselen werd gegrondvest. Deze beginselen waren de volgende:

„*a.* De slavernij, gelijk zij ook in de Nederlandsche koloniën bestaat, is onvereenigbaar met de voorschriften, den geest en de strekking van Gods heilig Woord;

b. eene vruchtbare Evangelieprediking wordt door de instandhouding der slavernij belemmerd;

c. eene waarlijk heilzame vrijlating moet plaats hebben, naar christelijke beginselen, en met christelijke opleiding gepaard gaan;

d. bij de afschaffing der slavernij behoort het punt der schadevergoeding in het oog te worden gehouden" [2]).

Weldra traden leden toe, zodat de Maatschappij in 1855 afdelingen had in Den Haag, Amsterdam, Rotterdam, Delft, Haarlem en Heemstede. Groter uitbreiding heeft ze nooit gekend, maar wel had ze in verschillende provinciën correspondenten en contribuerende leden. Het ledental was in 1855 ongeveer 450 en groeide in 1856 en 1857 aan tot ongeveer 600 en 670, verspreid

---

[1]) Réveilarchief, GEFKEN: Levenservaringen, p. 47.

[2]) Circulaire met statuten afgedrukt in *Ernst en Vrede, Maandschrift voor de Nederlandsche Hervormde Kerk* I, 1853, p. 289, 290.

over het hele land. Op dat punt bleef het ledental staan [1]). De jaarlijkse contributie was minstens *f* 10,— per persoon en werd gebruikt voor de vrijkoop van Christelijke slaven, waartoe de Moravische Broeders hun bemiddeling verleenden. Natuurlijk werden geen grote scharen slaven op deze manier bevrijd, maar daar de vrijkoopsom werd beschouwd als een voorschot, dat ze zo mogelijk door eigen arbeid later weer moesten terugbetalen, strekte het beschikbare bedrag gedurende de tijd dat de Maatschappij bestond, dus tot 1862, tot bevrijding van ruim 200 slaven. Daarbij zijn meegeteld de slaven die werden vrijgekocht uit giften van het „Damescomité ter bevordering van de Evangelieverkondiging en de Afschaffing der Slavernij in Suriname", dat sinds 1855 voor dit doel bazaars van vrouwelijke handwerken organiseerde. Zij stelden hun gelden ter beschikking van de Maatschappij, die ze weer doorzond naar de Hernhutter zendelingen in Suriname. Ook de jeugd leefde mee, getuige de oprichting in 1853 van het „Nederlandsch Jongelinggenootschap ter Afschaffing der Slavernij", onder de zinspreuk „Servitus generis humani flagitium". Blijkens zijn jaarverslag [2]) had het Genootschap in 1854 22 leden en enige donateurs, en vergaderde iedere maand. Bestudeerd werd daarbij GURNEY's *A winter in the West Indies*, dat in 1842 in Nederlandse vertaling was verschenen. Toen de leden na enige jaren behoefte voelden daadwerkelijk in het belang der slaven op te treden, stuurden ze een *Noodkreet* [2]) de wereld in, met het plan tot aankoop van de katoenplantage Badenstein en vrijlating der aanwezige slavenmacht (1856). De ijverige voorstander van de emancipatie J. WOLBERS was hierbij hun raadsman, maar het plan ontmoette veel critiek. Ook GROEN bv. waarschuwde dat zo'n onderneming in de practijk niet zo eenvoudig was als het in theorie scheen [3]). Het plan is dan ook niet doorgegaan, maar het getuigde althans van enthousiasme.

Binnen de „Maatschappij tot bevordering van de Afschaffing der Slavernij" werd de belangstelling levendig gehouden door welsprekende

---

[1]) *Maandblad, uitgegeven vanwege de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van de afschaffing der slavernij*, 1855/56; later *Tijdschrift, uitgegeven* etc., 1856/62.

[2]) Dit bevindt zich onder de stukken van GROEN VAN PRINSTERER betreffende de Staatscommissie, op het Algemeen Rijksarchief. De *Noodkreet* zocht ik daar en elders te vergeefs. Wie kan mij helpen?

[3]) GROEN aan J. VAN HEERDE, secretaris van het Genootschap, 14 Febr. 1857, Algemeen Rijksarchief (G. v. P. correspondentie).

redevoeringen van kanselredenaars als NICOLAAS BEETS [1]) en Ds VAN TOORENENBERGEN [2]) uit Vlissingen of Ds DOEDES [3]) uit Rotterdam. Geheel volgens de beginselen van de Maatschappij beschouwden zij de afschaffing der slavernij niet als doel op zichzelf, maar als middel om onbelemmerd het Evangelie onder de negers te laten doordringen. Zoals Ds VAN TOORENENBERGEN verklaarde zou de emancipatie dan ook geen eindpaal, maar een mijlpaal zijn. Hierbij was van overhaasting niets goeds te verwachten, want zij waren het er over eens dat de slaven daarvoor nog niet rijp waren, en dat revolutionnaire stappen in strijd waren met het Christendom. Maar het was tenminste geen twistpunt meer òf de Christen mee mocht werken aan de emancipatie, zoals in de tijd van DA COSTA's *Bezwaren*. Luisteren we naar BEETS in 1856: „Het is thans zoo verre gekomen, dat het geenszins de vraag meer is of de voortduring der Slavernij verdedigd kan worden door het stilzwijgen van de Heilige Schrift over de plichtmatigheid van hare opheffing. Ons christelijk geweten dringt ons nu eenmaal tot die opheffing. Wij gaan, wij gaan haar bewerkstelligen ....

Kom nu, en bewijs ons uit het Woord van God, dat Hij dit verbiedt; dat wij ons niet zonder zonde door den stroom des tijds laten medesleepen; dat die God, die Liefde is, dat de Heiland, die gekomen is „om alle treurigen te troosten", niet slechts tot hiertoe de slavernij heeft gedoogd, maar dat hij ze ook aanprijst voor de toekomst, en zich toornig afwendt wanneer wij ook in dezen zin „den gevangenen loslating prediken"."

Ook in andere dan uitgesproken Christelijke kringen heeft men zich in deze jaren met de afschaffing van de slavernij bezig gehouden. De afdeling Koophandel van Felix Meritis had al in 1852 een „gemeenzaam onderhoud" over de slavenkwestie gehouden onder leiding van Prof. M. DES AMORIE VAN DER HOEVEN [4]). Deze had daarin betoogd dat slavernij aan het begin van elke beschaving had bestaan, en dus blijkbaar door de Voorzienigheid zo was bedoeld als phase van voorbereiding. Langzamerhand kon die toestand overgaan in horigheid aan de grond, om via een periode van verplichte arbeid het stadium van de vrije arbeid te naderen. Iets dergelijks zou met de slaven in Suriname moeten gebeuren, zodat er minstens nog enige generaties overheen zouden moeten gaan, voor ze rijp waren voor de vrijheid. Deze opvattingen waren hem ingegeven door Mr A. BRUGMANS (dezelfde

---

[1]) „De bevrijding der slaven", rede 1856. Afgedrukt in *Sparsa*. A'dam 1882, p. 91 vlg.

[2]) *De bevrijding der slaven en de Evangelie-prediking*. Haarlem 1856.

[3]) *Wanneer zullen onze West-Indische slaven vrij worden? Eene Nederlandsche volksvraag*. Utrecht 1857.

[4]) *Overzigt der werkzaamheden van de Afdeeling Koophandel der Maatschappij onder de zinspreuk „Felix Meritis", te Amsterdam*. 1852, p. 60 vlg.

die lid van de Staatscommissie zou worden), die dit gevoelen dan ook in deze vergadering onderstreepte. KOENEN, ons intussen wel bekend als aanhanger van GROEN en van het réveil, ontwikkelde zeer behoedzaam daartegenover een plan om de slaven door Christelijk onderwijs sneller op te voeden en hen van staatswege vrij te kopen als ze daarvoor rijp waren. Hij was geen aanhanger van de wel zeer behoudende richting die hier de toon voerde, en in een brief aan GROEN van 24 December 1853 [1]) verontschuldigde hij zich dan ook over de gematigdheid die hij daar aan den dag had gelegd: „Gelief, wat het onderwerp der emancipatie betreft, in het oog te houden, dat ik zeer voorzichtig moest zijn om de lijn niet te sterk te trekken om geene tegengestelde werking van die ik bedoelde te veroorzaken".

Een veel krachtiger geluid werd enige jaren later gehoord in het Indisch Genootschap, dat in een vergadering van 22 September 1855 zich eenparig tegen de slavernij verklaarde op grond van liberale beginselen. Zelfs voelden de aanwezigen het meest voor onmiddellijke vrijverklaring, omdat van opvoeding tot rijpheid toch niets zou komen zolang de meesters niet meewerkten [2]).

Tussen 1852 en 1855 hadden er dan ook enige gebeurtenissen plaats gevonden, die meer richting hadden gegeven aan de publieke opinie. Daar was in de eerste plaats de instelling van de Staatscommissie in 1853, die in 1855 haar eerste rapport uitbracht met een voorstel tot emancipatie voor Suriname, en in 1856 haar tweede rapport, over de eilanden. Maar wat op het Nederlandse en trouwens ook het Surinaamse publiek veel meer indruk maakte, was het boek van W. R. BARON VAN HOËVELL: *Slaven en Vrijen onder de Nederlandsche wet* (Zaltbommel 1854). We zagen reeds (p. 62) dat iemand als Ds DOEDES pas daardoor echt belangstelling voor de slavenkwestie kreeg; zo moet het velen zijn gegaan, want het boek beleefde in anderhalf jaar drie drukken. Hoewel het te duur was om een „volksboek" te zijn [3]), moet het, in de gegoede stand, een sensatie hebben gemaakt, vergelijkbaar met die welke *Uncle Tom's Cabin* in Amerika ver-

---

[1]) Algemeen Rijksarchief (G. v. P. correspondentie).

[2]) *Uittreksel van het verhandelde in de Algemeene Vergadering van het Indisch Genootschap te 's Gravenhage, 22 September 1855, betreffende de slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën.* Zaltbommel 1855.

[3]) In het *Maandblad vanwege de Nederlandsche Maatschappij* etc. Mei 1855 is een brief opgenomen van Ds H. C. VOORHOEVE te Harlingen aan VAN HOËVELL, om het tot een volksboek om te werken.

wekte. Maar het dankte dat succes vooral aan de overdreven voorstelling van zaken, waarbij werkelijke maar ook verdichte gruweldaden zo waren gegroepeerd, alsof slavenmishandeling in Suriname aan de orde van de dag was en alle planters slavenbeulen waren. Vroeger was dat misschien het geval geweest, maar in de loop van de 19e eeuw en vooral sinds de invoering van het nieuwe slavenreglement van 1851 was de behandeling der slaven veel verbeterd.

Een oprecht voorstander van de emancipatie als W. BOEKHOUDT, die van 1844 tot 1849 als godsdienstonderwijzer in Suriname had gewerkt, schreef in zijn autobiographie dat hij de totaalindruk betreurde, die door dit boek in Nederland was gewekt: „De breede lijst van gruwelen, door den heer Van Hoëvell ontrold, moge een lijst van onloochenbare feiten zijn, — men maakt aan onrecht zich schuldig, zoodra men door deze feiten geleid, uit het bijzondere gaat besluiten tot het algemeene. - - - Gelooven we 't voor zeker, 't was daar, gelijk hier en overal: onkruid onder de tarwe, maar toch niet alles onkruid; kaf onder 't koren, maar, God zij dank! niet alles kaf" [1]).

Al heeft het werk in Nederland zeker de bedoelde uitwerking gehad door de ogen te openen voor de mogelijkheid van slavenmishandeling, in Suriname lokte het felle en bittere protesten uit. De slavenhouders weigerden te boek te staan als barbaarse wreedaards, en verdedigden zich dus in geschrifte tegenover het Nederlandse volk. De toon waarop ze dit deden was echter psychologisch zo onverstandig, dat ze hun zaak daarmee veel kwaad en weinig goed hebben gedaan. Het publiek raakte op die manier nog meer geprikkeld tegenover de planters in Suriname, en nog minder geneigd om objectief de toestand in de kolonie onder ogen te zien. Het meest beruchte van deze geschriften was het boek van B. E. COLAÇO BELMONTE: *Neêrlands West-Indië in zijne belangen, en Dr. W. R. van Hoëvell in zijn „Slaven en Vrijen". Slavernij–Emancipatie–Kolonisatie* (Leiden 1855).

Bij wijze van beginselverklaring poneerde COLAÇO BELMONTE de volgende stellingen (p. 2–4):

„De toestand der Negerbevolking in de West-Indiën, *is* geene slavernij, omdat zij dit niet is; die toestand *is* geen gruwel, die tot God en mensen om wraak roept.

Die toestand is eene redelijk-zedelijke vrijheid van menschen, die alleen door arbeid kunnen beschaafd worden; — een' arbeid, waartoe redelijk-zedelijke dwangmiddelen (wetten) hen moeten nopen, én in hun eigen belang én in dat der plaats van hunne inwoning; — een' toestand dien het overgroote deel dier bevolking niet wenscht te ver-

[1]) W. BOEKHOUDT: *Uit mijn verleden. Bijdrage tot de kennis van Suriname.* Winschoten 1874, p. 114.

wisselen, met hetgeen de philantropie dezer eeuw, haar als het ware opdringt; — een' toestand, die, wanneer men ze waarlijk kent, en onbevooroordeeld beschouwt, beter, oneindig beter is, dan hetgeen de beschaafde Europesche maatschappijen, den menschenvriend, in zoo verschillende opzigten ter beschouwing aanbieden; een' toestand die vrijheid is, wanneer men die wèl begrijpt, — die niets met slavernij gemeen heeft, dan den naam, en die alleen in staat is, het maatschappelijk en zedelijk welzijn, dier bevolking te verzekeren".

BELMONTE behoorde tot de Portugese Joden in Suriname, die al van geslacht op geslacht in de kolonie woonden en niet zoals vele kolonisten betrekkelijk kort geleden uit Nederland waren overgestoken. Voor hem die van kindsbeen af door slaven was bediend, was slavernij a.h.w. in de Scheppingsordonnantie opgesloten en daarmee gesanctioneerd tot „eene redelijk-zedelijke vrijheid". Voor buitenstanders was die houding natuurlijk volstrekt onbegrijpelijk, ja, krankzinnig of misdadig. Zo is het dan ook niet vreemd dat schrijvers die de slavenhouders aan de kaak stelden, zoals VAN HOËVELL of WOLBERS, de Joden altijd extra zwart afschilderden.

Op dit boek van BELMONTE leverde M. D. TEENSTRA uit Ulrum een sarcastische critiek, waarin hij de toestand van de slaven bij wijze van scherts op één lijn stelde met de Hollandse koeien. Beide leidden immers zo'n heerlijk zorgeloos en verzorgd leven? [1]) TEENSTRA was naast WOLBERS en VAN HOËVELL in Nederland één van de felste bestrijders der slavernij, en daarbij door eigen ervaring meer ter zake kundig dan WOLBERS, die nooit in West-Indië is geweest. Hij was een strijdbaar man van liberale beginselen, en als mijn inlichtingen juist zijn, vrijmetselaar. Herhaaldelijk heeft hij in adressen bij de Tweede Kamer aangedrongen op afschaffing van de slavernij, en aan één van deze adressen, van 7 October 1853, viel de eer te beurt uitvoeriger behandeld te worden dan gewoonlijk. VAN HOËVELL stelde nl. voor het adres aan de minister te zenden met verzoek om inlichtingen over de beschreven wantoestanden (zitting 24 November 1853). Deze werden verstrekt (6 November 1854) maar door de Kamer onvoldoende geacht, en zo ging het adres opnieuw terug naar de minister met de wens van de Kamer, dat de geldende slavenreglementen (van 1851 voor Suriname en 1824 voor de eilanden) zouden worden herzien in het belang der slavenbevolking (zitting 3 Maart 1855).

In de besprekingen die in de Kamer hierover werden gevoerd, onderscheidden zich de partijgenoten van GROEN, dus de anti-

---

[1]) *Emancipatie der slaven. Bijdrage tot eene nadere beschouwing van den tegenwoordigen toestand der kolonie Suriname.* Groningen 1855 (anonym verschenen).

revolutionnairen zoals ELOUT, MACKAY en VAN LYNDEN, en van de liberalen vooral VAN HOËVELL, BLAUPOT TEN CATE en een enkele keer THORBECKE. De slavernij en wat daarmee samenhing was één van de weinige staatkundige kwesties, waarbij de politieke tegenstellingen werden overbrugd om eendrachtig eenzelfde doel te bereiken. GROEN en VAN HOËVELL, in andere vraagstukken gewoonlijk tegenstanders, sloten zich aaneen voor de afschaffing der slavernij. Zo dienden zij op 29 November 1855 een motie van orde in [1]) tot onmiddellijke verbetering van de reglementen in afwachting van de emancipatie, welke door GROEN als volgt werd aangekondigd: ,,Ik heb met den afgevaardigde uit Almelo (VAN HOËVELL) een tijdelijk bondgenootschap gesloten. Het geldt eene motie van orde. Dit bondgenootschap betekent: dat hier niet is eene partijzaak; dat enkel het belang van de slaven, zonder eenige *persoonlijke* quaestie bedoeld wordt". Hun bemoeiingen hebben inderdaad geleid tot een wijziging der slavenreglementen, waarbij de strafbevoegdheid van de meesters werd beperkt. In Suriname werd het 30 Augustus 1856 afgekondigd, op Curaçao in 1857.

De afschaffing van de slavernij was in de Kamer geen onbekend onderwerp meer sinds de discussies over het ontwerp-reglement op het beleid der regering in West-Indië van 1851 met het gewraakte artikel 92, en de instelling van de Staatscommissie van 29 November 1853. Het optreden van deze commissie had eerst grote verwachtingen, maar al spoedig even grote teleurstelling gewekt. Wel was het voor de slavenvrienden verheugend dat minister PAHUD op 10 December 1853 op een vraag van ELOUT had verklaard, dat het niet meer de kwestie was òf er geëmancipeerd zou worden, maar wel hoe men ,,tot eene voorzigtige, geleidelijke en goed voorbereide emancipatie" zou geraken [2]). Het beginsel hoefde dus niet meer in discussie te worden gebracht, maar het ging er nu maar om hoe voorzichtig en geleidelijk het zou worden uitgevoerd. Het bleek al spoedig dat de leden der Staatscommissie niet tot de ,,driftige ijveraars voor emancipatie" behoorden, zoals VAN LYNDEN dat zo beeldend uitdrukte (5 Augustus 1854) [3]), en dat zij niet met voorstellen zouden komen voordat grondige inlichtingen waren ingewonnen.

GROEN vreesde niet ten onrechte de remmende invloed van zijn collega in de Staatscommissie Mr A. BRUGMANS, van wie hij op grond

[1]) *Handelingen* 1855/56, Tweede Kamer p. 225 vlg.
[2]) *Handelingen* 1853/54, Tweede Kamer p. 385.
[3]) *Handelingen* 1853/54, Tweede Kamer p. 1395.

van het vroeger in Felix Meritis verhandelde een streven verwachtte „naar eene emancipatie die over duizend jaren welligt tot stand komen zal" [1]). Toen de commissie dan ook langer dan acht maanden werkeloos terneer had gezeten in afwachting van gegevens uit West-Indië die maar steeds niet werden verstrekt, besloot GROEN zijn ontslag te vragen als lid. Door lid te blijven vreesde hij zijn sanctie te hechten aan dit eindeloos uitstel, en zou hij „althans de zelfbeschuldiging niet ontgaan van door schijnbaar zamenstemming in hetgeen ik niet beaêm, aan het doel dat ook Z.M. voorzeker beoogt, eer schadelijk dan bevordelijk te zijn geweest" [2]). Ondanks pogingen van BAUD en PAHUD om hem hiervan te doen afzien, bleef hij bij zijn besluit en verkreeg bij K.B. van 12 October 1854 eervol ontslag. Zijn vrienden en aanhangers gaven hem gelijk, omdat ook zij allang de goede wil van de Staatscommissie wantrouwden: „Meer en meer wordt het mij duidelijk, dat die Commissie eigenlijk de emancipatie niet wil, dan misschien over 100 of 1000 jaren; en dat wij dus van haar geene enkele afdoende voorstel te wachten hebben. --- Gij zult geen berouw hebben U uit dat slecht gezelschap te hebben verwijderd" (VAN LYNDEN aan GROEN 5 Januari 1855) [3]).

De Staatscommissie verkreeg tenslotte toch de zo lang verwachte inlichtingen en ging over tot het opstellen van een *Rapport*, dat ze in Augustus 1855 publiceerde. Hierin werd een plan tot emancipatie ontwikkeld dat berustte op dezelfde grondslagen, die BAUD al in 1844 als minister van koloniën bij de koning had bepleit: [4])

„I. Geene emancipatie van staatswege zonder voorafgaande schadeloosstelling.

II. Teruggave, zoo veel doenlijk, door de geëmancipeerden aan den Staat van de kosten van hunne vrijmaking en maatschappelijke vestiging.

III. Bevoegdheid van den wetgever om te bepalen op hoedanige wijze aan die voorwaarde zal worden voldaan.

IV. Bevoegdheid, ja verpligting van den wetgever om te zorgen dat de opheffing der slavernij bevorderlijk zij aan de eischen van Godsdienst, beschaving en stoffelijke welvaart, of, zoo men hier onteigening op Staatsgezag wil zien, dat de onteigening werkelijk ten algemeene nutte strekke".

---

[1]) GROEN aan KOENEN, 25 Dec. 1853. GROEN VAN PRINSTERER: *Schriftelijke nalatenschap* deel IV: Briefwisseling III, 1848–1866, p. 145. R.G.P. no. 90, Den Haag 1949.

[2]) GROEN aan PAHUD, ongedateerd maar vòòr 12 Oct. 1854. R.G.P. 90, p. 170.

[3]) Algemeen Rijksarchief (G. v. P. correspondentie).

[4]) *Eerste Rapport Staatscommissie*, p. 93.

Het voorstel was uitgewerkt in een „Ontwerp van wet tot opheffing van het Meesterschap in de kolonie Suriname" (bijlage B) en hield in, dat de slaven met de plantages zouden worden onteigend tegen schadeloosstelling aan de eigenaars, waarna de negers onder leiding van het gouvernement zouden worden samengetrokken tot gemeenten van 1500 à 2000 personen vòor verplichte suikerbouw. Uit de opbrengst van de gemeenten zouden behalve het onderhoud van de leden, ook de schadeloosstelling aan de eigenaars en de kosten van de nieuwe inrichting worden betaald. Wanneer die waren voldaan, zouden de gemeentegronden in onverdeelbaar eigendom aan de negers overgaan. Alleen die plantages die voor dit doel onbruikbaar waren zouden door de vroegere eigenaars kunnen worden teruggekocht. De woorden „vrijlating" en „emancipatie" waren zoveel mogelijk vermeden en vervangen door „opheffing van het meesterschap", omdat de slaven zich anders verkeerde denkbeelden van hun nieuwe toestand zouden vormen.

Dit plan vertoonde enige overeenkomst met het vroegere ontwerp van LANS, *Emancipatie door centralisatie,* maar verschilde er in zoverre van, dat de verwerking van de verplicht verbouwde suiker door de Staatscommissie aan particulieren werd overgelaten. Hoe ze echter aan arbeiders voor de fabricage moesten komen, was een raadsel, want de gemeenteleden zouden van fabrieksarbeid zijn vrijgesteld. Dit was dan ook één van de punten van critiek op het plan, dat trouwens helemaal de sterkste afkeuring ontmoette in Nederland en Suriname. Surinaamse correspondenten van belanghebbenden in Amsterdam noemden het plan „dolzinnig, krankzinnig, en dergelijke liefelijke benamingen meer" [1]), en algemene verslagenheid werd alleen voorkomen door de verklaring van gouverneur C. P. SCHIMPF, dat het niet zonder ingrijpende wijzigingen zou worden aangenomen. Dit vertelt althans G. S. DE VEER in zijn critiek op het Rapport van de Staatscommissie: *Iets over de emancipatie der slaven, door eenen voormaligen bewoner der kolonie Suriname* (anonym verschenen, Den Haag 1857).

Zijn bezwaren, en die van vele planters, betroffen vooral de onteigening van de slaven met de gronden, waardoor aan de bestaansmogelijkheid van de blanke plantageleiding in Suriname vrijwel een eind werd gemaakt. Als er nog ondernemende planters over waren, zouden deze alleen de beschikking krijgen over de onbruikbare gronden

[1]) H. G. C. L. JANSSENS, secretaris der Staatscommissie, aan BAUD, 2 Febr. 1856. Algemeen Rijksarchief (Baud no. 928).

zonder arbeiders. Een ander even groot bezwaar was de gedwongen suikerculture van de negers in de gemeenten, gepaard met gedwongen verplaatsing uit de oude plantages. Het was immers bekend hoeveel verzet verplaatsing van slavenmachten altijd verwekte, en hoeveel negers daarbij door heimwee of andere onnaspeurbare oorzaken plachten te sterven. Bovendien werden ze daardoor niet werkelijk vrij, maar verwisselden het particuliere meesterschap met dat van de staat zonder uitzicht op volledige vrijheid. En het denkbeeld om de kosten van de schadevergoeding ook nog door de gewezen slaven te laten betalen, was wel heel weinig edelmoedig. De staat had dan toch een paar eeuwen lang voordelen uit de slavernij getrokken en mocht nu wel een offer brengen voor haar opheffing. Zelf stelde DE VEER dus voor de schadeloosstelling door de staat te laten betalen, en de eigenaars de keuze te geven of ze hun gronden wilden behouden, of ze laten onteigenen tegen extra vergoeding. De negers zouden dan ook mogen kiezen tussen werk op de plantages of in gemeenten.

Niet minder afwijzend was de critiek van de gouverneur van Suriname en enige leden van de koloniale raad. SCHIMPF achtte het onmogelijk uit de opbrengst der gemeenten de kosten van de „opheffing van het meesterschap" te dekken en adviseerde om af te zien van kosteloze emancipatie, hoe aanlokkelijk die ook scheen. Hij stelde voor de slaven in twaalf jaar vrij te maken door hen iedere twee jaar een vrije dag in de week meer te geven, te beginnen met de Zaterdag, twee jaar later de Vrijdag erbij, etc. De schadevergoeding kon dan ook in etappes worden betaald [1]).

De Staatscommissie zelf was het onderling ook niet eens geweest, en met name de oud-gouverneur VAN RADERS had een afwijzend oordeel en een ander voorstel geformuleerd in zijn *Denkbeelden en plan betreffende de opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische Koloniën* (Den Haag 1855). Hij wilde de kinderen bij de geboorte vrij verklaren, maar hen tot hun twaalfde jaar op de plantage der moeder laten. Alle kinderen die gezond en wel die leeftijd bereikten (naar schatting was dat ongeveer de helft van het totaal aantal geborenen) zouden tegen schadevergoeding aan de eigenaar door het gouvernement worden overgenomen, om tot hun zestiende jaar een opleiding tot landarbeiders te ontvangen. Daarna zouden ze nog tot hun drie en twintigste jaar verplicht werken op de plantage der moeder, om vervolgens helemaal over zichzelf te mogen beschikken. Dit plan heeft hij herhaaldelijk naar voren gebracht en tot 1862 toe in de vergaderingen van de „Maatschappij tot bevordering van de

[1]) Algemeen Rijksarchief (Baud no. 936). Advies van de Gouverneur van Suriname over de voorstellen van de Staatscommissie, met bijlagen, 21 Juli 1856.

Afschaffing der Slavernij" bepleit, maar zonder resultaat. Men vond het in het algemeen te langzaam werken, en wilde liever gelijktijdige emancipatie, zij het ook na een overgangstijd.

Het plan van de Staatscommissie vormde de grondslag waarop het eerste wetsontwerp (van minister MIJER) was gebaseerd, alleen met deze wijziging (die aan het voorstel-DE VEER herinnerde), dat de vrijgelatenen zich naar keuze op de plantages of in gemeenten mochten verhuren. De gemeentegronden zouden door het gouvernement worden aangekocht, maar in beginsel zouden alleen de slaven en niet de plantages worden onteigend. De schadevergoeding zou door de gewezen slaven zelf moeten worden betaald, zoals de Staatscommissie had voorgesteld. Dit ontwerp werd bij Koninklijke Boodschap van 17 Juli 1857 aan de Kamer aangeboden, en daar het in de zitting 1856/57 onafgedaan bleef, opnieuw onveranderd op 23 Sept. 1857 [1]). In de Memorie van Toelichting werd de noodzaak van emancipatie als volgt gemotiveerd: ,,De afschaffing der slavernij in de West-Indische bezittingen van den Staat is geworden een der strenge eischen van onzen tijd, het ophouden namelijk van de zoo onnatuurlijke betrekking van den eenen mensch tot den anderen. Maar zij is tevens noodzakelijk geworden met het oog op hetgeen in de Engelsche en Fransche aan Suriname grenzende bezittingen is geschied".

In het Voorlopig Verslag van de discussies in de afdelingen van de Tweede Kamer, vastgesteld op 31 Januari 1858 [2]), kwam een algemene afkeuring tot uiting, niet op het beginsel maar op de wijze van uitvoering. Velen vreesden dat Suriname te gronde zou gaan, wanneer er werd geëmancipeerd zonder voorafgaande immigratie van arbeiders uit tropische landen, om het plantagewerk over te nemen wanneer de vrijgemaakten zouden gaan zwerven door de hele kolonie. Want met het gedrag van de gemanumitteerden voor ogen, die liever verpauperden dan geregeld te werken, voorzag men algemeen een onwil tot arbeid en een vlucht naar de bossen, kortom een ,,bedwelmende tuimelgeest", bij de vrijgelatenen. De meerderheid van de Kamer had dan ook geen bezwaar tegen een beteugelend staatstoezicht gedurende enige jaren, maar wel tegen de vorm waarin het wetsontwerp dat voorstelde. Men vreesde op deze manier voor een voortduren van de slavernij in andere vorm. Het gemeentesysteem werd

[1]) *Handelingen* 1856/57, Bijlagen p. 1218–1223 (wetsontwerp), p. 1223–1239 (memorie van toelichting).

[2]) *Handelingen* 1857/58, Bijlagen p. 555–571.

algemeen verworpen, omdat het teveel op de Javaanse dessa was geïnspireerd en in de Surinaamse maatschappij niet paste.

Een ander zeer belangrijk punt, dat bij de behandeling van de vijf opeenvolgende wetsontwerpen telkens ter sprake kwam, was de schadevergoeding aan de eigenaars. Men vond het onrechtvaardig om de slaven daarvoor aansprakelijk te stellen, en in de latere wetsontwerpen was dat dan ook veranderd. Maar over het recht der eigenaars op vergoeding waren de meningen verdeeld, want velen meenden dat een zo onnatuurlijk bezit als dat van slaven niet kon worden beschouwd als eigendom in strikte zin. Volgens artikel 147 van de Grondwet was onteigening ten algemenen nutte alleen mogelijk tegen schadeloosstelling, maar volgens velen gold dat niet voor slavenbezit. Uiteraard was dat niet het gevoelen van de slaveneigenaars, die merkwaardigerwijze maar schaars in de Tweede Kamer waren vertegenwoordigd, maar door middel van adressen met klem aandrongen op schadevergoeding. In de Eerste Kamer bepleitte A. F. INSINGER uit Amsterdam, belanghebbende bij katoenplantages in Suriname, het recht op schadeloosstelling. Wel was de Tweede Kamer van mening dat een tegemoetkoming in het verlies billijk was, al was het maar alleen om de maatregel beter te laten slagen. De rechtsvraag is formeel juridisch behandeld door Mr A. M. DE ROUVILLE, procureur des konings op Curaçao [1]. Hij bevestigde op juridische gronden het recht op schadevergoeding, en verweet de Kamer dat ze de emancipatie goedkoop wilde doordrijven ten koste van belanghebbenden.

Dat was ook de opvatting van minister ROCHUSSEN, die in 1858 minister MIJER was opgevolgd en het indienen van een nieuw wetsontwerp op de afschaffing van de slavernij tot een van zijn eerste regeringsdaden maakte (25 October 1858) [2]. Hierin werd het gemeentesysteem helemaal verlaten, en gestreefd naar een overgang met zo min mogelijk schokken. De vrijgemaakten zouden voorlopig onder een bijzonder staatstoezicht worden geplaatst „ter hunner bescherming en opleiding voor het familie- en maatschappelijk leven" (art. 17) en lediggang en

[1] „Is Nederland verpligt, om, bij emancipatie der slaven in West-Indië, den eigenaren der slaven schadevergoeding, volgens de waarde van iederen slaaf, te betalen, of kan men, regtens, volstaan, met eene tegemoetkoming op, door den Nederlandschen wetgever willekeurig aangenomen, schaal"? *Themis, Regtskundig Tijdschrift*, 2e verzameling, 7e deel, 1860.

[2] *Handelingen* 1858/59, Bijlagen p. 332 vlg.

zwerverij zouden onder hen niet worden geduld. Ze moesten dus contracten sluiten op een plantage naar keuze, en als dat niet lukte, de aanwijzingen van het gouvernement volgen. De eigenaars konden desgewenst niet alleen de slaven maar ook de gronden laten onteigenen tegen extra vergoeding. De aldus verkregen gronden zou het gouvernement weer aan particulieren verpachten, daar het geen concurrent van de particuliere landbouw wilde worden. Het recht op schadevergoeding zette hij uitdrukkelijk uiteen in zijn Memorie van Toelichting, en het beginsel van terugbetaling door de vrijgemaakten liet hij varen. De vergoedingssom zou voor 1/3 worden betaald in wissels op het departement van koloniën, en voor 2/3 in aandelen in een op te richten „Koloniale Bank" te Paramaribo ter bevordering van de immigratie.

Dit laatste punt wekte het grootste verzet, niet in de Kamer, maar in de kolonie waar men nog slechte herinneringen had aan de Particuliere West-Indische Bank, die in 1829 was opgericht om crediet te geven voor uitbreiding van plantages, maar weldra door wanbeheer failliet was gegaan. Men vreesde nu iets dergelijks vooral omdat de staat geen rente-uitkering garandeerde aan de nieuwe bank. Een schadevergoeding op die basis zou een aalmoes zijn van waardeloos papier. Twee felle adressen van afkeuring kwamen uit Suriname op dat voorstel in, nl. van zes Engelse bezitters in Nickerie, en van H. G. ROUX en 159 aanzienlijke ingezetenen te Paramaribo [1]). Wel achtten zij immigratie noodzakelijk, maar voorafgaande aan de emancipatie en niet afhankelijk van een particuliere bank. Bij gouverneur SCHIMPF ging dat gevoelen zover, dat hij zijn ontslag vroeg omdat hij niet verantwoordelijk kon zijn voor een emancipatie zonder voorafgaande immigratie [2]). Ondanks aandrang van de minister en notabelen in Suriname om hem hiervan af te doen zien, volhardde hij bij zijn verzoek. Op 23 April 1859 kreeg hij eervol ontslag, en werd opgevolgd door R. F. VAN LANSBERGE, toentertijd gouverneur van Curaçao [3]). Ook GEFKEN, die sinds 1857 procureur-generaal was in Suriname, verzuchtte dat hij liever ontslag nam dan een emancipatie zonder voorbereidende maatregelen te moeten beleven [2]).

---

[1]) Behandeld in de Tweede Kamer 12 Mei 1859.

[2]) GEFKEN aan GROEN, 20 Februari 1859. Algemeen Rijksarchief (G. v. P. corresp.).

[3]) *Koloniaal Verslag* 1859. *Handelingen* 1861/1862, Bijlagen p. 597 vlg.

De noodzaak van immigratie werd enige malen in brochures bepleit door A. D. van der Gon Netscher, die jaren lang plantagehouder was geweest in Demerary en uit eigen ervaring de gevolgen der emancipatie kende [1]). Hij schreef op zeer rustige toon, waarmee hij blijk gaf van inzicht, en zijn opvattingen hadden in de kolonie en bij de minister gezag. Desondanks liet deze uit zijn tweede wetsontwerp, van 30 April 1860 [2]), niet alleen het hoofdstuk over de koloniale bank geheel weg, maar ook elke aanduiding van immigratie. Een proeve met 500 Chinese immigranten in Suriname was nl. vrij slecht bevallen, en de mogelijkheid om vrije arbeiders uit Afrika te laten komen scheen juist toen uitgesloten. Engeland hield dit voor verkapte slavenhandel en belemmerde het dus op alle manieren, en stond evenmin toe dat koelies uit Brits-Indië werden aangevoerd. Nu het verkrijgen van immigranten uitgesloten scheen, verviel in het oog van de minister ook de mogelijkheid om van gouvernementswege gronden te verpachten aan particulieren zonder arbeiders. Daarom was het volgens dit wetsontwerp ook niet meer ter keuze van de eigenaars, of de gronden wel of niet samen met de slaven zouden worden onteigend: alleen voor de slaven werd vergoeding betaald. Gedurende het staatstoezicht zouden de vrijgemaakten zoveel mogelijk op de oude plantages aan het werk moeten blijven.

In de kolonie achtte men dit ontwerp beter dan het vorige, afgezien van de immigratie, maar nu had de Kamer weer veel meer critiek. Het leek wel een vermomde slavernij, waarbij alleen met de belangen van de eigenaars was rekening gehouden! De toon van dit Voorlopig Verslag van 18 Juni 1860 [3]) was nogal scherp.

Minister Rochussen zag zich dus genoodzaakt een derde ontwerp in te dienen (18 September 1860) [4]), waarin de immigratie weer was opgenomen (art. 28). Deze zou door het koloniaal bestuur worden aangemoedigd door het uitloven van premiën tot hoogstens *f* 2.000.000. Daartegenover was de vergoeding aan de eigenaars dan ook iets lager gesteld dan eerst. De hoop op immigratie was weer groter geworden sinds overtocht van Chine-

---

[1]) *Bijdrage ter aanwijzing van de grondslagen, waarop de afschaffing der slavernij in Suriname dient gevestigd te worden.* Den Haag 1858. *Beschouwing van het op 25 Oct. 1858 voorgesteld ontwerp van wet ter afschaffing der slavernij in Suriname.* Den Haag 1859. *De quaestie van vrijen arbeid en immigratie in de West-Indië.* Den Haag 1860.

[2]) *Handelingen* 1859/60, Bijlagen p. 603 vlg.

[3]) *Handelingen* 1859/60, Bijlagen p. 681 vlg.

[4]) *Handelingen* 1860/61, Bijlagen p. 215 vlg.

zen met hun vrouwen mogelijk was gebleken. Omdat de eerst 500 Chinezen geen vrouwen bij zich hadden, konden ze niet in de kolonie aarden en zouden waarschijnlijk spoedig naar China terugkeren. In dat geval waren de kosten van overtocht veel te hoog in verhouding tot het werk dat ze leverden, en ook vormden ze zo geen uitbreiding van de vaste bevolking van Suriname. Dit zou echter geheel veranderen zodra Chinezen met hun vrouwen immigreerden.

De Kamer bleef bij haar oude bezwaren [1]) maar deskundigen als G. S. DE VEER [2]) en A. D. VAN DER GON NETSCHER [3]) vielen grotendeels de minister bij, al hadden ze op ondergeschikte punten critiek.

Het publiek in Nederland interesseerde zich nauwelijks meer voor de hele zaak, want door de eindeloze discussies in de Kamer werd men moedeloos. De vergaderingen van de ,,Maatschappij tot bevordering van de Afschaffing der Slavernij'' werden slecht bezocht, en een voorstel van VAN DER GON NETSCHER om haar een actievere lijn te geven vond geen ingang [4]).

Enigszins kunstmatig werd het vuurtje brandende gehouden door tamelijk giftige anonyme artikeltjes in de *Friese Provinciale Courant* van September 1858 tot Januari 1859, die onmiddellijk in *De Indiër* werden overgenomen. Daarin werden alle straffen tegen slaven, of ze onrechtvaardig waren of niet, opgeblazen tot grove mishandelingen in de trant van VAN HOËVELL's *Slaven en Vrijen*. GEFKEN, die in Suriname een groot vriend van de slaven was gebleven, en wat er ook in Nederland over hem werd beweerd, niet was aangetast door een slavenhouders-mentaliteit, GEFKEN qualificeerde dit geschrijf als ,,schandelijke lasteringen'' [5]). Zijn enige troost was dat de zaak der emancipatie er misschien mee was gediend, maar hij nam het WOLBERS kwalijk dat hij aan dergelijk geroddel van malcontenten geloof hechtte, zonder nadere inlichtingen te vragen [6]). De slavenhouders in de kolonie werden door GEFKEN zeker niet voorgesteld als grote voorstanders van de emancipatie, maar toch ook niet als een kliek perfide intriganten die de slavernij tot elke prijs wilden handhaven, zoals genoemde artikeltjes het lieten geloven. Al op 10 Mei 1857 schreef hij aan GROEN, dat de planters sinds de invoering van het nieuwe slavenreglement

---

[1]) *Voorlopig Verslag* 22 December 1860, Bijlagen p. 541–552.

[2]) ,,Aanteekeningen over de emancipatie der slaven in de Nederlandsche West-Indische koloniën''. *Themis* (*2*) *8*, 1861.

[3]) *Tijdschrift vanwege de Maatschappij* etc. November 1860.

[4]) *Tijdschrift* Juli 1860 en Januari 1861.

[5]) Algemeen Rijksarchief (G. v. P. corr.) GEFKEN aan GROEN 9 Januari 1859.

[6]) Algemeen Rijksarchief, GEFKEN aan GROEN 11 Maart 1860.

van 1851 de zaak als gedecideerd hadden beschouwd: „Men mag er voor of tegen zijn, de emancipatie moet komen. In zekeren zin wordt niets vuriger verlangd dan dat de maatregel haar beslag zoo spoedig mogelijk erlange. Inderdaad is de staat van onzekerheid waarin men verkeert, pijnlijk en alle ondernemingsgeest uitdovende. Maar nu de modus quo!" De slaven bleven tot zijn verwondering rustig — op enkele uitzonderingen na — al hoorden ze vrijelijk over de emancipatie spreken [1]; en toen eindelijk in September 1862 het bericht doordrong, dat de wet op de emancipatie was aangenomen, geloofden ze het niet [2].

Het was dan toch eindelijk zover gekomen, dat een ontwerp tot wet was verheven! Niet minister ROCHUSSEN mocht zijn naam geven aan die wet, zoals hij in de Kamer had verklaard zo vurig te verlangen. Minister LOUDON, die in Maart 1861 de portefeuille van koloniën overnam, had het werk energiek voortgezet door al op 23 Maart 1861 de heren SCHIMPF, RAMMELMAN ELSEVIER jr (gewezen gouverneur van Curaçao) en VAN DER GON NETSCHER uit te nodigen een commissie van voorlichting te vormen [3]. 20 November 1861 diende hij zijn wetsontwerp in [4], dat met hun advies was opgesteld, waarin als datum voor de opheffing der slavernij 1 Juli 1863 werd bepaald (art. 1). Er zou tegen schadevergoeding uit de schatkist worden geëmancipeerd (art. 2), de vrijgemaakten zouden voor tien jaar onder een bijzonder staatstoezicht staan (art. 3) en de immigratie zou door de regering worden gesteund en geregeld (art. 4).

Bij de behandeling in de Tweede Kamer van 2 tot 10 Juli 1862 [5]) werden een paar amendementen aangenomen, die naar het oordeel van VAN DER GON NETSCHER [6]) de strekking van het hele ontwerp teniet deden, maar door de minister werden aanvaard uit vrees dat anders alles zou worden afgestemd. In de eerste plaats werd art. 3 zo gewijzigd, dat de gouverneur van Suriname in bijzondere gevallen vrijgemaakten van het staatstoezicht kon ontslaan vòòr de termijn van tien jaar was verstreken. Dat bracht het gevaar mee, dat juist de flinkste arbeiders eerder de plantages zouden mogen verlaten, zodat de eigenaar

---

[1]) Algemeen Rijksarchief, GEFKEN aan GROEN 22 December 1861.

[2]) Algemeen Rijksarchief, GEFKEN aan GROEN 3 September 1862.

[3]) C. A. VAN SYPESTEYN: „Afschaffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën, uit officiële bronnen zamengesteld." Bijblad van de *Economist* 1866, p. 8.

[4]) *Handelingen* 1861/62, Bijlagen p. 437 vlg.

[5]) *Handelingen* 1861/62, p. 919–1034.

[6]) *De opheffing van de slavernij en de toekomst van Nederlandsch West-Indië*. Den Haag 1862.

met de ouden en gebrekkigen achterbleef. Maar dit zou nog wel tot uitzonderingen beperkt kunnen blijven. Veel ernstiger was het andere amendement (VAN BOSSE), waarbij de immigratie aan de leiding der regering werd onttrokken en overgelaten aan het particulier initiatief; alleen zou de regering gedurende vijf jaar premiën op de immigratie uitloven tot een bedrag van hoogstens *f* 1.000.000. De ervaring had echter geleerd dat een grootscheepse immigratie veel te kostbaar was voor particulieren en ook veel langer dan vijf jaar zou moeten duren. Van dit onvoldoende doordachte amendement heeft Suriname dan ook rijkelijk de nadelen ondervonden.

Het ontwerp met de amendementen werd niettemin goedgekeurd door de Eerste Kamer, en op 8 Augustus werd de wet op de afschaffing der slavernij aangenomen [1]).

De indruk die dit bericht op de planters maakte, was nogal somber. GEFKEN schreef aan GROEN (31 Mei 1863) dat er totaal geen ondernemingslust heerste en dat waarschijnlijk vele plantages zouden worden verkocht. Maar de planters schikten zich volgens hem toch nog altijd beter in de beslissing dan de Surinaamse huizen in Amsterdam met Mr BRUGMANS vooraan, die niet hadden verwacht dat er ooit zonder hun toestemming tot emancipatie zou worden overgegaan [2]).

,,De slaven, zegt men, gelooven niet aan de emancipatie. Indien — zoo verhaalde men mij gisteren — de Fiscaal (zoo heet nog altijd onder de negerbevolking de Proc. Genl.) het hun op de plantaadjen kwam aanzeggen, dan zouden zij het gelooven" [3]). De angstvisioenen der planters bleken ongegrond en in de meest volmaakte orde werd met grote plechtigheid de emancipatiedag gevierd, 1 Juli 1863. Bij deze gelegenheid zongen de vrijgemaakten het volgende lied, gemaakt door een der Hernhutter zendelingen, op de wijs van ,,Wien Neêrlands Bloed" [4]):

Gi konoe Willem bigi nem:
En tjari tangi kom.
Kom singi switi, prijzi hem,
A doe wan bigi boem;
A poti alla ningre fri
A poeloe wi na sjem,
Da diri konoe Willem dri,
O, Gado blessi hem.

(vertaling: Geef koning Willem een grote naam en laat ons hem dank toebrengen, want hij heeft een grote weldaad bewezen. Al de negers heeft hij de vrijheid geschonken, hij heeft ons uit de schande verlost. De dierbare koning Willem III, o God zegen hem).

[1]) *Staatsblad* 1862, no. 164.
[2]) Algemeen Rijksarchief (G. v. P. correspondentie).
[3]) Algemeen Rijksarchief, GEFKEN aan GROEN 3 September 1862.
[4]) *Het Nieuws van den Dag*, 30 Juli 1913.

De „Maatschappij tot bevordering van de Afschaffing der Slavernij" besloot in een buitengewone vergadering van 15 October 1862 zich te ontbinden, omdat haar doel was bereikt [1]). De slavenvrienden hoorden „met hartelijke blijdschap" het bericht dat de afschaffing tot stand was gekomen [2]). En verder ging ieder zijns weegs en vergat de gewezen slaven. Van een werkelijk meeleven met de bevrijdingsvreugde heb ik geen spoor gevonden, of het moest al deze zinssnede zijn uit een rede van NICOLAAS BEETS bij het 25-jarig regeringsjubileum van Willem III (12 Mei 1874): [3])

„Maar die dag waarop hij het besluit teekende, waardoor voor veertig duizend natuurgenooten het slavenjuk verbroken en het der vrije Nederlandsche natie vergund werd, ook in dezen de oogen vrijmoedig op te slaan — landgenooten! Medechristenen! mij dunkt, het geluk van dien dag is de zorgen eener vijfentwintigjarige regeering waardig".

SUMMARY

THE GENERAL FEELING OF THE NETHERLANDS PEOPLE CONCERNING THE ABOLITION OF SLAVERY IN SURINAME AND CURAÇAO

In Holland, the slavery-question never met with a real and practical interest of large strata of society. Relatively few people of liberal and christian principles have fought for it in Parliament and private committees, while the public at large was rather indifferent to the case of the slaves. Abolition of slavery had become necessary after the English had liberated their slaves in 1833 and the French in 1848, and so hardly anybody in Holland and even in Suriname dared to declare himself against the principle of emancipation. Yet though they followed the british and french example, they did so reluctantly.

The first sign of an active and not merely sentimental interest in the slaves manifested itself about 1840 in the circle of the Christian Revival. The impulse to it was given by a number of Quakers from England, who paid several visits to the Netherlands during the year 1840 on behalf of the British and Foreign Anti-Slavery Society. Meetings were arranged and even a scheme was drawn up to erect a Dutch Anti-Slavery Society, but these good intentions came to nothing because of the influence of the principal disaccord between the christian revivalists on the one hand and the liberal philanthropists on the other as to the basic formula of such a Society. So it did not come into action at that time, but had to wait for its erection till 1853, when the revivalists developed a fresh interest in social affairs after having overcome their religious struggles.

[1]) *Tijdschrift*, November 1862.

[2]) DOEDES: *Biografische herinneringen*, p. 112.

[3]) Naschrift bij de rede van 1856 voor de Maatschappij etc. *Sparsa*, p. 91 vlg.

The Society was founded on christian principles without liberal participation. Yet in Parliament the two parties cooperated in this special case only.

In the meantime the Government had made inquiries into the possibility of emancipation without cost to the State but with a compensation to the proprietors of plantations. A plan for emancipation by centralizing and modernizing the sugar factories in order to pay the indemnification to the proprietors out of the greater revenue of the sugar, was published in 1847 but strongly criticized by the planters. Other schemes, drawn up by inhabitants of Suriname, to have the slaves themselves pay the compensation out of the revenue of their own labour, were rejected by the Government as unworkable. The Government did not deny the necessity of a transition-period of fixed labour to educate the slaves for complete freedom, nor the principle of the slaves paying back the costs of their own liberation.

So in 1853 a special State-committee was set up to investigate the possibilities of emancipation, and after long, perhaps too long inquiries and deliberations this Committee published its first Report concerning Suriname (1855). In this Report an emancipation was proposed based on a concentration of the slaves in a few municipalities of 1500 à 2000 people, with the obligation of regular sugar planting in order to pay the costs of their change of position by their own labour. This project met with the utmost disapproval, not only of the abolitionists in Holland but also of the Surinam planters. Though they thought it unpracticable and unjust to the slaves, it nevertheless became the basis of the first emancipation-bill, of 1857 (which remained unsettled in the session of Parliament). In 1858 and 1860 three other bills followed the principles of a contraction into the afore-named municipalities and payment by the slaves, but though they were much better than the former they were criticized on other points. So a fifth bill had to be drafted, which after violent discussions was passed August 1862.

During the long parliamentary debates the dutch public had lost interest. Its warmest sympathy with the slaves had been aroused by the work of VAN HOËVELL, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* (Slaves and free men under Dutch legislation) (1854), which had an influence comparable with that of *Uncle Tom's Cabin* in America. It opened the eyes of many a christian and liberal to the possibility of ill-treatment of slaves, but because the situation in Suriname had been greatly exaggerated by VAN HOËVELL, the colonists replied with a furious defense of the slaveholders and sometimes even of slavery. Public opinion in Holland was irritated by these pamphlets and uninclined to any objectivity towards the planters. So a series of slanderous newspaper-articles, published 1858–'59 against the colonists, could find an undeserved credence.

After that period of pamphleteering, however, public interest in Holland fell down to the level of discouragement and indifference; and so the passing of the bill of 1862 was received without much visible emotion. In Suriname the slaveholders were disappointed about the compensation granted them for their slaves. The slaves themselves exceeded all expectations by remaining on the plantations orderly and quietly till emancipation-day: the 1st of July 1863. That day was celebrated with great solemnity.

LIJST VAN BRONNEN BETREFFENDE DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ IN NEDERLANDS WEST-INDIË

DOOR

JOHANNA MARIA VAN WINTER

Alleen werken van tijdgenoten zijn opgenomen, en dus geen publicaties van latere schrijvers. Korte opmerkingen over de slavernij zijn te vinden in alle boeken over de Nederlandse koloniën, maar een samenvattend werk over de afschaffing van de slavernij in Nederlands West-Indië en wat daarmede samenhangt bestaat nog niet.

Werken met * of † gemerkt heeft de schrijfster niet onder ogen gehad. Wanneer ze met † zijn aangegeven, bestaat er grote kans dat ze niet meer in Nederland zijn te vinden, maar wel in de Landsboekerij te Paramaribo. — Werken met een § gemerkt zijn alleen te vinden in de bibliotheek van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te 's-Gravenhage; deze zijn dus niet opgenomen in de Centrale Catalogus van de Koninklijke Bibliotheek.

LIST OF SOURCES CONCERNING THE ABOLITION OF SLAVERY IN THE NETHERLANDS WEST INDIES

consisting of publications by contemporaries only.

Asterisked works have not been seen by the authoress; part of them (marked †) are perhaps no longer found in the Netherlands, but may be studied at the government's library in Paramaribo.

* J. E. J. CAPITEIN: *Staatkundig-godgeleerd onderzoekschrift over de slavernij, als niet strijdig tegen de Christelijke vrijheid.* Leiden en Amsterdam, 1742. (Zie over deze man A. EEKHOF: De negerpredikant Jacobus Elisa Joannes Capitein. *Nederlands archief voor Kerkgeschiedenis 13*, 1917.)

* D. H. GALLANDAT: *Noodige onderrichtingen voor de slaafhandelaaren.* Middelburg, 1769.

N. S. van Winter: *Monzongo, of de koninklijke slaaf. Treurspel.* Toneelpoëzy van Nicolaas Simon van Winter en Lucretia Wilhelmina van Merken. Amsterdam, 1774.

* Elisabeth Wolff-Bekker: *Beemster Winter-Buitenleven.* Amsterdam en Den Haag, 1779.

* Simon Rivier: *Amida of de verloste Afrikaansche slaaf.* Rotterdam, 1779.

* Willem van Hogendorp: *Kraspoekol of de droevige gevolgen van eene te verre gaande strengheid jegens de Slaaven, eene zedekundige vertelling.* Batavia, 1779; Rotterdam, 1780. (Tot toneelstuk omgewerkt door zijn zoon.)

* Elisabeth Maria Post: *Reinhart of Natuur en Godsdienst.* Amsterdam, 1791–'93.

J. G. Stedman: *Reize naar Surinamen, en door de binnenste gedeelten van Guiana.* Naar het Engels. Amsterdam, 1799–1800.

* Dirk van Hogendorp: *Kraspoekol of de slaavernij, een tafereel der zeden van Neerlands Indiën.* Delft, 1800.

* De Witte van Haemstede: *De negers in Holland.* Vrij naar Kotzebue, *Die Negersclaven.* Zwolle, 1802.

* J. Th. H. Nedermeijer von Rosenthal: *De servorum Afrorum commercio eoque recte sublata, nec non de Afrorum servitute penitus tollenda.* Leidse dissertatie, 1816.

A. von Sack: *Reize naar Surinamen en terugtogt over Noord-Amerika naar Europa,* uit het Hoogduits. 3 dln. Haarlem, 1821.

† A. F. Lammens: *Redevoering ten betooge: dat de sterfte of het afnemen van het getal der negerslaven in de kolonie Suriname, niet zoo zeer aan mishandelingen, maar hoofdzakelijk aan andere oorzaken, moet toegeschreven worden.* Amsterdam, 1823.

Isaäc da Costa: *Bezwaren tegen den Geest der Eeuw.* Leiden, 1823.

(B. de Gaay Fortman: Een vijfdaags bezoek aan Suriname in 1825. Uit het dagboek van de genie-officier Hendrik Maurits van der Goes. *West-Indische Gids 30,* 1948, p. 13 vlg.)

[G. P. C. van Heeckeren van Waliën]: *Aanteekeningen betrekkelyk de kolonie Suriname.* Arnhem, 1826.

F. A. Kuhn: *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven. Eene oeconomisch-geneeskundige bijdrage tot verbetering derzelven.* Amsterdam, 1828.

* E. W. van Dam van Isselt: *Hassar of de negers.* Tiel, 1829.

M. D. Teenstra: *De Nederlandsche West-Indische eilanden.* Amsterdam, 1836.

Nederlandsche Stemmen over Godsdienst, Staat-, Geschied- en Letterkunde, onder redactie van Is. da Costa en H. J. Koenen. *4,* 1836, p. 232; *6,* 1838, p. 59 (Gefken).

De Diligence, een tijdschrift van en voor de provincie Groningen. Uithuizen, 1837–'39, p. 15, 16, 28, 29.

* P. J. BENOIT: *Voyage à Surinam. Déscription des positions néerlandaises dans le Guyane.* Brussel, 1839.

Stemmen en beschouwingen over Godsdienst, Staat-, Geschied- en Letterkunde, onder redactie van IS. DA COSTA en H. J. KOENEN. *2*, 1839–'40, p. 250 vlg. (KOENEN).

* J. J. GURNEY: *A winter in the West Indies.* 4e druk. Londen, 1841.

De Tijdgenoot. Verzameling van stukken betreffende den tegenwoordigen toestand des vaderlands, onder redactie van J. DE BOSCH KEMPER e.a. *1–5*, 1841–1845.

J. DE NEUFVILLE Azn.: *De vrijlating der slaven in hare gevolgen beschouwd en op de Nederlandsche volksplantingen toegepast.* Amsterdam, 1841.

J. VAN OUWERKERK DE VRIES: *Het godsdienstig onderwijs der negerslaven en de bloei der kolonie Suriname in groot gevaar.* Amsterdam, 1841.

§ W. H. LANS: *Bijdrage tot de kennis der kolonie Suriname.* Den Haag, 1842.

* G. VAN LENNEP COSTER: *Aanteekeningen, gehouden gedurende mijn verblijf in de West-Indiën, in de jaren 1837–'40.* Amsterdam, 1842.

[G. P. C. VAN BREUGEL]: *Dagverhaal eener reis naar Suriname.* Amsterdam, 1842.

M. D. TEENSTRA: *De negerslaven in de kolonie Suriname en de uitbreiding van het Christendom onder de heidense bevolking.* Dordrecht, 1842.

§ *Een woord ter wederlegging van het schrijven des heeren De Neufville over de vrijlating der slaven, in het bijzonder voor zoo veel zulks de kolonie Suriname betreft;* door een kolonist. Amsterdam, 1842.

Ontwerp tot vrijlating der neger-slaven onder vereeniging van aller belangen. Amsterdam, 1842.

De Gids, September 1843. (Boekbespreking van de Nederlandse vertaling van GURNEY, *A winter in the West Indies.*)

Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en vreemde koloniën, bijzonder betrekkelijk de vrijlating der slaven, onder redactie van J. ACKERSDIJCK en G. W. VREEDE e.a. Utrecht, 1844–1847.

[A. F. LAMMENS]: *Gedachten over de emancipatie der negerslaven en de afschaffing van den slavenhandel waardoor jaarlijks een aantal negers worden vervoerd uit Afrika naar Amerika.* Den Haag, 1844.

M. D. TEENSTRA: *Bijdrage tot de ware beschouwing van de zoo hoog geroemde uitbreiding des Christendoms onder de heidenen in de kolonie Suriname; toegewijd aan alle philantropen.* Amsterdam, 1844.

GEORGE STACEY: *Beroep op de goddeloosheid der slavernij en van den slavenhandel*, uitgegeven door de jaarlijksche vergadering van het godsdienstig genootschap der Vrienden (Quakers), gehouden in Londen, 1844. Amsterdam, 1845.

De cabale tegen Gouverneur-Generaal ELIAS in 1844–'45:

Verzameling van stukken aangaande de Surinaamsche aangelegenheden, thans aanhangig in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 1845.

Rapporten van de gouverneurs in de provinciën, 1840–1849, ed. A. J. C. RÜTER. Utrecht, 1941–1950. III, no. 353, no. 363, no. 387, no. 393, no. 394.

Adres aan de Tweede Kamer van G. C. BOSCH REITZ c.s. 21 Februari 1845. *Handelingen Staten Generaal, Bijlagen* p. 1004 vlg.

Redevoering van Z.Exc. den Minister van Koloniën, uitgesproken in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, den 14 Maart 1845, over de Surinaamsche aangelegenheden. Amsterdam, 1845.

Adres G. C. BOSCH REITZ c.s. 8 April 1845. *Handelingen Staten Generaal, Bijlagen* p. 1009 vlg.

Suriname en de Regering. Korte vertogen over het vraagstuk van den dag. Amsterdam, 30 April, 1845.

[I. J. LION]: *Beschouwing van het adres ingediend door G. C. Bosch Reitz c.s., aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op den 21 Februarij 1845, door eenige ingezetenen der kolonie Suriname.* Amsterdam, 1845.

Handelingen Tweede Kamer 1844–'45, 14 Maart '45, 25 April '45, 23 Juni '45.

NIC. BEETS: *Des Christens schuld aan den Heiden.* Redevoering 15 Sept. 1847. Haarlem, 1848.

NIC. BEETS: *Des Heidens loon aan den Christen.* Redevoering 7 Aug. 1850. Haarlem, 1850.

G. J. MULDER: *De voeding van den neger in Suriname.* Rotterdam, 1847.

[W. H. LANS]: *Emancipatie door centralisatie. Schets van een ontwerp tot behoud van Suriname.* Den Haag, 1847.

De Slaven in Nederlandsch Guyana. *Algemeen Handelsblad* 3 December 1847.

[H. C. MILLIES]: *Mag de Christen eigenaar van slaven zijn?* Beantwoord tegen het Algemeen Handelsblad van 3 Dec. 1847. Amsterdam, 1847.

P. M. N[ETSCHER]: *Gedachten ten gunste der planters en lands-ambtenaren te Suriname, bij het lezen van een naamloos vlugschrift, ten titel voerende: „Mag de Christen eigenaar van slaven zijn?"* Den Haag, 1848.

[R. F. van Raders]: *Schets om te strekken ten betooge, dat de vrijstelling der slaven in de kolonie Suriname, kan worden tot stand gebragt zonder geldelijke opoffering, zonder verkorting van eigendomsregten, zonder verstoring van hetgeen bestaat, en tevens onder de daarstelling van een middel, waardoor de opkomst en toenemende bloei der genoemde kolonie, door de aanzienlijke waarde-vermeerdering van derzelver hoofdproduct van uitvoer, grootendeels wordt verzekerd.* Paramaribo, 1848.

[G. S. de Veer]: *Opmerkingen omtrent den Afrikaanschen slavenhandel en de emancipatie in de Britsche koloniën, met aanbeveling van middelen om Afrika te beschaven, den bloei der West-Indiën te herstellen, en de slaven in de kolonie Suriname te emanciperen.* Den Haag, 1848.

Mgr. A. H. Grevelink: *Bemerkingen betreffende de Nederlandsche West-Indische eilanden*, 2e stuk: Emancipatie der slaven. Rotterdam, 1848.

W. R. van Hoëvell: *Emancipatie der slaven in Neerlands-Indië.* Groningen, 1848.

Blik op den vroegeren en tegenwoordigen toestand van het eiland Curaçao. Rotterdam, 1848.

[E. van Emden e.a.]: *Onderzoek tengevolge der circulaire van den Heer Otto Tank, Hoofdvoorstander van de zending der Evangelische Broeder-Gemeente in de kolonie Suriname, aan de (in Nederland gevestigde) eigenaren en administrateuren van plantaadjen in die kolonie*, d.d. Zeist, Mei 1848. Paramaribo, 1848.

J. C. Palthe Wesenhagen: *Beschouwingen betreffende de vrijverklaring der slaven in de kolonie Suriname.* Amsterdam, 1849.

J. van der Smissen: *Beschouwingen over de kolonie Suriname, in verband met een ontwerp tot emancipatie der slaven.* 2 dln. Amsterdam, 1849.

F. M. Hostmann: *Over de emancipatie van negers in Amerika, door kolonisatie met Europeanen.* 2 dln. Amsterdam, 1850.

H. de Bruyn: *Plan eener trapsgewijze emancipatie der slaven in de Nederlandsche West-Indische koloniën.* Zaltbommel, 1851.

Overzigt der werkzaamheden van de Afdeeling Koophandel der Maatschappij onder de zinspreuk „Felix Meritis", te Amsterdam, 1852–1855. 16 December 1852, 20 Januari 1853.

De Vereeniging, Christelijke Stemmen, onder redactie van O. Heldring e.a. *6*, 1852; *7*, 1853; *8*, 1854; *12*, 1858; *13*, 1859.

Ernst en Vrede, Maandschrift voor de Nederlandsche Hervormde Kerk. 1, 1853; *3*, 1855; *5*, 1857.

J. Wolbers: *De slavernij in Suriname, of: Dezelfde gruwelen der slavernij die in de „Negerhut" geschetst zijn, bestaan ook in onze West-Indische koloniën!* Amsterdam, 1853.

§ J. WOLBERS: *De Surinaamsche negerslaaf*. Amsterdam, 1854.

W. R. VAN HOËVELL: *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet*. Zaltbommel, 1854.

R. F. VAN RADERS: *De vestiging van Nederlanders in Suriname aanbevolen*. Den Haag, 1854.

A. KAPPLER: *Zes jaren in Suriname*. 2 dln. Utrecht, 1854.

C. A. VAN SIJPESTEIJN: *Beschrijving van Suriname*. Den Haag, 1854.

* W. E. CHANNING: *De stem eens Christens uit den vreemde*. Uit het Engels door J. J. SWIERS. Groningen, 1854.

* F. W. L. TYDEMAN: Eene boschpatrouille in Suriname, 1844. *Pantheon 2*, 1854.

§ R. F. VAN RADERS: *Denkbeelden en plan betreffende de opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën*. Den Haag, 1855.

De Gids, Februari en Mei 1855. Boekbesprekingen door P. J. VETH en J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

§ J. B. J. VAN DOREN: Emancipatie of de vrijverklaring der zoogenaamde slaven in de Nederlandsche West-Indische bezittingen. Overgedrukt uit de *'s Gravenhaagsche Nieuwsbode* Juli 1855, en een vervolg op artikelen in nos 1405, 1408, 1414, 1423, 1466, 1470, 1471, 1475, 1479, 1483, 1487 en 1489 van dit blad.

§ L. A. CHAMEROVZOW: *De slavernij, eene misdaad en eene zonde voor God. Voordeelen der afschaffing*. Rede, gehouden te Amsterdam voor het Ned. Jongelinggenootschap tot afschaffing der slavernij, op 19 Juli 1855. Vertaald door J. VAN HEERDE. Amsterdam, 1855.

Eerste Rapport van de Staatscommissie, benoemd bij K.B. van 29 Nov. 1853. Den Haag, Augustus 1855.

Tweede Rapport van de Staatscommissie. Den Haag, 1856.

R. F. VAN RADERS: *Het gevoelen van de minderheid der Staatscommissie van 29 Nov. '53*. Den Haag, 1856.

Uittreksel van het verhandelde in de Algemeene Vergadering van het Indisch Genootschap te 's Gravenhage, 22 September 1855, betreffende de slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën. Zaltbommel, 1855.

B. E. C. BELMONTE: *Neêrlands West-Indië in zijne belangen, en Dr. W. R. van Hoëvell in zijn „Slaven en Vrijen". Slavernij-Emancipatie-Kolonisatie*. Leiden, 1855.

[M. D. TEENSTRA]: *Emancipatie der slaven*. Groningen, 1855.

[H. HEYLIDY]: *Eene stem uit Suriname in het belang der negerslaven*. Utrecht, 1855.

§ Prof. DUTTENHOFER: *Ueber die Emancipation der Neger.* Nördlingen, 1855.

§ *Gesprek tusschen den heer Ira Aldridge, den beroemden Afrikaan, en een staatsman, over de slavernij.* Den Haag, 1855.

Maandblad, uitgegeven vanwege de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van de afschaffing der slavernij. 1855–1856.

Tijdschrift, uitgegeven vanwege de Nederlandsche Maatschappij etc. 1856–1862. (Voortzetting van het *Maandblad.*)

West-Indië. Bijdragen tot de bevordering van de kennis der Nederlandsch West-Indische koloniën, onder redactie van H. C. FOCKE, CH. LANDRÉ, C. A. VAN SYPESTEYN en F. A. C. DUMONTIER. 2 dln. 1855, 1858.

§ J. J. VAN TOORENENBERGEN: *De bevrijding der slaven en de evangelieprediking.* Rede voor de afd. Den Haag van de Ned. Maatschappij etc., op 30 October 1856. Haarlem, 1856.

A. HALBERSTADT: *Vrijmaking der slaven in Suriname en de opheffing van het meesterschap, volgens de Staatscommissie.* Amsterdam, 1856.

NIC. BEETS: De bevrijding der slaven. Redevoering voor de Ned. Maatschappij etc. 1856. *Sparsa, verzameling van verstrooide opstellen en kleine geschriften.* Amsterdam, 1882.

§ W. E. H. WINKELS: *Slavernij en emancipatie.* Utrecht, 1856.

M. D. TEENSTRA: *Vlugtige beschouwing van de hedendaagsche slavernijkwestie in Nederland.* Amsterdam, 1856.

* *Noodkreet,* uitgegeven door het Nederlandsche Jongelinggenootschap etc., 1856.

† H. VAN SOEST: *Liberté et esclavage sous la loi néerlandaise. Étude de l'ouvrage hollandais du Dr. W. R. van Hoëvell* etc. Den Haag, 1856.

† *De neger- en vrijstaat Liberia. Wederlegging van de bewering „dat de neger niet aan zich zelven behoort te worden overgelaten, enz."* Amsterdam, 1856.

[G. S. DE VEER]: *Iets over de emancipatie der slaven, door eenen voormaligen bewoner der kolonie Suriname.* Den Haag, 1857.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD: Afschaffing der slavernij in Nederlandsch West-Indië. *De Recensent, Alg. Lett. Maandschrift,* 1857.

W. C. KNOTTENBELT: Emancipatie en Evangelie. *De Gids,* Februari 1857.

J. I. DOEDES: *Wanneer zullen onze West-Indische slaven vrij worden? Eene Nederlandsche volksvraag.* Redevoering voor de Ned. Maatschappij etc. te Amsterdam 12 Febr. 1857 en Den Haag 19 Febr. 1857. Utrecht, 1857.

M. Cohen Stuart: *De vrijmaking van onze slaven, de eisch en roeping van dezen tijd.* Redevoering voor de Ned. Maatschappij etc. Alkmaar, 1857.

§ J. Wolbers: *Neerlands schuld en Neerlands roeping jegens de slaven in Suriname en verdere Nederlandsche West-Indische bezittingen.* Amsterdam, 1857.

J. Wolbers: *Schets van een plan tot aankoop van plantaadjes in Suriname, met het doel om de slaven in vrijheid te stellen en voor loon als vrije werklieden in hun eigen onderhoud te doen voorzien.* Amsterdam, 1857.

De emancipatie der West-Indische slaven, beschouwd door eenen belangeloozen kolonist. Amsterdam, 1857.

§ *Slavenhouders en slavenvrienden. Eene stem uit Suriname, beantwoord door een stem uit Holland.* Haarlem, 1857.

§ *Oproep tot deelname aan de Maatschappij voor godsdienstig onderwijs onder de negers.* 1857.

S. J. Cohen: *Memorie tegen het Rapport der Staatscommissie, benoemd bij K.B. van 29 November 1853 etc., namens de eigenaren van slaven op het eiland St Martin (Nederlandsch gedeelte).* Amsterdam, 10 Mei 1857.

L. van Woudrichem van Vliet: *Ontwerp eener Nederlandsch-West-Indische Ontginning- en Handelmaatschappij met een kapitaal van vijftig millioen guldens.* Den Haag, 1857.

† J. Herman de Ridder: *Een levensteken op een doodenveld.* Schoonhoven, 1857.

G. J. A. Bosch Reitz: Een waarschuwende stem uit Suriname. Overgedrukt uit de *Amsterdamsche Courant* 15 December 1858.

§ *Slavenemancipatie en slavenarbeid, door een grondeigenaar in die kolonie.* Leiden, zonder datum, maar waarschijnlijk 1858.

§ Anna: *Schaduwbeelden uit Suriname.* Amsterdam, 1858.

A. D. van der Gon Netscher: *Bijdrage ter aanwijzing van de grondslagen waarop de afschaffing der slavernij in Suriname dient gevestigd te worden.* Den Haag, 1858.

A. D. van der Gon Netscher: *Beschouwing van het op 25 October 1858 voorgesteld ontwerp van wet ter afschaffing der slavernij in Suriname.* Den Haag, 1859.

§ G. S. de Veer: *Aanteekeningen op een adres van den heer F. A. Eckhardt de Mesquita, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, d.d. Utrecht 12 December 1858.* Den Haag, 1859.

De Surinaamsche adressen. Utrecht, 1859.

Surinaamsche aangelegenheden. Utrecht, 1859. (over de rechtspraak in S.)

J. WOLBERS: *Eenige opmerkingen omtrent het op den 2den Mei 1860 voorgestelde ontwerp van wet ter afschaffing der slavernij in Suriname, voornamelijk in betrekking tot het staatstoezigt over de vrijgemaakte slaven*. Utrecht, 1860.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *De quaestie van vrijen arbeid en immigratie in de West-Indië*. Den Haag, 1860.

A. M. DE ROUVILLE: Is Nederland verpligt, om, bij emancipatie der slaven in West-Indië, den eigenaren der slaven schadevergoeding, volgens de waarde van iederen slaaf, te betalen, of kan men, regtens, volstaan, met eene tegemoetkoming op, door den Nederlandschen wetgever willekeurig aangenomen, schaal. *Themis, Regtskundig tijdschrift*, 2e verzameling deel 7, 1860.

R. F. VAN RADERS: *Geschiedkundige aanteekeningen, rakende proeven van Europesche kolonisatie in Suriname*. Den Haag, 1860.

R. F. VAN RADERS: *De wijze van opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën*. Verhandeling voor „Felix Meritis" op 7 Maart 1861, met toelichtende nota's herdrukt. Den Haag, 1861.

De bestendiging der slavernij, voor zoo ver die nog onder Nederlands vlag bestaat, in Felix Meritis aanbevolen. *Algemeen Handelsblad* 2 en 3 Mei 1861. (Critiek op VAN RADERS.)

§ R. F. VAN RADERS: *Verdediging der voordragt in de afdeeling Koophandel der Maatschappij Felix Meritis, den 7 Maart 1861, over afschaffing der slavernij*. Den Haag, 7 Mei 1861.

G. S. DE VEER: Aanteekeningen over de emancipatie der slaven in de Nederlandsche West-Indische koloniën. *Themis, Regtskundig tijdschrift*, 2e verz. *8*, 1861.

J. VAN DER SMISSEN: *Over de emancipatie der slaven*. Haarlem, 1861.

§ C. C. HEIDWEILER: *Het behoud van en de beslissing der slavenemancipatie in de kolonie Suriname*. Amsterdam, 1861.

§ A. v. S.: *Is de emancipatie der slaven in onze West-Indische bezittingen tijdig?* Amsterdam, 1861.

J. WOLBERS: *Geschiedenis van Suriname*. Amsterdam, 1861.

De Gids, Januari 1862. Boekbesprekingen door A. PIERSON.

A. A. BERGENDAHL: *Een woord bij de aanstaande afschaffing der slavernij in Suriname op 1 Juli 1863*. Utrecht, 1862.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *De opheffing van de slavernij en de toekomst van Nederlandsch West-Indië*. Den Haag, 1862.

C. SCHWARTZ: *Vrijlating en vrijmaking der slaven in de kolonie Suriname.* Rede 3 Dec. 1862.

St. Martin:

S. J. COHEN: *Memorie* 10 Mei 1857, zie boven.

R. F. VAN RADERS: *Adres betreffende het vraagstuk der afschaffing van de slavernij in West-Indië,* ingediend 25 Juli 1862 aan de Eerste Kamer. Den Haag, 1862.

S. J. COHEN: *Het regt der slaveneigenaren op het eiland St Martin, tot behoorlijke schadevergoeding bij de emancipatie, verdedigd tegen de aalmoes hun door de Tweede Kamer toegeworpen.* Aan de Eerste Kamer, 28 Juli 1862. Den Haag, 1862.

R. F. VAN RADERS: *Onderzoek naar de beweerde vrijverklaring der slaven op het eiland St Martin in 1848.* Den Haag, 26 Mei 1863.

Verzoekschrift van ingezetenen, eigenaren van slaven in het Nederlandsch gedeelte des eilands St Martin, aan den Koning, 29 Mei 1863. Den Haag, 1863.

R. F. VAN RADERS: *Adres behelzende toelichting van het Tweede Rapport der Staats-Commissie van 29 November 1853.* Aan de Tweede Kamer 10 November 1863. Den Haag, 1863.

G. BELINFANTE: *Het eiland St Martin, zijn toestand, uitzigten en goed regt, naar de jongste berigten.* Den Haag, 1863.

§ R. F. VAN RADERS: *Nadere uiteenzetting van de regtstoestand der slaven, aanwezig in het Nederlandsch gedeelte van het eiland St Martin, op en na den 1sten Junij 1848.* Den Haag, 22 Januari 1864.

De periode van het Staatstoezicht (niet volledig):

C. A. VAN SYPESTEYN: Afschaffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën, uit officiële bronnen zamengesteld. Overgedrukt uit *Bijblad* van de *Economist,* 1866.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *Werking van de wet tot opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën, en middelen om Suriname van verder verval te redden.* Den Haag, 1866.

D. J. SANCHES: *Een blik op den toekomst der kolonie Suriname.* Zaltbommel, 1871.

J. F. ZEEGELAAR: *Suriname en de opheffing der slavernij in 1863.* Amsterdam, 1871.

W. BOEKHOUDT: *Uit mijn verleden. Bijdrage tot de kennis van Suriname.* Winschoten, 1874.

O. G. HELDRING: *Leven en arbeid*. Leiden, 1881.

Levensschets van G. W. Vreede, naar zijn eigen handschrift uitgegeven door A. C. VREEDE. Leiden, 1883.

J. I. DOEDES: *Biografische herinneringen 1843–1893*. Utrecht, 1894.

* E. J. BARTELINK: *Hoe de tijden veranderen. Herinneringen van een ouden planter*. Paramaribo, 1914.

Adressen voorzover gedrukt (zie verder de *Handelingen van de Staten-Generaal 1839–1864*).

G. L. RÖPERHOFF, HUGH WRIGHT, H. BIJLAART, aan de Tweede Kamer der St.-Gen. Paramaribo, Juni 1852.

Nederlandsche Maatschappij etc. aan den Koning. *De Nederlander* 10 Nov. 1853.

A. H. en A. G. BOTS aan de Minister van Koloniën, 16 Februari 1857.

Hoofdbestuur der Maatschappij „Tot Nut van 't Algemeen" aan den Koning, 13 Juni 1857.

H. G. ROUX c.s. aan de Tweede Kamer. Paramaribo, 27 December 1858.

To the Second Chamber of the States-General of the Netherlands. 1858. (Van zes ongenoemde Engelse bezitters van plantages in Nickerie.)

Commissie van Toezicht en Hoofdbestuur van het Ned. Jongeling-genootschap etc. aan de Tweede Kamer. Utrecht, 21 Februari 1859. (Over St. Martin zie boven.)

Dagbladen, voorzover nog niet onder de brochures en artikelen vermeld (onvolledig).

Provinciale Groninger Courant 20 Febr. en 12 April 1844.

De Nederlander, Nieuwe Utrechtsche Courant 1853: 1, 16, 22 Dec.; 1854: 3, 12 Jan., 12, 13 Mei, 16 Nov., 16, 23 Dec; 1855: 3 Jan.

Kerkelijke Courant 31 Jan. 1854.

Algemeen Handelsblad 14 Dec. 1857.

De Indiër, o.a. 1858: 18 Sept., 9, 13, 16, 23, 30 Oct., 3, 10 Nov., 11, 15, 25, 29 Dec. 1859: 1, 10, 22 Jan., 16, 19 Febr., 11, 14 Mei, 4 Juni.

Briefwisseling.

Briefwisseling van Willem Bilderdijk met H. W. en M. Tydeman gedurende de jaren 1807–1831. ed. H. W. T. TYDEMAN, Sneek, 1867.

Brieven van Mr Willem Bilderdijk. ed. W. MESSCHERT. 5 dln. Rotterdam, 1836–1837.

Brieven van Mr. Isaäc da Costa, medegedeeld door Mr. G. GROEN VAN PRINSTERER. 3 dln. Amsterdam, 1872–1876.

GROEN VAN PRINSTERER. *Schriftelijke nalatenschap* deel IV: Briefwisseling deel III. 1848–1866. Bewerkt door Dr H. J. SMIT. R.G.P. 90, Den Haag, 1949.

– Réveilarchief

Brieven van W. GEFKEN aan H. J. KOENEN, IS. DA COSTA aan W. DE CLERCQ en DE CLERCQ aan DA COSTA,
J. J. GURNEY aan W. DE CLERCQ en DE CLERCQ aan GURNEY,
W. VAN HOGENDORP aan DA COSTA,
GROEN aan KOENEN,
Mevr. GROEN aan Mevr. DE CLERCQ.
W. GEFKEN — Levenservaringen.
H. J. KOENEN — Redevoeringen in manuscript.

Geen gegevens heb ik gevonden in de correspondentie tussen
J. I. DOEDES en H. J. KOENEN,
KOENEN en DA COSTA,
KOENEN en C. M. VAN DER KEMP,
en evenmin in het Actenboek van *Ernst en Vrede.*

– Rijksarchief

BAUD no 509, 770, 771, 919, 921, 928, 930, 933, 934, 935,936, 937. 938, 940. (Over zijn werk als minister van koloniën en als voorzitter van de Staatscommissie.)

GROEN VAN PRINSTERER, Stukken betreffende de Staatscommissie van 1853; correspondentie vooral uit de jaren 1839–1844 en na 1850. Brieven aan GROEN van H. J. KOENEN, Mr ALEXANDER, J. DE NEUFVILLE Azn., W. G. HERKLOTS, P. J. ELOUT VAN SOETERWOUDE, F. VAN DER OUDERMEULEN, E. MILLER, C. F. PAHUD, J. C. BAUD, W. VAN LYNDEN, J. VAN HEERDE, W. GEFKEN e.a.

– Archief Mr J. DE BOSCH KEMPER, briefwisseling, aanwezig op het Internationaal Instituut voor Sociale Wetenschappen te Amsterdam.

Brief van H. C. FOCKE te Paramaribo aan DE BOSCH KEMPER, 7 Mei 1835.

SLAVERNIJ - SLAVENHANDEL - EMANCIPATIE

DOOR

W. R. Menkman

Het instituut der slavernij is oeroud; niemand kan zeggen wanneer, waar, in welke vorm en onder welke omstandigheden het zich voor het eerst vertoond heeft. In Afrika, evenals elders, verliest de geschiedenis der inheemse slavernij zich in de nacht der eeuwen.

De slavernij ging meestal gepaard met slavenhandel. Centraal-Afrika was, reeds duizend jaar geleden, het grote mensenreservoir vanwaar slaven naar het Noorden en naar het Oosten verhandeld werden, en het kon wel niet anders of de levende koopwaar vond ook aftrek in de Europese landen aan de Middellandse Zee; in West-Europa, met name in Portugal, reeds in de vroege middeleeuwen.

Kort nadat de Portugezen in de vijftiende eeuw hun exploratie van de Westkust van het zwarte werelddeel waren begonnen, begon tevens een door Europeanen gedreven handel in negerslaven voor de Europese markten, een handel waarbij in Afrika Arabieren als tussenpersonen optraden. Omstreeks 1450 was dit reeds een georganiseerd bedrijf; de nachtelijke rooftochten der Portugezen in de baai van Arguim behoorden tot het verleden.

Enkele jaren later waren de Portugezen meester in de golf van Guiné en zij leerden spoedig van onvrije arbeidskrachten gebruik maken voor de plantagelandbouw, voor het eerst in Afrika door Europeanen beoefend. Suikerriet, door de Arabieren overgebracht van Oost-Azië naar Zuid-Europa, werd ook in Afrika ingevoerd, zowel op de eilanden als op het vasteland. Negerslaven waren bij uitstek geschikt voor de zware arbeid welke de suikercultuur vereiste en de Afrikaan volgde het riet naar de nieuwe wereld, nadat de Portugezen het omstreeks 1500 ontdekte Brazilië waren gaan koloniseren. Ook de Spanjaarden brachten al vroeg in de zestiende eeuw zwarte slaven naar de Caraïbische eilanden, eerst uit

Zuid-Europa, weldra uit Afrika zelf, ter vervanging van de inheemse Indianen, van wie de „conquistadores" geen bevredigende arbeidsprestatie in gedwongen dienst te verkrijgen wisten.

Nadat de periode der verovering in Spaans Amerika geëindigd was en die der exploitatie begonnen, is de economische ontwikkeling mogelijk gemaakt door de samenwerking van Europees kapitaal, Europees leiderschap en Afrikaanse arbeid. Voor een groot deel der Engelse, Franse en Nederlandse koloniën in de nieuwe wereld kan hetzelfde gezegd worden. En de onvermijdelijke slavenhandel speelde in het proces een belangrijke rol.

De Noord-Nederlanders, toen nog geen kolonisatoren op grote schaal, maar wèl vrachtvaarders voor rekening van of in combinatie met vreemdelingen, maakten op het eind der zestiende eeuw met deze handel kennis. Aanvankelijk kon de weldenkende Nederlandse gemeenschap slechts een afkerige houding aannemen tegenover al wat met de negerslavernij in verband stond. De Staten van Zeeland besloten in 1596 dat een honderdtal „Mooren" uit Guiné in Middelburg aangevoerd, „in heure natuurlijcke Liberteyt" gesteld zouden worden, en BREDERO, in een blijspel van 1616, sprak schande van de mensenhandel.

Deze houding zou veranderen, toen, na het midden der zeventiende eeuw, de Nederlandse Republiek grote belangen verkregen had op het vasteland van Zuid-Amerika en op de Westkust van Afrika. In de Gouden Eeuw, toen alles draaide om de „negotie", leverde men aan anderen zowel de tropische producten in de eigen Amerikaanse nederzettingen door middel van slavenarbeid verkregen, als de zwarte werkkrachten welke in de vreemde koloniën nodig waren en niet anders betaald konden worden dan met de „retouren", welke dan weder de vaderlandse commercie hielpen prospereren.

Met de Nederlandse slavenhandel waren grote kapitalen en grote risicos gemoeid; de meest prominente burgers namen er aan deel en nog in de achttiende eeuw werd op een bruiloftspartij de bruidegom gehuldigd wegens zijn „noesten slavenhandel". Deze handel was reeds in de zeventiende eeuw goed georganiseerd en het vervoer over zee, zowel als de kooptransacties in Afrika, gingen met niet meer ruwheid en wreedheid gepaard dan onder de omstandigheden te verwachten viel.

Ook wat de behandeling der slaven betreft aan de overzijde van de Atlantische Oceaan was er een verschil in de beoordeling, toen men niet en toen men wèl zelf belangen had bij de negerarbeid. Een eenvoudig Zeeuws zeeman, die in het begin der zeventiende

eeuw bij Portugezen en Spanjaarden — maar dat waren vijanden — zijn waarnemingen had kunnen doen, was vol deernis voor de arme verstotelingen en vol afschuw voor de wreedheid en de tirannie der meesters. Maar een Drents predikant van een halve eeuw later achtte voortdurende kastijding der zonen Cham's een doeltreffend middel om goede diensten van hen te verkrijgen.

Als slavenhouders hadden de Nederlandse kolonisten bij sommige vreemdelingen een slechte naam, waarbij dan te bedenken valt, dat anderen vaak jaloers waren op de Nederlandse koloniale en handelswelvaart. Aangenomen mag worden, dat in de Nederlandse continentale en insulaire Amerikaanse koloniën de behandeling der slaven niet beter of slechter was dan elders. Lang, in Suriname zelfs tot het midden der negentiende eeuw, waren het de koloniale bestuurs- en rechterlijke colleges, samengesteld uit personen die zelf slaven hielden, door wier inzichten het lot der negers bepaald werd; aan goed bedoelde voorschriften, zelfs wanneer die van het moederland uitgegaan waren, werd ook in de vreemde koloniën slecht de hand gehouden. COLBERT's Code Noir, gebaseerd op het Romeinse recht en op de Bijbel, heeft in de Nederlandse koloniën geen pendant gehad. Eerst in 1828 kregen de slaven in de Nederlandse West-Indische Bezittingen een „rechtspositie", hierin bestaande dat de meesters tot hen kwamen te staan in de positie van voogden tegenover onmondigen. Dat te gelijkertijd het beginsel prijsgegeven werd dat slaven in rechte geen personen maar zaken waren, werd door sommigen als een juridische anomalie beschouwd.

Zowel de strafrechtspleging als de huiselijke tuchtmaatregelen kenmerkten zich door brute wreedheden. Maar ook de voor vrijen geldende jurisdictie kende dood- en lijfstraffen voor commune en militaire delicten; de pijnbank bleef in Nederland tot 1798 in gebruik, aan disciplinaire tuchtigingen waren nog in de negentiende eeuw de soldaten der Nederlandse koloniale krijgsmachten en de schepelingen der Koninklijke Marine onderworpen. Een Statiaanse slaaf kon er zich in 1816 op beroepen, dat op zijn eiland — waar men blijkbaar op de vastelands-koloniën vooruit was — het den meesters niet meer geoorloofd was eigenmachtig tot kastijding over te gaan; fatsoenlijke slavenhouders in de stedelijke gemeenschappen lieten in den regel de tuchtiging over aan het politiepersoneel, dat voor deze diensten betaald moest worden. Te vaak was in de plantagekoloniën het geringe gehalte der personen die op de ondernemingen dagelijks met de slaven in aanraking kwamen, de oorzaak van veel ongerechtigheid.

Lang voordat de Afrikaan een zo belangrijke rol zou gaan spelen in het ontwikkelingsproces der nieuwe wereld, trokken de Portugese en de Spaanse geestelijkheid zich hun lot aan, als zijnde voor Christianisering in aanmerking komende heidenen. Bij de vijftiende eeuwse expedities der Portugezen naar West-Afrika speelde geloofsijver evenzeer een rol als gewinzucht en in de Spaanse nederzettingen in West-Indië mochten aanvankelijk slechts gekerstende slaven toegelaten worden; de intocht van heidenen zou allicht de kerstening der Indianen bemoeilijken.

Was het in de laat-middeleeuwse Europese wereld een twistpunt of men het recht had heidenen tot slaven te maken, in de zeventiende eeuw werd in de Amerikaanse koloniën van het protestantse Engeland de vraag vernomen of het wel aan Christenen paste er slaven op na te houden. In het algemeen beijverde de geestelijkheid in de Spaanse, Portugese en Franse koloniën zich al spoedig om niet alleen de autochthonen, maar ook de negerslaven in de schoot hunner kerk op te nemen. Bij de Engelsen en Nederlanders was daarvan weinig sprake. Bij de Protestantse kolonisten was er geen plaats voor onvrijen van een ander ras in de geloofsgemeenschappen waartoe de meeste – en de invloedrijkste – blanken behoorden. Pas in de achttiende eeuw werd een modus vivendi gevonden, door de toelating, in Suriname en op de Bovenwindse eilanden, van Moravische en Weslyaanse zendelingen. Op Curaçao intussen, zo dicht gelegen bij het Spaanse koloniale gebied, waren omstreeks 1825 vrijwel alle kleurlingen, slaven en vrijen, R.K. gedoopt, terwijl in Suriname te zelfder tijd Christenen en Joden tezamen niet veel meer dan een derde der totale bevolking uitmaakten, welke voor bijna 60% uit slaven bestond.

Hoe de onvrijen zelf over hun toestand dachten, blijkt slechts uit wat er aan folkloristische gegevens – liedjes b.v. – bewaard gebleven is; een oordeel over de onderlinge verhouding kunnen wij ons dus slechts vormen door kennis te nemen van herinneringen, door anderen te boek gesteld.

Niet alleen als werkkrachten in de ondernemingen, maar ook als huisbediende waren slaven en slavinnen onontbeerlijk in de koloniale samenlevingen; maar de laatste onontbeerlijkheid leidde, vooral in de tropische koloniën, tot gemakzucht bij de meesters en meesteressen, die er van jongs af aan gewend waren zich met alles te laten helpen en bedienen. Zo kon in zekere zin de vrije afdalen tot de hulpeloze, dus zwakkere partij, de onvrije opklimmen tot de actievere, dus sterkere, soms zelfs de dominerende.

Men kan zich indenken wat de huisvrouw te stellen heeft gehad met een talrijke schare van zwarte bedienden en hun aanhang; soms waren zij lastig, soms gaven zij blijk van sterke, zelfs opofferingsgezinde genegenheid voor de meesters en hun kinderen, soms werden zij mishandeld, soms vertroeteld.

Het onderlinge verkeer tussen blank en zwart heeft, in alle slavenkoloniën, van de aanvang af, het aanzijn gegeven aan de klasse der kleurlingen, lange tijd vrijwel overal geringschattend beoordeeld. Men mag aannemen dat bij de verdere vermenging de vrouwelijke kleurlingen meer dan de mannelijke de kant der blanken uitgingen; vooral langs die weg hebben zich allerwegen in de nieuwere tijd groepen gevormd van welonderwezen en welopgevoede „creolen", die zich veel meer de nakomelingen kunnen voelen van Europese kolonisten dan van zwarte Afrikaanse slaven. Bij de afnemende invloed van het inheemse en uitheemse blanke element zijn zij het voor wie, voorlopig, de rol van het politieke leiderschap schijnt te zijn weggelegd.

Overal in de nieuwe wereld, trouwens ook in Afrika zelf, heeft zich van den beginne af het verschijnsel voorgedaan, dat negerslaven zich aan het gezag van meesters of kopers onttrokken, door te vluchten naar het achterland. In Suriname waren het meestal de pas aangevoerden, doch versterkt met weglopers van de plantages, die in de bossen een heenkomen zochten. Van de Nederlandse Antillen kon gemakkelijk Spaans gebied bereikt worden, waar de vluchtelingen, door zich onder de hoede der R.K. geestelijkheid te stellen, aan uitlevering konden ontkomen. Hoezeer de „Marrons" in Suriname een tijd lang ook een gevaar opgeleverd hebben voor de nederzettingen der blanken, aan de andere kant was het oerwoud een soort veiligheidsklep — en werkelijk ernstige révoltes van ontevreden slaven heeft deze kolonie dan ook eigenlijk niet gekend. De achtiende eeuwse bestuurspolitiek heeft er toe geleid, dat aldaar de in het binnenland Afrikaans levende groepen Bosnegers anachronistisch zijn blijven voortbestaan. Het grote oproer onder de Curaçaose slaven van 1795 kan gelden als een bewijs dat de ongeletterde negers wel degelijk kennis droegen van het wereldgebeuren elders, althans van zijn terugslag op de Franse koloniën.

Het was in de achttiende eeuw, de eeuw der Verlichting, dat de Christelijke Europese naties zich meer dan te voren met het vraagstuk der negerslavernij in de koloniën gingen bezighouden. Frank-

rijk werd er o.a. mede geconfronteerd toen rijke plantagehouders zich in het moederland gingen vestigen met hun Westindische huisbedienden, en jonge vrije kleurlingen er hun opvoeding kwamen voltooien. Bleef een slaaf, eenmaal op Europees grondgebied aangekomen, een slaaf? Ook Nederland, waar slaven en slavinnen uit Oost- en West-Indië met hun meesters medekwamen, kende het probleem. De uitspraak van rechter MANSFIELD in Engeland (1765) — waar juist de Quakers begonnen met hun strijd tegen de slavernij — dat een slaaf, eenmaal in het Europese grondgebied van het Koninkrijk aangekomen, een vrij man was, kan als een mijlpaal gelden op de weg naar de abolitie. Toch komt aan Frankrijk — het land van de Rechten van den Mens en van de Amis du Noir, en van MONTESQUIEU — de eer toe het eerst de slaven in de koloniën vrijverklaard te hebben, al werd het betreffende decreet van de Convention spoedig door het Consulat herroepen.

Emancipatie, vrijverklaring van individuële slaven, was ook in de Amerikaanse koloniën bijna zo oud als de slavernij zelf. Steeds zijn er meesters geweest die, hetzij bij hun leven, hetzij bij testamentaire beschikking, slaven, of bij slavinnen verwekte kinderen, uit de slavernij verlosten. Soms ook waren slaven in staat zich zelf vrij te kopen. De „manumissie", zowel in vreemde als in de Nederlandse koloniën, kon aanleiding geven tot misbruiken en werd aan wettelijke bepalingen en aan belastingheffing onderworpen, om te voorkomen dat de meesters zich door de vrijverklaring aan hun verplichting tot onderhoud der slaven zouden onttrekken. Welke overwegingen ook golden, humanitaire of andere, met de verwerping van de instelling der slavernij als onchristelijk, had in de regel de vrijverklaring niet te maken. Het is niet de Goddelijke wet geweest — schreef een Frans auteur — die de emancipatiegedachte heeft doen zegevieren.

In Nederland en de Nederlandse koloniën hielden velen in de achttiende eeuw zich bezig met de gedachte aan een geestelijke emancipatie der slaven, onder behoud van de lichamelijke onvrijheid. Kerstening, onderwijs en erkend huwelijk waren vooral voor missie en zending de wensen, welke naar voren gebracht werden; aanvankelijk niet, tot in de negentiende eeuw zelfs niet, was het de vrijverklaring der slaven waarnaar gestreefd werd. Nog in 1790 werd in Nederland, in een Nutslezing, de slavernij verdedigd en in de ontworpen, maar nooit in werking getreden koloniale charters der Bataafsche Republiek werd van de slavernij niet gerept.

De in Engeland tot een politieke agitatie gegroeide beweging

om de slavenhandel te verbieden, als eerste stap naar de abolitie, vond in Nederland weinig steun; zelfs werd er in 1806 in een advies aan KONING LODEWIJK op aangedrongen de negerhandel op alle wijzen te begunstigen. Suriname was toen voor de tweede maal in Engelse handen en de Antillen zouden spoedig volgen; de parlementsacte van 1807 werd ook voor het voormalige Nederlandse West-Indië van toepassing. Twee jaar na de restitutie der koloniën volgde KONING WILLEM's regering het Engelse voorbeeld, het strafbaar stellen van de mensenhandel. De uitvoering ter zee van de verbodsbepalingen werd hoofdzakelijk aan de Britse marine overgelaten. Nog geruime tijd werd door vreemdelingen de Nederlandse vlag misbruikt voor het clandestiene vervoer van slaven, welk vervoer met de ernstigste wantoestanden gepaard ging.

De emancipatiegedachte won in Nederland in de negentiende eeuw slechts langzaam veld. Ter eerste vergadering, te Londen in 1841, der British and foreign anti slavery Society waren onder de vier honderd deelnemers geen Nederlanders, maar enige jaren later werd, voor het eerst, bij onze volksvertegenwoordiging gepetitionneerd, voor de afschaffing der slavernij. Toen eenmaal, onder liberale invloed, de strijd tegen de emancipatie ontbrand was, werd deze met hartstochtelijkheid gevoerd; niet geheel ten onrechte werd wel eens van Surinaamse zijde fel gereageerd op de aantijgingen van onmenselijkheid, waaraan de slavenhouders in de kolonie van de kant der abolitionisten bloot stonden. Intussen echter werd het duidelijk, dat na de emancipatie in de Britse en Franse koloniën, Nederland niet achter kon blijven. Voorlopig evenwel bleef het bij rapporten en niet tot het Staatsblad doorgedrongen wetsontwerpen. De emancipatie in Suriname en op de Nederlanse Antillen zou te hoge eisen stellen aan de moederlandse schatkist; aangaande de gevolgen, vooral voor Suriname, verkeerde men in het onzekere.

De Staatscommissie van 1853 had kort en goed gesteld dat de emancipatie een eis des tijds was, de slavernij een onnatuurlijke verhouding veroorzaakte van mens tot mens, welke niet mocht voortduren; de geldmiddelen, welke de noodzakelijk en rechtmatig geachte schadevergoeding aan de slavenhouders zou vorderen, waren aanwezig (Indische batige saldo's). Bovendien was de vrijverklaring in uitzicht gesteld.

Leverde de kwestie der financiering geen bezwaar meer op, wat men met de geëmancipeerden en wat dezen met zich zelf zouden aanvangen — en hoe het met het plantagebedrijf in Suriname

gaan zou — bleef een probleem. En eerst in 1862 kwam de wet tot stand welke de slavernij in Nederlans West-Indië zou opheffen. Het langdurige uitstel heeft één voordeel opgeleverd: zending en missie hebben de gelegenheid gekregen — en die ook benut — om de slaven op de komende bevrijding voor te bereiden.

De periode van afwachten is op het laatst niet geheel zonder ongeregeldheden verlopen, maar de vrijverklaring zelf, op 1 Juli 1863, heeft geen aanleiding tot ordeverstoringen gegeven. Reeds bij de enquête van 1853 had een R.K. geestelijke, met langdurige dienst op Curaçao, de vraag gesteld waarom mensen die zo lang zonder opstandigheid de slavernij verdragen hadden, uit de band zouden springen zodra zij vrij zouden zijn. De bepaling, voor Suriname, dat de geëmancipeerden nog tien jaar lang onder contract zouden moeten arbeiden, is soepel — volgens sommigen te soepel — toegepast; de verplichting der gewezen meesters op de eilanden, dat zij aan hun gewezen slaven nog enige tijd huisvesting zouden moeten verlenen, is getrouwelijk nagekomen.

En zo zijn thans, sedert negentig jaar, Suriname — dat met de slavernij tot bloei gekomen was, maar ook wel, niettegenstaande de slavenarbeid, tijden van verval gekend had — en de Nederlanse Antillen — waarvan althans twee eilanden zo lang uit de slavenhandel voordeel getrokken hadden — gewesten welke uitsluitend door vrije mensen bewoond worden. Op enkele maanden na even lang als de Ver. Staten van Amerika.

LITERATUUR

BOSCH, G. B.: *Reizen in West-Indië.* Utrecht, 1829–1843.

Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en Vreemde Koloniën, 1844.

DAHLAUS, G. J. M.: *Monseigneur Martinus Joannes Niewindt.* 1924.

DÉNUCÉ, J.: Afrika in de XVe eeuw. *Doc. v.d. gesch. v.d. handel II*, 1937.

DONNAN, ELIZ.: *Documents illustrative of the History of the Slave's Trade to America.* Washington, 1930.

Eerste Rapport van de Staatscommissie, benoemd bij K. B. van 29 November 1853. Den Haag, 1855.

GALLANDAT, D.H.: *Noodige onderrichtingen voor slaafhandelaaren.* Middelburg, 1769.

HUDIG DZN, J.: *De scheepvaart op West-Indië en West-Afrika in de achttiende eeuw.* Amsterdam, 1926.

JONGE, J. K. J. DE: *De opkomst van het Nederlandsche gezag in Oost-Indië I.* 's-Gravenhage, 1862.

KNAPPERT, L.: *Het zedelijk leven onzer vaderen in de 18de eeuw.* Haarlem, 1910.

MENKMAN, W. R.: Statiaansche toestanden in de XVIIe eeuw. *W.I. Gids* jrg. *15*, 1933.

MONTESQUIEU, CH. DE SECONDAT, Baron DE: *L'esprit des Lois.* 1748.

NETTELBECK, JOACHIM: *Seine Lebensbeschreibung.* Leipzig, 1894.
PEYTRAUD, LUCIEN: *L'esclavage aux Antilles Françaises avant 1789.* Paris, 1897.
Rapport Van Grovestins en Boey. Arch. West-Indische Compagnie 1791.
RUITERS, DIERICK: *Toortse der Zeevaart.* 1623.
SCELLE, GEORGE: *La traite négrière aux Indes de Castille.* Paris, 1906.
SCHELVEN, A. A. VAN: Suriname in de 18e eeuw. *W. I. Gids* jrg. *4*, 1922.
TEENSTRA, M. D.: *De landbouw in de Kolonie Suriname.* Dordrecht, 1842.
TEENSTRA, M.D.: *De negerslaven in de Kolonie Suriname.* Dordrecht, 1842.
WOLBERS, J.: *Geschiedenis van Suriname.* Amsterdam, 1861.

SUMMARY

SLAVERY – SLAVE TRADE – ABOLITION

Slavery and the slave trade were very old already when Europeans first called upon Africa to obtain the labour necessary to come into possession of the treasures which the newly discovered land on the other side of the Atlantic promised to yield. Since then the African negro, brought over as a slave from his native country, or born in slavery in the colonies, during three centuries has supplied the man-power required for the economic development of the new world.

The slave traffic became for the Dutch a no longer generally despised business, but a very profitable and very risky one, as soon as they had acquired important interests in tropical America and had driven the Portuguese from West Africa. In the seventeenth century foreign colonies also depended on dutch trade and capital for their supply of slaves and for the disposal of the products acquired by the labour of the blacks.

Local colonial regulations no more than metropolitan legislation could protect the slaves against harsh treatment by ruthless masters, in times when violence and cruelty were deemed suitable means in upholding order and discipline, and in administering criminal justice, also in free society. In the Spanish, Portuguese and French colonies the missionaries included the slaves in their activity; colonizing protestant english and dutch nations did hardly anything in this direction. It is doubtful whether the difference had effect also on the treatment inflicted upon the slaves by their masters. As a rule house slaves were better off than those employed outside.

In all the overseas colonies discontented slaves were apt to run away and take refuge in the less accessible interior or neighbouring settlements, where they expected a less hard fate. The bushnegroes in Suriname, up to the present, have maintained their anachronistic existence in the primeval forests along the great rivers.

Wheresoever slaves were kept the intercourse between whites and blacks has created a class of people of mixed blood, which produced groups of intellectual natives who, now that the influence of the whites is everywhere declining, seem to be destined to become the leaders of the population.

Although from the beginning individual slaves were freed by manumission, and in the seventeenth century already voices were raised in the English North American colonies against slavery as an unchristian institution, it was in the eighteenth century, the Age of Reason, that the abolition movement gathered force in Europe and elsewhere. The legal prohibition of the slave trade in England was the prelude to the liberation of the slaves in all the American countries. The Dutch colonies were among the last where emancipation was introduced; pecuniary considerations and no less the uncertainty about the economic future of Suriname as a slavefree colony, retarded a measure the necessity of which had been felt as inevitable for a long time already. In the same year as the United States of America, Suriname and the Netherlands Antilles became regions inhabited only by free people.

DIT EMANCIPATIE-NUMMER WERD SAMENGESTELD *naar aanleiding van een verzoek van de „Surinaamse Historische Kring", om enkele manuscripten met betrekking tot de afschaffing der slavernij in Suriname, en de geestelijke emancipatie der slavenbevolking, tezamen te publiceren* TER HERDENKING VAN DE AFSCHAFFING DER SLAVERNIJ — *negentig jaar geleden.*

Door de korte tijd van voorbereiding was het niet mogelijk Suriname en de Nederlandse Antillen in gelijke mate in dit Emancipatienummer te betrekken, en een evenwichtig, min of meer afgerond overzicht te verkrijgen.

De verhandeling over de publieke opinie in Nederland, de bibliografie en het algemeen overzicht, zijn de enige artikelen welke aan de van overzee toegezonden bijdragen werden toegevoegd.

REDACTIE

HOOFDTREKKEN VAN DE ONTWIKKELING VAN SURINAME EN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

DOOR

A. JONKERS

Eerste optreden van de West-Indische Compagnie.

De Spaanse conquistadores trokken de nieuwe landen in de sfeer der internationale politiek van de 16e en 17e eeuw, waardoor de begeerte van anderen werd geprikkeld. De schatkamers die zij voor Spanje openlegden, verschaften dit land de middelen om zijn kostbare oorlogen in Europa te financieren. Het onderscheppen van de aanvoer dezer schatten en het bestrijden van de vijand in de wateren om de nieuwe bezittingen was voor Engeland, Frankrijk en de Verenigde Nederlanden een voor de hand liggende strategie. Want deze landen beschikten over een groot aantal stoutmoedige vissers en kustvaarders, die gaarne bereid waren hun bedrijf voor meer winstgevende en avontuurlijker exploraties op te geven. Velen hunner hadden meerdere reizen vanuit de Iberische havens voor Spaanse en/of Portugese rekening naar de overzijde achter de rug en kenden dus de weg naar de verre overwal. De handwerkslieden en kooplieden wisten de geest van expansie, die de landen aan de Noordzee doorvoer, te kanaliseren en zich te ontwikkelen tot kooplieden van groot formaat, georganiseerd in grote handelscompagnieën. „It is almost as though unnumbered swarms of unknown little men suddenly thronghed on to a stage from which the great actors had passed" (NEWTON, p. 133).

Zo kwam op 3 Juni 1621 de West-Indische Compagnie tot stand aan wie het uitsluitend recht werd toegekend om te bevaren en handel te drijven op de landen van Afrika, gelegen ten Zuiden van de kreeftskeerkring tot Kaap de Goede Hoop, die van Noord- en Zuid-Amerika van de zuidelijke punt van New Foundland af en verder op alle kusten en eilanden gelegen ten westen van de

meridiaan van Kaap de Goede Hoop tot de meridiaan van Nieuw Guinea. De Compagnie oefende namens de Staten-Generaal souvereiniteitsrechten uit, zij kon bezittingen verwerven en verdragen maken. Ook had zij, hoewel het charter dit niet noemde, de contrôle op de slavenhandel omdat zij de gehele handel regulariseerde. Haar handelsmonopolie was niet absoluut. Met haar toestemming konden particulieren deelnemen aan de handel en de vaart op de landen die onder haar monopolie vielen tegen betaling van recognitie. Hiermede was een verdeling van invloedsferen tussen de eerder opgerichte Oost-Indische Compagnie en de West-Indische Compagnie tot stand gekomen, analoog aan die van PAUS ALEXANDER VI in 1493, waarbij de wereld werd verdeeld in een ontdekkings- en exploitatiegebied voor Spanje en een voor Portugal.

Sindsdien hebben de Nederlanden hun aandeel, en een belangrijk aandeel, gehad in de strijd die de opkomende Europese naties in de Amerikaanse wateren tegen het wereldrijk Spanje voerden. Verschillende landen en eilanden werden in bezit genomen en moesten weer worden prijs gegeven. Minder dan Engeland en Frankrijk waren de Nederlanders uit op territoriale winst. Hun kracht lag meer in de sluikhandel op de vijandelijke havens in Amerika en de buitvaart, en later in hun concentratie op één doel, de handel. Met uitzondering van de Guyana's, en aanvankelijk de Bovenwindse Eilanden, legden ze zich nergens in hoofdzaak op de landbouw toe. Inbezitname van land en de vestiging van volksplantingen was in hoofdzaak middel en zelden doel. Onder de Fransen en Engelsen daarentegen waren er velen die een nieuw geregeld bestaan als landbouwkolonist wilden winnen, in een maatschappij vrij van geloofsvervolging en vrij van klasse-vooroordeel. De Spanjaarden weer hadden als eerste doel de exploitatie van minerale rijkdommen.

De Nederlandse Antillen onder de West-Indische Compagnie.

In het kielzog van CHRISTOFFEL COLUMBUS ontdekte ALONSO DE OJEDA het eiland Curaçao. Onder zijn gezellen bevond zich AMERIGO VESPUGGI, de naamgever van het nieuw ontdekte werelddeel, die in zijn fantasierijk reisverslag gewaagde van een eiland der reuzen, Isla de los Gigantes, daarbij waarschijnlijk doelende op Curaçao. Volgens een brief van hem, zou dit eiland bewoond zijn door inboorlingen van meer dan normale afmetingen. De Spanjaarden koloniseerden Curaçao, Aruba en Bonaire in 1527–'29. Toen zij er geen schatten aantroffen noemden zij deze

eilanden „islas inútiles". Zij beoefenden er in hoofdzaak de veeteelt.

JOHANNES VAN WALBEECK veroverde in 1634 Curaçao nagenoeg zonder tegenstand op de Spanjaarden. Het initiatief hiertoe ging uit van de Amsterdamse kamer der West-Indische Compagnie, wier bewindhebbers was verteld dat het eiland gemakkelijk was te verdedigen, zodat het een ideale basis zou zijn voor de scheepsmacht der Compagnie. De prachtige haven, die Curaçao als van nature voorbestemd maakt om als stapelplaats en als centrum van handel op de Noordkust van Zuid-Amerika en het Caraïbisch gebied te dienen, werd door VAN WALBEECK vooral gewaardeerd als oorlogshaven.

Op Curaçao en Bonaire vonden de zeevaarders twee belangrijke producten, verfhout en zout.

Zout was in die tijd voor de Hollanders een moeilijk te verkrijgen goed, sinds zij van levering uit de zoutpannen van Portugal — door een Spaans verbod van handel met de Nederlanden — verstoken waren. Zout was in grote hoeveelheden nodig voor de conservering van twee van hun belangrijke exportproducten, haring en boter, en was ook in gezoden toestand een exportartikel naar de Baltische landen. In 1599 voeren reeds 40 grote schepen uit naar een pas ontdekt zout-eiland in West-Indië. Van Bonaire werd al vroeg zout gehaald. Reeds in 1623 was het eiland door een Enkhuizer opgenomen. Sint Maarten komt in 1624 voor het eerst voor in de boeken der West-Indische Compagnie. Drie jaar later rapporteert VAN UYTGEEST over de grote zoutpan op dit eiland. In een accoord van 1648 tussen Frankrijk en Nederland wordt gesproken over gezamenlijke zoutoogsten op St. Maarten. Op Curaçao wordt in 1668 met de exploitatie van „zoutplantages" begonnen. Bonaire leverde in 1623 al verfhout naar Nederland.

Curaçao werd al spoedig een stapelplaats van menselijke koopwaar. Omstreeks 1640 kwamen de kolonisten op de omliggende eilanden tot het inzicht, dat de arbeid in de suikercultuur, die grote winsten beloofde en dientengevolge de aloude tabakscultuur verdrong, voor blanken en Indianen ongeschikt was. Dit leidde tot een grotere vraag naar Afrikaanse slaven, hetgeen de Hollanders in de gelegenheid stelde belangrijke uitbreiding te geven aan de slavenhandel, waarmede zij zich reeds geruime tijd hadden bezig gehouden (omstreeks 1600 verhandelden zij al Afrikanen voor de zoutpannen in Punta Araya, in welk bedrijf zij zich langzamerhand een overwegend belang verwierven).

De hoofdopzet was vooral Nieuw Nederland via Curaçao van arbeidskrachten te voorzien. Deze opzet werd wel eens verstoord door de voordeliger mogelijkheden die de mensenhandel met de Spanjaarden bood. Curaçao ontwikkelde zich tot belangrijkste slavenmarkt. Zelfs gedurende de z.g. tachtigjarige oorlog met Spanje (die eindigde met de vrede van Munster in 1648), werden slaven voor de omliggende Spaanse koloniën via Curaçao aangevoerd. Zo kochten Spaanse kooplieden op Trinidad in 1605 van de Hollanders een lading slaven (470 stuks), die het volgend jaar door Isaäc Duchenne werden aangevoerd. Ondanks Engelse concurrentie wist Curaçao zijn positie als eerste slavenmarkt tot het einde der 18e eeuw te handhaven. Daarnaast werd het eiland een goederen entrepôthaven. Het was economischer om de goederen in grote schepen naar de pakhuizen van Curaçao en St. Eustatius te brengen en ze vandaar uit te distribueren. Bijna alle cacao en tabak van Venezuela werd op deze wijze via Curaçao verscheept, terwijl St. Eustatius een opslaghaven werd voor de indigo en cochenille van Honduras en Campèche.

In de handel en de economische opbouw van de Engelse en Franse eilanden hadden de Nederlandse vrachtvaarders, financiers en handelaren een levendig aandeel. Slaven en goederen werden op crediet geleverd en met producten (retouren) betaald. Het toenmalige Curaçao wordt wel eens het Hongkong van het Caraïbisch gebied genoemd en St. Eustatius het Curaçao van de Bovenwindse Eilanden. De tussenhandel van St. Eustatius kreeg bijzondere betekenis in de Amerikaanse vrijheidsoorlog, toen het Europese goederen doorleverde aan de Noord-Amerikaanse opstandelingen. Ook Curaçao profiteerde — zij het in geringer mate — van de toestand geschapen door de vrijheidsstrijd van de Noord-Amerikanen. Deze lucratieve handel gaf St. Eustatius de naam van „de gouden rots". Hier werd voor het eerst een Amerikaanse oorlogsbodem in den vreemde met saluutschoten begroet. In 1781 veroverden de Engelsen het eiland en maakten 200 schepen buit. Zij lieten de Nederlandse vlag wapperen, zodat vele niets vermoedende Noord-Amerikaanse schepen, die goederen kwamen halen, in de val liepen. St. Eustatius is deze slag nimmer te boven gekomen.

In de handel hadden Joden een belangrijk aandeel. Evenals in het moederland heerste er in de West-Indische bezittingen, hoewel de Protestantse Kerk staatskerk was, op het gebied van de godsdienst een geest van tolerantie. Spoedig na de Nederlandse inbezitneming immigreerden de eerste Joodse kolonisten. De

eerste overeenkomst voor de stichting van een Joodse landbouwkolonie werd aangegaan in 1651 met JOÃO ILHAO. Iets later kwamen de Joodse vluchtelingen uit Brazilië, toen dit land in 1654 van Nederlandse in Portugese handen was overgegaan. Onder hen was een zekere GEOSUAH DE MORDECHAY HENRIQUEZ, door wiens bemiddeling in 1659 twaalf Joodse families uit Nederland zich hier kwamen vestigen. Hun leider, ISAÄC DA COSTA, kreeg een vergunning om een landbouwkolonie te stichten. Vele Joodse immigranten werden handelaars en financiers. Zeer bekende bankiers en handelshuizen dragen nog de naam van HENRIQUEZ of DA COSTA of van de later gekomen MADURO's en CURIËL's.

Het octrooi der eerste West-Indische Compagnie liep af in 1674. In hetzelfde jaar werd een nieuwe Compagnie onder dezelfde naam opgericht, met beperkter octrooi. De Staten-Generaal behield zich nu het recht voor binnen de limites van het Octrooi zelf koloniën te stichten waar de Compagnie geen vestigingen had. Bij elke verlenging werden de rechten der Compagnie beknot. Steeds meer streefde de octrooigever, de Staten-Generaal, naar uitbreiding van de vrijheid van handel.

De gehele Compagniesgeschiedenis door ondervond de handel de weerslag van de herhaalde oorlogen in Europa. Opleving en tegenslag wisselden elkaar af. In 1795 luidde een opstand der slaven een periode van rampspoed in, waarvan de eilanden zich uiterst langzaam herstelden. De Compagnie rekte haar leven tot 1791, toen werd besloten het octrooi niet meer te verlengen aangezien „meer en meer duidelijk wordt, dat de Compagnie nutteloos was voor de Staten als voor haar participanten".

Van een eigenlijk gezegd staatsrecht der eilanden was in de Compagniestijd niet veel sprake. De Compagniesvestigingen waren in twee klassen verdeeld. Curaçao, Bonaire en Aruba behoorden tot de eerste klasse en ressorteerden onder de Kamer Amsterdam. St. Eustatius, Saba en St. Maarten waren vestigingen van de tweede klasse. Onder de eerste Compagnie waren deze drie eilandjes patroonschappen, later ressorteerden ze onder de Kamer Zeeland. Aanvankelijk stonden de „lage Regeringen" der eilanden onder een „Hoge Regering" die in Brazilië zetelde. Na het verlies van Brazilië (1654) was er geen duurzaam centraal gezagsmiddelpunt meer in Amerika. De ordonnantie of het Regeringsreglement van 1629 voor de Amerikaanse gebieden, uitgevaardigd na de inbezitname van Brazilië, bleef nog lang werken, in feite tot de invoering van de Nieuwe Wetgeving voor Suriname en Curaçao in 1869. Alleen voor de eerste klasse vestigingen bestond een

handelsmonopolie van de Compagnie, in de andere gebieden bestond handelsvrijheid behoudens de betaling van een zeker recht.

De problematiek waarvoor het bestuur zich in de Nederlandse Antillen zag gesteld was heel wat eenvoudiger dan in de omliggende plantage-kolonies der Fransen en Engelsen en in Suriname. Behalve op Aruba was er geen autochthone bevolking. De oorspronkelijke Indiaanse bevolking van Curaçao was (op een twintigtal families na) dadelijk na de verovering met hun Spaanse meesters naar het vasteland overgebracht. De beheersing der slaven was, althans op de Benedenwindse Eilanden, geen dominerend probleem. Hun aantal was geringer en voor het economisch leven waren ze van minder betekenis dan in de landbouwkoloniën. Bovendien konden ze niet zoals in Suriname een toevlucht zoeken in het oerwoud en een bedreiging worden voor hun vroegere meesters.

De vooraanstaande burgers van de eilanden waren te zeer met de handel geoccupeerd om zich erg druk te maken over hun aandeel in het beheer der staatszaken. Dit wil echter geenszins zeggen dat de eigenaars der handelshuizen hun invloed niet wisten te doen gelden als hun belangen op het spel stonden. Integendeel, de patriciërs hadden als het er op aan kwam een belangrijke stem in het kapittel en het kwam wel voor dat de bewindhebbers in Nederland voor gedecideerde opvattingen van de burgerij moesten wijken.

Op Curaçao, onder Amsterdams beheer, berustte het bestuur bij een Gouverneur of directeur en een raad, benoemd door de bewindhebbers. Aanvankelijk werden drie à vier leden benoemd uit burgers en verder maakten de Gouverneur en drie Compagnie's bedienden er deel van uit. Toen langzamerhand meer burgers in de raad zitting hadden gekregen, grepen de Bewindhebbers in, ontsloegen de raad en benoemden een nieuw college, waarin naast de vier Compagnie's bedienden drie burgers werden benoemd, die bovendien uitsluitend voor de behandeling van rechtszaken zitting hadden. Van een door de burgers gekozen vertegenwoordiging was dus geen sprake.

De andere Benedenwindse Eilanden werden bestuurd door een commandeur. Hier had de burgerij in het geheel geen aandeel in het bestuur, hetgeen niet verwonderlijk is, aangezien Aruba tot 1754 voor particulieren was gesloten, terwijl de blanke bevolking van Bonaire in 1714 nog uitsluitend uit dienaren van de Compagnie bestond.

Tot 1773 ressorteerden de Bovenwindse Eilanden onder de Zeeuwse Kamer der West-Indische Compagnie, daarna nam Amsterdam de administratie over. De vrije burgers op de Bovenwindse Eilanden deden zich gelden als gewapend corps waar tegenover „het gezag" slechts een zwak garnizoen kon stellen. Ze kozen hun eigen officieren en hun commandant was tevens raadslid. Hierdoor konden ze enige invloed op de bestuurszaken uitoefenen. Soms kwamen ze geducht in het geweer. In 1717 verjaagden de bewoners van St. Maarten een in Nederland benoemde commandeur.

De patroon van St. Eustatius was tevens meester van Saba; later stonden de drie eilanden onder de commandeur van St. Eustatius, er is echter twijfel of de vice-commandeurs wel geheel en al aan de commandeur ondergeschikt waren.

Rechtsbedeling en bestuur waren in één hand. Deze samenvoeging vergrootte de mogelijkheid van bevoordeling van eigen groep door de gezagsdragers, wier keuze niet altijd een gelukkige is geweest.

Van de Staten van de provincie Holland en West-Friesland ging in 1791 het initiatief uit tot het advies om het octrooi van de West-Indische Compagnie niet te verlengen en tot de uitnodiging aan de vergadering van de Heren Bewindhebbers om uit haar midden een commissie te benoemen om met de expresselijk daartoe door de Staten-Generaal te benoemen gecommitteerde „te treeden in conferentie over de wijze, waarop deeze estimatie en liquidatie casu quo zou dienen te geschieden".

Geconcludeerd werd o.a., dat de Souverein, „uit wiens boezem de vorige directie [i.c. van de West-Indische Compagnie] is geprofflueert, dezelve nu onmiddellijk op zig neme, en zoodanig gedaante daaraan geeve als meest geschikt en met den welvaart van het algemeen overeenkomstig is".

Voor het bestuur zoude een afzonderlijk college „behooren geetablisseert te worden" dat alles zou dienen te verrichten „wat tot een superieure directie behoort".

Het slot van de deliberatie was, dat op 21 Mei 1791 een resolutie werd aangenomen om tegen 1 Januari 1792 aan het bestaan der West-Indische Compagnie een einde te maken en de „Bevelhebbers van de Coloniën en Etablissementen" aan te schrijven, teneinde dezelve met den laatsten December van het loopende jaar de Regeering van de Coloniën aanvaarden in naam en wegens Haar Hoog Mogenden".

De maatregel vloeide voort uit de overtuiging, dat van een

door „mercantiele comptoirgeest" bezield beheersinstituut als de Compagnie, geen afdoende verbetering in de droevige situatie, waarin de koloniën toen verkeerden, kon worden verwacht.

En aldus geschiedde, ondanks bouderen van de Staten van de provincie Zeeland, die zich tegen de overname hadden verzet en de wettigheid der decisie van 21 Mei op goede gronden bestreden. 1 Januari nam een Directie ad interim de teugels in handen totdat in November 1792 de op 1 Juni d.a.v. benoemde Raad van Coloniën in functie kwam. Deze Raad van Coloniën heeft slechts tot 1795 bestaan toen ook Suriname en Berbice, die tot dan een zelfstandige administratie hadden, aan de Republiek werden getrokken.

Alvorens ons verhaal voort te zetten, dienen wij eerst een schets te geven van de lotgevallen van het Nederlandse gewest Suriname aan de noordkust van Zuid-Amerika.

Eerste vestiging in Suriname.

De scheidingslijn bij welke de Paus de wereld in 1494 in twee invloedsferen verdeelde tussen Spanje en Portugal (Verdrag van Tordesillas) kwam uit in de Guyana's. Vandaar dat dit gebied ten oosten en ten zuiden aan het Portugees sprekende Brazilië en ten westen aan het Spaans sprekende Venezuela grenst. Op deze peripherie vestigden zich Engelse, Franse en Nederlandse kolonisten. Omstreeks 1600 deden de Zeeuwen zich in de omgeving van Guyana gelden. PHILIPS VAN SPANJE maakte aanspraken op het land. Legio waren echter de klachten der Spaanse autoriteiten over de brutaliteit der geuzen, die 's Konings domein schonden, nederzettingen stichtten en met de inboorlingen pacteerden. Blijkens notariële papieren bestond er in 1613 een Nederlandse vestiging te Paramaribo. Tezelfdertijd was er een Nederlandse vestiging aan de Corantijn. In 1616 vestigde Kapitein AERT ADRIAENTZ GROENEWEGEN met een groep Zeelanders en Engelsen de eerste permanente nederzetting in het huidige Brits Guyana. Het waren de Engelsen die zich het eerste als tabaksplanters aan de Surinamerivier vestigden. Het eerste pogen was niet succesvol maar baande de weg voor de in 1652 door Lord WILLOUGHBY, GRAAF VAN PARHAM gestichte kolonisatie. Hij bracht een aantal Engelse Joden naar een gebied boven Paramaribo, dat nu nog Joden-Savanna wordt genoemd.

Inmiddels hadden de Zeeuwen in Brits Guyana een nieuwe vestiging gesticht, Nova Zeelandia, onder leiding van DAVID

NASSY, een man die ook bij de eerste penetratie der Nederlanders in de Antillen een rol heeft gespeeld. Hij trof maatregelen voor de vrijwillige immigratie van Joden uit Nederland en onvrijwillige overbrenging van slaven uit Afrika. De eerste suiker uit deze kolonie werd reeds in 1661 te Middelburg ter markt gebracht.

Suriname telde in 1665 ongeveer 40 suikerplantages, genaamd naar de eigenaren of getooid met Bijbelse namen als Gilgall, Bethsheba, Goshen e.d. Zowel de Engelsen als de Nederlanders maakten aanspraak op het gehele gebied tussen de Amazone en de Orinoco. Het kon niet anders of dit moest tot botsingen leiden.

De Europese oorlogen gaven gerede aanleiding tot het uitbreken van vijandigheden. De Nederlandse bezittingen werden in 1661 door major JOHN SCOTT op last van Lord WILLOUGHBY overlopen. In antwoord hierop rustten de Staten van Zeeland een vloot uit onder ABRAHAM CRYNSSEN, die in begin 1667 met drie schepen en 600 soldaten Suriname aan de Engelsen ontnam.

Bij de vrede van Breda van 31 Juli van dat jaar werd bepaald, dat iedere partij de vestigingen en landen, die hij op 10 Mei daaraan voorafgaand in zijn bezit had, zou behouden. Intussen was Suriname na 10 Mei door de Engelsen heroverd. De Engelsen weigerden aanvankelijk het land op te geven. Toen hieraan niet meer kon worden ontkomen, besloten zij de kolonisten en alles wat van waarde was zoveel mogelijk mee te nemen, hetgeen de Hollanders trachtten te voorkomen. Het resultaat was een grote verwarring. CRYNSSEN trachtte de situatie te beheersen door een gestreng militair regime, met als gevolg dat het aantal kolonisten, dat wenste te evacueren nog groter werd.

In 1669 had tot rampspoed van de kolonie een uittocht van vele Engelse en een 200 tal Joodse kolonisten plaats, die zich op Jamaica gingen vestigen. Door de bepalingen van de Vrede van Breda hadden de Engelsen in de Guyana's niets meer in handen. De Nederlanders verloren bij die gelegenheid Nieuw Amsterdam, het latere New York.

Inmiddels was er een geschil ontstaan tussen de Staten Generaal der Nederlanden en de Staten der Provincie Zeeland over het eigendomsrecht der kolonie. De Zeeuwen bleken tenslotte in 1683 bereid hun recht van bezit en van bestuur over te dragen aan de West-Indische Compagnie voor de som van ƒ 260.000.

De Staten-Generaal hadden op 23 September 1682 aan deze Compagnie reeds een octrooi verleend, waarin de verhouding tot het moederland en de bestuursvoering waren geregeld. Dit charter is de grondslag gebleven voor de bewindvoering tot de

opheffing van de West-Indische Compagnie; het bleef daarna in feite van kracht tot 1816.

De Geoctroyeerde Societeit van Suriname.

Het octrooi van 1682 ademde een voor die dagen bijzonder liberale geest en huldigde het principe van deelname der bewoners aan de regeling van hun belangen.

,,Dat gelijck het yder een vrij staet met sijn Persoon, Familie, en Goederen" — aldus het charter — ,,in de voorszegde Colonie te komen, het oock alsoo sal wesen gepermitteert aan een yegelijck, de welcke alrede sigh daer ter neder gestelt heeft, ofte sal komen te stellen, ten allen tijden van daer te vertrecken met hare Slaven, Beesten, en verdere roerende Goederen".

Ook zal een ieder gronden in bezit mogen nemen en ze te eigen voordele mogen verbouwen naar eigen inzicht, er handel mogen drijven enz.

Alle ,,Coloniërs en opgezetenen" werd voor tien jaren zonder onderscheid exemptie en immuniteit verleend van alle lasten, met uitzondering van lastgeld van de schepen en weeggeld. Na ommekomst van die tien jaren zal de Compagnie geen andere heffingen mogen opleggen dan, ,,drie guldens voor yder last dat een schip groot is, voor uytgaen, en gelijcke drie guldens voor inkomen", 50 pond suiker voor iedere opgezetene, zowel blanken als negers, en 2½% van alle goederen die naar het land zullen worden gezonden of aldaar verkocht, ,,ten ware uyt noot ende te gelijckelijck met vrij en liber consent van den Gouverneur ende des Polityequen Raet".

Deze ,,Polityeque Raet" beoogde te zijn een door ,,alle de Coloniërs" verkozen volksvertegenwoordiging. De leden dienen te worden gekozen ,,uyt de aensienlijckste, verstandighste, en moderaetste onder de Coloniërs". Voor elke plaats werd een dubbeltal bij pluraliteit van stemmen aangewezen, waaruit de Gouverneur dan een keuze deed. ,,Ende op dat de Coloniërs ende Planters in Suriname, mitsgaders de Ingezetenen met de selve commerciërende, volkomen gerust mogen zijn, dat de voorsz. exemptiën en privilegiën effective sullen werden achtervolght en naergekomen; soo sal de Gouverneur ende den Polityequen Raet, in voege de zelve hier naer sullen werden aengestelt, gehouden zijn op haren Eedt te besorgen, dat daer geen infractiën komen gemaeckt te werden".

En al beantwoordde de practijk niet tenvolle aan de geest van het octrooi, het is toch buiten twijfel, dat de liberaliteit van

het Nederlands bewind een belangrijke factor was in de ontwikkeling van de landbouw in de Guyana's en van de handel op de gebieden in en om de Caraïbische zee.

Het charter legde op de West-Indische Compagnie zware verplichtingen, waarvan ze het risico blijkbaar niet alleen durfde dragen. Op 21 Mei 1683 deed zij een derde van haar aanspraken over aan de stad Amsterdam en een derde aan de Heer VAN AERSSEN, HEER VAN SOMMELSDIJCK, aan wie krachtens de overeenkomst, met recht van overerving, het ambt van Gouverneur zou toevallen, welk ambt hij zou vervullen „uyt liefde, zonder eenige vergeldinghe te ontfangen" [1]).

Aldus kwam een merkwaardig condominium tot stand. De nieuwe eigenaars noemden zich de Geoctroyeerde Societeit van Suriname.

In de kolonie heerste toenmaals een toestand van willekeur en anarchie, hetgeen, volgens het getuigenis van VAN SOMMELSDIJCK, voornamelijk te wijten was aan het wanbeheer dat zijn voorgangers — mandatarissen van de Staten van Zeeland — hadden gevoerd.

VAN SOMMELSDIJCK's komst betekende een begin van geregeld bestuur. Door zijn voorbeeld deed deze ruim denkende, doch ook tyrannieke mens normen van goed en eerlijk beheer ingang vinden. Hem komt de eer toe de bestuurlijke voorwaarden in het leven te hebben geroepen voor de latere bloei van de plantagekolonie.

Voor deze bloei is van grote betekenis geweest, dat VAN SOMMELSDIJCK gehuwd was met een adellijke Française. Hij nam een groot aantal Fransen mee, hoofdzakelijk ambachtslieden, die in Paramaribo enige, destijds door Indianen uit Cayenne verdreven landgenoten aantroffen.

De zusters van VAN SOMMELSDIJCK behoorden tot de volgelingen van de ex-Jezuït JEAN DE LABADIE. Een groep der Labadisten ondernam een kolonisatie-proef op communistische grondslag, die mislukte. De deelnemers bleven in Suriname. De Franse gemeenschap werd na de herroeping van het edict van Nantes nog versterkt door een aantal vooraanstaande Protestantse Franse families. Tot 1783 waren zij in een Waalse gemeente kerkelijk verenigd. Op het einde der 17e eeuw waren de Fransen zelfs enige tijd talrijker dan de Nederlanders.

[1]) De zoon van VAN SOMMELSDIJCK heeft het ambt op verzoek van zijn moeder geweigerd. Hij sneuvelde bij de afweer van de aanval op de kolonie van Admiraal DE GASSE in 1689.

De kolonie had trouwens al vroeg een bonte schakering van nationaliteiten binnen haar grenzen. De agrarische politiek die in Suriname werd gevoerd — in tegenstelling tot de mercantiele politiek van de Oost-Indische Compagnie in Indonesië — oefende grote aantrekkingskracht uit op de minder avontuurlijke elementen onder de Europese emigré's. Na de consolidatie van het bestuur hebben zich dan ook weer vele Engelse en Schotse landbouwkolonisten in het gebied gevestigd. Ook Duitsers kwamen naar Suriname. Deze immigranten hadden bij de schrijvers over het oude Suriname geen bijster goede naam. De auteur van de *Remarques critiques sur le Tableau Historique* zegt: „Je sais au moins, que les Allemands sont plus cruels que les autres nations, qui habitent cette colonie". De Moravische broeders uit Hernnhut hebben door hun zegenrijk werk in de Surinaamse samenleving de Duitse naam gerehabiliteerd.

Van bijzondere betekenis was ook voor Suriname de Joodse immigratie. Na 1670 groeide het aantal Joden weer snel. Zij vormden, in het bijzonder de Portugese Joden, een aparte groep, die onder het Engelse bestuur in 1665 al bijzondere privilegiën hadden ontvangen. VAN SOMMELSDIJCK roemde hun willigheid, vlijt, genegenheid en eerlijkheid en wenste maar het vierde part te kunnen getuigen van de Christenen.

Hij had het geluk de sympathie en medewerking te hebben van SAMUEL COHEN NASSY — door PALGRAVE een moderne Joshua in Israël genoemd — die de vestiging op de Jodensavanna wist te doen herleven.

De aparte positie der Joden gaf in deze kleine maatschappij aanleiding tot wrijvingen, die hun het leven wel eens moeilijk hebben gemaakt. Er zijn zelfs wel eens stemmen opgegaan tot het aanwijzen van een ghetto, maar dergelijke voornemens werden door de directeuren in Holland kordaat van de hand gewezen. De Joden hebben een grote stimulans gegeven aan de plantagecultuur; in het bijzonder de suikercultuur heeft van hun kennis en nijverheid geprofiteerd. In 1730 waren, op een totaal van 400, 115 plantages, meest suikerplantages, in handen van Joden.

In de crisis van 1765, gevolg van windhandel en onoordeelkundige geldleningen, werden de Joden zwaar getroffen. Hun invloed en populariteit taanden; evenals elders werden ze, ook in dit toch overigens zo gastvrije land, bij tijd en wijle voor allerlei tegenslagen verantwoordelijk gesteld. Toch hebben de Joden tot

op de huidige dag een invloedrijke positie gehandhaafd, hetgeen zij niet alleen te danken hebben aan het feit, dat zij de grootste groep blanke blijvers zijn, maar evenzeer aan hun werklust en bekwaamheid, waardoor zij in de 19e en 20e eeuw tot belangrijke posten werden geroepen.

De grootste groep vormden de slaven, die geen zelfstandig burgerlijk bestaan voerden. Velen wisten te ontkomen naar de bossen en sloten zich aan bij de z.g. marroons (van het Spaanse cimarrones). De eerste groepen marroons bestonden uit ontvluchte slaven van de Engelsen en Joden die in de jaren 1667–1669 de kolonie hadden verlaten. De ontsnappingen trachtte men tegen te gaan door een streng regiem, want een plantage zonder slaven was een lichaam zonder ziel. De economische basis was de productie van stapelproducten voor de Europese markt. De economische eenheid de plantage, een bedrijfsvorm als de Romeinse „villa" gebaseerd op slavenarbeid, welke vorm in de nieuwe tijd alleen in Brazilië, West-Indië en de Zuidelijke staten van de V.S. is herleefd. Aantasting van deze grondslag trof de kolonie in haar hart. De bedreiging der bosnegers was tweeledig 1e. de aantrekkingskracht die ze uitoefenden op de slaven; 2e. het voortdurende gevaar voor lijf en goed.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat het beleid van de bestuurders voor een groot deel werd bepaald door de zorg voor de veiligheid der nederzettingen.

Aldus, in ruwe trekken geschetst, zag de merkwaardige conglomeratie, de Surinaamse samenleving, eruit, waarvan het bestuur, van VAN SOMMELSDIJCK tot het eind der Napoleontische tijd, werd beheerst door het charter van 1682.

De eerste Mei 1684 stelde VAN AERSSEN VAN SOMMELSDIJCK de eerste vertegenwoordigende Raad in, n.l. de Raad van Politie en Criminele Justitie, bestaande uit 8 leden. Het octrooi voorzag in een Raad van Politie van 10 leden en een Raad van Criminele Justitie. VAN AERSSEN verdedigde de onvolledige voorziening door te schrijven, dat „geen persoon tien mijlen in het ront woonende, daer een vierde part van een bode, laet staen een Raetsheer van soude konnen maecken. Dog Horatius maeckten wel van een Cray een Pauwe".

Eerst in 1689 werd een afzonderlijke Raad van Criminele Justitie van 6 leden, in 1744 aangevuld tot 10, ingesteld.

De „verkiezingen" voor deze vertegenwoordigende organen

hadden plaats volgens een bijna algemeen stemrecht der blanke kolonisten. Voor de Politie-Raad werden door alle kolonisten dubbeltallen voorgedragen waaruit de Gouverneur een keuze deed. De keuze geschiedde voor het leven. Deze Raad was dus wel heel iets anders dan we nu onder een verkozen volksvertegenwoordiging verstaan.

Door de structuur van het economische leven en de daarop aansluitende indeling van de bevolking in plantage-eigenaars en slaven droeg de kolonie meer het karakter van een exploitatie-kolonie dan van een volksplanting. De politieke rechten der blanke meesters zijn evenwel niet altijd onverkort gehandhaafd gebleven. Herhaaldelijk werd inbreuk gemaakt op de constitutie. Hierdoor ontstonden veelvuldige conflicten. Verder schijnt omstreeks het midden der 18e eeuw een ruim gebruik te zijn gemaakt van de in het octrooi opgenomen mogelijkheid voor de raad om zichzelf aan te vullen, indien een verkiezing door de vermeerdering der bevolking ondoenlijk zou zijn, dan wel tot wanorde zou leiden.

De rechtspraak in civiele zaken was opgedragen aan een raad van civiele justitie van 6 leden, gekozen door de Gouverneur, voorzitter van deze raad, uit dubbeltallen opgemaakt door de Raad van Politie uit „aansienlijcke en verstandighe inwoners".

In 1753 wendde een aantal van deze „aansienlijcke" inwoners zich tot de Staten-Generaal met klachten en grieven tegen de wijze van bestuursvoering. Het ongewilde gevolg was dat de staatkundige rechten der burgers, in plaats van verruimd, in het belang van een daadwerkelijk bestuur werden bekort. En aldus bleef de situatie tot de Societeit — waaraan de familie VAN AERSSEN VAN SOMMELSDIJCK sinds 1770, door verkoop van haar belang aan Amsterdam, geen deel meer had — in 1795 werd ontbonden.

Het geheel van het tijdperk overziende, treft het zovele trekken van het autocratisch regentenbestuur van de Lage Landen in het bestel dezer kolonie weerspiegeld te vinden.

De economische situatie was in de loop der 18e eeuw verslechterd. Vooral in de eerste helft werden vele plantages geteisterd door aanvallen van weggelopen slaven. Dit gevaar verminderde, nadat een verdrag was gesloten met één der Afrikaanse stammen. Sindsdien kende men „bevredigde bosnegers" en „marrons", welke laatsten echter geen acuut gevaar meer vormden.

De 400 à 500 plantages ondervonden grote weerslag van de

reeds eerdergenoemde economische crisis van 1775. De goede prijzen voor tropische koloniale producten had een ruim aanbod van leningen door Amsterdamse financiers tengevolge, die in vele gevallen niet oordeelkundig werden besteed. Kunstmatige koersdalingen van aandelen, als gevolg van geruchten verspreid door speculanten, ondergroeven het vertrouwen in Surinaamse beleggingen. Een crisis op de Amsterdamse beurs deed het Surinaamse crediet opdrogen, waardoor vele planters genoodzaakt werden hun plantages aan de schuldeisers over te doen. Deze nieuwe „afwezige" eigenaars stelden beheerders aan, die geen ander belang hadden dan zo spoedig mogelijk rijk naar het vaderland terug te keren. „Het rijk der Surinaamse planters spoedde ten einde, dat der Administrateurs begon" (WOLBERS). Dit absenteïsme verzwakte de samenleving moreel en economisch en was oorzaak van vele misstanden, die mede een verklaring vormen voor de deplorabele toestand waarin de Sociëteit van Suriname bij het vervallen van het octrooi verkeerde.

De periode van overgang (1795–1815).

De hiervoren genoemde Raed van Coloniën (blz. 120) werd in 1795 vervangen door een „Committee tot de Zaken van de Coloniën en Bezittingen op de kust van Guinea en in Amerika", van 21 leden, dewelke nog de verovering van Curaçao door de Engelsen beleefde, om op 2 Januari 1801 te worden vervangen door een 5 leden tellende „Raad voor het Bestuur van de West-Indische Bezittingen en Coloniën in Amerika en op de kust van Guinea". Dit lichaam moest voor elk der koloniën een charter ontwerpen, welke opdracht niet is uitgevoerd. De elkaar snel opvolgende regelingen, die het moederland tot de bevrijding van de Fransen trof, bleven zonder enige uitwerking overzee.

Suriname was in 1799 in handen van de Engelsen gevallen, welke bezetting, behoudens een korte onderbreking tussen 1802 (vrede van Amiëns) en 1804, tot 1815 duurde. Gedurende de eerste periode bleef de Nederlandse Gouverneur in zijn functie gehandhaafd; daarna zijn een aantal Engelse functionarissen opgetreden. De bestuursinrichting bleef echter ongewijzigd.

Curaçao, dat, na een Engelse occupatie van 1800–1803, weer in handen der Nederlanders was gekomen, werd op 1 Januari 1807 wederom door de Engelsen veroverd, hetgeen evenmin ingrijpende hervormingen in het bestuur teweeg bracht.

De periode van 1815–1865.

Na het verdrag van 1814 met Engeland bleken de Nederlandse bezittingen in Amerika te zijn teruggebracht tot een deel van Guyana en zes kleine eilanden. Het grootste deel van Guyana, te weten de vestigingen aan de rivieren Berbice, Demarara en de Essequibo werden aan Engeland afgestaan.

Voor het deel der koloniën, dat van Engeland werd terugontvangen werd een nieuw staatsrechtelijk bestel gecreëerd. Voor de West had dit tot gevolg, dat bij Koninklijk Besluit van 14 September 1815 No. 58 drie koloniën werden ingesteld n.l. Suriname (onder een Gouverneur-Generaal), Curaçao en onderhorigheden (tezamen vormende een Gouvernement-Generaal) en de Bovenwindse eilanden St. Maarten, St. Eustatius en Saba (één Gouvernement).

In Suriname was het uitvoerend gezag in handen gelegd van de Gouverneur-Generaal. Een Hof van Politie stond hem terzijde. Dit hof was een bestuurs- en wetgevend college; de wetgeving stond onder supervisie van de Kroon. Het bestond uit 9 leden, te benoemen uit een voordracht van drie op te maken door het Hof, ditmaal uit de „aanzienlijksten, kundigsten en gegoedsten", zijnde eigenaren van plantages en „mitsdien bij de welvaart der volksplanting het meest geïnteresseerd". De zittingsduur was negen jaar en de Gouverneur-Generaal bekleedde het voorzitterschap. Van een gekozen vertegenwoordiging was derhalve geen sprake.

Het Hof had alleen een bestuurlijke taak indien de Gouverneur-Generaal het in die zaken betrok. Alleen voor keuren, waarin strafbepalingen waren opgenomen of wel waarbij belastingen werden vastgesteld, was raadpleging van het Hof obligatoir. Het Hof oefende de civiele justitie uit; de criminele rechtspraak werd het voorlopig opgedragen in afwachting van de instelling van een Hof van Justitie. Deze verbinding van wetgevende en uitvoerende macht bleef gehandhaafd tot de invoering van het regeringsreglement van 1865. Bij de samenvoeging der West-Indische koloniën in 1828 — waarover straks meer — kwam een nieuw regeringsreglement voor Suriname tot stand, dat slechts een leven tot 1832 beschoren was, en waarbij de invloed van het Hof van Politie — omgevormd tot „Hooge Raad der West-Indische Bezittingen" — nagenoeg geheel werd uitgeschakeld. (Onder vigeur van dit reglement werd eindelijk het Hof van Civiele en Criminele Justitie ingesteld).

In 1832 kwam er weer een naamswijziging en werd de „Koloniale Raad" ingesteld, die bestond uit de Gouverneur-Generaal als voorzitter, de Procureur-Generaal, de Administrateur van Financiën en zes — wederom aanzienlijke — ingezetenen, zijnde gedeeltelijk in de kolonie woonachtige grondeigenaren en gedeeltelijk vertegenwoordigers van absente grondeigenaren. De wetgevende bevoegdheden van de Koloniale Raad waren evenzeer beperkt. Uit de leden werden de z.g. heemraden gekozen, die in de Surinaamse plattelandsdistricten belast werden met een belangrijke uitvoerende taak. In de practijk waren de particuliere leden van de raad uitsluitend betaalde agenten van absente plantage-eigenaars. Hun positie en hun verkiesbaarheid was afhankelijk van de luimen van hun principalen. Deze bestuursregeling is ten rechte een „betreurenswaardige schepping", een „plantocratie" en een „caricatuur van politieke vrijheid" genoemd. Een parlementslid sprak in 1865, de afgelopen vijftien jaar overziende, van „een periode van verwaarlozing en dwang, van schreeuwende willekeur, onbillijkheid, ja, gepleegd onrecht".

Het K.B. van 14 September 1815 No. 58 arresteerde eveneens een „Reglement op het beleid van de Regering, het Justitie-wezen den Handel en Scheepvaart op Curaçao en onderhoorige Eilanden" en eenzelfde wetsproduct voor de Bovenwindse Eilanden. Het hoogste uitvoerende gezag was in Curaçao aan de Gouverneur-Generaal opgedragen, en op de Bovenwindse Eilanden aan de Gouverneur. St. Eustatius en St. Maarten (waaronder Saba) hadden elk een Raad van Politie. De Gouverneur zetelde op St. Eustatius. Het gezag op het Hollandse deel van St. Maarten werd, onder de orders van de Gouverneur, uitgeoefend door een commandeur. Ook Curaçao kende een Raad van Politie, bestaande uit 3 ambtelijke leden, waaronder de Gouverneur-Generaal als voorzitter, en vier der meest gequalificeerde ingezetenen, te benoemen door de Gouverneur-Generaal, uit een voordracht van de raad van drie personen voor elke vacature.

Elk der eilandbesturen behartigde eigen zaken zelfstandig. Op de Bovenwindse Eilanden regelde het gerechtshof zijn uitspraken nog volgens de „Orde van regering in plaatsen veroverd en te veroveren in de West Indiën van 1629". Het huwelijksrecht werd op deze verre eilanden beheerst door een ordonnantie van de Staten van Holland van 1580.

In het jaar 1828 zijn de gezamenlijke Nederlandse West-Indische bezittingen verenigd onder één administratieve kop, een Gouvernement-Generaal. De gedachte ging uit van KONING WILLEM I. In de nieuwe situatie was er aan elke schijn van zelfbestuur een einde gemaakt. Alle macht kwam toe aan de Landvoogd in Paramaribo. Deze samenvoeging heeft tot 1845 geduurd; lang genoeg om aan te tonen, dat van een samenvoeging van Suriname en de Nederlandse Antillen, die in aard en betekenis zo verscheiden zijn, geen heil kan worden verwacht. Het enige voordeel van de ervaring van 1828–1845 is wellicht, dat deze gedachte, toen ze na de tweede wereldoorlog weer eens opdook, geen steun vond.

Het Surinaams Hof van Civiele en Criminele Justitie was in deze periode aangewezen als appèlcollege voor de rechtspraak op de eilanden (tussen 1830 en 1845 heeft geen enkel appèl plaats gevonden). Iedere kolonie kreeg een overigens ondergeschikt gemeentebestuur. Voor de huishoudelijke behoeften werden de gemeenten „een gepast en toereikend inkomen" verzekerd (de gemeente Suriname, en de gemeenten Curaçao, St. Eustatius en Saba, en later ook St. Maarten). Curaçao kreeg een directeur en St. Eustatius en Saba gezamenlijk een commandeur, terwijl het bestuur van St. Maarten eveneens onder een commandeur stond, allen rechtstreeks ondergeschikt aan de Gouverneur-Generaal te Paramaribo. Curaçao kende naast het gemeentebestuur nog een raad van politie onder voorzitterschap van de directeur, welke meer algemene zaken zoals rechtspleging, defensie e.d. ter verzorging had. Het autoritair karakter van het stelsel wordt hierdoor getypeerd, dat van de Raad van Politie op Curaçao werd gezegd, dat deze slechts is ingesteld om de gezaghebber, indien deze zulks wenst, te adviseren. Van de toch al beperkte bevoegdheden van die raad bleef in de practijk nagenoeg niets over. En op de Bovenwindse eilanden was het, al ontbrak op St. Eustatius en Saba het ambtelijke element in de raad, geen haar beter.

In 1833 verdwijnen de gemeentebesturen op de eilanden en de Raad van Politie op Curaçao en worden niet minder dan drie koloniale raden gevormd, één op Curaçao, één op St. Eustatius en één op St. Maarten, bestaande uit benoemde leden. Het hoofd der eilandbesturen wordt dan gezaghebber genoemd.

In 1845 werd de fout der samenvoeging erkend. Een der overwegingen, n.l. om de tekorten van Curaçao ten laste van Suriname te brengen, was een hersenschim gebleken, aangezien Suriname zelf onderstand was gaan behoeven. In de jaren 1833–1842

hebben de zes eilandjes het moederland ƒ 1.827.000 gekost.

De verwachting was voorts, dat door deze samenvoeging de landbouw van Suriname en de scheepvaart en handel der Antillen aan elkaar dienstbaar zouden kunnen worden gemaakt. Enige meerdere kennis van deze gebieden en het werelddeel waarin zij zijn gesitueerd, had de moederlandse Regering ook voor deze illusie kunnen behoeden.

De Bovenwindse Eilanden werden nu voor het eerst met de Benedenwindse Eilanden samengevoegd en wel tot de kolonie „Curaçao en onderhorigheden". De positie van de Koloniale Raad op Curaçao blijft een adviserende, op de andere eilanden wordt aan de gezaghebber een adviserende commissie van twee leden toegevoegd.

De afscheiding der Nederlandse Antillen van Suriname maakte uiteraard nieuwe constitutionele voorzieningen nodig. Voor Suriname kwamen deze in 1845 tot stand.

Slechts die veranderingen werden in het bestaande regeringsreglement aangebracht, welke door de splitsing noodzakelijk waren. Aan het bestuurssysteem werd niets gewijzigd.

Voor Curaçao kon, in verband met de samenvoeging met de Bovenwindse Eilanden, niet met zulk een eenvoudige herziening worden volstaan. De nieuwe regeling werd in 1848 van kracht. De titel van de Landvoogd werd en bleef sindsdien — evenals voor die van Suriname — Gouverneur. De macht des Landvoogds was ook nu practisch ongebreideld. Wel kreeg hij een adviserende raad (Koloniale Raad) naast zich, van 4 particuliere en drie ambtelijke leden, doch wederom was bepaald, dat alleen aan de Gouverneur de bevoegdheid toekwam zaken ter tafel te brengen. Over algemene verordeningen moest de raad worden gehoord. Nieuw was de bepaling, dat een aangelegenheid ter beslissing aan het Ministerie van Koloniën moest worden voorgelegd, wanneer de Gouverneur de inwilliging weigerde van een verzoek tot behandeling van een of meer der leden. Het toezicht van de Kroon op de wetgeving bleef gehandhaafd. Alleen in dringende gevallen mocht de Landvoogd een wettelijke regeling onder nadere goedkeuring afkondigen. Belastingen behoefden altijd voorafgaande goedkeuring des Konings. Ondergeschikte keuren en bepalingen van politie kon de Landvoogd zonder toezicht vaststellen. Uiteraard moest ook de begroting door de Kroon worden goedgekeurd evenals vervreemding van vaste eigendommen, welke bevoegdheid tevoren zonder hoger toezicht de Landvoogd toekwam.

De eilanden buiten Curaçao bleven bestuurd door een gezaghebber, bijgestaan door een adviserende commissie te benoemen door de Gouverneur. Zelfs deze benoemingen van uitsluitend plaatselijk belang moesten door de Kroon worden bevestigd. Aldus de belangrijkste voorzieningen, waaruit blijkt, dat de bevolking nog steeds elke reële medezeggenschap in 's lands bestuur werd ontzegd.

De regeringsreglementen van 1865.

De grote herziening van 1865 bracht hierin voor de West-Indische eilanden, in schrijnende tegenstelling tot Suriname, geen verbetering. Voor Suriname werd op het stuk der volksvertegenwoordiging een voor die tijd grote vrijgevigheid betracht, terwijl voor Curaçao een zeer grote beperking werd in acht genomen. Naar het oordeel van de Regering kon Suriname aanspraak doen gelden op herinvoering van een vertegenwoordigend stelsel. Voor dit rijksdeel betekende dit immers een „hernieuwing der voorregten bij die fundamentele conditiën (het octrooi 1682) aan de ingezetenen geschonken". Voor de West-Indische eilanden meende men niet verder te moeten gaan dan de instelling van een benoemde raad, die in het openbaar zou meeregeren.

De Minister kon zich hierbij beroepen op een uitspraak van de Koloniale Raad naar welk oordeel „van volksgeest, vaderlandsgezindheid, kennis der algemene belangen" bij de bevolking, nu en in een lang verschiet niets te verwachten viel, terwijl ook geen verlangen zou bestaan naar een aandeel in het bestuur, met uitzondering van enkelingen „uit de begeerte tot voldoening aan eigen eerzucht". Ook de geografische gescheidenheid werd een bezwaar geacht, „de enige band die de eilanden verbindt is hun onderhorigheid aan de Nederlandse Staat".

Een derde bezwaar werd gezien in de beperktheid van het kiezerscorps. Bij een census van ƒ 20 zou dit slechts uit 143 personen bestaan. Voor Suriname was naast vier benoemde leden gedacht aan één statenlid op 200 kiezers met een minimum van 9 verkozen leden. Volgens de Gouverneur van Suriname zou het kiezerstal bij een census van ƒ 20 nog geen 900 bedragen [1]).

Overtuigend is de argumentatie voor de discriminerende houding ten aanzien van Curaçao en Onderhorigheden niet. Suriname was evenals de Antillen schaars bevolkt (52824 zielen

---

[1]) In 1919 kwamen 674 personen op de kiezerslijst voor, het stemrecht was toen gebonden aan een inkomen van ƒ 1400 's jaars.

waarvan 36732 slaven, terwijl de Ned. Antillen 32881 zielen telden, waarvan 10447 slaven). Curaçao werd een vertegenwoordigend stelsel onthouden, om niet, aldus de Minister van Koloniën, „de kleederen die de man eerst zouden passen, aan te trekken aan het kind". Kenners van beide koloniën sloegen daarentegen de rijpheid der Antillianen voor een vertegenwoordigend stelsel toen al minstens even hoog aan als die der Surinamers. Niettemin bleef dit verschil tot 1936 gehandhaafd.

De eilanden buiten Curaçao kregen een gemeentelijk stelsel, hetwelk een zekere zelfstandigheid gaf in locale zaken. De gezaghebber (tot 1920 benoemd door de Kroon, later, tot invoering van de eilandenregeling in 1951, door de Gouverneur benoemd) kreeg naast zich twee verkozen landraden. Een splitsing van algemeen en locaal bestuur werd voor het eiland Curaçao zonder gegronde reden geacht. Een scheiding tussen lands- en eilandfinanciën werd niet gemaakt, hetgeen later aanleiding heeft gegeven tot ernstige klachten van Aruba, dat zich benadeeld achtte. Eerst de eilandenregeling van 1951 bracht hierin verandering.

De eilanden konden een begroting bij de Landvoogd voorbrengen, het begrotingsrecht hadden ze niet. Door het ontbreken van het budgetrecht waren aan deze autonomie de tanden ontnomen. Voor het vaststellen van plaatselijke regelingen heeft het instituut nuttig gewerkt.

Beide koloniën werden, aldus de toelichting, privaat- en publiekrechtelijke van de Staat onderscheiden rechtspersonen. Wat voor waarde men aan deze onderscheiding wil toekennen, de rechtspersoonlijkheid der gebieden, die ze ook vroeger hadden, werd door een scheiding der financiën bevestigd. Zo stellig werden deze koloniën als rechtspersonen beschouwd, dat, toen in 1912 de rechtspersoonlijkheid van Nederlands-Indië bij de wet werd vastgelegd, geen behoefte werd gevoeld ook die van Curaçao en Suriname bij de wet te constateren [1]).

Het burgerlijk- en strafrecht zouden voor de eerste maal bij Koninklijk besluit worden geregeld en in den vervolge door de organen van het gebiedsdeel, een en ander met inachtneming van het beginsel dat de regeling zoveel mogelijk dient te geschieden overeenkomstig het in Nederland geldende recht.

De gewichtige taak van de vaststelling van de begroting was aan de Koloniale Staten (Suriname) en de Koloniale Raad

[1]) Bij vonnis van de rechtbank van 's-Gravenhage van 31 Dec. 1929 werd beslist, dat de kolonie Curaçao rechtspersoonlijkheid in de zin van het Burgerlijk Wetboek bezit.

(Curaçao en Onderhorigheden) overgelaten, met uitzondering van drie gevallen waarin vaststelling bij moederlandse wet was voorgeschreven, en wel: 1e, indien Nederland een tekort op de koloniale begroting moest dekken; 2e, indien de Koning zijn goedkeuring aan de begroting onthoudt; 3e, bij te late vaststelling, nl. na 15 Juli van het jaar, waarin de begroting de Koloniale Staten/Raad wordt aangeboden.

Hiervan is de eerste uitzondering de belangrijkste. De achteruitgang van de plantage-nijverheid was oorzaak dat — zoals gezegd — ook Suriname armlastig was geworden. Beide koloniën hadden jaar in jaar uit een begrotingstekort, waardoor de hoeksteen der autonomie, het begrotingsrecht, kwam te vervallen.

Dit gaf aanleiding tot tegengestelde reacties. Curaçao was geregeld in verzet tegen het opbrengen van posten op de begroting die beoogden de economische grondslag te versterken. Zo bracht het moederland geregeld uitgaven op voor de bevordering van de landbouw, waarvan de Koloniale Raad voor deze dorre eilanden — terecht — geen heil verwachtte. Gemeend werd, dat deze uitgaven werden opgelegd, om het tekort op de begroting en daarmede de moederlandse inmenging te handhaven. In Suriname daarentegen verweten de Koloniale Staten de moederlandse Regering, dat deze allerlei posten, opgebracht om de welvaart te verhogen, stelselmatig schrapte om het tekort binnen enge perken te houden.

De Koloniale Staten en de Koloniale Raad waren dus voor wat het budgetrecht betreft practisch louter adviserende lichamen, aan wier adviezen de beslissende macht zich bovendien weinig gelegen liet liggen.

In de Regeringsreglementen van 1865 waren een 24-tal onderwerpen ter speciale regeling aan de kolonie opgedragen, waarbij de gedachte vooropstond, dat het moederland alleen in buitengewone gevallen zou interveniëren. Hieraan werd vrij aardig de hand gehouden tot in 1871 deze practijk werd onderbroken bij de invoering van de drankbelasting. De Staten van Suriname weigerden daartoe een verordening aan te nemen, zolang Nederland niet beter voldeed aan zijn verplichtingen ten aanzien van de immigratie, welke na de afschaffing der slavernij een acute aangelegenheid was geworden. Daarop volgde invoering der belasting bij Nederlandse wet om — zoals de Minister tijdens de parlementaire behandeling opmerkte — „aan de Koloniale Staten te doen weten, dat met de stellige bevelen van het Opperbestuur niet de spot mag worden gedreven".

Daarop volgt opnieuw een periode van zelfbeperking der moederlandse Regering tot 1901. In dat jaar wordt in de reglementen der beide koloniën een bepaling ingevoerd, krachtens welke elk onderwerp, waarin bij Koloniale verordening is of kan worden voorzien, bij Koninklijk besluit kan worden geregeld. Nadien heeft de moederlandse Regering herhaaldelijk ingegrepen in de autonomie. Haar bemoeienis strekte zich uit tot alle gebieden der landshuishouding. In de practijk vertoonde de positie èn van Curaçao èn van Suriname — ondanks, wat Suriname betreft, de gekozen vertegenwoordiging — een vrij nauwkeurige overeenkomst met die waarin de Engelse kroonkoloniën verkeerden.

Onder deze omstandigheden is de bevoegdheid tot ontbinding van de Staten een overtolligheid en was het recht van initiatief van elke betekenis ontbloot. Van het recht van interpellatie konden beide lichamen — mede dank zij de parlementaire onschendbaarheid der leden — meermalen doeltreffend gebruik maken.

Was het vóór 1840 meestal de Gouverneur die een tegenwicht vormde tegen al te enge behartiging van de eigenbelangen der leden van de vertegenwoordigende lichamen, na 1865 zijn het in Suriname de verkozen vertegenwoordigers der burgerij, die voor het algemeen belang der kolonie op de bres stonden tegenover de financieel te bekrompen politiek van het moederland.

Ook in de samenstelling der vertegenwoordigende lichamen kwam in 1901 wijziging. Krachtens het Surinaamse regeringsreglement van 1865 werden vier van de dertien leden door de Gouverneur benoemd en dus negen verkozen. De Gouverneur was niet langer voorzitter en men meende dat „de denkbeelden en de beschaving van het moederland mede hunne woordvoerders [i.c. de benoemde leden] in dit lichaam behooren te bezitten". In de practijk bleken deze benoemde leden dikwijls de grootste opposanten. In 1901 werd het aantal statenleden op een minimum van 13 en een maximum van 25 gebracht, allen te verkiezen door het kiesgerechtigd deel der bevolking.

In Curaçao had sinds 1865 een deel der Koloniale Raad ambtshalve zitting n.l. de Gouverneur als voorzitter, de procureur-generaal als vice-voorzitter en de leden van de Raad van Bestuur (waarover hieronder). Hieraan kwam in 1901 een einde; sindsdien werden alle leden door de Koning benoemd. Voor de vervulling van elke opengevallen plaats mocht de Raad een aanbeveling doen van twee personen.

Zowel de Gouverneur van Suriname als die van Curaçao werd

bijgestaan door een adviserend college, de Raad van Bestuur, bestaande uit 5 leden waarvan hij zelf voorzitter was. Alle leden werden door de Koning benoemd, geschorst en ontslagen. Tot 1901 moest het onder-voorzitterschap worden waargenomen door de procureur-generaal.

De overige wijzigingen in de regeringsreglementen tot 1936 kunnen hier stilzwijgend worden voorbijgegaan.

De staatsregelingen van 1936.

In 1922 komt een grondwetsherziening tot stand waarin een principiële stellingneming met betrekking tot de politiek ten aanzien van de overzeese rijksdelen tot uitdrukking komt. Het woord kolonie verdwijnt dan uit de grondwet. Voor zoveel bij grondwet of wet bepaalde bevoegdheden niet aan de Koning zijn voorbehouden, wordt de uitoefening van het algemeen bestuur opgedragen aan de Gouverneur, op de wijze door de wet te regelen. De Nederlandse wetgever treedt, behalve ter vaststelling der staatsregeling, slechts op indien de behoefte aan regeling bij wet zich voordoet. In principe zal de regeling der inwendige aangelegenheden worden overgelaten aan de Gouverneur in samenwerking met het vertegenwoordigend lichaam. Vernietiging van verordeningen van Suriname en Curaçao zal in den vervolge niet meer bij Koninklijk besluit, maar bij de wet plaats hebben.

Een commissie werd ingesteld teneinde de noodzakelijke herzieningen in de regeringsreglementen voor te bereiden. Uiteindelijk kwam in 1936 voor elk der gebieden een ,,wet op de staatsinrichting" tot stand. De voor ons doel voornaamste wijzigingen zijn de volgende:

De verplichting van de Landvoogd tot ,,stipte inachtneming van 's Konings bevelen" werd gewijzigd in ,,opvolging van 's Konings aanwijzingen".

In een besluit van de Gouverneur, de Raad van Bestuur gehoord, kunnen alleen krachtens algemene verordeningen strafbepalingen worden opgenomen. De bepaling dat deze besluiten door de Koning, de Raad van State gehoord, bij met redenen omkleed besluit kunnen worden vernietigd vervangt die volgens welke ,,de Landvoogd tot intrekking of wijziging gehouden was op 's Konings bevel".

Ook Curaçao krijgt een vertegenwoordigend lichaam met de naam van Staten. Het aantal leden voor beide vertegenwoordigingen wordt bepaald op 15, waarvan 5 te benoemen door de

Gouverneur, en tien te verkiezen. Voor het passief kiesrecht werd een bekwaamheids- en een welvaartsmaatstaf aangelegd.

Nieuw is de regeling van de raadpleging der Staten bij moederlandse wettelijke regelingen, uitsluitend of in belangrijke mate het gebiedsdeel betreffende. Voor zodanig advies kan een termijn worden gesteld. De instelling van autonome rechtsgemeenschappen werd aan de organen van het betrokken gebiedsdeel overgelaten. De eigen-meesterschap had dus in deze regeling een steviger plechtanker gevonden, terwijl de invloed van de bevolking op de gang van zaken was versterkt. Aldus was een ruimer perspectief geopend voor verdere staatkundige ontwikkeling.

Sinds 1929 had het gebiedsdeel Curaçao, dank zij de vestiging van grote olieraffinaderijen op Curaçao en Aruba een sluitende begroting en daarmede zijn financiële autonomie verkregen. Deze situatie trad voor Suriname, dank zij de enorm gestegen revenuen uit de bauxietwinning in met het jaar 1940. Daarna is er van vaststelling der begrotingen door moederlandse organen geen sprake meer geweest. De in de wet vastgelegde principiële gedachte der financiële zelfstandigheid werd daarmee in de practijk uitvoerbaar.

Aldus was de situatie toen de tweede wereldoorlog de verbindingen met het moederland verbrak en ook in de in Amerika gesitueerde Rijksdelen krachten in beweging bracht, die verdergaande hervormingen nastreefden.

Nieuwe oriëntering.

Op 7 December 1942 hield H.M. KONINGIN WILHELMINA een rede, waarin Zij uitdrukking gaf aan de voornemens welke de Nederlandse Regering koesterde met betrekking tot de nieuwe rechtsorde in het Koninkrijk. H.M. zei onder meer:

„Na een historische verbondenheid van eeuwen, waarin het tijdperk van koloniale verhoudingen reeds lang tot het verleden behoorde, stonden wij aan de vooravond van een samengaan op voet van gelijkheid, toen wij plotseling voor de huidige harde beproeving werden geplaatst".

„Ik ben er van overtuigd — en de geschiedenis zowel als de berichten uit de bezette gebieden bevestigen mij daarin — dat het Rijk na de oorlog zal kunnen worden opgebouwd op de hechte grondslag van een volledig deelgenootschap, die de voltooiing zal betekenen van hetgeen in het verleden zich reeds heeft ontwikkeld".

„Ik weet dat geen politieke eenheid en verbondenheid op de duur

kunnen blijven bestaan, die niet gedragen worden door de vrijwillige aanvaarding en trouw van de overgrote meerderheid der burgerij".

„Ik stel mij voor, zonder vooruit te lopen op de adviezen van de Rijksconferentie, dat zij zich zullen richten op een rijksverband, waarin Nederland, Indonesië, Suriname en Curaçao tezamen deel zullen hebben, terwijl zij ieder op zichzelf de eigen inwendige aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht, doch met de wil om elkander bij te staan, zullen behartigen".

Vrijwillige aanvaarding van een volledig deelgenootschap met eerbiediging van zelfstandigheid in eigen zaken, gedachten, die tot Indonesië, door de Japanse bezetting, niet konden doordringen, doch die in de rijksdelen op het Amerikaanse werelddeel in een vruchtbare bodem vielen.

Al spoedig na beëindiging van de oorlog werd duidelijk, dat de aangekondigde rijksconferentie, waarvan de voorbereiding reeds in Januari 1942 was begonnen, door de moeilijkheden met Indonesië vooreerst niet zou kunnen worden gehouden.

Wijziging van de staatsregeling in 1948.

Om tegemoet te komen aan de in petities van overzee tot uitdrukking gekomen verlangens, werd in 1947 besloten tot het indienen van wetsontwerpen tot herziening der staatsregeling.

Beoogd werd een overgangsperiode in te luiden, waarin het raam zou kunnen worden opgetrokken voor de verantwoordelijke zelfstandigheid, die het doelwit der hervormingen was.

De mogelijkheid van overdracht van verantwoordelijkheid op eigen organen werd geopend, door de instelling van een College van Algemeen Bestuur voor elk der staatsdelen in Amerika, waarvan de leden na overleg met de Staten en de Raad van Advies (de nieuwe naam voor de vroegere Raad van Bestuur) worden benoemd voor dezelfde periode als de statenleden zitting hebben. Dit college werkt mede met de Gouverneur bij de uitoefening van diens algemeen bestuur, terwijl aan de leden in den regel de uitoefening van de uitvoerende macht wordt opgedragen.

Aldus werd een eigenaardige vorm van semi-parlementaire verantwoordelijkheid gecreëerd. De Gouverneur bleef verantwoordelijk, maar droeg zijn macht in den regel over aan het College van Algemeen Bestuur, dat het vertrouwen van de Staten moest hebben. Bij verschil van mening kon de Gouverneur de overgedragen bevoegdheden weer aan zich trekken. Dergelijke

conflicten hebben zich in de overgangsperiode niet voorgedaan of zijn althans niet naar buiten getreden.

Een tweede belangrijke hervorming was de invoering van het algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht; het kiesreglement diende bij verordening van het rijksdeel te worden vastgesteld [1]). Het kiesstelsel moest voldoen aan de beginselen van het algemeen kiesrecht. Benoeming van statenleden was voortaan uitgesloten. Voorts werd de regeling der inwendige aangelegenheden nu tenvolle een autonome bevoegdheid door ze aan de aanwijzingen des Konings te onttrekken. De beperkingen van het budgetrecht werden opgeheven, terwijl de regeling van verplichte krijgsdienst aan de organen van het land werd overgelaten.

Nieuw was het instituut van de vertegenwoordigers der rijksdelen in Nederland, te benoemen door de Gouverneur uit een voordracht van de Staten; de benoeming behoefde de goedkeuring des Konings.

De herzieningswetten kregen 21 Mei 1948 kracht van wet.

Aldus was een belangrijke stap gedaan in de richting van het uiteindelijk doel. Verder gaan stuitte vooralsnog op constitutionele bezwaren. De structuurhervorming waarop de Koninklijke rede duidde kon immers niet in het kader van de vigerende grondwet worden verwezenlijkt.

De grondwetsherziening van 1948.

Daarom werd bij de grondwetsherziening van 1948 een nieuw hoofdstuk aan de grondwet toegevoegd, waarin onder meer werd vastgelegd, dat slechts datgene, wat in gemeen overleg is overeengekomen, de grondslag zal kunnen vormen voor de nieuwe rechtsorde. Met erkenning van de autonome bevoegdheden der rijksdelen om eigen belangen zelfstandig te regelen, wordt de gebondenheid tot de verzorging van de gemeenschappelijke belangen en tot wederkerige bijstand op de voet van gelijkwaardigheid vastgesteld; dit alles onder waarborgen voor de rechtszekerheid, de fundamentele menselijke rechten en vrijheden en deugdelijk bestuur. Overeenstemming bij het te plegen overleg was voor de totstandkoming der definitieve rechtsorde dus een

---

[1]) In de ontwerpwetten was in overleg met de overzeese rijksdelen bepaald, dat het verlenen van kiesrecht aan vrouwen aan het betrokken rijksdeel zou worden overgelaten. De Tweede Kamer veranderde het ontwerp in dier voege, dat vrouwenkiesrecht imperatief werd, tot ontstemming vooral van Suriname, dat met de invoering van vrouwenkiesrecht nog had willen wachten.

conditio sine qua non, terwijl verder is bepaald, dat zij langs democratische weg in elk der grondgebieden moet tot stand komen. De vaststelling van wat onder de gemeenschappelijke belangen moet worden begrepen behoort tot de taak van dit overleg. De naam voor het gebiedsdeel, „Curaçao en Onderhorigheden", werd, in overeenstemming met een reeds in 1938 in dit rijksdeel tot uiting gebracht verlangen, veranderd in „Nederlandse Antillen".

De interimregelingen.

In de veronderstelling, dat de in de Koninklijke rede van 7 December 1942 aangekondigde rijksconferentie met Indonesië en de Amerikaanse rijksdelen nog wel eens zou worden gehouden, werd in 1948 een voorconferentie met Suriname en de Nederlandse Antillen belegd. Beschikt werd over waardevolle rapporten van enige commissies, die zich beijverd hadden de opvattingen te onderzoeken die in Nederland en overzee bestonden omtrent de plaats van de overzeese gebieden in het Koninkrijk. Voorts was inmiddels met Indonesië de overeenkomst van Linggadjati aangegaan, waarin de Nederlands-Indonesische Unie-gedachte was vastgelegd, waarop een aparte structuur Nederland-Suriname-Nederlandse Antillen diende aan te sluiten.

De conferentie kwam tot een aantal resoluties, welke door een redactie-commissie werden uitgewerkt tot een ontwerp-rijksgrondwet. De Nederlandse Regering echter achtte de regeling te zwaar en de voorstellen daarom geen goede basis voor verdere besprekingen. Intussen werd de definitieve oplossing nog steeds opgehouden door de moeilijkheden met Indonesië. De Nederlandse regering nam toen het initiatief tot het voorbereiden van een verdergaande herziening dan de wijziging der staatsregelingen van 1948, waartoe de grondwet door de invoeging van het nieuwe hoofdstuk XIV nu de mogelijkheid bood. De bedoeling hierbij was het door de Conferentie tot uitdrukking gebrachte verlangen naar volledige eigen-meesterschap in eigen zaken aanstonds te bevredigen en voorts om in afwachting van de definitieve rechtsorde reeds nu meer invloed toe te kennen bij de behartiging der niet interne zaken.

Aldus kwamen de interimregelingen tot stand.

Wat de inhoud van de Interimregelingen betreft moet worden volstaan met de aanduiding van enige hoofdzaken. Met die regelingen werd een volwaardig parlementair systeem ingevoerd in de beide rijksdelen voor de behartiging der inwendige aangelegen-

heden. De daaraan onttrokken zaken zijn limitatief aangegeven. Zij betreffen de defensie; buitenlandse betrekkingen; regeling van auteursrecht; industriële eigendom; maten en gewichten; de algemene voorwaarden voor uitgifte van zeebrieven; de luchtvaart (uitgezonderd het verlenen van vergunningen voor binnenlandse luchtlijnen); de bevordering der culturele en sociale betrekkingen tussen de rijksdelen en van de financiële en economische betrekkingen tussen Nederland en het betrokken rijksdeel; het toezicht op de algemene voorwaarden, betreffende de toelating, vestiging en uitzetting van Nederlandse onderdanen [1]; het overleg omtrent vraagstukken van internationaal karakter inzake munt- en geldwezen, bank en deviezenpolitiek; het toezicht op het internationaal en interregionaal verkeer; de bevordering van de economische weerbaarheid door onderlinge hulp en bijstand, onder waarborg, dat wettelijke regelingen voor beroeps- en bedrijfsuitoefening voor Nederlandse onderdanen gelijkelijk gelden [2].

Voor iedere voor Suriname of de Nederlandse Antillen verbindende wet, moet het betrokken rijksdeel worden geraadpleegd voordat het ontwerp in behandeling komt bij het Nederlandse parlement, aan hetwelk deze adviezen worden voorgelegd. Ook over verdragen met vreemde mogendheden en algemene maatregelen van bestuur een rijksdeel verbindende, is overleg voorgeschreven. De Koning mag Suriname of de Nederlandse Antillen niet aan financiële en economische verdragen binden, indien de betrokken regering heeft verklaard van die binding benadeling van de belangen van haar land te duchten. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor toetreding tot en opzegging van dergelijke overeenkomsten.

De Algemene Vertegenwoordiger van het Staatsdeel in Nederland neemt met adviserende stem deel aan het ministerieel overleg over zaken waarbij zijn land betrokken is. Verder is voorgeschreven dat overleg wordt gepleegd over alle aangelegenheden die het rijksdeel raken.

De Koning benoemt na overleg met de Landsregering een

---

[1]) In de Interimregeling voor de Ned. Antillen is bepaald, dat dit toezicht wordt uitgeoefend met inachtneming van de bevoegdheid van dit rijksdeel om regelingen te treffen, nodig voor de bescherming van het belang van dat land.

[2]) In de Interimregeling van de Nederlandse Antillen is dit concordantievoorschrift aan dezelfde beperking onderworpen als bedoeld in de vorige voetnoot.

staatsraad in buitengewone dienst voor de behartiging van de belangen van het betrokken rijksdeel. Tot nog toe heeft zodanige benoeming nog niet plaats gehad, omdat de rijksdelen daaraan geen behoefte voelden.

Voor de Nederlandse Antillen, wier interimregeling later kracht van wet kreeg, is bepaald, dat ten hoogste drie gedelegeerden de openbare beraadslaging der Staten Generaal kunnen bijwonen en bevoegd zijn mondelinge voorlichting geven in zaken waarbij de Nederlandse Antillen betrokken zijn. Aanvulling van de voor Suriname geldende regeling in gelijke zin bleef achterwege aangezien dit rijksdeel daarop, in afwachting van de definitieve regeling, weinig prijs bleek te stellen.

De Regeringsraad bestaat uit ten hoogste negen Landsministers, de Raad van Advies uit ten minste vijf leden. Het vertegenwoordigend lichaam van Suriname bestaat uit 21 leden, dat van de Nederlandse Antillen uit 22 leden.

Het in de betreffende landsverordeningen neergelegde kiesstelsel is een districtenstelsel. In Suriname verkiest de hoofdstad Paramaribo 10 leden, de overige kieskringen tezamen 11 leden. In het kiesreglement is bepaald, dat de aanwijzing geschiedt volgens het meerderheidsstelsel. Op de Nederlandse Antillen verkiest Curaçao 12 leden, Aruba 8 leden, Bonaire één lid en de Bovenwindse Eilanden één lid. Het kiesreglement regelt hier de aanwijzing der verkozenen per eiland volgens het evenredigheidsbeginsel.

Beide interimregelingen in de redactie zoals ze kracht van wet verkregen, hadden de volledige instemming van de Landsregeringen en volksvertegenwoordigingen in de transatlantische rijksdelen.

De territoriale rechtsgemeenschappen binnen de rijksdelen.

De regeling voor de Nederlandse Antillen bevat voorts enige bepalingen betreffende de zelfstandigheid der eilandgebieden.

Tengevolge van interne moeilijkheden (antagonisme tussen de eilanden Curaçao en Aruba) werd met instemming van het rijksdeel vastgelegd, dat de verdere regeling dezer materie, die overigens een typisch interne zaak der Nederlandse Antillen is, bij algemene maatregel van bestuur (een koninkrijksmaatregel dus) zou geschieden. Aldus kwam de z.g. eilandenregeling tot stand en werd de autonomie der eilandgebieden op Koninkrijksniveau gewaarborgd.

Het bestuur over de eilandgebieden Curaçao en Aruba is in

handen van een bestuurscollege, bestaande uit de gezaghebber als lid tevens voorzitter, benoemd door de Kroon, en tenminste twee en ten hoogste vier gedeputeerden, te verkiezen door de eilandsraad.

De eilandsraden dezer twee eilanden bestaan uit 21 leden, rechtstreeks gekozen op de voet van algemeen kiesrecht.

De raad voor Bonaire bestaat uit 9 leden, het bestuurscollege uit de gezaghebber en twee gedeputeerden. De Bovenwindse Eilanden hebben een raad van 15 leden, waarvan elk eiland 5 leden kiest. Het bestuurscollege bestaat uit de gezaghebber en zes gedeputeerden, voor elk eiland twee.

De bevoegdheidssfeer is ook hier afgepaald door de opsomming van aangelegenheden die hiertoe niet behoren. De begrenzing der belastinggebieden tussen het Land en de plaatselijke gemeenschappen is zo gekozen, dat de opbrengsten der directe belastingen over het algemeen het betrokken eiland toevloeien (hoewel de wetgeving en de oplegging der aanslagen centraal geschieden), terwijl de in- en uitvoerrechten, accijnzen, zegel- en registratierechten, retributies voor diensten door de Nederlandse Antillen bewezen, de inkomsten van het land vormen.

Het streven is er op gericht geweest de autonomie dezer plaatselijke gemeenschappen alleen te beperken, indien zulks uit hoofde van efficiëncy dan wel op personele, economische of culturele overwegingen bepaald geboden voorkwam.

Behoudens enkele waterschappen en dorpsgemeenschappen kent Suriname tot dusverre geen lagere territoriale rechtsgemeenschappen.

De huidige economische situatie.

Zoals reeds werd opgemerkt is in de economische positie der beide rijksdelen in de laatste decennia een verandering ten goede gekomen. Op de Nederlandse Antillen is deze teweeggebracht door de in bedrijf stelling van een raffinaderij van de N.V. Curaçaose Petroleum Industrie Mij., een dochteronderneming van de Bataafse Petroleum Mij., op Curaçao (1916) en van een raffinaderij van de Lago Oil en Transport Company op Aruba (1929). Dit betekende een economische omwenteling van de eerste orde. Niet alleen werden de Nederlandse Antillen economisch zelfstandig, doch zij waren tevens in staat het overheidsapparaat uit te bouwen en de overheidszorg te perfectionneren. De olie-eilanden werden trekpleisters voor de bevolking van in minder gunstige omstandigheden verkerende nabuureilanden,

ook voor Surinamers. Een indruk van de betekenis der oliebedrijven geven de volgende cijfers. Het in 1951 alleen door de C.P.I.M. aan salarissen uitbetaald bedrag wordt geschat op ongeveer Nf. 107 millioen. Inclusief contractwerken, locale aankopen en andere verplichtingen beliepen de bestedingen omstreeks Nf. 148 millioen, dat is gelijk aan tweemaal de geldcirculatie in de Nederlandse Antillen. Voor de Lago zal deze besomming ongeveer 25 millioen dollar bedragen. De directe en indirecte betekenis van deze inkomsten voor de koopkracht van twee eilanden met tezamen 160.000 zielen is enorm. De dagelijkse aanvoer van ruwe olie op Curaçao was meer dan 430.000 vaten, op Aruba omstreeks 450.000 vaten.

Daarnevens bestaat op Curaçao en Aruba een levendig handels- en toeristenverkeer, terwijl een phosphaatonderneming op Curaçao een 90.000 ton per jaar exporteert.

De eilanden kennen dus een grote voorspoed, welke echter steunt op een zeer smalle economische grondslag. Helaas biedt de natuurlijke gesteldheid weinig vooruitzicht, dat deze basis in de toekomst aanmerkelijk kan worden verbreed.

De situatie van Suriname is een andere. Zeker, ook dit rijksdeel is voor zijn financiële positie grotendeels aangewezen op de inkomsten van één product, de bauxiet. De productie daarvan bedroeg in 1930 ongeveer honderdduizend ton en overschreed in 1952 de 3 millioen ton. Suriname is echter nog steeds een landbouwland, hoewel slechts een klein deel van het vroeger opengelegd gebied nog in exploitatie is. Het uitstel van de afschaffing van de slavernij tot 1863 heeft de ondergang van het plantagesysteem niet kunnen verhoeden. Integendeel er is meer grond voor de stelling, dat dit uitstel Suriname duur te staan is gekomen. Het aangrenzende Brits-Guyana, dat de emancipatie reeds in 1833 doorvoerde, is er steeds veel beter aan toe gebleven, dank zij de immigratie-politiek die de Engelsen aanstonds hebben ingezet en de aanzienlijke investeringen die daarna in die kolonie hebben plaats gevonden.

De onzekerheid omtrent de invloed van de zeker komende emancipatie op de rentabiliteit van het landbouwbedrijf, maakte investeringen in Suriname in de decennia voorafgaande aan de emancipatie te riskant en toen het in 1863 zover was, werd die onzekerheid nog met 10 jaar bestendigd door de instelling van een arbeidsplicht voor de vrijgemaakten. Na deze periode verlieten de meeste arbeidskrachten de plantages om zich op de

kleinlandbouw toe te leggen of ze vonden in de stad, in de bosbedrijven, bij de balata- of goudwinning en later in de bauxietbedrijven een bestaan.

Remplacering der verloren arbeidskrachten door immigratie van Hindoes en Javanen was niet voldoende om de bedrijven in staat te stellen de mededinging met andere gebieden vol te houden. Hiervoor waren belangrijke investaties nodig en daarvoor was het getij verlopen. De opening van het Suezkanaal had het verre oosten dichter bij de westerse markten gebracht, waardoor Indonesië, dat geen arbeidsvraagstuk kende, een veel aantrekkelijker beleggingsobject werd. De geografische situatie van Suriname ten opzichte van de afzetgebieden was relatief ongunstiger geworden. De zo noodzakelijke vernieuwing der bedrijven bleef achterwege. Kapitaal en intellect vloeiden Indonesië toe.

Er is wel een en ander gedaan, zowel van overheidswege als door particulieren, om Suriname uit het slop te halen. Tot systematisch onderzoek naar de mogelijkheden van het slechts voor een klein deel geëxploreerde land is het nooit gekomen; ook was de techniek nog niet zo ver gevorderd, dat een onderzoek naar arbeidsbesparende landbouw-productie-methoden, waaraan een land met een arbeidstekort uiteraard behoefte heeft, veel kans op succes zou hebben gehad.

Na de tweede wereldoorlog ging Nederland over tot de instelling van een ,,Welvaartsfonds Suriname", groot *f* 40 millioen, omdat het begreep dat het verlenen van staatkundige autonomie slechts half werk zou zijn, indien niet tevens de middelen werden verschaft, om de financiële positie van het land minder kwetsbaars te maken en de welvaart een beter fundament te geven.

Het fonds heeft allerlei goede projecten geëntameerd en de grondslag gelegd voor andere. Het was uiteraard verre ontoereikend om alle mogelijkheden van Suriname te onderzoeken en te benutten. Het heeft echter ook de middelen verschaft voor het doen opstellen van een tienjarenplan. De ,,Stichting Planbureau Suriname" is medio 1952 met deze taak gereed gekomen. Het ontwerp 10 jarenplan is Augustus van dat jaar ingediend bij de Staten van Suriname. De kosten van het ontwikkelingsplan zijn geraamd op *f* 200 millioen. Daarnevens is nog een project in studie voor de opwekking van energie middels waterkracht, hetgeen mogelijkheden biedt voor de verwerking van bauxiet tot aluminium. Dit is een z.g. ,,multipurpose-project", aangezien het ook dienstbaar kan worden gemaakt aan verdere industrialisatie, de landbouw (irrigatie) en de visserij (in het te vormen stuwmeer).

Suriname mist de deskundigen, de middelen en ook het crediet om zonder steun van buiten deze ambitieuze plannen ten uitvoer te brengen. De gedachte van de onderlinge bijstand neergelegd in de interimregelingen kan hier zinvolle betekenis krijgen.

De laatste loodjes.

De weg van exploitatiekolonie tot zelfstandig rijksdeel is haast afgelegd. Het sluitstuk, de regeling van de deelname in de gemeenschappelijke belangen, „de aangelegenheden van het Koninkrijk", moet nog worden aangebracht. Hierbij zal uiteraard weer in discussie komen wat onder die aangelegenheden moet worden volstaan. De uitkomst van dit beraad kan dus tot gevolg hebben, dat de autonomie uitbreiding of beperking ondergaat. Een regeling waarbij het terrein dier aangelegenheden zoveel mogelijk wordt beperkt, zal aan de overzeese rijksdelen de meeste bevrediging schenken. De besprekingen over het uiteindelijke statuut zijn in April 1952 aangevangen, doch werden onderbroken, toen in Mei tussen de drie partijen nog niet op alle punten overeenstemming was bereikt en nader intern beraad gewenst voorkwam. Het statuut immers moet volgens het grondwettelijk voorschrift zowel door Nederland als door Suriname en de Nederlandse Antillen langs democratische weg (dus door de volksvertegenwoordigingen) *vrijwillig* worden aanvaard.

De grondslag voor het overleg vormde een werkstuk, bestaande uit 48 punten, dat was opgemaakt door een commissie, bestaande uit Z.E. Mr J. R. H. VAN SCHAIK, Prof. Mr W. C. L. VAN DER GRINTEN en Mr W. H. VAN HELSDINGEN voor Nederland; Mr Dr J. A. E. BUISKOOL en Dr R. H. POS voor Suriname en Dr M. F. DA COSTA GOMEZ, Mr N. DEBROT en Dr W. CH. DE LA TRY ELLIS voor de Nederlandse Antillen.

De staatkundige verhouding tot de overzeese rijksdelen raakt vele takken van overheidsbeleid. Zo komt de regeling der defensie op het terrein van de Ministeries van Oorlog en Marine, de verzorging der buitenlandse betrekkingen op dat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en ook op dat van de Departementen van Economische Zaken, Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en Financiën, voor zover het economische en financiële betrekkingen tot het buitenland betreft, en voorts het Departement van Verkeer en Waterstaat, indien het gaat om internationale luchtvaart- of scheepvaart overeenkomsten. De aanpassing van de grondwet aan de nieuwe rechtsorde is een zaak die de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie regardeert, ter-

wijl regeling der financiële verhouding uiteraard de belangstelling heeft van het Ministerie van Financiën.

De Nederlandse delegatie werd dan ook versterkt door een aantal deskundigen. Deze experts hebben het werkstuk bestudeerd met als resultaat een voorstel tot een aantal wijzigingen, die de Nederlandse delegatie grotendeels, soms gewijzigd, heeft overgenomen en nog aangevuld met amendementen harerzijds. De overzeese delegaties hadden het werkstuk niet op dezelfde wijze bekeken en werden dus, hoewel de wijzigingen grotendeels een technisch karakter droegen, geconfronteerd met een werkstuk, dat op vele punten afweek van dat, waarmede ze zich min of meer vertrouwd hadden gemaakt.

Na langdurig en diepgaand overleg werd in de centrale commissie der conferentie een grote mate van overeenstemming bereikt, zodanig zelfs, dat op een gegeven moment werd verwacht dat nog één vergadering nodig zou zijn om volledig resultaat te bereiken [1]).

Echter bleek na behandeling van het ontwerp-statuut van 13 Mei in de drie delegaties, dat bij de Surinaamse delegatie tegen enkele punten van het ontwerp zodanige bezwaren bestonden, dat op dat ogenblik geen bevredigende oplossing te verwachten viel. De meest principiële hiervan waren wel de mogelijkheid van „overruling" in koninkrijksaangelegenheden en het verschil van inzicht over de opname van het zelfbeschikkingsrecht in de preambule van het statuut.

Volgens artikel 7 van het ontwerp-statuut van 13 Mei 1952 zou de Raad van ministers van het Koninkrijk bestaan uit de Nederlandse ministerraad, versterkt met de door de Regering van Suriname onderscheidenlijk van de Nederlandse Antillen benoemde gevolmachtigde minister. Bij de behandeling op regeringsniveau van gemeenschappelijke zaken nemen de vertegenwoordigers der rijksdelen dus aan elk stadium der behandeling deel. Volgens artikel 12 van het ontwerp-statuut kan, indien de gevolmachtigde minister van één der rijksdelen ernstige benadeling verwacht voor zijn land van binding aan een voorgenomen voorziening, de voorziening voor dat land niet worden vastgesteld, tenzij de ministerraad oordeelt, dat de verbondenheid van

[1]) Het ontwerp-statuut van 13 Mei 1952, waaromtrent een zo grote mate van overeenstemming werd bereikt, is met het werkstuk en andere conferentiestukken opgenomen in de bijlagen van de *Handelingen der Tweede Kamer* Zitting 1951/1952 No. *2454*.

het land in het Koninkrijk dit eist. Daarmede behoeft de kous niet af te zijn, want de gevolmachtigde minister kan nog voortgezet overleg vragen, dat zal geschieden tussen de Minister-President, twee ministers, de gevolmachtigde minister en een door de betrokken regering aan te wijzen gemachtigde. Wensen de gevolmachtigde ministers van beide rijksdelen hieraan deel te nemen, dan bestaat het „college voor intern appèl" uit de Minister President, twee ministers en de beide gevolmachtigde ministers. De Raad van ministers *moet* dan overeenkomstig de uitkomst van het voortgezet overleg beslissen.

Voor koninkrijkszaken die bij rijkswet moeten worden geregeld geldt nog het volgende: Komt zodanige aangelegenheid in de Staten-Generaal in behandeling, dan kan de vertegenwoordiger van het betrokken rijksdeel, die de mondelinge behandeling kan bijwonen en het standpunt van zijn Regering kenbaar maken, zich vóór de eindstemming alsnog tegen het ontwerp verklaren. Indien de Kamer alsdan het voorstel aanneemt met een geringere meerderheid dan drie vijfde van het aantal uitgebrachte stemmen, zou de behandeling worden geschorst en nader overleg plaats vinden in de Raad van ministers (art. 18).

De Surinaamse delegatie meende de regeling voor het intern appèl, welke na veel vijven en zessen was tot stand gekomen, niet te kunnen aanvaarden, omdat de beslissing in feite zou zijn overgelaten aan de Minister-President van het Koninkrijk, die verantwoordelijk blijft aan het Nederlandse parlement. Zij zou de regeling alleen acceptabel kunnen achten, wanneer de leiding van dit orgaan een persoon zou zijn, die onafhankelijk staat tegenover de parlementen der landen. Dit voorstel laat zich uiteraard niet rijmen met de parlementaire verantwoordelijkheid en komt dus in conflict met de grondslag van ons staatsbestel.

De weerstand aan Nederlandse zijde tegen het gebruik van het begrip „zelfbeschikkingsrecht" is op zichzelf wel begrijpelijk.

Tot nog toe is niemand er in geslaagd voor dit begrip een algemeen aanvaarde definitie te geven. De tekstboeken van het internationale recht erkennen geen wettig recht van zelfbeschikking. Integendeel bedrijft een staat, die een deel van de bevolking van een andere staat bijstaat om zich uit die staat los te maken, volgens het internationale recht een onwettige daad. Secessie en revolutie worden in het volkenrecht niet als wettig erkend.

Toen President WILSON het recht van zelfbeschikking als het ware opnieuw proclameerde dacht hij aan de Europese minderheden en niet aan de koloniale volkeren. De implicaties van dit begrip stonden hem

zeker niet duidelijk voor de geest. Zijn Minister van Buitenlandse Zaken, ROBERT LANSING, voelde de verwikkelingen al spoedig aankomen. ,,The phrase is simply loaded with dynamite. What a calamity that the phrase was ever uttered. What misery it will cause." schreef hij in zijn dagboek.

Wanneer in het convenant der mensenrechten, opgesteld door de Commissie voor de mensenrechten uit de V.N. wordt opgenomen ,,Alle volkeren en naties hebben het recht van zelfbeschikking" — oorspronkelijk een Sovjet initiatief — wordt juist alleen gedacht aan de koloniale volkeren. Pogingen om hieraan een universele betekenis toe te kennen faalden, zodat aan volkeren in niet-koloniale gebieden het zelfbeschikkingsrecht als fundamenteel recht — wat het dan ook moge inhouden — zou worden onthouden. Dat orators in de vergaderingen van de V.N. zich bedienen van een begrip, waarvan niemand precies weet, wat het eigenlijk inhoudt is niets bijzonders. Ook de begrippen volk en natie zijn ongedefiniëerd. Maar gevaarlijk wordt het wanneer geprobeerd wordt omschrijvingen van begrippen als zelfbeschikkingsrecht aanvaard te krijgen, die worden ingegeven door politieke opportuniteit. De definities van zelfbeschikkingsrecht, die in de vergaderingen der Verenigde Naties zijn naar voren gekomen, kunnen geen van alle worden gezien als ernstige pogingen tot een objectieve begripsbepaling. De gedelegeerde van Pakistan b.v. zocht het in het negatieve. Het zelfbeschikkingsrecht hield volgens hem een verbod in, nl. dat zwakke volkeren niet overheerst mogen worden door sterke volken. Joegoslavië meende de betekenis te moeten zoeken in bescherming tegen bedreiging van de onafhankelijkheid door andere staten. De Verenigde Staten wensten het beginsel toegepast te zien zowel op volkeren, die nog geen onafhankelijkheid hebben bereikt als op ,,political independent states which needed protection from external pressure, threats, the use of force and subversive activities". De afgevaardigde van Chili vond dat het zelfbeschikkingsrecht ,,alle staten, die in een of andere vorm van economische afhankelijkheid verkeerden, het recht moest geven de volle souvereiniteit te herwinnen, door het verwerven van volledige contrôle over zijn natuurlijke bronnen, zelfs indien dit de uitwijzing of nationalisatie van bepaalde ondernemingen zou betekenen". Volgens deze definitie houdt het recht dus een vrijbrief in tot confiscatie of onteigening tegen een eenzijdig te bepalen vergoeding van vreemde eigendommen.

Dat erkenning van een recht in die vorm alle bereidheid van buitenlandse investeerders en tot economische hulpverlening zou doden deert vele praters in de vergaderingen der Verenigde Naties niet.

CLYDE EAGLETON merkt naar aanleiding hiervan in een artikel ,,Excesses of selfdetermination" het volgende op: ,,With such aims self-determination loses all meaning, for it is extended to cover everything. Anything a "people" or a "nation" (provided it is a colony) whether already independent or not may desire it is entitled to have. It would include the right to the protection of collective security, and full protection for all nationalistic economic actions. No law would be allowed to stand in the way of what a group desired — or what an individual desired. The United Nations, which is asked to furnish these guarantees, would thus become the midwife of all groups desiring to be politically born. Its purpose would no longer be to uphold peace and

justice but to assure to each "people" or "nation", anything it wanted, regardless of what other "peoples" having the same rights, might want".

Introductie van zulk een veelomstreden begrip in het statuut heeft dus zeker bezwaren, maar behoeft anderzijds toch geen onoverkomelijk struikelblok op te leveren voor de totstandkoming ervan, mits maar duidelijk wordt vastgelegd, wat partijen in de zin van het statuut onder zelfbeschikkingsrecht verstaan. Bij gebreke van een algemeen aanvaarde begripsbepaling ligt het voor de hand tot een ad hoc definitie te komen.

Waarschijnlijk hebben de Surinamers, toen ze vasthielden aan opname van het zelfbeschikkingsrecht in de preambule, zich de deterioratie van dit begrip in het internationaal gesprek niet gerealiseerd. Wat zij tot uitdrukking wilden brengen was, dat de verdere staatkundige evolutie van Suriname door het statuut niet moest worden afgesneden en dat de verhouding van Suriname tot de andere rijksdelen moet kunnen worden herzien indien de omstandigheden daartoe aanleiding zouden geven.

En nu was wel duidelijk, dat van die zijde onder het zelfbeschikkingsrecht ook een recht van secessie werd begrepen, niet omdat verwacht werd hiervan gebruik te maken, maar omdat zonder dat recht naar het gevoelen van de Surinamers niet alle mogelijkheden zouden zijn opengehouden.

Aangezien het hier een geschilpunt betrof, dat van een ander karakter werd geoordeeld dan de overige geschilpunten, achtte de Regering het wenselijk hiervoor een oplossing te zoeken vóór de hervatting van de conferentie. Een gelegenheid hiertoe bood het weder aan de orde komen van de kwestie van het beëindigen van de rapportage ex art. 73 e van het Handvest der Verenigde Naties over Suriname en de Nederlandse Antillen in de zevende algemene vergadering van de wereldorganisatie. Nederland had de indiening van rapporten gestaakt op grond van de overweging dat de beide rijksdelen op het terrein, waarop deze verslagen zich bewegen, volledig autonoom waren geworden en het daarvoor dus geen verantwoordelijkheid meer draagt. In 1952 hadden de algemeen vertegenwoordigers dezer rijksdelen het Nederlandse standpunt gesteund, uitgangspunten voor hun verdediging waren de zelfstandigheid hunner landen in interne zaken en het zelfbeschikkingsrecht dat Suriname en de Nederlandse Antillen bezitten.

De Nederlandse Regering deelde de Regeringen van de transatlantische rijksdelen October 1952 mede, dat haar vertegenwoordigers in de Nederlandse delegatie zo nodig konden verkla-

ren, „dat zij het voortgaande overleg met Nederland ter R.T.C. verdedigen krachtens zelfbeschikkingsrecht" (*Handelingen 2e Kamer 1953*, 30e vergadering, blz. 504). Zij gaf dus hiermede te kennen geen bezwaar te hebben tegen het zelfbeschikkingsrecht als uitgangspunt der besprekingen.

Suriname vroeg toen om nadere precisering van de inhoud van dit begrip. Hieruit kwam een gedachtenwisseling voort, die eerder tot verwijdering dan tot toenadering der standpunten dreigde te leiden. Daarom werd besloten tot een bespreking te New York, waartoe Minister KERNKAMP zijn kennismakingsreis naar de transatlantische rijksdelen zou onderbreken.

Het resultaat van deze besprekingen werd vastgelegd in een memorandum van de volgende vijf punten:

„1. De grondslag van de voortzetting van het overleg voor de conferentie Nederland-Nederlandse Antillen-Suriname is dezelfde gebleven als die van de Conferentie van 1948, t.w. de gelijkwaardigheid en vrijwillige gebondenheid.

2. De grondwetswijziging van 1948 is het resultaat van de overeenstemming betreffende de vrijwillige verbondenheid, welke tijdens de Conferentie van 1948 is bereikt, welke Conferentie werd verdaagd en niet werd beëindigd [1]).

3. In aansluiting op het reeds gepleegd overleg heeft het statuut Hoofdstuk XIV van de grondwet in acht te nemen. Het moet dus uitgaan van de verbondenheid der drie rijksdelen. Daarmede is echter niet gezegd, dat dit statuut het eindpunt van de ontwikkeling der verhouding tussen de drie Rijksdelen behoeft te zijn.

4. Wanneer het statuut tot stand is gekomen is daarmede het bestaande Hoofdstuk XIV van de Grondwet uitgewerkt. Wijzigingen in de verhouding tussen de drie rijksdelen kunnen daarna worden aangebracht door herziening van het statuut, welke in onderling overleg op niet te moeilijke wijze zal moeten kunnen tot stand komen.

5. In de preambule van het statuut zal het zelfbeschikkingsrecht tot uitdrukking komen."

Dit memorandum en, meer nog, de daaraan tijdens 's Ministers bezoek aan Suriname gegeven interpretatie hebben aanleiding gegeven tot uitvoerige debatten in de Staten-Generaal.

In een desbetreffend memorandum van de Surinaamse Regering wordt o.m. gezegd: „In de preambule komt echter tot uitdrukking dat de West-Indische Rijksdelen het zelfbeschikkings-

[1]) Dit is een „slip of the pen", ten rechte is de Conferentie bij K.B. van 26 Februari 1952 no 21 opgeheven.

recht bezitten, zodat ze in de toekomst hiervan gebruik kunnen maken; een vrije keuze van Suriname en de Nederlandse Antillen t.o.v. hun status staat dus niets meer in de weg. Indien een der rijksdelen niet meer in het Koninkrijk wenst te blijven, moet dit verlangen door een wijziging van het statuut kunnen worden verwezenlijkt, zonder dat een der andere rijksdelen dit zal kunnen tegenhouden".

Uit het communiqué door de Minister afgegeven bij zijn terugkeer hier te landen citeren we de volgende passage: ,,De Surinaamse Regering is op basis van vrije keuze ten volle bereid, aan het tot stand komen van een statuut mede te werken en dat een absoluut faire kans te geven. Zij wil dit evenwel alleen, en dat is een tweede gewichtig punt, indien voor de toekomst op grond van het zelfbeschikkingsrecht alle mogelijkheden open gehouden worden. Die mogelijkheden omvatten uiteraard wijziging van het statuut en ook zelfs losmaking van de band met Nederland, als het Surinaamse landsbelang zulks onvermijdelijk mede zou brengen. Dit impliceert niet, dat Suriname op een gegeven ogenblik maar rauwelijks zou kunnen uittreden. Integendeel, men zal dan elkander raadplegen en altijd als eerste mogelijkheid handhaving van de koninkrijksband overwegen. Voorts zal men intern waarborgen scheppen om te voorkomen, dat de voorgenomen stap lichtvaardig zonder behoorlijke peiling van de gevoelens der bevolking genomen kan worden".

Uit de samenhang der mededelingen blijkt duidelijk dat de ,,ad hoc" interpretatie van het zelfbeschikkingsrecht, naar het gemeenschappelijk oordeel van Suriname en de Minister het recht van secessie inhoudt, maar een geclausuleerd recht van secessie. Er moet immers, ten genoege van de drie partners van het statuut, blijken dat de voorgenomen afscheiding inderdaad de wil der bevolking is, die op behoorlijke (democratische) wijze moet zijn gepeild. Voorts zal een en ander overeenkomstig punt 4 in onderling overleg tot stand moeten komen.

De meerderheid der Tweede Kamer zag in aanvaarding van deze interpretatie een gevaar, gesproken werd van een ,,tijdbom onder het Koninkrijk".

Het wil voorkomen, dat de door de Minister gegeven ad hoc interpretatie, waarmede alle partijen accoord zouden moeten gaan en die dus de betekenis van het zelfbeschikkingsrecht in de zin van het statuut zou bepalen, minder gevaarlijk is dan het afhankelijk stellen van de inhoud van het zelfbeschikkingsrecht — in de zin van het statuut — van de ontwikkeling van het positieve

internationale recht, waartoe de afgevaardigde Dr DE KORT bereid was.

Het moge immers juist zijn dat het recht van secessie niet behoort tot het positieve recht, maar een ieder die het gebeuren in de Verenigde Naties volgt moet het wel duidelijk zijn, dat de ontwikkeling der opvattingen in die kring zich beweegt in de richting van erkenning voor de afhankelijke volkeren van een volledig recht van zelfbeschikking, met inbegrip van het recht van secessie, en dan waarschijnlijk een ongeclausuleerd secessierecht. Er zijn wat dit aangaat duidelijke tekenen aan de wand.

Dr DE KORT maakte een voorbehoud, n.l. dat het in het positieve internationale recht opgenomen recht van secessie in dermate zin redelijk zou zijn, dat het door Nederland zou worden erkend.

Uit zijn artikel „Zelfbeschikkingsrecht" van Maart 1953, blijkt, dat Dr DE KORT daarbij waarschijnlijk dacht aan internationaal rechtelijke waarborgen tegen misbruik, die het recht „in dermate zin redelijk" moeten maken, dat het voor Nederland — bedoeld zal zijn het driedelig Koninkrijk — aanvaardbaar is. In dit artikel noemt Dr DE KORT als normen waaraan nationaliteiten zouden moeten voldoen voor het verkrijgen van volledig zelfbeschikkingsrecht: een bepaalde omvang, uitgebalanceerde en ervaren politieke partijen, zekere economische kracht en zeker intellect, redelijke ervaring op het gebied van zelfbestuur en redelijke democratische rechten voor de burgers. Zonder nadere precisering zijn deze criteria echter zo vaag, dat een discussie hierover tot een babylonische spraakverwarring moet leiden.

Een poging tot het opstellen van meer bruikbare normen heeft alle kans in soortgelijke moeilijkheden te verzanden als de pogingen om factoren op te stellen voor de beoordeling of een gebied „selfgoverning" is geworden. Hoe langer de Verenigde Naties hieraan dokteren, hoe onmogelijker deze opgave blijkt te zijn.

Zou een internationaal rechtelijke clausulering achterwege blijven — hetgeen waarschijnlijk is — of naar Nederlandse smaak onvoldoende zijn, dan zou de uitbreiding van het zelfbeschikkingsrecht in de gedachtengang van Dr DE KORT niet moeten worden erkend. Maar het Rijksdeel dat afscheiding beoogt zal zich hierdoor niet laten weerhouden om — gesteund door een goed deel der internationale publieke opinie — een beroep te doen op het dan tot het positief internationaal recht behorend recht van secessie. Neen, het lijkt zekerder in het zelfbeschikkingsrecht in de zin van het statuut het recht van secessie te begrijpen en — liever dan zulks over te laten aan de onzekere inzichten van een internationaal gezelschap — dit in overleg met de statuut-partners zodanig te clausuleren, dat toch een zo groot mogelijke stabiliteit in de verhouding tot de transatlantische rijksdelen wordt bereikt. Deze waarborgen tegen misbruik zijn dan vrijwillig aanvaard en binden de deelgenoten over en weer.

Voor de duurzaamheid der goede verstandhouding tussen de delen van het Koninkrijk zullen, naast de reële belangen, die door het samengaan worden gediend, mede bepalend zijn de redelijkheid en goede trouw waarmede getracht zal worden oplossingen te vinden voor de problemen, die uit het samengaan voortvloeien, ook indien zulk een probleem zou nopen tot een ingrijpende wijziging in de onderlinge staatkundige betrekkingen [1]).

Uit de debatten in de Tweede Kamer bleek duidelijk dat 's Ministers opvattingen inzake het zelfbeschikkingsrecht geen meerderheid konden vinden. Ook de Nederlandse Antillen keerden zich tegen een includering van het recht van secessie in het zelfbeschikkingsrecht. De Minister bleef van mening dat zijn oplossing de beste mogelijkheden inhield voor het overwinnen der impasse waarin de besprekingen waren verlopen, maar verklaarde zich in verband met nova, die zich hadden voorgedaan bereid te onderzoeken of een andere voor alle partijen aanvaardbare oplossing gevonden zou kunnen worden [2]).

Deze nova waren (1e) bereidheid van de zijde die zich daartegen vroeger het meest had verzet tot opname van het zelfbeschikkingsrecht in de preambule van het statuut en (2e) de hou-

[1]) Ook de bestrijders van 's Ministers interpretatie van het zelfbeschikkingsrecht menen overigens niet dat de mogelijkheid van secessie met statuutbepalingen en interpretaties daarvan uitgebannen kan worden. Integendeel. Dr DE KORT zei dienaangaande (*Handelingen Tweede Kamer 1953* blz. 510 l.k.): „Het valt niet te ontkennen dat, indien te enigertijd de overgrote meerderheid der bevolking van een tot krachtige, voldoend omvangrijke nationaliteit volgroeid rijksdeel afscheiding zou willen, aan die afscheiding niet kan worden ontkomen." en Prof. GERRETSON (*Handelingen Eerste Kamer 1953* blz. 98 en 99): „Men mene dan toch niet, dat Nederland het recht van secessie verwerpt, omdat wij de West met alle geweld in het Koninkrijk willen houden, en dat wij in de weigering van het zg. recht van secessie willen doen uitkomen alsof men een Rijk met constitutionele bepalingen bij elkaar kan houden! Zo dwaas is Nederland niet. Wij willen de West niet in het Koninkrijk houden wanneer dit op den duur buiten het Koninkrijk zijn belangen beter kan behartigen. .... Wanneer het genoemde geval zich mocht voordoen, dan menen wij de redelijkheid van ons volk voldoende te kennen om zeker te zijn van een vriendschappelijke oplossing in onderling overleg. Artikel 4 [bedoeld is punt 4] van het Memorandum opent ook daartoe een constitutionele weg. En wanneer onze zonen wat minder redelijk zouden zijn: secessie is ook mogelijk zonder recht van secessie".

[2]) Van sommige zijden is Minister KERNKAMP verweten, dat hij door deze houding zichzelf verloochende. Ten onrechte. De Minister heeft nimmer verklaard, dat hij de zijns inziens beste oplossing ook de enig aanvaardbare achtte.

ding van de Nederlandse Antillen t.o.v. 's Ministers interpretatie van het zelfbeschikkingsrecht. Aan het New Yorkse memorandum acht de Regering zich echter gebonden, dit zal de grondslag zijn van verdere besprekingen.

De Regering heeft toen een Commissie van drie (bestaande uit de Ministers BEEL, DONKER en KERNKAMP) met deze taak belast. De drie ministers hebben een voorstel opgemaakt, naar aanleiding waarvan de Regering de volgende oplossing aan Suriname en de Nederlandse Antillen heeft voorgelegd:

In de preambule van het statuut wordt het zelfbeschikkingsrecht opgenomen, krachtens hetwelk de landen het statuut vrijwillig aanvaarden. De historische verbondenheid maakt plaats voor de vrijwillige verbondenheid. Het zelfbeschikkingsrecht in de zin van het statuut houdt niet in het recht der landen om de verhouding eenzijdig te beëindigen.

Aan de Surinaamse wensen om de mogelijkheden voor de toekomst open te houden wil men zoveel mogelijk tegemoet komen door wijziging van het statuut niet te moeilijk te maken. Normaal komt een voorstel tot wijziging bij gewone rijkswet tot stand, welke door de Koning niet wordt goedgekeurd alvorens het voorstel door Suriname en de Nederlandse Antillen bij landsverordening is aanvaard. Een en ander geschiedt bij gewone meerderheid van stemmen.

Houdt het wijzigingsvoorstel van het statuut een afwijking van de grondwet in, dan zal in Nederland de procedure voor grondwetswijziging moeten worden toegepast, echter met dien verstande, dat voor aanname in tweede lezing niet een meerderheid van 2/3 maar een gewone meerderheid wordt vereist.

Om nu de mogelijkheid van afwijking van de grondwet te beperken, is de Nederlandse Regering bereid zich te verbinden bij de eerstvolgende voorstellen tot wijziging van de grondwet na totstandkoming van het statuut, een voorstel op te nemen strekkende tot schrapping van het XIVe hoofdstuk betreffende de overgang naar de nieuwe rechtsorde en tot het doen vervallen voor zover betreft Suriname en de Nederlandse Antillen van de artikelen 62 tot 64.

De in dit voorstel gegeven uitwerking aan punt 4 van het New Yorks memorandum maakt dus alle gewenste wijzigingen in de staatkundige verhouding die binnen koninkrijksverband realiseerbaar zijn op niet te lastige wijze mogelijk.

Punt 3 van het memorandum zegt bovendien dat het statuut niet het eindpunt van de ontwikkeling der verhouding tussen

de drie rijksdelen behoeft te zijn. Ook voor verdere ontwikkeling staat dus de weg van het overleg open. Mocht de ontwikkeling zo zijn, dat door wijziging van het statuut geen bevredigende aanpassing aan de nieuwe situatie mogelijk is, dan zal wel een andere oplossing moeten worden gevonden. Ondanks de uitsluiting van het recht van secessie behoeft te dien aanzien geen ongerustheid te bestaan. Indien de bevolking op democratische en weloverwogen wijze van zodanig verlangen zou doen blijken, is het in deze en de toekomstige wereld welhaast ondenkbaar, dat hieraan voorbij zou kunnen worden gegaan, gesteld dat men dat zou willen.

Een samengaan met Nederland heeft niet alleen zin als voortzetting van eeuwenoude relaties — welke politieke, culturele en economische banden overigens reëel genoeg zijn — maar dient de meest fundamentele belangen der rijksdelen overzee.

De verwevenheid der belangen is oorzaak, dat het buitenlands beleid een steeds groter rol gaat spelen in de nationale politiek. Het is politieke dagdromerij te menen, dat kleine gemeenschappen als de Nederlandse Antillen met een 160.000-tal en Suriname met een 200.000-tal inwoners in het internationaal overleg een zelfstandige rol zouden kunnen spelen. Het is evenzeer een illusie te veronderstellen, dat dergelijke kleine eenheden op zichzelf de kracht zullen kunnen opbrengen om weerstand te bieden aan de politieke, economische en culturele druk, waaraan zij ongetwijfeld zullen worden blootgesteld. Zulk een zwakke positie in een roerige wereld beinvloedt uiteraard de waardering van de waarborgen voor rechtszekerheid en deugdelijk bestuur, die de Overheid kan bieden. Dit kan de welvaart der beide gebieden en de toekomstverwachtingen van Suriname ernstig schaden, omdat hiermede de bedrijfszekerheid der oliebedrijven en der bauxietondernemingen, zomede de bereidheid om Suriname de steun te geven die zij behoeft voor de uitvoering van zijn ontwikkelingsplannen, in het hart worden geraakt.

Het zou van een fatale afwezigheid van politieke werkelijkheidszin getuigen, indien de realiteiten van het heden uit het oog zouden worden verloren ter wille van een naar ons gevoelen ongemotiveerde bezorgdheid voor wat zich mogelijk in de toekomst zal kunnen voordoen.

LITERATUUR

BORDEWIJK, H. W. C.: *Ontstaan en ontwikkeling van het staatsrecht van Curaçao.* 's-Gravenhage, 1911.

BRANDON, H. G.: *Het Suriname vraagstuk.* 's-Gravenhage, 1925.

BUISKOOL, J. A. E.: *Surinaams staatsrecht.* Amsterdam, 1937.

EAGLETON, CLYDE: Excesses of selfdetermination. *Foreign Affairs* July 1953.

EBERSTEIN, CHION DU VERVIER: *Remarques critiques sur le Tableau Historique.* London, Amsterdam, 1779.

EDMUNDSON, GEORGE: The Dutch in Western Guyana. *The English Historical Review 16*, 1901.

Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië. 1914–1917.

GAAY FORTMAN, B. DE: Vijf en twintig jaren, 1898–1923. *W.I.Gids* jrg. *5*, 1923.

GAAY FORTMAN, B. DE: Een aanvulling van Bordewijks Ontstaan en Ontwikkeling van het Staatsrecht van Curaçao. *W.I. Gids* jrg. *7*, 1926.

GAAY FORTMAN, B. DE: *Schets van de politieke geschiedenis der Nederlandse Antillen in de 20e eeuw.* 's-Gravenhage, 1947.

Gedenkboek Nederland-Curaçao 1634–1934, Amsterdam, 1934.

GORSIRA, M. P. *De staatkundige emancipatie van de Nederlandse Antillen.* 's-Gravenhage, 1950.

GROL, G. J. VAN: *De grondpolitiek in het West-Indische Domein der Generaliteit.* 2 dln, 's-Gravenhage, 1934 en 1942.

HAMELBERG, J. H. J.: *De Nederlanders op de West-Indische Eilanden.* 2 dln, Amsterdam, 1901 en 1903.

HARTSINCK, J. J.: *De beschrijving van Guiana.* Amsterdam, 1770.

HELSDINGEN, W. H. VAN: De zelfstandigheid der eilandgebieden in de Nederlandse Antillen. *W.I.Gids 32*, 1951.

HISS, PH. H.: *Netherlands America.* New-York, 1943.

HOUVEN VAN OORDT, A. J. V. D.: *Het Regeeringsreglement van Suriname.*

KORT, W. L. P. M. DE: Zelfbeschikkingsrecht. *Katholiek Staatkundig Maandschrift*, Maart 1953.

LAET, JOANNES DE: *Iaerlyck verhael van de verrichtinghen der Geoctroyeerde West Indische Compagnie*, uitgegeven door S. P. L' HONORÉ NABER. 's-Gravenhage, 1931.

LIER, R. A. J. VAN: *Samenleving in een grensgebied.* 's-Gravenhage, 1949.

MENKMAN, W. R.: *De Nederlanders in het Caraïbische Zeegebied.* Amsterdam, 1942.

MENKMAN, W. R.: *De geschiedenis van de West-Indische Compagnie.* Amsterdam, 1947.

NEWTON, A. P.: *The European nations in the West Indies 1493–1688.* London, 1933.

Oost en West 44, no *12*, Suriname nummer, 24 December 1951.

Oost en West 45, no *5*, Nederlandse Antillen nummer, 31 Mei 1952.

PALGRAVE, W. G.: *Dutch Guiana.* London, 1876.

Rapport van de Commissie tot onderzoek en bestudering van de in het staatsdeel Curaçao levende politieke opvattingen en wensen ter voorbereiding van de Rijksconferentie. 's-Gravenhage, 1946.

RAYNAL, S. F.: *Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce des Européens dans les deux Indes.* Amsterdam, 1773.
RODWAY, J.: *Guiana: British, Dutch and French* London, 1912.
ROETHOF, H. J.: *Het zelfbeschikkingsrecht der nationaliteiten.* 's-Gravenhage, 1951.
STAAL, G. J.: Vijf en twintig jaren, 1898–1923. *W.I.Gids* jrg. *5*, 1923.
STAAL, G. J.: *Nederlandsch Guyana.* Amsterdam, (1928).
TEENSTRA, M. D.: *De Nederlandsche West-Indische Eilanden.* 2 dln, Amsterdam, 1836 en 1837.
TUYL SCHUITEMAKER-VAN STEENBERGEN, E.: Politieke ontwikkeling in Suriname na de inwerkingtreding der Interim-Regeling. *W.I.Gids 32*, 1951.
Verslag van de Commissie tot bestudering van staatkundige hervormingen in Suriname. Deel I, 's-Gravenhage, 1948. Deel II, Paramaribo, z.j.
Verslag van de Commissie van onderzoek naar de opvattingen in Nederland omtrent de plaats van de Overzeese Rijksdelen in het Koninkrijk. 's-Gravenhage, 1946.
VOLLENHOVEN, C. VAN: *Staatsrecht overzee.* Leiden, 1934.
West-Indische Gids, De, diverse jaargangen.
WOLBERS, J.: *De Geschiedenis van Suriname.* Amsterdam, 1861.
WIJNMALEN, TH. C. L.: Les possessions néerlandaises dans les Antilles. *Revue Coloniale 2*, 1887.

SUMMARY

MAIN FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SURINAM AND THE NETHERLANDS ANTILLES

The trade of the English, the French and the Dutch to the Caribbean area in the wake of the Spanish, had originally a commercial, but later on also a strategic purpose, namely the interception of the treasures with which Spain financed her wars against rising new nations.

The Netherlanders found a harbour in Curaçoa which offered an excellent refuge and which gave the island ideal opportunities for establishing an emporium for the traffic in slaves and goods. St. Eustatius also was favourably situated for this purpose. Salt and dyewood of the islands of the Leeward Group, off the Venezuelan coast, were products in great demand.

British, French and Netherlands colonists settled in the Guianas, situated on the demarcationline by which in 1494 the POPE had divided the world in two spheres of influence, namely one assigned to Spain and the other to Portugal.

The struggle for hegemony in the Guianas between the British and the "Zeeuwen" (Sealanders) ended to the advantage of the latter. The ,,Zeeuwen" transferred their rights in Surinam to the West-Indian Company which conveyed a one-third share to Amsterdam and another one-third share to the Hon. VAN AERSSEN VAN SOMMELSDIJCK. Together they founded the "Geoctroyeerde Societeit van Suriname" (Chartered Society of Surinam).

For those times the Charter of 1683 by which this Colony was ruled

until the dissolution of the West-Indian Company (actually till 1816), breathed a liberal spirit.

Surinam became a thriving plantation-colony, its prosperity being founded on slave labour. The article recounts the principal circumstances of the American possessions, the constitutional relations and the economical rise and decline during this period.

From the end of the Napoleonic period until the introduction of the Government-regulations of 1869 repeatedly constitutional modifications were made, among others those required first for the union of Surinam and the Antilles, and then the division in 1845.

The Government-regulations of 1869 meant a modernisation of the public institutions. Surinam was granted a people's representation, the "Koloniale Staten", partly elected by a limited number of electors. Curaçoa and Dependencies had to be content with a nominated "Koloniale Raad" (Colonial Council). The Government-regulations were revised several times, the most important revision being the one in 1936 by which the influence of the population on the government proceedings was enhanced.

Since 1869 the colonies had had the right of budget which was subject to certain restrictions however. The most important of these restrictions was that the approval of the budget should take place in the Netherlands if it showed a deficit. As the economic situation had deteriorated and both territories had become financially dependent (Curaçoa till 1929, Surinam till 1940) this right of budget was not of much importance. There was hardly any affair in which the Crown or the Parliament could not have the last word.

After the world-war the difficulties in Indonesia accounted for the fact that the introduction of the new jurisdictional order envisaged in the speech of H. M. THE QUEEN of the 7th of December 1942 had to be postponed.

In 1948 several important modifications were introduced into the Government-regulations. A semi-parliamentary responsibility of the people's representation ("Staten") to be elected by general suffrage was created. In the same year a revision of the Constitution of the Netherlands was effected which took away constitutional objections against further reforms.

A round-table conference was held in 1948. Complete autonomy in internal affairs and a provisional arrangement as regards the participation in the care of joint interests was enforced by law for Surinam in 1950 and for the Netherlands Antilles in 1951.

For the Netherlands Antilles, Islands-regulations were introduced in 1951, granting a territorial autonomy to the islands.

The completion of the reforms: the realisation of a Statute to be accepted voluntarily by the different parts of the Realm and by which the new jurisdictional order is being established, has yet to follow. A conference held to this end in 1952 had to be adjourned because of some differences of opinion for which at that time a solution could not be found.

An exposition of the nature of the principal differences and the direction in which solutions are being looked for concludes the article.

POLITIEKE ASPECTEN IN HET CARAÏBISCHE GEBIED

DOOR

N. DEBROT [1])

De probleemstelling die ons een overzicht en een inzicht zou kunnen geven ten aanzien van de politieke aspiraties in de Caraïbische landen, wordt ernstig bemoeilijkt door de omstandigheden waarin deze landen verkeren. Wij spreken met zoveel gemak het woord „Caraïbisch gebied" uit, maar dit gebied is niet een homogene eenheid. Het is samengesteld uit plm. 20 eenheden (units) die verwante trekken vertonen maar ook in vele opzichten van elkaar verschillen.

Men kan zich dus voorstellen welk een grote verscheidenheid van aspiraties hierdoor kan ontstaan. Vooral ook als men daarbij bedenkt, dat deze landen in vele gevallen zweven tussen verschillende ontwikkelingsfasen. In iedere eenheid op zichzelf vindt men tal van politieke stromingen.

De politieke aspecten van het Caraïbische gebied — willen zij iets anders zijn dan alleen maar pittoreske anecdoten — kunnen slechts oplichten tegen de achtergrond van een duidelijke probleemstelling en deze wordt welhaast onmogelijk gemaakt door de uiterst gecompliceerde politieke structuur. Hoe vindt men een uitweg uit dit doolhof? Men is in zulke gevallen licht geneigd om met een mitrailleuse van verklaringen de moeilijkheden te liquideren. M.i. loopt men kans de zaak dan nog ingewikkelder te maken. Want men heeft dan niet alleen te maken met de gecompliceerde structuur van de feiten, maar daarnaast ook met de nog ingewikkelder structuur van theorieën. Ik meen dan ook dat het in dergelijke gevallen zaak is, de theorieën niet op te dringen aan de feiten, maar de feiten zoveel mogelijk voor zichzelf te laten spreken.

De politieke structuur kan op verschillende wijzen worden afgelezen. Men kan om te beginnen, de locale partijverhoudingen behandelen. Men kan ook de constitutionele vormen met elkaar vergelijken en ten slotte zou men kunnen vragen naar de achtergrond van de verschillende regionale en internationale betrekkingen en samenhangen.

---

[1]) Samenvatting van een inleiding gehouden op de conferentie „Zuid- en Midden-Amerika", „Oud Poelgeest", 14 en 15 Maart 1953.

Het komt mij voor, dat wij — om practische en tactische redenen — de bijzonderheden van locale partijverhoudingen zoveel mogelijk buiten bespreking moeten houden. Een behandeling van de nationale, regionale en internationale verhoudingen is ruimschoots voldoende om tot een formulering van de Caraïbische probleemstelling te geraken. Aan de vigerende constitutionele verhoudingen in de verschillende gebieden laat zich de heersende politieke toestand zonder veel moeite aflezen. De appreciatie en critiek ten aanzien van de bestaande regelingen en de voorstellen tot aanvulling en correctie ervan komen tot uitdrukking in de regionale en internationale organisaties.

Wij zullen eerst een overzicht geven van de constitutionele vormen.

De landen in het Caraïbische bekken kan men in 4 groepen onderbrengen:

1. De Franse groep. Hiertoe behoren de eilanden Guadeloupe en Martinique met hun ,,dependencies" en Frans Guyana, ook wel genoemd Cayenne.
2. De Engelse groep. Zij bestaat uit twee continentale gebieden en wel British Guyana of Demerara en British Honduras of Belize en de volgende eilandgebieden: Jamaica, Barbados, Trinidad en Tobago, de Windward Islands en de Leeward Islands.
3. Een Amerikaanse groep, die bestaat uit drie zelfstandige republieken (Cuba, Haïti, Santo Domingo) en het met de Verenigde Staten van Amerika geassocieerde eiland Puerto Rico en de U. S. Virgin Islands.
4. Tenslotte de Nederlandse sector die bestaat uit het continentale Suriname en de zes eilanden die tezamen de Nederlandse Antillen vormen.

Deze volgorde is niet historisch of geografisch bepaald. Ik heb haar zo gesteld omdat zich in deze volgorde verschillende constitutionele tegenstellingen het duidelijkst laten aantonen.

De staatkundige verhouding in de *Franse* sector wordt beheerst door het principe van assimilatie, neergelegd in de grondwet van de Vierde Republiek (1946), die de z.g. Franse Unie heeft gecreëerd.

De Union Française is samengesteld uit enerzijds de République Française en anderzijds ,,territoires et états associés". De République Française moet niet worden beschouwd als synoniem met Frankrijk in Europa; zij omvat, behalve het Europese Frankrijk, nog de ,,départements et territoires d'outre-mer". ,,Départements d'outre-mer" zijn de vroegere overzeese gebiedsdelen die tot status van Frans departement zijn verheven, terwijl tot ,,territoires d'outre-mer" behoren de gebieden, die de vroegere status hebben behouden, zoals b.v. Equatoriaal Afrika. Men verstaat onder ,,états associés" de landen die als afzonderlijke

staten zijn opgenomen in de Union Française, terwijl tot ,,territoires associés" de gebieden worden gerekend die door de Volkenbond mandaatgebieden werden genoemd en onder de bepalingen van de V.N. ,,trust gebieden" (beheerschapsgebieden) heten.

De Franse gebieden in het Caraïbische bekken behoren tot de ,,départements d'outre-mer" en maken als zodanig deel uit van de République Française en de Union Française. Zij zijn Franse departementen zoals de departementen in Frankrijk.

Er is vrij ernstige critiek geleverd op het Franse assimilatie-principe. Men heeft gezegd, dat de Franse assimilatie niet anders was dan een verkapte annexatie. Bij deze critiek werd over het hoofd gezien, dat de Franse grondwet wel degelijk ook rekening houdt met momenten van emancipatie. Het zou onbillijk zijn, een Frans departement gelijk te stellen aan een kolonie, al dan niet Frans. De départements d'outre-mer zijn bovendien als zodanig vertegenwoordigd in het centraal wetgevend orgaan van de Union Française. Zij treden daarin afzonderlijk op, dus niet in de kwaliteit van departement van de Franse republiek. Weliswaar heeft Prof. FRANÇOIS in zijn Handboek van het Volkenrecht gewezen op de tegenstrijdigheid in deze constructie, maar zij bewijst toch dat de autonomie-gedachte niet werd verwaarloosd.

De *Engelsen* hebben een oplossing van het koloniale vraagstuk die in veel opzichten radicaal tegenovergesteld is aan die van de Fransen.

Het British Empire is opgebouwd uit Groot Brittanië, dominions, protectoraten en ,,colonies". Ik geef hier de Engelse term, omdat het begrip koloniën in de oorspronkelijke betekenis eigenlijk in het Britse rijk niet meer voorkomt. Groot Brittanië is de verkorte naam voor het Verenigd Koninkrijk van Groot Brittanië en Noord-Ierland (United Kingdom) dat zoals de naam reeds zegt, behalve Engeland, Wales en Schotland, ook nog Noord-Ierland omvat. Groot Brittanië heeft essentieel geen andere status dan de z.g. dominions, een woord, dat de laatste tijd sommige mensen als sirenenzang in de oren klinkt. De rechtstoestand van de dominions heeft zijn duidelijke omschrijving gevonden in de beroemde verklaring van Lord BALFOUR van 1926: ,,They are autonomous communities within the British Empire, equal in status, in no way subordinate one to another in any respect of their domestic or external affairs".

De Caraïbische gebieden vallen onder het begrip ,,colonies", maar dan in de betekenis, die de Engelsen er thans aan hechten. Het Engelse staatsrecht kent tweeerlei soorten ,,colonies". Men onderscheidt ,,colonies non possessing self-government" en ,,colonies possessing self-government". ,,Self-government" wordt hier gebruikt in de betekenis van zelfbestuur met verantwoordelijke ministers. De Engelse entiteiten zijn alle ,,colonies" die nog niet het ,,self-government" bezitten, maar waarvan de ontwikkeling zich in de richting hiervan beweegt.

Onder de Engelse eilanden bestaat, constitutioneel gesproken, een duidelijke multiformiteit. Men heeft tal van structuren bedacht voor de uitvoerende zowel als voor de wetgevende macht. Men kent het één- en het twee-kamerstelsel, die onderscheiden worden als "legislative assem-

bly" en "legislative council". De voor- en nadelen van "bicameralism" worden op de politieke vergaderingen op de Engelse eilanden even uitvoerig, zij het waarschijnlijk met minder ingetogenheid, besproken als door de heren rechtsgeleerden die deel uitmaken van de Nederlandse staatscommissie voor grondwetsherziening. Het kiesrecht is evenmin uniform geregeld. Men kent het algemene kiesrecht, maar men kent ook kiesrecht dat rekening houdt met bepaalde bekwaamheden, kapitaalkrachtigheid of aanslag in de belastingen. De Engelsen drukken het ook wel aldus uit: De eilanden in het Caraïbische gebied bezitten geen „responsible" maar wel een „representative government" d.w.z. zij bezitten een constitutionele status waarbij de vertegenwoordigde organen voor tenminste de helft bestaan uit gekozen leden: gekozen in tegenstelling tot de benoemde leden, nl. benoemd door de Gouverneur of ambtelijk, ex officio aangesteld. De Engelsen laten zich bij hun staatsrechtelijke hervormingen gaarne leiden door het begrip „responsible government". Dit houdt echter geenszins in, dat zij uitsluitend door de autonomie-gedachte worden geleid: de gedachte van integratie is hun evenmin vreemd. Men kan zeggen, dat in vele gevallen de pogingen tot integratie of coöperatie van de Engelse staatslieden zijn uitgegaan. Zij spreken het liefst van „closer association". De gedachte van federatie van de Britse eilanden in het Caraïbische bekken sluimert reeds jaren in de geesten en is ook wel eens uit de sluimering ontwaakt. De Engelsen hebben een belangrijk aandeel gehad in de besprekiingen op de conferentie aan de Montego Bay in 1947, waar de federale gedachte aan de orde is geweest, en hebben in het voorjaar 1953 een conferentie met ditzelfde doel bijeengeroepen in Londen.

In de *Amerikaanse* invloedssfeer gaat het natuurlijk ook weer om de oplossing van het koloniale vraagstuk, om een vorm voor de opheffing van een bepaalde staatsrechtelijke verbinding op voet van ongelijkheid.

Binnen de Amerikaanse invloedssfeer vallen drie zelfstandige republieken, Cuba, Haïti en Sto. Domingo en verder de tegenwoordige Commonwealth van Puerto Rico, die er zich wel voor gewacht heeft haar kostbare economische banden met de Verenigde Staten van Noord-Amerika te verbreken, en de U.S. Virgin Islands. De nieuwe constitutie van Puerto Rico, die in 1952 is tot stand gekomen stelt ons voor twee vraagstukken. Het ene betreft de Amerikaanse vorm van democratie als zodanig, houdt dus geen verband met de binding van Puerto Rico met de Verenigde Staten en houdt dus evenmin direct verband met het koloniale vraagstuk.

Het verschil tussen de Europese en de Amerikaanse democratie laat zich in de eerste plaats karakteriseren door de verhouding van de uitvoerende en wetgevende macht; deze wordt in de landen van West-Europa door het parlementair stelsel beheerst. Het bestuur is hierbij in handen gelegd van ministers, die aan het wetgevende orgaan verantwoording schuldig zijn en ter verantwoording kunnen worden geroepen. Het officiële staatshoofd, vorst of president, heeft geen andere bevoegdheid dan die van waakzaam te blijven. De Engelsen vatten deze bevoegdheid samen in het recht „to watch, warn and be consulted".

In het Amerikaanse staatsrecht berust de uitvoerende macht niet alleen nominaal, maar ook reëel bij de president. De ministers zijn geen verantwoording schuldig aan het Congres. Het kabinet bestaat uit ministers, die „secretaries" worden genoemd en die aanblijven zolang het de president goeddunkt, of, zoals de Engelse term het zo beeldend uitdrukt, de ministers blijven aan „during the pleasure of the president". Dit systeem heeft zijn voordelen, maar ook zijn nadelen. De uitvoerende macht kan sneller werken, maar de besluitvorming zal wel eens minder doordacht en gefundeerd kunnen wezen. Het Amerikaanse systeem vindt zijn consequente toepassing in de grondwet van de Verenigde Staten van Noord-Amerika.

De grondwetten van de Latijns-Amerikaanse staten houden in verschillende gevallen het midden tussen het Amerikaanse en het Europese principe. Het zou de moeite lonen, in dit verband de grondwetten van de 20 Latijns-Amerikaanse landen te vergelijken. De grondwet van Sto. Domingo is conform aan de constitutie van de United States. Daarentegen vertoont de Cubaanse duidelijk verschilpunten. In Cuba moet het kabinet bij een motie van wantrouwen van het wetgevende lichaam aftreden. De tegenwoordige Portorikeinse grondwet is voor een deel op Amerikaanse leest geschoeid. Het zou dus geen zin hebben de functie van de Portorikeinse gouverneur, bij wie de uitvoerende macht realiter berust, te vergelijken met die van de hoofden van de Surinaamse en Antilliaanse landsregering, die als constitutionele gouverneurs dienen te worden beschouwd. Tenminste niet, wanneer men uit deze vergelijking conclusies zou willen trekken betreffende de graad van progressiviteit van deze constituties.

Het tweede punt moet ook zeker worden beschouwd in een Amerikaanse belichting, in de sfeer van de Amerikaanse mentaliteit. Bij de oplossing van het koloniale probleem heeft het vraagstuk van efficiency een prominente rol gespeeld. De constituerende vergadering van Puerto Rico werd voor een bijzonder moeilijke keuze gesteld:

1e de onafhankelijkheid (independentie), souvereiniteit;
2e de rechtstoestand van een van de staten van de U.S.A.;
3e een autonome, maar geassocieerde staatsvorm.

De Portorikeinse constituante heeft haar keuze op de derde status gesteld. Zij heeft zich hierbij bewust door haar ideële doeleinden en haar reële belangen laten leiden. Het is waarschijnlijk de eerste keer geweest, dat de keuze in het Caraïbische gebied dermate doelbewust was gericht.

Voor het eerst wordt hier gedacht aan een Caraïbische taak. Het is bekend, dat sinds het eerste optreden van Simon Bolivar gestreefd is naar een coöperatie van de staten van Zuid-Amerika. Het is ook bekend, dat deze pogingen herhaaldelijk tot mislukking waren gedoemd (Estados Desunidos, de niet verenigde of onverenigbare staten van Zuid-Amerika in tegenstelling tot de Estados Unidos, de Verenigde Staten van Noord-Amerika). In staatkundige termen laat zich de neiging tot uitersten van de Zuid-Amerikanen met hun grote vitaliteit, die echter als jonge volkeren het evenwicht van het Franse „juste milieu" nog niet hebben gevonden, aldus vertalen: zij beweegt zich van een individualisme dat tot anarchie leidt, naar een collectivisme dat tot etatisme of totalitarisme voert.

De Portorikeinen zijn zich bewust van hun Caraïbische taak. Zij menen, dat hun positie tussen Noord en Zuid hen in staat stelt de wereld te zien, niet als een baaierd van tegenstellingen maar als een eenheid van verscheidenheden. De Caraïbische taak zou zijn die van een intermediair tussen de vitale volkeren en de oudere spirituele beschavingen, waarbij de Portorikeinen ook bewust met het economische belang hebben rekening gehouden. De associatie met de V.S. was volgens hen te verkiezen boven de onafhankelijkheid of de positie van de gefedereerde staten van Noord-Amerika. Boven de onafhankelijkheid, want bij de uitvoer van hun producten naar de V.S. blijven zij vrij van douanerechten. Boven de rechtstoestand van de 48 of 49 staten van de United States, want de Portorikeinen zijn niet verplicht contributies te leveren voor de federale schatkist van de V.S., terwijl de bevolking van de Amerikaanse staten millioenen of milliarden dollars daartoe moet bijdragen. Indien Puerto Rico een onafhankelijke staat of een gefedereerde staat van de V.S. was geworden, zou dit een economische débâcle voor de twee millioen Portorikeinen hebben betekend.

De keuze van de constituerende vergadering spiegelt zich uiteraard ook af in de nieuwe constitutie van Puerto Rico. In het bijzonder moet worden gewezen op Appendix III, die aan de constitutie is toegevoegd. Deze Appendix handelt uitsluitend over de interpretatie van de naam welke aan Puerto Rico in zijn nieuwe status is geschonken. In het Engels heet Puerto Rico tegenwoordig „The Commonwealth of Puerto Rico", in het Spaans „El Estado Libre Asociado de Puerto Rico".

De onhandigheid van deze weidse benamingen heeft in Appendix III haar correctie gevonden. De 4e alinea van de preambule luidt als volgt:

„Whereas, the single word „commonwealth", as currently used, clearly defines the status of the body politic created under the terms of the compact existing between the people of Puerto Rico and the United States, i.e., that of a state which is free of superior authority in the management of its own local affairs but which is linked to the United States of America and hence is a part of its political system in a manner compatible with its federal structure; . . .".

Ik moet zeggen dat ik respect heb voor de wijze waarop de Portorikeinen hun probleem hebben opgelost. Ik wil best aannemen dat zij zich hierbij ook door economische motieven hebben laten leiden. Ik kan daar geen schande in zien. Integendeel, ik apprecieer het wanneer ik merk dat rechtsgeleerden begrijpen, dat zij niet met abstracties, maar met mensen van vlees en bloed te maken hebben.

De tegenwoordige „comisionado residente", oftewel algemeen vertegenwoordiger, van Puerto Rico in Washington heeft nog kort geleden een uitspraak gedaan die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat: „Wie over vrijheid spreekt moet bedenken dat hij in de eerste plaats spreekt over de vrijheid van mensen; hij moet dan wel bedenken, dat hij niet spreekt over abstracties vervat in documenten, het gaat om de vrijheid van de mensen van Puerto Rico en niet om een abstractie die men Puerto Rico gelieft te noemen. Het is onredelijk en mogelijk zelfs een dwaasheid, al dan niet nadrukkelijk te beweren, dat wij Puerto Rico moeten redden, al zouden wij daarbij het volk van Puerto Rico te gronde moeten richten."

De *Nederlandse* oplossing houdt het midden tussen de Engelse oplossing en die van Puerto Rico. Zij wordt beheerst door hoofdstuk XIV van de tegenwoordige grondwet. Het gaat dus om de vestiging van een nieuwe rechtsorde, waarbij deze gebieden de eigen belangen zelf behartigen en op voet van gelijkwaardigheid zijn verbonden ter verzorging van de gemeenschappelijke belangen.

Deze woorden lijken in vele opzichten op de Portorikeinse formulering maar wij hebben ook verwantschap met het Engelse systeem in zoverre als onze constitutionele status duidelijk op het parlementaire stelsel, dus op de Europese democratie berust. De New York Times heeft terecht opgemerkt, dat de Nederlandse gebieden reeds in het bezit zijn van het begerenswaardige artikel, waarover zo uitvoerig wordt beraadslaagd op de Engelse eilanden en in Londen. Dit artikel is niet anders dan het ,,responsible government''.

Wanneer ik geen inzage had gehad van de nieuwe constitutie van Puerto Rico dan zou ik zeker de these hebben gewaagd, dat het verstgevorderde stadium in het Caraïbische gebied vertegenwoordigd wordt door de interim-regeling van de Nederlandse sector. Nu moet ik eerlijk bekennen dat ik aarzel aan wie de erepalm uit te reiken, aan Puerto Rico of aan Suriname of de Nederlandse Antillen. Dit is een moeilijk uit te maken zaak. Het lijdt geen twijfel of de constitutie van Puerto Rico maakt op het eerste gezicht de indruk, dat wij hier te doen hebben met een protectoraat met volledig zelfbestuur in inwendige aangelegenheden en waarvan slechts de aangelegenheden van buitenlandse zaken en defensie voorbehouden zijn aan de unie-wetgever van de V.S. De onderwerpen die door de interim-regeling aan de Nederlandse wetgever worden overgelaten, zijn op het eerste gezicht talrijker. Zij zijn opgesomd in Artikel II van de interim-regeling. Mijn aarzeling staat in verband met sectie 9 van de tweede appendix van de Portorikeinse constitutie, waarin wordt verklaard, dat de uniewetten van de V.S. in Puerto Rico van toepassing zullen zijn voor zover zij althans niet moeten worden beschouwd als ,,locally inapplicable''. Welke betekenis moet men aan deze geheimzinnige woorden hechten, die door het orakel van Delphi hadden kunnen zijn uitgesproken? Moet men hieruit opmaken dat alle unie-wetten voor Puerto-Rico verbindend zijn, tenzij dit uitdrukkelijk wordt uitgesloten? In dit geval zou de interim-regeling een grotere mate van autonomie hebben toegekend, daar de onderwerpen, die door de rijkswetgever worden behandeld, in het bekende artikel II uitputtend worden opgesomd en derhalve niet willekeurig door de rijkswetgever kunnen worden bepaald. De ware betekenis van deze Portorikeinse verklaring in sectie 9 zal pas in de loop der jaren naar voren treden. Wat hier ook van zij, de autonomie in Suriname en de Antillen verkeert in een vergevorderd stadium.

In verband hiermede stuit men op een paradox. Wij hebben een vereikende autonomie en niettemin is het een publiek geheim dat de onderhandelingen ter Ronde Tafel Conferentie niet zonder een zekere stroefheid zijn verlopen en nog altijd niet weer op gang zijn gekomen. Waar moet dit aan worden geweten? Dit is een vraag die mij door ver-

schillende belangstellende vreemdelingen is gesteld en die ik mijzelf natuurlijk ook gesteld heb, zonder er evenwel een geheel bevredigend antwoord op te kunnen vinden. Ik heb natuurlijk niet nagelaten te denken aan de persoonlijke antinomieën en de verschillen in mentaliteit die op conferenties controversen in de hand plegen te werken. Ik meen evenwel de genoemde stroefheid in de eerste plaats te moeten wijten aan de al te hoog gespannen verwachtingen waarmee zulke conferenties worden tegemoet gezien. De oorzaak hiervoor moet men m.i. niet bij de personen zoeken, zij is een gevolg van de algemene atmosfeer. Deze atmosfeer schept de verwachting dat een statuut, dat tenslotte alleen maar de verhouding van de rijksdelen zal regelen, ook meteen alle problemen op aarde en in de hemel, en in ieder geval in Caribië, zou moeten oplossen. Het wordt niet als een staatkundig document maar als een staatkundige panacee beschouwd. De teleurstelling die van deze al te hoog gespannen verwachtingen het gevolg is, betreft alle problemen die in een zeker acuut stadium van de conferentie blijken niet te zullen worden opgelost. De teleurstelling hangt dus in ons geval in de eerste plaats samen met de aspiraties naar associatie met de Zuid-Amerikaanse landen en de Caraïbische gebieden, aspiraties, die alsdan blijken niet bevredigd te zijn.

Er zijn op het ogenblik tal van organisaties die de mogelijkheden van regionale en internationale associatie in studie hebben genomen.

1. de „Caribbean Commission";
2. de „West Indian Federation";
3. de „Pan-Amerikaanse Unie";
4. de organisaties van de V. N.

De aspiraties naar „closer association" of „acercamiento", zoals de Latijnen zeggen, zullen hierbij welhaast geen commentaar behoeven.

De *Caribbean Commission* behoort tot het type van regionale organisaties van economische aard en heeft haar ontstaan in de eerste plaats te danken aan de moeilijkheden die in de laatste oorlog zijn gerezen. Deze instelling is dus niet in het leven geroepen om politieke vraagstukken te behandelen, laat staan op te lossen. Maar dit neemt niet weg, dat zulke technische commissies niet nalaten politieke invloed uit te oefenen. Zij bevorderen nl. het persoonlijke contact tussen verschillende meer of minder belangrijke figuren in het Caraïbische bekken en het persoonlijke contact beperkt zich niet tot één bepaald terrein van menselijke activiteit.

De zittingen van de Westindische Conferentie plegen besloten te worden met aanbevelingen die aan de verschillende gouvernementen worden gedaan. Door de afwezigheid van een politieke federatie wordt het nood-

zakelijk, dat deze aanbevelingen door alle wetgevende lichamen afzonderlijk worden behandeld. Het vereist geen grote verbeeldingskracht om zich in te denken in de vertragende en verlammende invloed van deze omslachtige procedure. De Engelsen spreken dan ook zeer juist van een ,,process, fruitful of delay and frustration".

In de laatste 25 jaren zijn op de Engelse eilanden tal van organisaties in het leven geroepen die geen politiek karakter dragen, maar niettemin de politieke eenwording in de hand werken. Hiertoe behoren de organisaties die bestemd zijn om de economische welvaart te bevorderen: ,,The West Indies Development and Welfare Organisation" (1940), ,,The Central Sugarcane Breeding Station" en ,,The Regional Labour Board" (1951).

Onder de wetenschappelijke instituten moet in de eerste plaats worden genoemd het ,,Imperial College of Tropical Agriculture, Trinidad" en het ,,University College of the West Indies, Jamaica". De politieke eenwording was bij deze instituten een gevolg, maar niet een doelstelling.

De gedachte van een *West Indian Federation* is niet nieuw, noch in Engeland, noch op de Westindische eilanden. Zij was aanvankelijk alleen een illusie, geschikt als speelgoed voor fantasten en utopisten. Zij heeft pas na de tweede wereldoorlog mogelijkheden van realisering gekregen. Sedert 1945 hebben alle Britse ministers van koloniën zich met dit vraagstuk bezig gehouden.

De eerste stappen werden ondernomen door minister OLIVER STANLEY, die zich in 1945 met een typische Engelse ,,dépêche" gewend heeft tot de gouvernementen van de verschillende eilanden. Hij deelde daarin mede, dat hij het vraagstuk van de ,,West Indian Federation" van bijzonder gewicht achtte. Hij voegde hieraan toe dat het belang van het onderwerp eiste, dat het pas ter tafel werd gebracht op een tijdstip, waarop de publieke opinie gunstig was en de uitvoering ervan tot de administratieve mogelijkheden behoorde. Hij wendde zich derhalve tot de regeringen met het verzoek, hem te willen mededelen of zij dit gunstige ogenblik gekomen achtten.

In 1947 werd door de nieuwe minister van koloniën CREECH JONES een conferentie bijeengeroepen aan de Montego Bay aan de noordkust van Jamaica. In een memorandum wees hij op de urgentie van dit onderwerp. ,,Het staat wel vast", zo drukte hij zich uit ,,dat een belangrijke en blijvende vooruitgang op politiek gebied in deze streken zich niet zal kunnen voltrekken indien de ,,units" van het Westindische gebied gescheiden blijven en er niet toe komen, hun problemen in een ruimer verband te bezien en te behandelen".

In Jamaica is gebleken dat het tot stand komen van de federatie niet zonder moeilijkheden zal plaats hebben. De historische ontwikkeling heeft in deze streken een broeinest van geschilpunten doen ontstaan. De landen zijn door douane-barrières van elkaar gescheiden. Interinsulaire handel bestaat er nauwelijks. De landbouwproducten worden naar

gebieden buiten de Antillen verzonden. Er bestaat geen munteenheid. Ieder eiland bezit zijn eigen dienst inzake politie, posterijen, openbare gezondheid, landbouw en bebossing. Een isolement, dat uiteraard het personeelsvraagstuk niet vereenvoudigt. Hierbij moet nog de tegenzin gevoegd worden van de welvarende eilanden om zich met de financieel minder krachtige eilanden in te laten.

De conferentie aan de Montego Baai is niet met tastbare resultaten geëindigd. Tot besluit werden verschillende resoluties genomen. Hierbij werd in het leven geroepen een "Standing closer association Committee", dat een werkstuk voor een nieuwe constitutie zou samenstellen. Het is dit werkstuk dat in 1953 op de conferentie in Londen wordt behandeld.

Het is bij voorbaat verworpen door British Guiana, British Honduras en de Virgin Islands. De andere gebieden hebben hun adhaesie betuigd. Jamaïca onder voorwaarde dat het alleen als een basis voor discussie zou worden beschouwd. Trinidad, de Windward en de Leeward Islands hebben het werkstuk in zijn geheel aanvaardbaar verklaard.

De *Pan-Amerikaanse Unie*. Aan deze organisatie ligt het internationalisme van BOLIVAR ten grondslag. Hij zocht een toenadering van de Zuid-Amerikaanse Staten en zijn verziend oog reikte eigenlijk nog verder. Hij streefde naar een toenadering van alle volkeren, en als zodanig behoort hij tot de eersten, die de oprichting van een organisatie als die van de Verenigde Naties heeft gepropageerd.

In het algemeen wordt het congres van Panamá, in 1826 gehouden op initiatief van BOLIVAR, als de oorsprong van de Pan-Amerikaanse Unie beschouwd. Zij heeft een lange omweg moeten maken alvorens terug te keren tot de oorspronkelijke gedachte van SIMON BOLIVAR. Men kan zeggen dat deze Unie een eeuw of nog langer in de zelfverdediging is gedreven.De Pan-Amerikaanse Unie heeft een speciale naam wanneer zij in de zelfverdediging wordt gedrongen. Zij trekt zich dan terug op de Monroe-leer, of wel de doctrine van Amerika voor de Amerikanen. Er bestaat in verband met deze leer een ernstig misverstand. Men ziet hierin wel eens het eerste voorbeeld van de Duitse Groszraum-gedachte. Dit is een volkomen averechtse interpretatie van de doctrine van MONROE. De Groszraum-gedachte gaat uit van een levensruimte, beheerst door een oppermachtige staat, die verscheidene zwakkere eenheden, z.g. satellietstaten om zich heen groepeert. Het Pan-Amerikanisme verwerpt principieel het verschil tussen oppermachtige en minder machtige of zwakke staten. In de Pan-Amerikaanse Unie bestaat dan ook niet het instituut, ook in de Verenigde Naties bekend, nl. het veto van de oppermachtige staat of staten ten opzichte van besluiten, door de Algemene Vergadering genomen. Het is voldoende, zich de omstandigheden waarin de Monroe-leer werd verkondigd in de herinnering terug te roepen om de betekenis ervan te begrijpen.

Het was in 1823. De geallieerde mogendheden in Europa, de z.g. grote Vijf, of Pentarchie, hadden het voornemen te kennen gegeven, in te grijpen in de Zuid-Amerikaanse opstand tegen het vroegere moederland. Het was toen, dat president MONROE in een boodschap aan het Congres te kennen gaf, dat een dergelijke interventie door de regering van de

Verenigde Staten zou worden beschouwd als een vijandige daad jegens de Verenigde Staten. Ik wil graag toegeven, dat de Monroe-leer, geboren uit zelfverdediging van het Amerikaanse continent, onwillekeurig een uitbreiding heeft verkregen en tegenwoordig ook inhoudt, in meer of mindere mate, het vooropstellen van de behartiging van Amerikaanse belangen. In het kort zou men derhalve het streven van de Pan-Amerikaanse Unie kunnen beschouwen als een kruising tussen de zelfzuchtige doeleinden van president MONROE — indien men ze al zo mag noemen — en de onbaatzuchtige droom van SIMON BOLIVAR.

De eerste officiële inter-Amerikaanse bijeenkomst werd gehouden in Washington in 1889; sedertdien werden nog acht bijeenkomsten gehouden in verschillende steden van Latijns Amerika.

De negende conferentie van 1948 te Bogotá heeft zich onder meer onderscheiden door het ontwerpen van een Handvest voor de Pan-Amerikaanse organisatie. Tot dat jaar had deze organisatie berust op ongeschreven normen. De volgende conferentie zal gehouden worden in Caracas, de geboortestad van BOLIVAR. Het is bovendien de eerste conferentie, die gehouden zal worden op basis van het inmiddels geratificeerde Handvest.

Tot slot nog enkele woorden over de *Verenigde Naties*, die zonder twijfel een spectaculaire rol spelen in verband met de oplossing van het koloniale vraagstuk. De bemoeienissen van deze organisatie berusten grotendeels op de hoofdstukken XI en XII van het Handvest van de V. N.

Het XIe hoofdstuk behandelt de gebieden die nog geen volledig zelfbestuur bezitten, en hoofdstuk XII de z.g. trustgebieden. In beide hoofdstukken wordt als doel vooropgesteld: de ontwikkeling van zelfbestuur en de bijstand in de geleidelijke ontwikkeling van de vrije politieke instellingen. De procedure die hierbij wordt gevolgd draagt gedeeltelijk een officieel en gedeeltelijk een officieus karakter. De nadere beschrijving van deze procedure zou zonder twijfel interessant zijn, maar kan niet anders dan als een onderwerp op zichzelf worden beschouwd.

De volgende conclusies zou ik aan dit overzicht van de politieke toestand in het Caraïbische gebied willen toevoegen:

1. Er bestaat een grote staatsrechtelijke activiteit, maar daarnaast een emotionele geagiteerdheid.
2. De politieke activiteit, die de oplossing van het koloniale vraagstuk in de Caraïbische landen beoogt, beweegt zich in twee richtingen; de ene wordt door de emancipatiegedachte, de andere door de associatiegedachte beheerst.
3. Wat de emancipatiegedachte — ook wel autonomiegedachte genoemd — betreft moet worden vastgesteld, dat Puerto Rico, Suriname en de Nederlandse Antillen zich in het verst gevorderde stadium bevinden.

4. Er bestaat een grote drang tot nauwe samenwerking, doch de voorstellen, op dit terrein tot nu toe gedaan, dragen een te vaag karakter om vatbaar te worden geacht voor verwezenlijking.
5. Door oplossing van de problemen in eigen kring zal men in de gegeven omstandigheden moeten komen tot een oplossing van het Caraïbische vraagstuk.
6. Het is niet uitgesloten, dat het Caraïbische gebied als intermediair zou kunnen dienst doen tussen Amerika en Europa, die respectievelijk de vitaliteit van de jonge volkeren en de spiritualiteit van de oudere beschavingen vertegenwoordigen.

Summary

POLITICAL ASPECTS IN THE CARIBBEAN

Mr N. Debrot, general representative of the Neth. Antilles Government with the Netherlands Government at the Hague, gave a talk on political aspects in the Caribbean to a group of Surinam and Antilles students at a week-end seminar on South and Central America, 14–15 March 1953.

A survey of political development and aspirations in the Caribbean is complicated by the fact that the area consists of some twenty diverse units, each of which shows a different phase of development and a different political structure.

The units can be classed in four groups. The French group consisting of French Guiana and the islands Martinique and Guadeloupe with dependencies, is governed by the assimilation system: the three units are since 1946 so-called overseas departments of France, they are part of the French republic, and consequently also of the French Union. They send, however, also apart, representatives to the (legislative) council of the Union.

The British West Indies are as yet "colonies, non possessing self government". The units (Barbados, British Guiana, British Honduras, Jamaica, Leeward Islands, Trinidad + Tobago, Windward Islands) have different constitutions, but they all tend to develop towards responsible self-government. The movement for closer association started with the 1947 Montego Bay conference; a second conference is held in London in 1953. More unity in matters of currency, tariffs, public services is being sought after, leading eventually to a federation. However some of the units are not keen on participating in such a structure.

The U.S. sphere of influence comprises the independent states of Cuba, Haiti and the Dominican Republic, and Puerto Rico and the Virgin Islands of the U.S.

Puerto Rico has recently become the Commonwealth of Puerto Rico (El Estado Libre Asociado de Puerto Rico). The choice of this status was made deliberately; the two alternatives of becoming either an independent republic or one of the states of the U.S. were rejected both for economic and idealistic reasons. The idealistic considerations imply a task for Puerto Rico as part of the Caribbean area: being a possible link between the younger civilisation of the Americas and the older ones of Europe.

The Dutch solution of the problem is a middle way between the British one and the Puerto Rican system. The Netherlands Antilles and Surinam have a parliament and responsible ministers. There are however a restricted number of government activities (such as defence and foreign affairs and some others) which remain with the legislative body of the Netherlands Kingdom (i.e. the Netherlands plus Surinam and the Neth. Antilles). The constitution of the kingdom is still in a stage of transisition, Round Table talks on the subject have not yet finished, and may be hampered by too highly strung expectations.

International organisations who occupy themselves with problems of regional association are: the Caribbean Commission, the West Indian Federation, the Pan American Union, and the United Nations.

Within the British West Indies may be mentioned: the Development and Welfare organisations, the Central Sugarcane Breeding Station, the Regional Labour Board, the Imperial College of Tropical Agriculture (Trinidad), and the University College of the West Indies (Jamaica). Their aim is non-political, but more political unity is certainly one of the results of their activities.

ROTSTEKENINGEN VAN CURAÇAO, ARUBA EN BONAIRE

DOOR

P. WAGENAAR HUMMELINCK

met medewerking van A. D. RINGMA

Als wij nagaan wat is overgebleven van hen die vóór de komst van de veroveraars uit de Oude Wereld de Benedenwindse Eilanden bewoonden, dan treft ons een groot gemis aan feitelijke gegevens, buiten het weinige dat door geschiedschrijvers is opgetekend.

Het oudheidkundig onderzoek.

Er was tijd, waarin er op de eilanden een priester rondzwierf die „schatten" verzamelde. In die jaren, 1870–1886, was er nog heel wat meer van de oude Indiaanse bewoners te vinden dan thans, en pastoor A. J. VAN KOOLWIJK had niet alleen een grote belangstelling, en een fijne neus voor het vinden van oudheden, maar was bovendien zo verstandig, dat hij begreep dat hij — met zijn totaal gemis aan wetenschappelijke vorming in deze richting — zijn liefhebberij niet op eigen gelegenheid moest botvieren, maar zich hierbij onder leiding moest stellen van iemand die van deze zaken meer op de hoogte moest worden geacht dan hijzelve. *De Indianen-Caraïben, oorspronkelijke bewoners van Curaçao* (1881) en *De Indianen Caraïben van het eiland Aruba* (1882) waren onderwerpen welke hem voortdurend bezig hielden [1]).

Al kunnen wij het betreuren — diep betreuren zelfs — dat men in het moederland toentertijd niet wat meer belangstelling voor zijn nasporingen had — waardoor stellig vele waardevolle gegevens

[1]) Wij weten thans dat deze oorspronkelijke bewoners geen Caraïben waren, maar Arowakken, behorende tot de Caquetio — of misschien zelfs tot een bepaalde groep welke „indios Curaçaos" werden genoemd.

zijn verloren gegaan — een geluk blijft het, dat, door zijn relatie met de directeur van het Rijksmuseum van Oudheden, VAN KOOLWIJK's verzamelingen zijn bewaard gebleven en thans nog in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden kunnen worden bestudeerd.

Reeds in September 1879 werd door deze directeur, dr C. LEEMANS, een groot deel van het tot op dien datum bij hem binnengekomen materiaal in een lijst van *Antiquités américaines ..... à Leide* (1880) beschreven en afgebeeld. Dat men in wetenschappelijke kringen de waarde van VAN KOOLWIJK's werk wel degelijk inzag, blijkt voorts uit de *Beiträge zur Anthropologie, Etnographie und Archaeologie Niederl. Westindiens* (1904), waarin drie geleerden publiceerden over zijn verzameling, korte tijd nadat het laatste deel hiervan in het bezit van het Museum was overgegaan [1]). Het blijkt ook uit de uitvoerige en rijk geïllustreerde beschrijving van de archaeologische voorwerpen van *The praecolumbian and early postcolumbian aboriginal population of Aruba, Curaçao, and Bonaire* welke J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG, in 1918, het licht deed zien.

Van het oorspronkelijke plan van deze laatste onderzoeker — om in volgende artikelen ook nog de rotstekeningen te behandelen, alsmede het materiaal op taalkundig en volkenkundig gebied dat in de literatuur te vinden was — is niet veel gekomen, niet het minst door het ontbreken van voldoende gegevens. Hij schonk ons in 1920 nog een voortreffelijk overzicht van *De betekenis van het archaelogisch onderzoek op Aruba, Curaçao en Bonaire,* en vergeleek in 1923 de urnbegravingsmethoden van de eilanden met die welke elders in Amerika worden gevonden — maar dit bleek dan toch tevens het einde te betekenen van het wetenschappelijk oudheidkundig onderzoek van onze Benedenwinden, waaraan toch een zo grote behoefte bestond [2]).

De groeiende belangstelling voor het prae-historisch onderzoek van de Nederlandse Antillen in de laatste jaren uit zich vooralsnog slechts in een toenemend aantal beschouwingen in plaatselijke bladen, die hun ontstaan eerder danken aan een behoefte

---

[1]) Het Rijksmuseum voor Volkenkunde bezit van VAN KOOLWIJK vier collecties, resp. uit 1883, 1885, 1886 en 1887.

[2]) In 1947 publiceerde prof. DE JOSSELIN DE JONG, in de „Mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde", nr 1, nog een beschrijving van het *Archeological material from Saba and St. Eustatius,* dat door hem in 1923 op een expeditie met Denen was verzameld.

tot het geven van een eigen voorstelling van zaken naar bekende bronnen, dan aan het op wetenschappelijke wijze verwerken van nieuwe feiten, welke onze kennis van de vroegere Indiaanse bevolking zouden kunnen vermeerderen.

Dat de leden van de „Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen" zich tot archaeologisch veldwerk voelden aangetrokken, ligt voor de hand. Rotstekeningen, schelphopen en potscherven zijn nu eenmaal tè opvallende zaken, dan dat personen die in de natuur belangstellen hieraan zouden kunnen voorbijgaan.

Hoe komt het toch, dat er van Curaçao geen rotstekeningen bekend zijn, terwijl zij op Aruba en Bonaire in een zo grote getale en in een zo fraaie uitvoering zijn te vinden? — was de vraag welke zich daarbij op de voorgrond drong. De enige aannemelijke verklaring welke voor dit verschijnsel kon worden gegeven was, dat deze tekeningen op Curaçao zouden zijn gemaakt op plaatsen waar ze minder goed bewaard konden blijven. In dat geval mocht worden verondersteld, dat bij goed zoeken nog wel iets van deze rotsschilderingen zou worden teruggevonden.

Een van de leden van de „Werkgroep" — de heer A. D. RINGMA — die op zijn zwerftochten over het eiland een opmerkelijke voorliefde voor het onderzoek van grotten aan de dag had gelegd, besloot daarop in het bijzonder op Indiaanse overblijfselen te gaan letten. Vele excursies werden tot dit doel — van Maart 1949 tot Juni 1951 — door hem gemaakt; in de eerste tijd dikwijls met de schrijver van dit overzicht tezamen, soms ook in gezelschap van andere leden van de „Werkgroep", maar meestal toch alléén — in de uren dat zijn tegenwoordigheid in de verkeerstoren van het Vliegveld Hato niet noodzakelijk was. En met verrassende resultaten!

Een mededeling, dat vroeger bij de Tafelberg van Santa Barbara tekeningen waren gevonden, kon spoedig worden bevestigd. Hierna werd een gerucht gevolgd, dat leidde tot de ontdekking van de schilderingen van de Seroe di Cueba op Savonet. Daarna begon RINGMA aan een systematisch onderzoek van de noordkust, waarbij hier en daar opgravingen werden gedaan. Rotstekeningen bleken op verscheidene plaatsen voor te komen — op één plaats zelfs inscripties! Afvalhopen werden aangetroffen, potscherven verzameld en skeletten gevonden. Ook Aruba werd onderzocht, maar niet grondig genoeg om een bevredigend overzicht te krijgen van de vele belangwekkende zaken welke op dit eiland te vinden zijn. Ook Bonaire kon niet die aandacht ge-

geven worden welke dit eiland, vanwege zijn interessante rotsschilderingen, verdient. Het leek daarom verstandig om *met de beschrijving van de* talrijke en mooie tekeningen in de *Grot van Fontein* op Aruba en van de bekende vindplaatsen van *Onima en Spelonk* op Bonaire te *wachten, tot over voldoende materiaal kan worden beschikt* om een goed overzicht te kunnen geven. Het ligt in de bedoeling dat bij die gelegenheid ook nog iets naders over de betekenis en de techniek wordt gezegd, en enkele vergelijkingen worden getrokken met rotstekeningen welke elders worden aangetroffen.

Over hetgeen bij deze nasporingen nog verder werd gevonden zal, naar wij hopen, ter zijner tijd nog iets kunnen worden medegedeeld.

RINGMA heeft gestreefd naar een inventarisatie van de rotstekeningen op de vindplaatsen welke hij bezocht. De serie schetsen, door hem in het veld gemaakt — door de schrijver aangevuld voor wat betreft enkele vindplaatsen welke niet door hem werden bezocht — vormt de basis van deze verhandeling.

Daar het in vele gevallen zeer moeilijk bleek een objectief beeld te krijgen van hetgeen nog van de rotsschilderingen is overgebleven, werden tevens nog enkele schetsen opgenomen, door de schrijver in het veld gemaakt, welke voor een deel aan de hand van foto's werden bijgewerkt. En tenslotte vinden wij in dit artikel nog een aantal foto's zelve.

Moge de aanschouwing van het materiaal, dat in deze eerste publicatie over oudheidkundige vondsten van leden van de ,,Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen" *zonder commentaar* wordt aangeboden — in samenhang met de bestudering van nog andere overblijfselen van deze verdwenen cultuur — ons iets nader kunnen brengen tot de ons nog zo weinig bekende vroegere bevolking van de Benedenwindse Eilanden!

Wat ons bekend is van de rotstekeningen.

De eerste beschrijving van rotstekeningen op de Benedenwindse Eilanden danken wij aan Dominé BOSCH (1836, p. 219–220). Hij bezocht de mooiste en rijkste vindplaats: de grot van Fontein op Aruba, en zegt hierover (letterlijk), ,,Aan de wanden der grot . . . zijn talrijke figuren . . . De hand, die ze hier neêrschreef, was die van een' geoefende; de regte lijnen en hoeken en de zuivere omtrekken dier figuren doen zien, dat zij niet gemaakt zijn op de wijze, waarmede iemand, die niet schrijven kan, gewoon / is een merk te maken, dat voor zijn naamteekening moet dienen; zij schijnen door hare eenzelvigheid de aanteekeningen geweest te zijn

Fig. 1. Oude brandingsnis in de steile rand van het middenterras van Hato (iets oostelijk van C 7). In dergelijke brandingsnissen aan de noordkust van *Curaçao* bevinden zich de resten van een groot aantal tekeningen (vgl. fig. 6–8).

Fig. 1. Fossil surf notch at Hato (East of C 7). — Several linear designs are found on the roof of the same kind of rock shelter along the northern coast of *Curaçao* (cf. fig. 6–8).

Fig. 2. Grote, afgeronde diorietblokken in de omgeving van Santa Cruz (iets zuidoostelijk van A 3, naar het Zuiden toe gezien). — Vele monoliethen van West *Aruba* vertonen grote uithollingen waarin soms gekleurde tekeningen zijn aangebracht (b.v. die van A 2 en A 3).

Fig. 2. Large boulders of diorite near Santa Cruz (Southeast of Z 3, looking southward). — Many of these boulders in Western *Aruba* show big round cavities with whitish and brownish designs (as in A 2 and A 3).

Fig. 9. Resten van tekeningen op een, door oude druipsteen beschut gedeelte van de noordoostelijke kalksteenwand van de Tafelberg op Santa Barbara, *Curaçao* (C 1*a*; vgl. fig. 16–17).

Fig. 9. Petrographs in red of the Tafelberg of Santa Barbara, *Curaçao* (C 1*a*; cf. fig. 16–17).

Fig. 10. De op een vogel gelijkende rotstekening van de Seroe di Cueba, *Curaçao* (C 10*n*; vgl. fig. 22–24; foto van J. G. DE JONG).

Fig. 10. *Curaçao* rock drawing called "the bird" (C 10*n*; cf. fig. 22–24).

van het verloop des tijds, of van gebeurtenissen, welke in het huiselijk of openbaar leven der oude Indianen plaats vonden. Derzelver kleur is van eene donker roode of bruine verfstof, waarschijnlijk den oker, die, volgens de mededeeling der ingezetenen, geene de minste verandering heeft ondergaan, van dat de eerste Europesche bezoekers dezelve opmerkten. Later heb ik vernomen, dat er in andere hier nabij gelegene .... grotten .... en misschien ook in de grot, waarin ik geweest ben, een volkomen beeldschrift (*Hieroglyphen*) gevonden wordt, bestaande uit de teekenen van het uitspansel, uit gedaanten van dieren en andere voorwerpen. Er zijn daarvan verscheidene naauwkeurige afteekeningen gemaakt, welke ik echter niet kon ter hand krijgen, toen ik dezelve noodig had. Intusschen is het aanwezen van dit beeldschrift .... in de grotten van *Aruba* zeer opmerkelijk, dewijl het verscheidene denkbeelden en vragen ons voor den geest brengt, en doet zien, dat de eens hier wonende Indianen eene hoogere mate van beschaving bezaten dan wij, zonder het aanwezen dier *Hieroglyphen*, zouden vermoed hebben."

Teenstra (1837, p. 200) vermeldt slechts de aanwezigheid van ,,donkerroode figuren (hieroglyphen)" op de wanden van onderaardse spelonken in de kalksteenrotsen van de Arubaanse noordkust.

Van Koolwijk (1882, p. 225-226) geeft over de Arubaanse ,,opschriften" talrijke bijzonderheden. De grote zorg, waarmede de figuren vervaardigd zijn, doet hem, evenals Bosch, ,,vooronderstellen dat ze, gelijk de hiëroglyphen der Egyptenaren, een beeld- of letterschrift, of beide te zamen vertegenwoordigen."/ ,,De grotten, waarin die opschriften gevonden worden zijn óf in kalkrotsen óf onder granietblokken. Tot de eerste soort behooren de grotten van *Fontein* en *Carachito*. De eerste is eene grot met ruimen, hoog gewelfden ingang.... De indiaansche opschriften bevinden zich tegen het gewelf, ter plaatse waar het daglicht ze duidelijk doet voorkomen. .... De grot van Carachito .... is tusschen struikgewas en rotsblokken verborgen en moeielijk te genaken, ook is zij te klein om tot eene geschikte woonplaats te dienen. .... eene hooger gelegene grot .... is slechts met eene vrij hooge ladder te bereiken .... Opschriften .... zijn er niet aanwezig. Eene derde grot .... is ten Oosten van de grot gelegen en bevat eenige opschriften. .... De tweede soort van grotten zijn met den beganen grond gelijk en bevinden zich onder granietblokken. .... Dat eenigen dier grotten den Indianen huisvesting verleend hebben, blijkt uit de nog bij het volk bestaande overlevering en uit de omstandigheid, dat ik in sommige fragmenten van indiaansche potten heb gevonden. .... Alle indiaansche opschriften zijn met zorg en met eene vastehand aangebracht en hebben ongetwijfeld zekere betekenissen.... Zooverre ik heb kunnen opsporen zouden, volgens traditie, eenige figuren onder granietblokken de vorige eigenaars of bewoners dier plaatsen aanduiden. De verven, waarmede die figuren aangebracht zijn, hebben over het algemeen eene frissche kleur. De roode en de bruine verf komen het meeste voor, ook de witte is niet zeldzaam; de zwarte daarentegen, die doorgaans de indiaansche potten kleurt, heb ik bij opschriften slechts twee maal aangetroffen. Ik maak hieruit op, dat ook de kleur der verf eene betekenis heeft en zoo zoude de bruine en roode verf betrekking kunnen hebben op de handelingen der Indianen, de witte op die der blanken en de zwarte op die der Afrikanen."

Volgens van Koolwijk (1885, p. 183) — in het omvangrijke geschrift

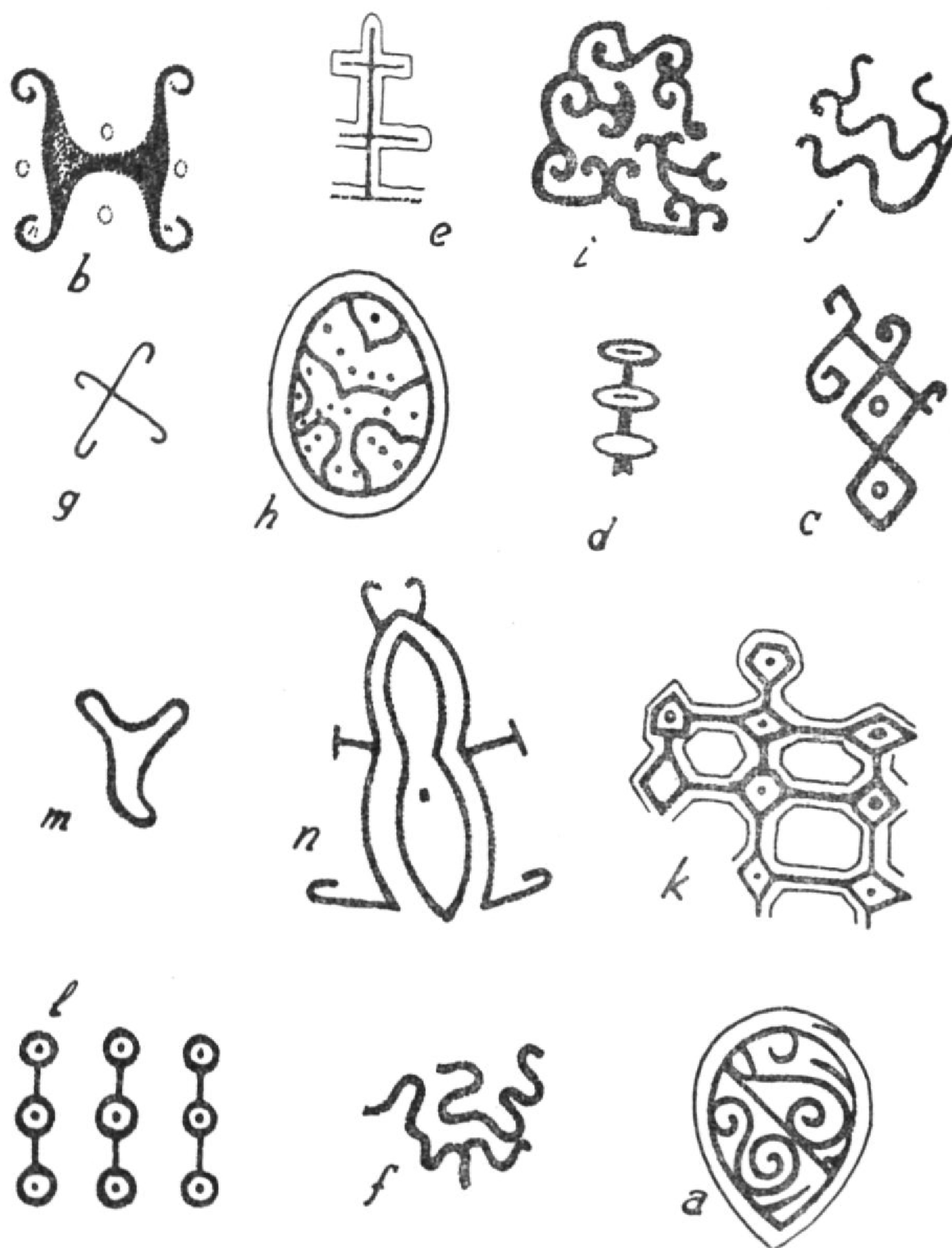

Fig. 3. Enkele rotstekeningen van een bruinachtige rode kleur (met uitzondering van de vier punten in *b* welke zwart zijn) uit de grot van Fontein op *Aruba* (A 1), zoals zij door MARTIN, in 1885 en 1888, werden afgebeeld.

Fig. 3. Some figures in red (with exception of the four dots in *b* which are black) of the cave of Fontein, *Aruba* (A 1), as copied from MARTIN, 1885 and 1888.

dat bij het vijftig-jarig jubelfeest van dr C. LEEMANS, directeur van het Museum van Oudheden te Leiden, werd uitgegeven — heeft men op Aruba „reeds op 27 plaatsen indiaansche opschriften ontdekt, terwijl ze tot dusverre op Bonaire slechts op ééne plaats en op Curaçao in het geheel niet gevonden zijn." De meeste Arubaanse „inscriptiën zijn met roode, eenige met witte en slechts ééne met zwarte verven aangebracht. Eene enkele figuur is op een granietblok met eenen steen ingegrift."

Een historische betekenis acht hij in bepaalde gevallen niet onwaarschijnlijk. Een (p. 184) „overlevering zegt dat in eene grot van den heuvel Carachito eenige indianen door de franschen (?) (misschien ook wel engelschen?) zijn doodgeschoten. Nu komen op dienzelfden heuvel indiaansche opschriften voor en in een dier opschriften herkent men duidelijk de afbeelding van een schip". (p. 183) „De heer Alph. Pinart, die sedert jaren Amerika doorkruist om aanteekeningen over de oude bewoners te maken, getuigt van de opschriften van Aruba dat zij een echt indiaansch (Caraïbisch) karakter dragen en dat ze het meest met die van het naburig Spaansch eiland Puerto Rico overeenkomen."

Toen prof. MARTIN — van 28 Januari tot 10 Februari 1885 — Aruba ten behoeve van zijn geologische studies bezocht, had hij voor de rotstekeningen grote belangstelling. Acht figuren van de Seroe Canashito (fig. 26) en veertien uit de Grot van Fontein (fig. 3) worden er door hem — in dezelfde, aan LEEMANS gewijde uitgave (1885, p. 182) — afgebeeld. „Ich habe aus den genannten Höhlen alle charakteriktischer, gut erhaltenen Figuren, welche ich auffinden konnte, abgebildet und hierunter meine ich wohl Thierformen und ziellose Spielereien, nicht aber eine Schrift zu erkennen. So halte ich No. 17 [A 1*n*] für einen Frosch, No. 12 und 21 [A 1*j,f*] für Schlangen; der Figur 14 [A 1*h*) dürfte vielleicht eine Schildkröte, der Figur 18 [A 1*k*] eine Koralle zu Grunde liegen; unverkennbar ist der in No. 5 [A 5*j*] dargestellte Stern."

In het reisverhaal, dat MARTIN — iets eerder in hetzefde jaar — publiceerde, zegt hij over hetzelfde onderwerp (p. 356): „Leider sind die mit Eisenocker angefertigten Linien der bis 1 m grossen Darstellungen durch unberufene Hände vielfach beschmiert worden. Schwarze Figuren, darunter ungeschickte Nachahmungen der älteren, befinden sich daneben und gleich gefärbte Linien und Punkte verderben bisweilen das ursprüngliche Bild, so dass man bei der Wiedergabe des Letzteren vorsichtig zu Werke gehen muss."

„Noch eine Reihe von solchen Höhlen ist .... auf dem Wege von Fontein nach Colorado zu vorhanden; zwei derselben, etwa ½ Wegstunde .... entfernt, besuchten wir .... Die Fontein zunächst gelegene .... Zeichnungen fanden sich hier nicht, wohl aber in einer folgenden, weit minder geräumigen Höhle, in der zwei rohe menschliche Figuren und Nachahmungen vierfüssiger Thiere deutlich erkennbar waren. Ganz ähnliche Bilder, nur weit vollständiger, hatte ich nachher Gelegenheit im Hause des Herrn van Kooleijk, der sie nachgezeichnet, zu sehen; an diesem Orte waren die Zeichnungen aber zu sehr verwischt, als dass eine getreue Wiedergabe möglich gewesen wäre."

Het eerste deel van het bekende werk over MARTIN's geologische onderzoekingen (1888, p. 133–135, tab. XIV 1–22) vertelt ons — naast een aantal reeds bekende feiten, waarbij de afbeeldingen uit LEEMANS' gedenkboek nog eens worden afgedrukt — dat er op Bonaire indianen-

Fig. 4. Enkele rotstekeningen in een roodachtige of (voor wat betreft B 2) ook wel blauwachtige kleur, van de noordkust van *Bonaire* in de buurt van Onima (B 1–4), zoals zij werden getekend door pastoor VAN KOOLWIJK in 1875 en gepubliceerd door pater EUWENS in 1907.
Fig. 4. Some figures in red and (as regards B 2) blue, of the northern coast of *Bonaire* (B1–4) as drawn by VAN KOOLWIJK in 1875, and published by EUWENS, 1907.

tekeningen (p. 134) ,,an zwei Punkten gefunden sind und zwar an der Bucht von Onima, am Nordstrande unweit Fontein .... und an der Nordwestküste, südlich von Playa Franz, unmitterbar nördlich vom Waikuru." Voorts wordt de aandacht gevestigd op het feit dat de rotstekeningen op de eilanden een onmiskenbare gelijkenis vertonen met soortgelijke figuren welke SCHOMBURGK in het verslag van zijn reizen in Guyana en het Orinoco-gebied heeft afgebeeld.

ALPHONSE PINART — die door VAN KOOLWIJK als een in oudheden belangstellende bezoeker van Aruba wordt genoemd — was een jong Frans onderzoeker, die — na vele, op wetenschappelijk gebied zeer vruchtbare reizen welke zich van de oevers van de Behring Zee tot aan het Paas Eiland uitstrekten — ook dit eiland bezocht. Tal van beschouwingen over de bevolking, de taal en de oudheden van de streken welke hij bereisde legde hij vast in geschreven verhandelingen, welke hij, met schetstekeningen voorzien, als fac-simile vermenigvuldigde en op beperkte schaal verspreidde. Volgens zijn mededeling over de Grote Antillen (1890a, p.6, plaat 4 fig. 2) vond hij op Puerto Rico figuren welke hem aan oude schrifttekens herinnerden; ,,dans les pétroglyphes copiés par nous à Aruba .... aussi bien que dans la Chiriqui, dans le département de Panama, nous avons rencontrés des caractères similaires. Nous signalons ce fait mais, nous n' osons pour le moment en tirer de conclusions." Hetzelfde wordt opgemerkt in aantekeningen over de Centraal-Amerikaanse landlengte (1890c, art. 2, p. 2).

Over Aruba schreef hij in hetzelfde jaar een verhandeling (1890b) welke de schrijver van dit overzicht tot zijn grote spijt niet in handen heeft kunnen krijgen. In het grote werk van MALLERY (1893, p. 139–140) wordt (letterlijk) het volgende, als samenvatting van hetgeen PINART over de Arubaanse rotstekeningen mededeelde, gezegd: ,,These petroglyphs are quite different in character from those which I have recently described in a brief study of the Greater and Lesser Antilles, and their appearance brings to mind those found in Orinoco, in Venezuela, in the peninsula of Paraguana, on the border of the Magdalena river, and as far as Chiriqui. They differ from these, however, in several respects, and especially in that they are almost always multi-colored. The colors usually employed are red, / blue, a yellowish white, and black. They are, moreover, painted and not cut in the rock. .... The petroglyphs are .... very numerous on the island of Aruba. I have personal knowledge of thirty, but according to my friend Père van Kolwsjk, there must be more than fifty. The most important groups are as follows:
(1) *Avikok.* An enormous dark rock forms the summit of a wooded knob, and in this rock are two large cavities, one above the other, on the walls of which are the petroglyphs represented.
(2) *Fontein.* On the border of a fresh-water lagoon, a short distance from the northeast part of the island, near the sea, is a grotto of coralline origin, whose walls are of a remarkable whiteness. This grotto is composed of a principal passage, quite wide, cut off toward the lower end by a row of stalactites and stalagmites, which, joining together, form a curious grimacing figure. On the wall to the left, as we look toward the bottom of the grotto, are found some petroglyphs. They are well preserved, thanks to their situation and the shelter from inclement weather, and they show no indication of painting, being distinctly traced on the walls.

Fig. 5. De ligging van 22 vindplaatsen van rotstekeningen (petrographiën) op *Aruba, Curaçao* en *Bonaire*; A 2–3 op dioriet, de andere op kalksteen. Slechts 16 hiervan (A 2–5, C 1–10, B 5 en 7) worden in deze publicatie behandeld. Inscripties (petroglyphen) vindt men alleen bij C 4.
Fig. 5. Index maps of the islands of *Aruba, Curaçao* and *Bonaire* with localities in which rude linear designs painted (petrographs) on limestone rock or diorite (A 2–3) are to be found. This publication deals only with A 2–5, C 1–10, and B 5 and 7. Linear designs engraved (petroglyphs) in coral rock occur in C 4 only.

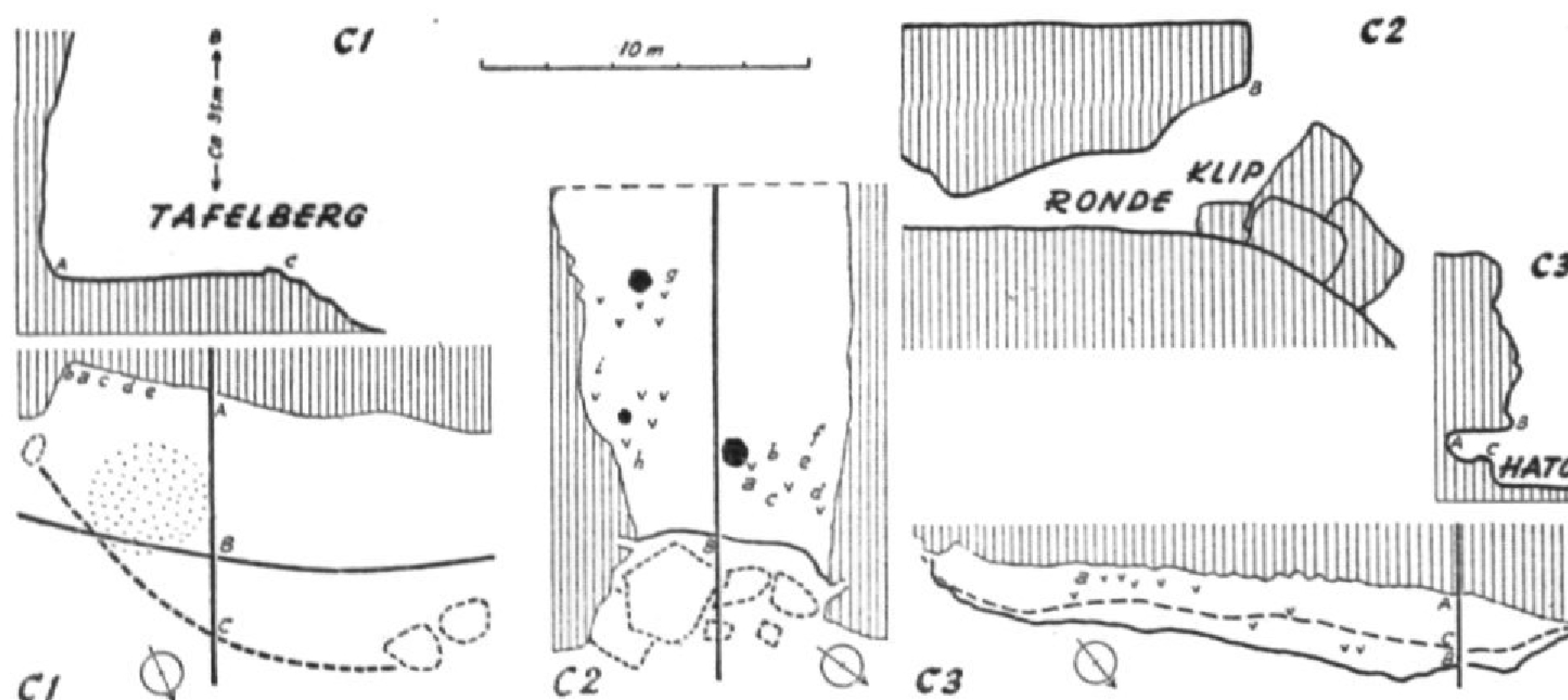

Fig. 6. Platte grond en doorsnede van de vindplaatsen bij de Tafelberg van Santa Barbara (C 1), op Ronde Klip (C 2) en bij Hato (C 3), *Curaçao*. — De kalksteenrots is gearceerd; de verweerde druipsteenzuilen zijn massief zwart. De rand van het overhangende deel is met een gesloten lijn aangeduid; belangrijke reliëfverschillen van de bodem met een gebroken lijn. De hoofdletters hebben betrekking op de plaats waar de doorsnede is gemaakt; de kleine cursieve letters op de ligging van de afgebeelde tekeningen; de v-tekentjes op die van onduidelijke resten.
Fig. 6. Ground plan and cross section of the Tafelberg (C 1), Ronde Klip (C 2) and Hato (C 3) localilities, *Curaçao*. — Coral rock striped; pillars of weathered dripstone indicated by black dots; figures by *a, b, c,* etc.; vague remnants of red figures by v–v.

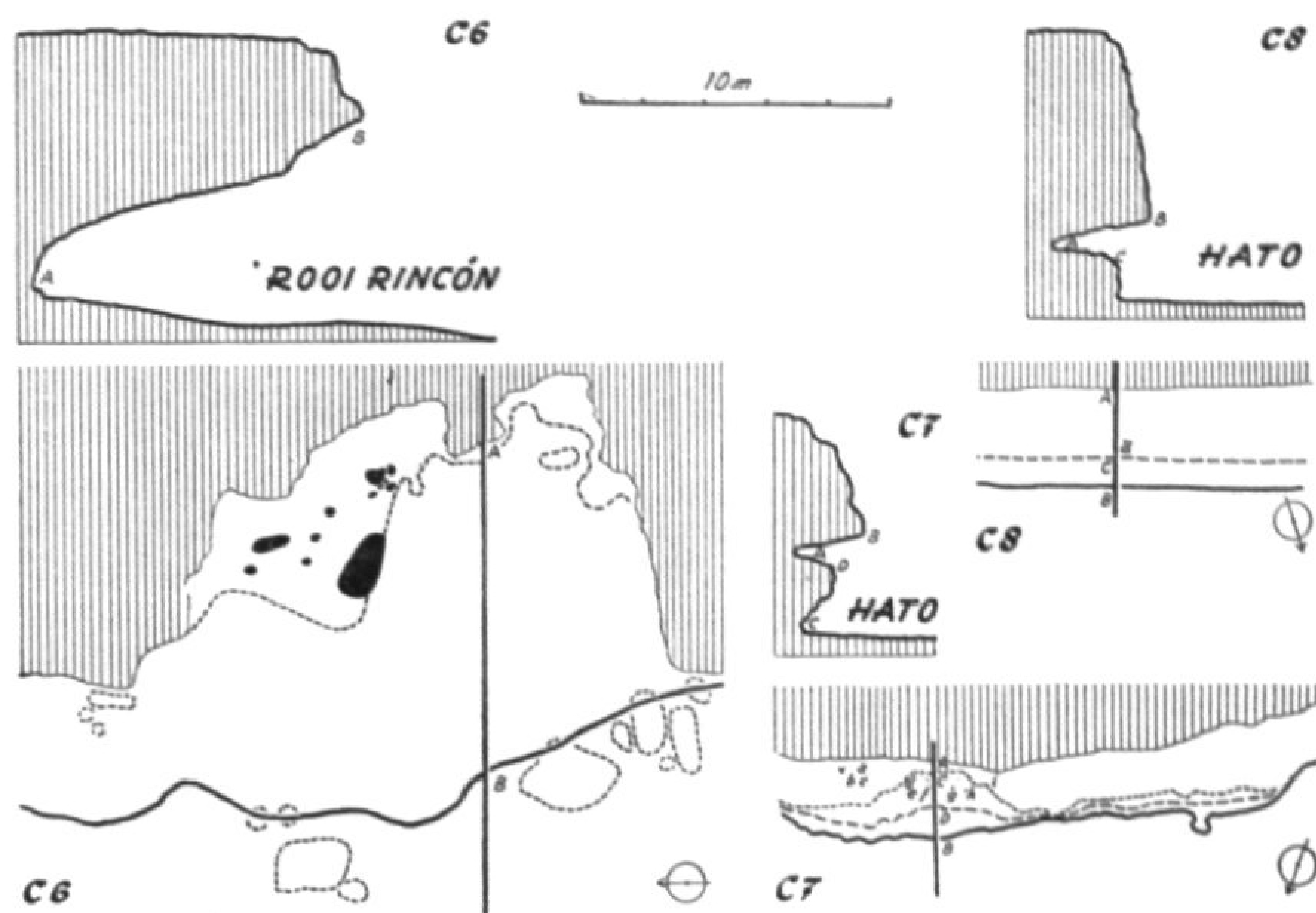

Fig. 7. Platte grond en doorsnede van de vindplaatsen van Rooi Rincón (C 6) en Hato (C 7–8), *Curaçao*. — Voor de verklaring zie fig. 6.
Fig. 7. Ground plan and cross section of the localities at Rooi Rincón (C 6) and Hato (C 7–8), *Curaçao*.

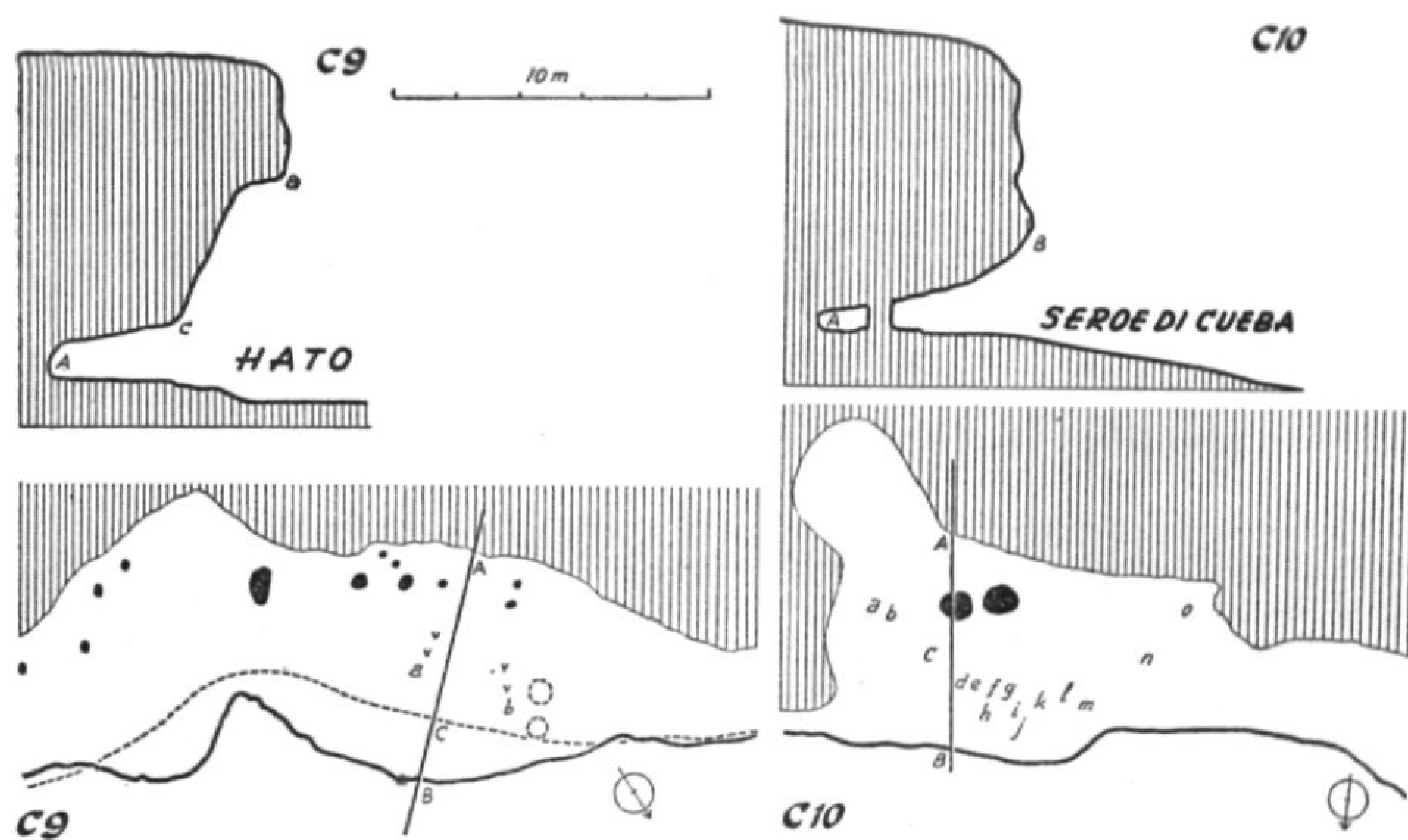

Fig. 8. Platte grond en doorsnede van de vindplaatsen van Hato (C 9) en de Seroe di Cueba, *Curaçao* (C 10). — Voor de verklaring zie fig. 6 (Fig. 6–8 en 25 naar tekeningen van A. D. RINGMA).
Fig. 8. Ground plan and cross section of the localities of Hato (C 9) and Seroe di Cueba (C 10), *Curaçao*.

(3) *Chiribana.* On some granitic spurs of a hill of the same name are found curious petroglyphs.

(4) At Lero de Wajukan, near Avikok, and at the foot of a hill, petroglyphs are found on some blocks of granite. I notice specially the human figure which in the original is outlined in red and bears on the shoulder a hatchet of the Carib type with a haft.

(5) At Ayo I discovered petroglyphs with figures in blue and red.

(6) At Woeboeri inscriptions are found on the wall of an immense mass of granite.

(7) Some petroglyphs on the walls of a grotto at Karasito."

De geschiedvorser pater EUWENS (1907, p. 194) is de eerste die ons — in een kort historisch overzicht van het eiland Bonaire — bijzonderheden mededeelt over ,,eenige hieroglyphische opschriften en teekeningen" welke ,,men nog op het Noord-Westelijk deel van Bonaire in een grot op de plantage Fontein, verder in de zoogenaamde Spelonk op de plantage Bolivia, en op een rotsblok bij Onima" vindt. In dit artikel geeft hij een afbeelding van ,,Oud-Indiaansche opschriften op Bonaire bij Onima, door den Z.E.H. A. J. van Koolwijk, destijds pastoor van Rincón, in 1875 nageteekend" (fig. 4).

Vier jaar later vermeldt pastoor EUWENS — in een soortgelijk overzicht van het eiland Aruba — nog de aanwezigheid op dit eiland ,,op ongeveer 30 verschillende, vèr uit elkander liggende plaatsen" van ,,een overgroote menigte opschriften en teekeningen langs de wanden en tegen de gewelven van grotten, onder uitgeholde, ontzaggelijke graniet.... blokken en rotswanden, ongeveer van denzelfden raadselachtigen vorm, doch in grooter verscheidenheid dan de hieroglyphen van Bonaire", zonder er nieuwe bijzonderheden aan toe te voegen.

Een korte samenvatting van onze kennis van de rotstekeningen van Aruba en Bonaire geeft, in 1916, de volkenkundige TEN KATE. Hij acht, op Bonaire (p. 544) ,,Vooral die teekeningen, welke aan de O-zijde van de rots van Ceroeplat voorkomen .... zeker onder Europeeschen invloed ontstaan, daar men er gebrekkig uitgevoerde Latynsche hoofdletters onder vindt. Ook komt een ,,M" aan de N.-zijde van Ceroeplat op de rots voor." Wat de figuren van Fontein en de Canashito op Aruba betreft: ,,Behalve een aantal nondescript figuren, zijn er andere die vermoedelijk dieren voorstellen; verder een duidelijke ster. Naar analogieën besluitend, is het waarschijnlijk, dat er ook hier geen sprake is van ,,ziellose Spielereien", natuurlijk met uitzondering der Latijnsche letters van Ceroeplat. Veeleer heeft men hier te doen met gebedsritueelen, in verband met de offergaven, die in de rotsholen werden gebracht. Het is niet onmogelijk, dat de menschenbeenderen en fragmenten van aardewerk, die men in enkele grotten heeft gevonden, met de pictographieën in verband staan."

Dit opstel over de ,,Oudheden" van ,,De W.I. Eilanden" geeft TEN KATE aanleiding tot het maken van de veronderstelling, dat op de Benedenwindse Eilanden, behalve een Caraïbisch, nog (p. 545) ,,een ander ethnisch element onder de inlandsche bevolking voorkwam en dat dit element behoorde tot de groote familie der Arawakken of Arowakken." Als één van de gronden voor zijn werkhypothese noemt hij ,,De artifacten en pictographieën, vooral van Aruba", die kenmerken vertonen ,,die niet uitsluitend Karaïbisch zijn."

Fig. 11. Vage tekeningen op kalksteen aan de noordrand van de Seroe Canashito, *Aruba* (A 4*c*, *d*; vgl. fig. 27–28; de figuren zijn op de foto iets verduidelijkt).
Fig. 11. Vague designs in red of the Seroe Canashito, *Aruba* (A 4 *c*, *d*; cf. fig. 27–28).

Fig. 12. Enkele rotstekeningen uit een kleine grot in de Seroe Canashito, *Aruba* (A 5 *e*, *g–h*; vgl. fig. 26–27, 29).
Fig. 12. Petrographs in red of the Seroe Canashito, *Aruba* (A 5*e*, *g–h*; cf. fig. 26–27, 29).

Fig. 13. Tekeningen in wit en rood in een verweringsholte van een groot diorietblok bij Ajó, *Aruba* (A 2*b*–*l*; vgl. fig. 14, 32; de donkere streep welke van links-onder naar rechts-boven loopt, met zijn vertakkingen, is een oude insectengang).

Fig. 13. Petrographs in white and red on quarz-diorite, in a small cave at Ajó, *Aruba* (A 2*b*-*l*; cf. fig. 14, 32; the curved, bifurcated line, running from bottom-left to top-right is made by insects).

Fig. 14. Een deel van de witte rotstekeningen van Ajó, *Aruba* (A 2*e-l*; vgl. 13, 32; de witte tekening op fig. 14 en 15 is iets verduidelijkt door op de foto's bepaalde lichtere partijen van de donkere ondergrond weg te werken).
Fig. 14. A part of a rock drawing in white, to be found at Ajó, *Aruba* (A 2*e-l*; cf. fig. 13, 32).

Fig. 15. Tekeningen in wit en rood in een verweringsholte van een groot diorietblok bij Ajó, *Aruba* (A 2*a*; vgl. fig. 32; de onregelmatig gebogen streep welke van het midden-rechts naar het midden-boven loopt is de rest van een insectengang).

Fig. 15. Linear designs in white and red on quarz-diorite in a small cave at Ajò, *Aruba* (A 2*a*; cf. fig. 32; the curved line running from right-center to the top is made by insects).

Fig. 36. Rode tekens op ruwe kalksteen bij Pos Calbas, op Lima, *Bonaire* (B 7*d*, *m*; vgl. fig. 34–35).

Fig. 36. Marks in red on coral rock of Pos Calbas, *Bonaire* (B 7*d*, *m* cf. fig. 34–35).

In later jaren is er niet veel meer aan onze kennis van de rotstekeningen toegevoegd. AMELUNXEN (1929, p. 10) geeft een afbeelding van een deel van de door EUWENS gereproduceerde tekeningen van VAN KOOLWIJK (fig. 4 B1–2), in iets gewijzigde vorm. In een artikel van WOLLEBAEK (1934, fig. 7) vinden wij nog eens het ,,kikkermotief" (A1*n*) zoals dit door MARTIN werd afgebeeld. RINGS geeft in 1943 (p. 6) enkele krabbels van tekeningen uit de grot van de Seroe Canashito — welke hij in hetzelfde jaar had bezocht — waarin wij enkele bekende, reeds door MARTIN gegeven beelden herkennen (A5 *e, g, i, j, l, x*)

Foto's van enkele ornamenten uit de Grot van Fontein (A1 *b, c, d, n*) — gemaakt door WAGENAAR HUMMELINCK in 1930 en 1936 — komen voor in het aardrijkskundeboekje van frater REALINO (1938, p. 129), in een artikel van WESTERMANN (1947, fig. 2–3) en in het *Gedenkboek* (1948, fig. 6 (d) en (e)).

In een kort stukje van HARTOG (1951, p. 5) vinden wij — naast een reproductie van de afbeelding van MARTIN — een foto met tekeningen van de ,,grotto near Piedra Plat. Recognizable are a scorpion-like design .... and a branch, or possibly a hand...." (A 3*d, e, f*).

De tekens van Pos Calbas op Bonaire (fig. 34) werden in 1944 ontdekt en afgebeeld door pater BRENNEKER, terwijl wij in de fotoreportage over de Nederlandse Antillen van VAN DE POLL (1950, p. (169)) de reproductie van een foto van vier ,,Bruin-rode Indiaanse tekens op de wand" van de grot van Spelonk aantreffen. De tekeningen van Spelonk ziet men ook op een foto in *Nos Tera* (1952, p. 93).

BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATSEN OP CURAÇAO

Een zeer indrukwekkend landschap vindt men op Curaçao aan de Noordzijde van de Tafelberg van Santa Barbara, daar waar de dikke kalksteenkap — door de snellere verwering van het onderliggende diabaasgesteente ondermijnd — aan de landzijde afbrokkelt, en enorme rotsblokken op een grillige wijze beneden aan de puinhelling verspreid liggen.

(C 1) *Tafelberg* (fig. 6, 9, 16,17)

Een plaats aan de voet van een tientallen meters hoge, iets vooroverhellende rotswand is ons doel; een plek, volkomen open naar het Noorden en Noordoosten, met een prachtig uitzicht over het eiland, tot aan de blinkende zee aan gene zijde. Het is er heerlijk fris, en gedurende de meeste van het jaar is men er beschut tegen de felle stralen van de middagzon.

Op een effen gedeelte van deze rotswand — het duidelijkste op een plaats welke nog enigszins tegen regen en wind is beschut, vinden wij hier verbleekte, met een bruinrode kleurstof aangebrachte tekeningen (fig. 9, 16–17), welke waarschijnlijk deel hebben uitgemaakt van een beschildering welke een groot deel van deze wand bedekte.

Opvallend zijn de grote massa's schelpen van eetbare weekdieren uit de ondiepe kustwateren die hier — op ongeveer 150 meter hoogte — en ook verder op, in de nabijheid van de rotsmuur liggen opgehoopt. Het vermoeden ligt voor de hand, dat deze plek vele jaren lang een belangrijke functie heeft gehad als plaats van samenkomst van het volk, waartoe de makers van de tekeningen behoorden.

Fig. 16. Resten van rotstekeningen zoals zij nog op de Tafelberg van Santa Barbara (C 1), op Ronde Klip (C 2) en langs de kust van Hato (C 8–9), *Curaçao*, voorkomen, en door A. D. RINGMA in het veld werden geschetst.

Fig. 16. Remnants of linear designs in red of the Tafelberg (C 1), Ronde Klip (C 2) and Hato (C 8–9), *Curaçao*, as sketched in the field by RINGMA.

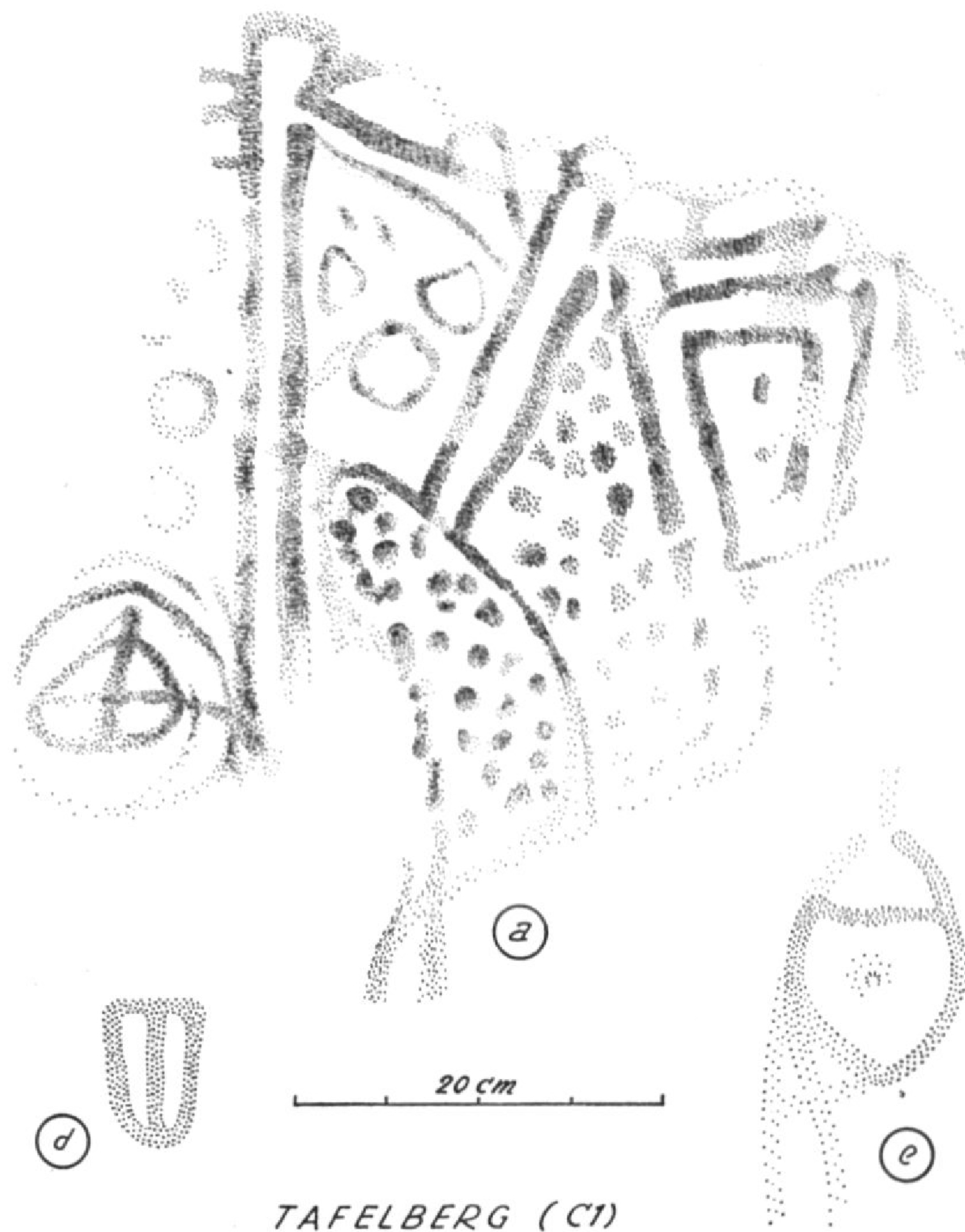

Fig. 17. Enkele tekeningen van de Tafelberg van Santa Barbara (C 1), *Curaçao*, zoals zij door de schrijver werden gezien.
Fig. 17. Some of the figures from the Tafelberg, *Curaçao* (C 1), as seen by the author.

HATO (C3)   HATO (C4)   ROOI RINCÓN (C6)

HATO (C7)

Fig. 18. Rotstekeningen zoals zij worden gevonden langs de kust van Hato (C 3–4, 7) en in Rooi Rincón (C 6), *Curaçao*, in het veld geschetst door A. D. RINGMA.

Fig. 18. Rock drawings in red of Hato (C 3–4, 7) and Rooi Rincón (C 6), *Curaçao, as sketched by* RINGMA.

HATO (C 7)

HATO (C4)   ROOI RINCÓN C6

Fig. 19. Enkele figuren van Hato (C 4, 7) en Rooi Rincón (C 6), *Curaçao*, zoals zij in het veld werden geschetst door de schrijver (C 4, 6), en van een foto van P. VAN DER WERF nagetekend (C 7).

Fig. 19. Some of the figures of Hato (C 4, 7) and Rooi Rincón (C 6), *Curaçao*, as seen by the author, the first from field notes, the latter from a photograph.

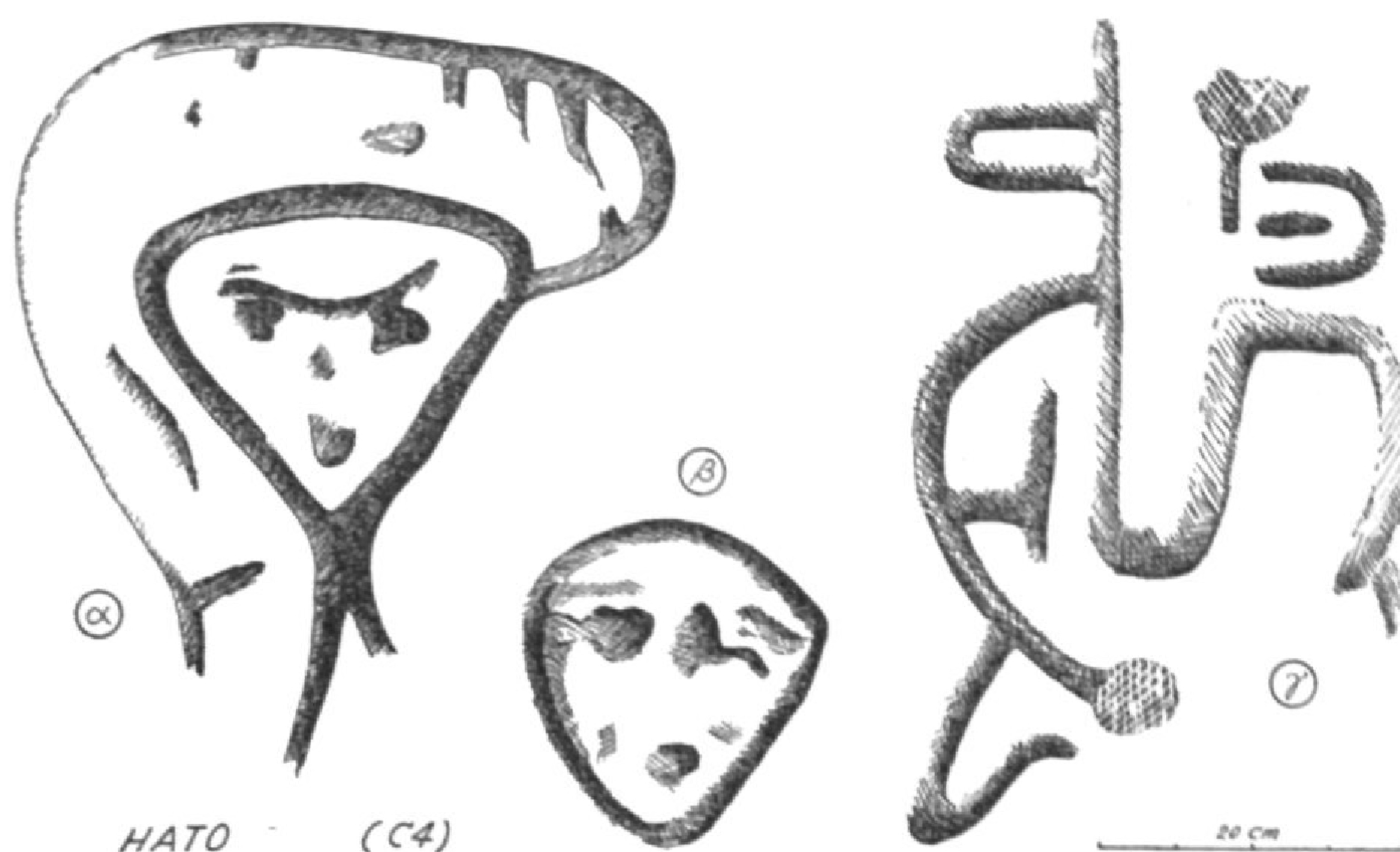

Fig. 20. Enkele verweerde, in ruwe koraalrots gehouwen tekeningen, door A. D. RINGMA bij Hato (C 4), *Curaçao*, gevonden en geschetst.
Fig. 20. Some remnants of designs engraved in rough coral limestone near Hato (C 4), *Curaçao*, as sketched in the field by RINGMA.

Fig. 21. Een van de reliefs van Hato (C 4), *Curaçao*, waarschijnlijk een menselijk gezicht met hoofdtooi voorstellende, door de schrijver getekend.
Fig. 21. One of the petroglyphs of Hato (C 4), *Curaçao*, from a drawing by the author, probably representing a human face with head dress.

Fig. 22. Rotstekeningen uit het abri van de Seroe di Cueba (C 10), *Curaçao*, uitgevoerd in een bruinachtig rode kleur, zoals zij door A. D. RINGMA werden nagetekend. — De figuren *a*, *b*, en *k* lijken op vissen; *m* heeft iets van een varken en *n* doet denken aan een vogel.

Fig. 22. Figures of the rock shelter of the Seroe di Cueba (C 10), *Curaçao*, made in a reddish colour, as copied by RINGMA. — The designs *a*, *b* and *k* are called „the fishes"; *m* named „the swine"; *n* „the bird".

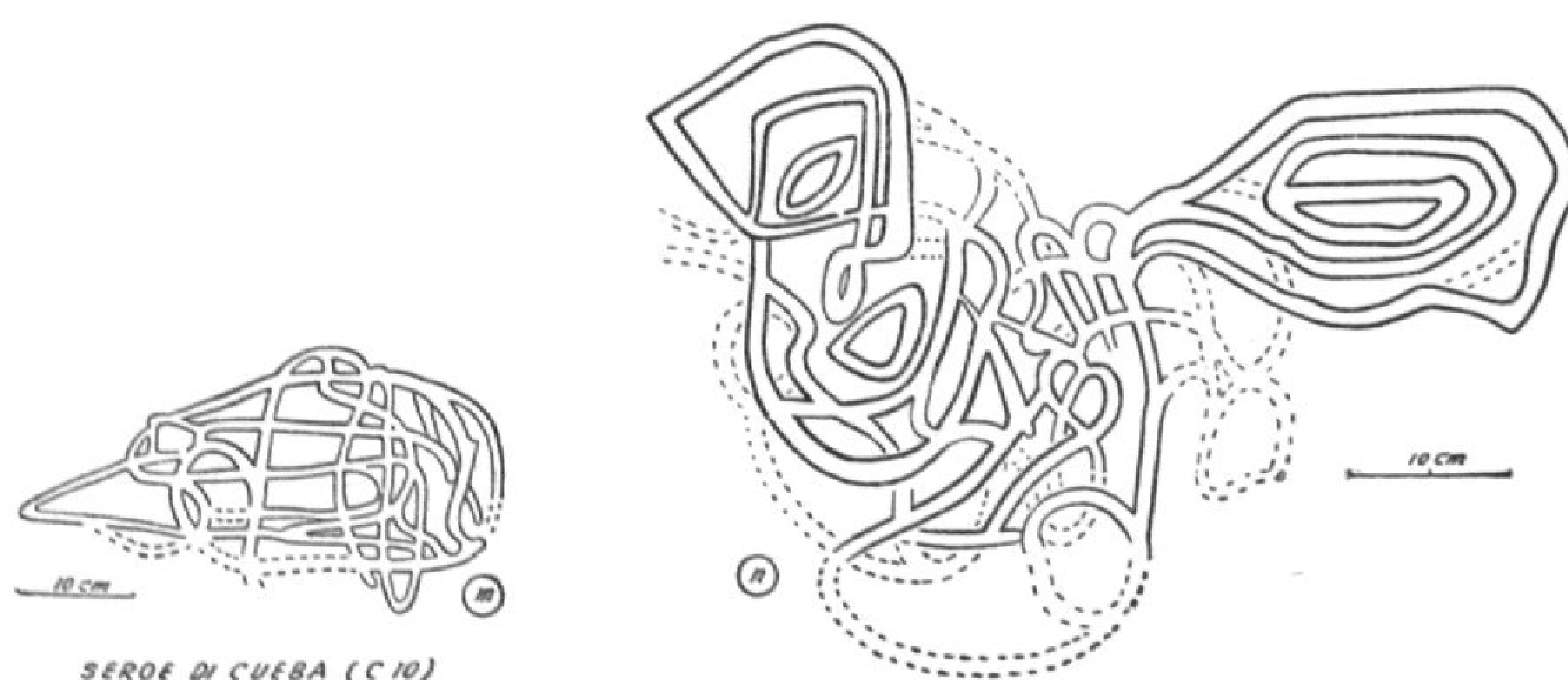

Fig. 23. Een poging tot reconstructie van de figuren van de Seroe di Cueba (C 10), *Curaçao*, welke „het varken" (*m*) en „de vogel" (*n*) worden genoemd.

Fig. 23. Tentative reconstruction of the figures of the Seroe di Cueba (C 10), *Curaçao*, called „the swine" (*m*) and „the bird" (*n*).

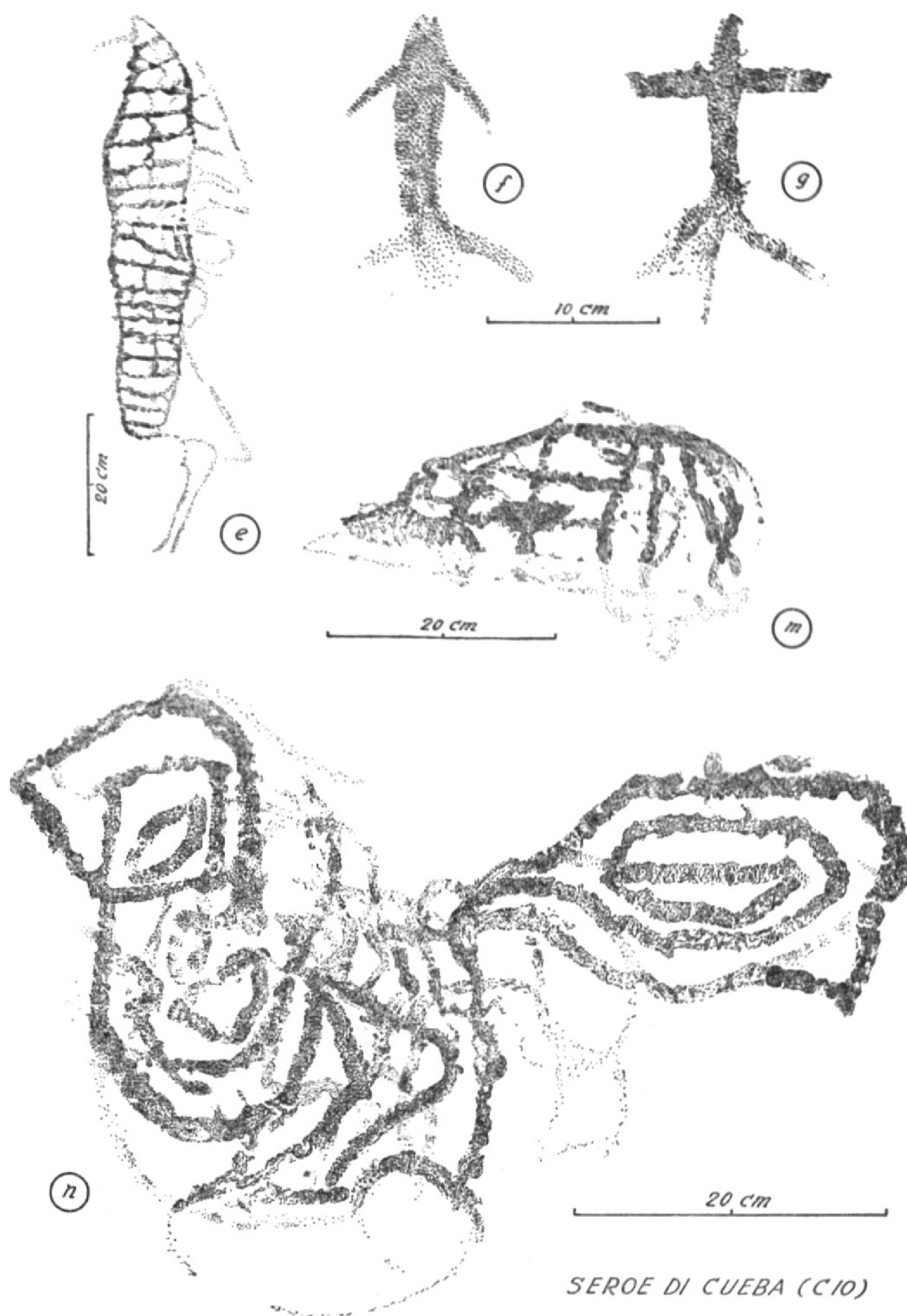

Fig. 24. Enkele van de figuren van de Seroe di Cueba (C 10), *Curaçao*, zoals zij door de schrijver, ten dele met behulp van foto's werden getekend.
Fig. 24. Some of the figures of the Seroes di Cueba (C 10), *Curaçao*, as drawn by the author, partly from photographs.

De hier gevonden figuren — van welk bestaan enkele padvinders, die tezamen met dr W. G. N. VAN DER SLEEN deze vindplaats in 1932 bezochten, op de hoogte schijnen te zijn geweest — vormden tot voor kort de enige groep van rotsschilderingen welke van Curaçao bekend was. De vindplaats werd schrijver dezes op 3 April 1948 door de heer A. LEAVER, Directeur van de „Mijnmaatschappij Curaçao", getoond; zij is later door RINGMA nog nader onderzocht.

Een groot rotsblok, beneden aan de helling, vertoont nog enkele onduidelijke sporen van een roodachtige tekening; verder werd in deze omgeving niets meer gevonden.

De onvolprezen Noordkust: een smalle kustvlakte waarover eens de branding werd gejaagd tot haar golven uiteenspatten tegen de steile rand van het kalksteenterras, òf doodliepen in de boca's welke zich aan de mondingen der rooien hadden gevormd.

Evenals dit thans nog geschiedt, werd ook toen — op plaatsen waar niet te grote golven lange tijd achtereen tegen de rotsen slaan — een z.g. brandingsnis gevormd, welke de kalksteenwand ter hoogte van de waterlijn ondermijnde. Toen — bij een latere rijzing van het land ten opzichte van de waterspiegel — de bodem van het ondiepe kustplateau boven water kwam, werden de brandingsnissen (vgl. fig. 1) de getuigen van gebeurtenissen uit lang vervlogen tijden.

Niet alleen kunnen wij uit de vorm en de ligging van de brandingsnissen van allerlei afleiden over het karakter van het kustwater dat dezen vormde, zij zijn in zekere zin óók het boek, waaruit wij iets te weten kunnen komen van voorhistorische culturen op de eilanden. De abris van Onima (B 1–4) spreken wellicht van een vrij wilde en onrustige zee; de smalle en diepe nissen van Hato (C 3, 8–9; fig. 6–8) en van de Seroe di Cueba (C 10; fig. 8) van golven die door hun loop over een ondiepe kustplateau reeds hun grootste kracht hadden verloren. De grot van Fontein (A 1) en Spelonk (B 6) zijn holen — door de vorming van de steile terrasrand ontsloten — waarvan de ingang door de zee tot een breed gewelf is verwijd.

(C 2) *Ronde Klip* (fig. 6, 16)

In de wand van het midden-terras op Ronde Klip, vlak bij de oostgrens van de plantage, bevindt zich een vrij diepe grot, waarin — door een achteringang en twee vensters in het plafond — zoveel licht naar binnen valt, dat zij zonder kunstlicht kan worden onderzocht.

Het is een luchtige ruimte welke een bijna volkomen beschutting biedt tegen het weer. De bodem is vlak en grotendeels bedekt met een laagje zachte grond. Voor de ingang liggen enkele grote kalksteenblokken welke het uitzicht belemmeren, maar de toegang niet belangrijk bemoeilijken. Het terrein ervoor is goede landbouwgrond en in het regenseizoen beplant met kleine mais.

Op de zoldering van de grotingang kunnen nog een negental figuren in een roodbruine kleurstof worden waargenomen, kennelijk de resten van een ingewikkeld en veel uitgebreidere beschildering (fig. 16). Andere sporen van deze vroegere bewonig werden niet aangetroffen.

Deze vindplaats werd door *A. D. Ringma* ontdekt en nader onderzocht in Juni 1951.

(C 3) *Hato* (fig. 6, 18)

Ten Noordwesten van de Seroe Fortuna, ruim 2 kilometer ten Oosten van het landhuis Hato, is een brandingsnis van 2 meter diep en nauwelijks 1½ meter hoog. Er is een hoge drempel, welke dit abri maakt tot een nauwe en ondiepe schuilplaats, slechts matig beschuttend tegen regen, maar open naar het Noorden en dus fris, en in de schaduw van de middagzon.

Op het plafond van deze nis werden zeer vage resten van een roodbruine tekening aangetroffen, met daarbij nog een tiental vlekken, welke waarschijnlijk deel uitmaakten van een beschildering welke nagenoeg het gehele beschikbare oppervlak bedekte.

Een dertig meter ten Westen van deze plaats werden op de zoldering van dezelfde nis nog een viertal vage fragmenten gevonden.

Deze vindplaats werd door A. D. Ringma in Maart 1950 ontdekt.

(C 4) *Hato* (fig. 18–21)

Ruim 200 meter ten Oosten van de ingang van de Grot van Hato bevinden zich twee, naast elkaar gelegen, ondiepe abris aan de voet van het hoogterras (het middenterras is ter plaatse niet aanwezig).

De wanden vertonen enkele roodachtige vlekken, welke wel mogen worden beschouwd als resten van tekeningen. Slechts één motief — opvallend duidelijk en gaaf — is in de Oostelijke schuilplaats behouden gebleven (fig. 18).

In de westelijke abri onderscheiden wij, tegen de vrijwel loodrechte wand, enkele onduidelijke, in de ruwe kalksteen gehakte figuren, (fig. 20–21) (welke niet alleen zeer oud en verweerd schijnen te zijn, maar bovendien de indruk maken van niet te zijn vervaardigd door hen die wij voor de bruinrode tekeningen verantwoordelijk stellen. Opvallend voor de hedendaagse beschouwer is in elk geval, dat men hier ingewikkelde figuren als een gelaat met hoofdtooi (C 4 α) en een gecompliceerd ornament (γ) vindt gehouwen in kalksteen welke zeer ongelijk van oppervlakte is en weinig gelijkmatig van structuur — op een plaats dus welke men thans stellig niet zonder noodzaak voor het maken van reliefs zou hebben uitgekozen.

Dit zijn de eerste in steen gehouwen tekeningen welke de schrijver tot nu toe van de Nederlandse Antillen bekend zijn, met C 4α als enig hem bekend, vrij duidelijk mensenbeeld — al moeten wij verdacht zijn op een sterke stylering van de menselijke gestalte, waardoor deze wel eens vormen zou kunnen aannemen zoals fig. C 10 *f-g*, A 5 *i*, *o-p*, A 3 *a* en B 5 *a*, *c* ons vertonen.

Deze vindplaats werd door A. D. Ringma in Juli 1949 ontdekt en door de schrijver op 11 Augustus bezocht. De resulttaen van de opgravingen welke Ringma enkele maanden later verrichtte doen vermoeden dat deze plaats, dicht bij de bronnen van Hato, in het leven van de oude bewoners van Curaçao ook verder nog een zekere betekenis had.

(C 5–6) *Rooi Rincon* (fig. 7, 18–19)

Aan de Westzijde van de rooi, 450 meter van de windmolen van Boca Rincón, vinden wij een abri (C 5) van 3 tot 5 meter hoog en tot 12 meter diep, dat een goede beschutting geeft tegen zonneschijn en een vrij goede bescherming tegen regenbuien. De bodem bestaat grotendeels uit schelpen en andere resten van een herhaald verblijf der oude bewoners.

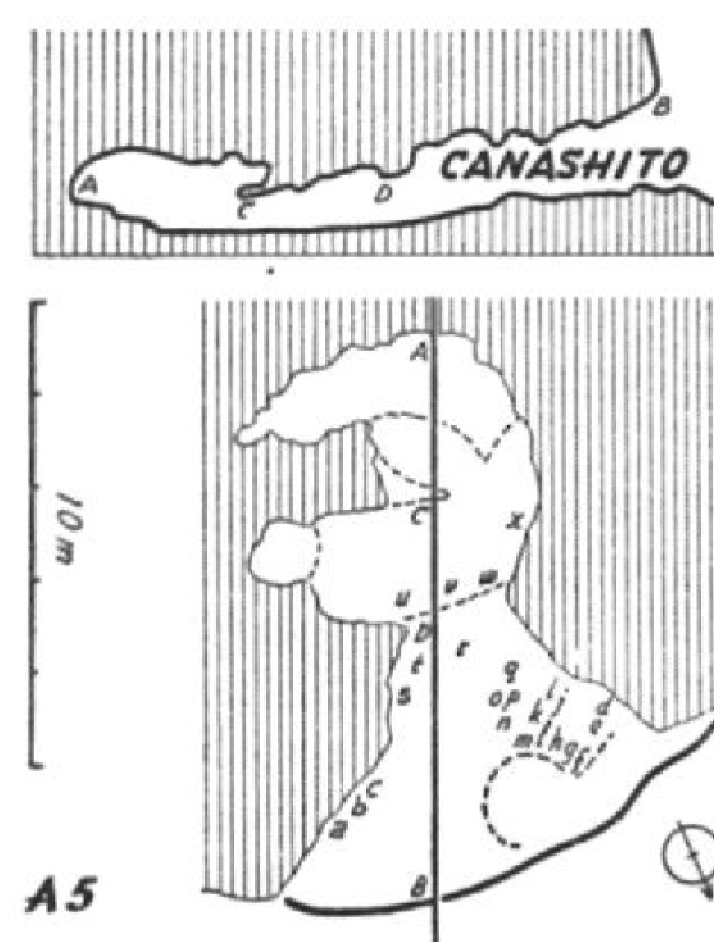

Fig. 25. Platte grond en doorsnede van de vindplaats in de grot van de Seroe Canashito (A 5), *Aruba*. — Voor de verklaring zie fig. 6.
Fig. 25. Ground plan and cross section of a cave in the Seroe Canashito (A 5), *Aruba*; finding place of many petrographs.

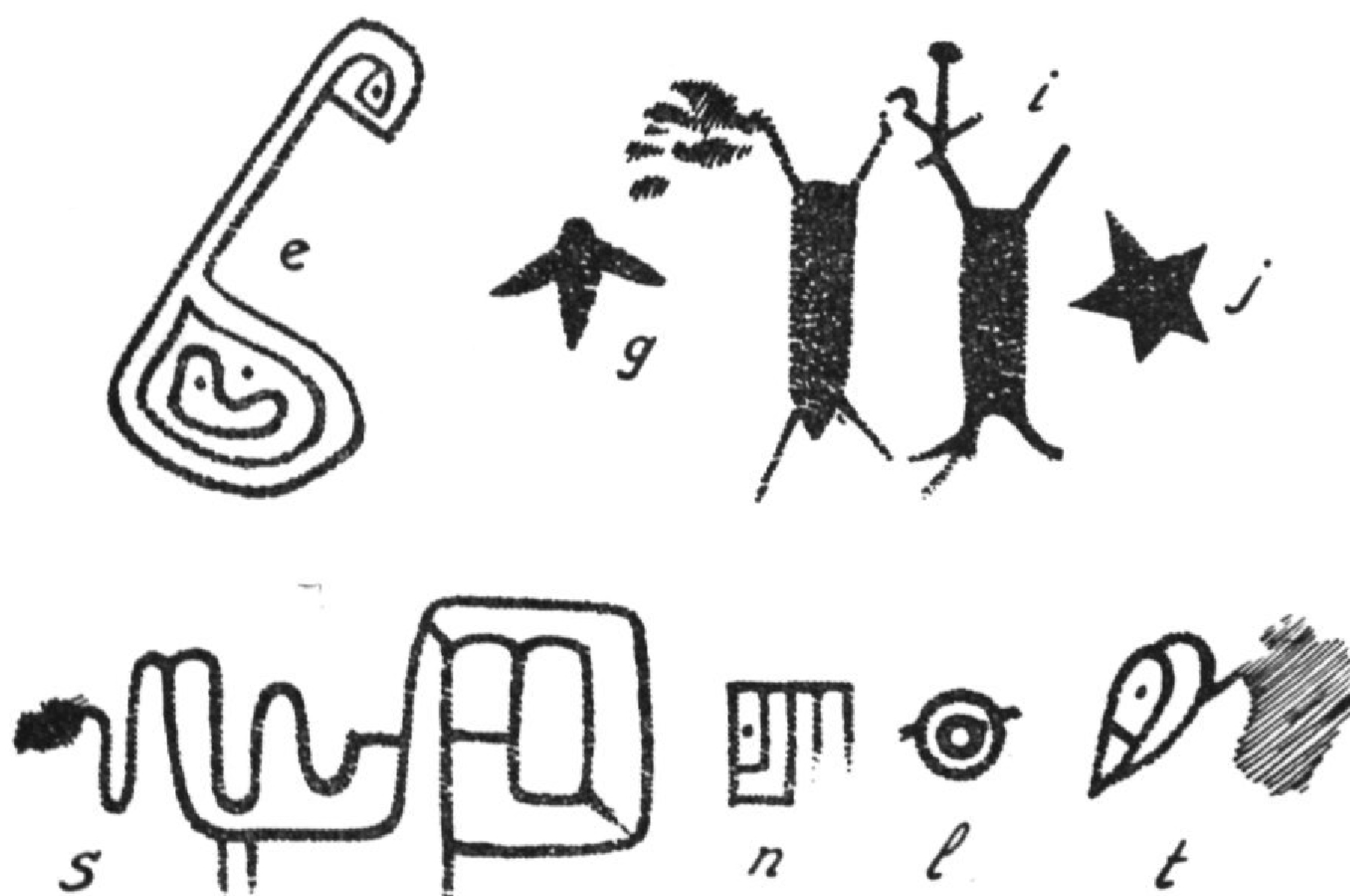

Fig. 26. Enkele rotstekeningen van een bruinachtig rode kleur uit een grot in de Seroe Canashito (A 5), *Aruba*, zoals zij door MARTIN, in 1885 en 1888, werden afgebeeld.
Fig. 26. Some figures in red of a small cave in the Seroe Canashito (A 5), *Aruba*, as copied from MARTIN, 1885 and 1888.

Fig. 27. Rotstekeningen uit twee kleine grotten van de Seroe Canshito (A 4–5), *Aruba*, uitgevoerd in een bruinachtig rode kleur, zoals zij door A. D. Ringma (van A 5) en de schrijver (van A 4) werden nagetekend. — De figuren A 5*g* en *j* lijken op een vogel en een ster; *l* wordt door sommige personen het vliegende wiel genoemd, *n* het telraam, *i* de tweelingen.

Fig. 27. Rock drawings of two small caves in the Seroe Canashito (A 4–5), *Aruba*, made in red, as drawn in the field by Ringma (A 5) and the author (A 4). — A 5*g* and *j* are commonly identified with a bird and a star; *l* is more rarely called a flying wheel, *n* a bead-frame, *i* twins.

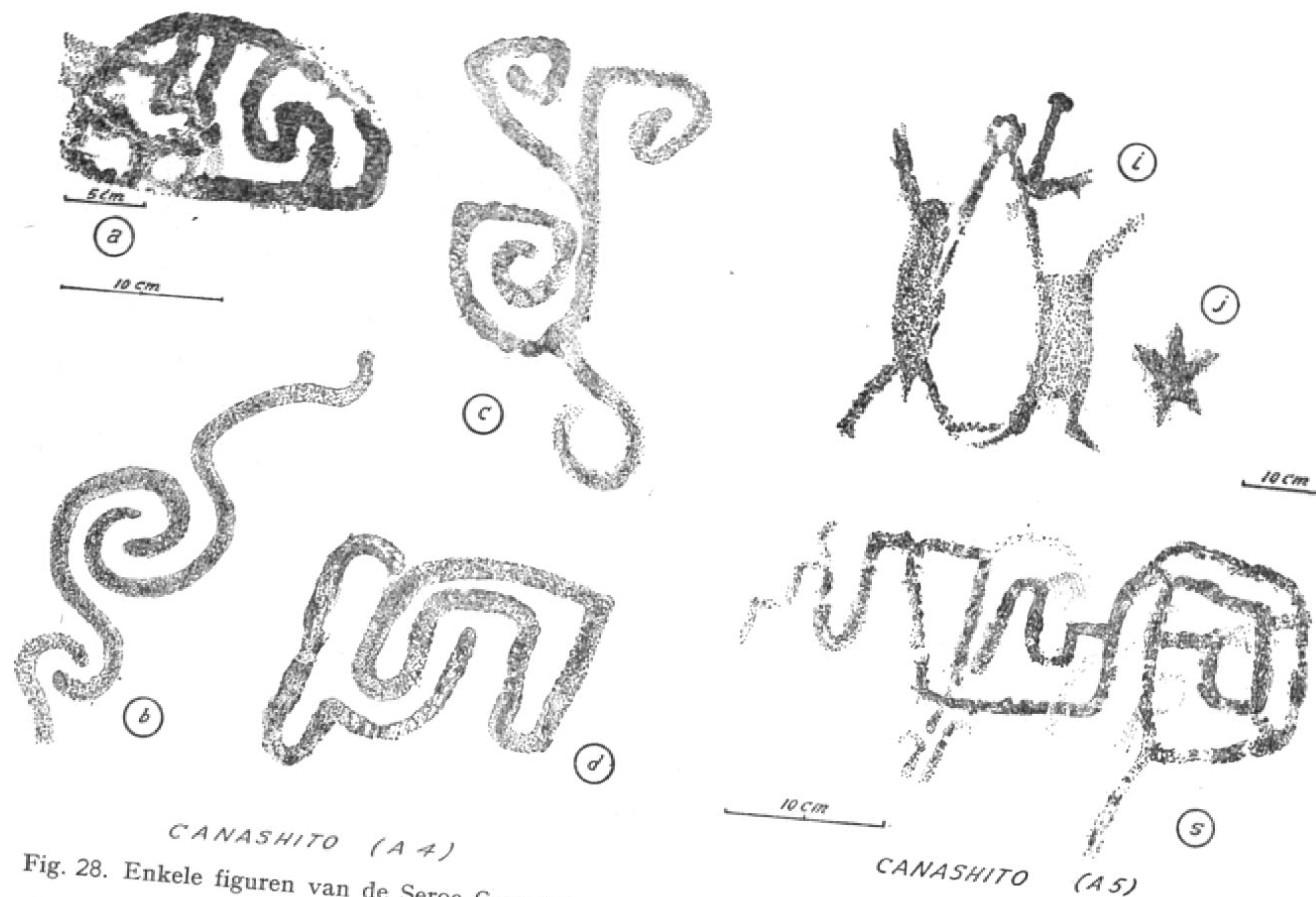

Fig. 28. Enkele figuren van de Seroe Canashito (A 4–5), *Aruba*, zoals zij door de schrijver, met behulp van foto's werden nagetekend.

Fig. 28. Some of the figures of the Seroe Canashito (A 4–5), *Aruba*, as drawn by the author, partly from photographs.

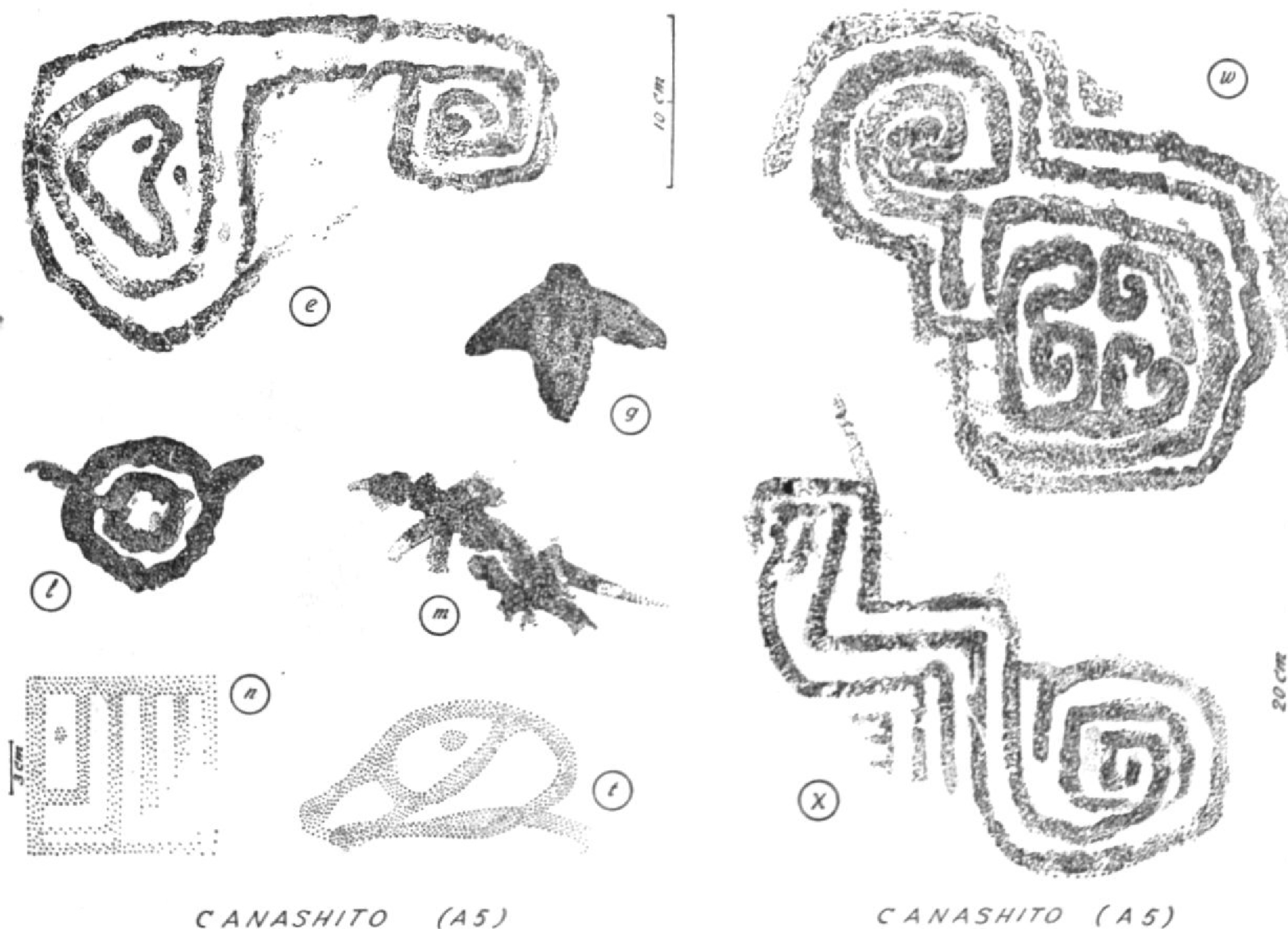

Fig. 29. Enkele figuren van de Seroe Canashito (A 5), *Aruba*, zoals zij door de schrijver, voor een deel met behulp van foto's werden nagetekend.

Fig. 29. Some of the figures of the Seroe Canashito (A 5), *Aruba*, as drawn by the author, partly from photographs.

Fig. 30. Rotstekeningen zoals zij te vinden zijn in de verweringsholte van een groot diorietblok bij Piedra Plat (A 3), *Aruba*. (*g* naar een schets van A. VAN ZIJL, daar zij zo vaag was dat de vorm door de schrijver niet kon worden waargenomen).

Fig. 30. Petrographs in red of a small cave in a quartz-diorite monolith at Piedra Plat (A 3), *Aruba*. (*g* very indistinct).

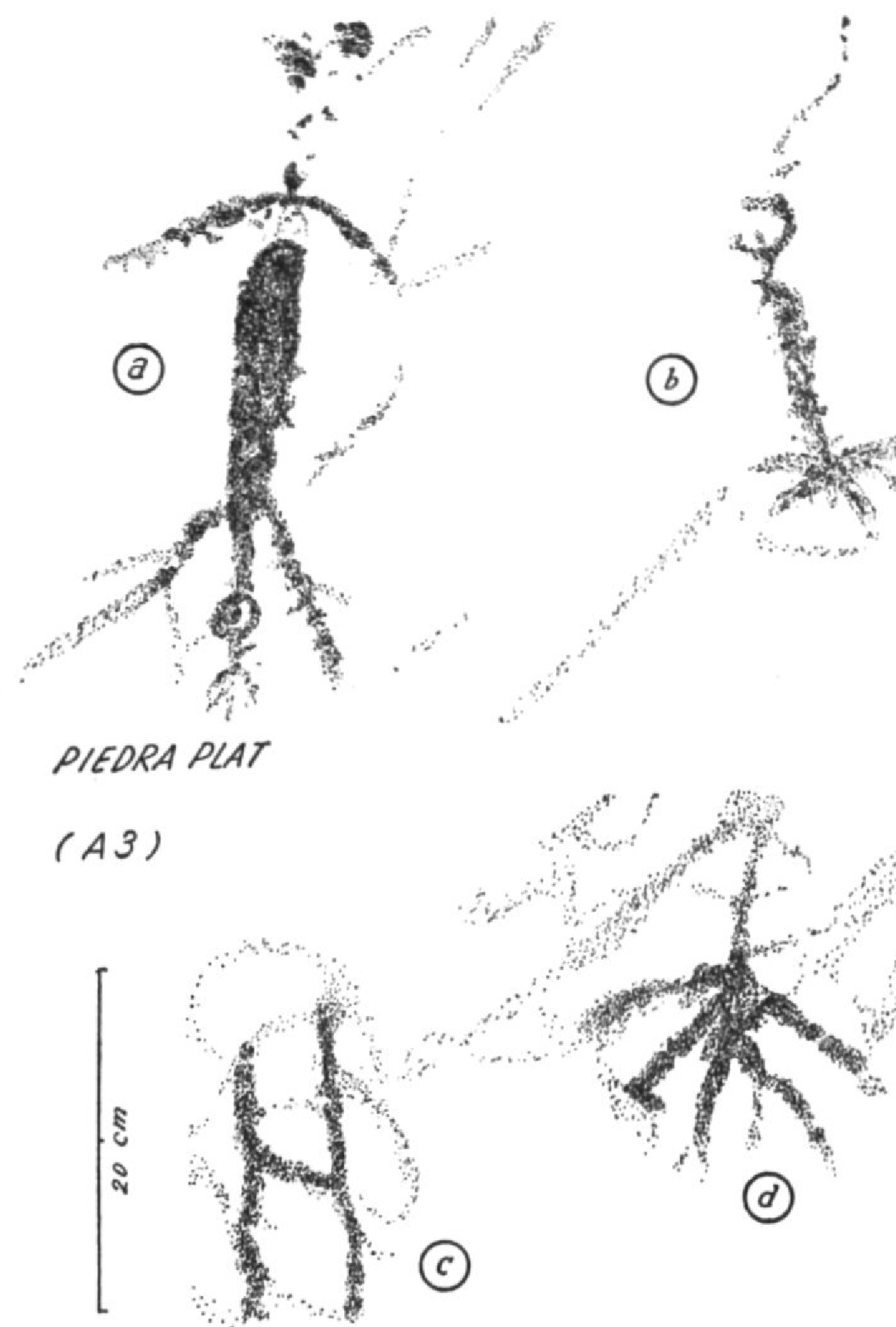

Fig. 31. Enkele tekeningen van Piedra Plat (A 3), *Aruba*, zoals zij van twee foto's werden nagetekend.

Fig. 31. Some of the figures of Piedra Plat (A 3), *Aruba*, as drawn from two photographs.

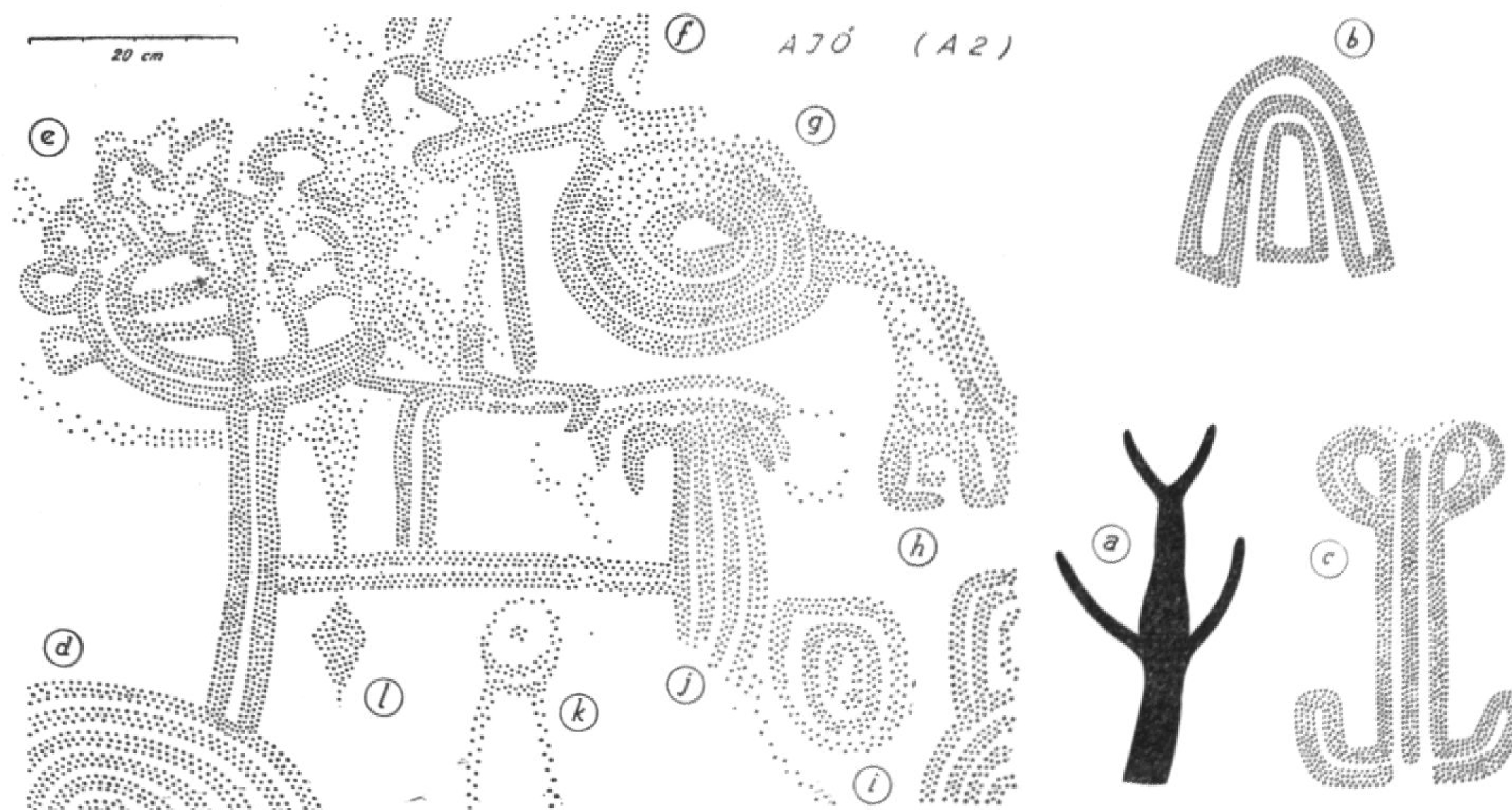

Fig. 32. Een deel van de witachtige beschildering van de binnenzijde van een grote verweringsholte in een diorietblok bij Ajó (A 2), *Aruba*, met enkele losse figuren welke met eenzelfde witte (*b*–c) en een roodachtige kleurstof (*a*) zijn getekend (zie fig. 13–15); naar schetsen en foto's.

Fig. 32. Linear designs in white (*b*–*l*) and red (*a*) of a small cave in a quartz-diorite monolith at Ajó (A 2), *Aruba*, according to field sketches and photographs (cf. fig. 13–15).

Roodbruine vlekken op een zestal plaatsen op de zoldering moeten waarschijnlijk verklaard worden als resten van een beschildering. Opmerkelijk is dat de kleurstof ver buiten het bereik van de hedendaagse bezoeker — tot 3 meter boven de begane grond — is aangebracht.

Bijna 100 meter zuidelijk van deze vindplaats vinden wij — merkwaardigerwijze op een naar het Oosten vooruitstekend stuk kalksteen (C 6), bijna 1½ meter boven de grond, de overblijfselen van een roodbruine tekening (fig. 18–19).

De rotsen bieden hier geen schuilplaats, en andere sporen van een vroeger verblijf zijn hier dan ook niet te vinden.

Deze vindplaatsen werden door A. D. RINGMA in Juli 1949 gevonden, door de schrijver op 11 Augustus bezichtigd, en door de ontdekker in December van hetzelfde jaar nader onderzocht.

(C 7–9) *Hato* (fig. 7–8, 16 18–19)

Twee honderd en vijftig meter ten Westen van het begin van het middenterras van Hato zien wij, op het plafond van een brandingsnis (C 7), enkele bruinrode tekeningen (fig. 18–19), alsmede een aantal vegen van dezelfde kleur. Zij bevinden zich op ongeveer 3 meter hoogte en zouden al kruipende door het hooggelegen, diepste deel der nis kunnen zijn aangebracht.

De bodem ligt gelijk met het terrein er voor en bestaat uit losse grond.

Bijna een kilometer verder naar het Noordwesten vinden wij, onder dezelfde omstandigheden (C 8), een fragment van een grote tekening in een roodbruine kleurstof (fig. 16).

Nog verder naar het Noordwesten — ter hoogte van het sport-landingsterrein bij San Pedro, op ongeveer 1 km afstand van de brakwatergrot van Sjingod — vormt de brandingsnis een goed toegankelijk abri, (C 9) met de opening aan de windzijde, waar men beschut staat tegen regen en middagzon.

Op de zoldering staan hier, op 1½–2 meter hoogte, enkele resten van roodbruine tekeningen (fig. 16) met nog een aantal vegen.

De bodem van de nis, evenals het terrein er vlak voor, is — als bij de vorige vindplaats — steenachtig.

Bij geen van deze vindplaatsen werden andere tekenen van een verblijf van vroegere eilandbewoners gevonden.

Deze drie vindplaatsen werden door A. D. RINGMA achtereenvolgens in November 1949, Februari 1950 en Mei 1950 ontdekt.

(C 10) *Seroe di Cueba* (fig. 8, 10, 22–24)

Onder de noordelijke middenterrasrand van de Seroe di Cueba, 200 meter ten Westen van de ingang van de Cueba Bosà op de plantage Savonet, werd vrij zachte kalksteen een diepe brandingsnis gevormd, welke de meest opvallende collectie rotstekeningen bevat die tot nu toe op Curaçao is aangetroffen.

Deze abri is omstreeks 25 meter lang, 5–12 meter diep en slechts ¾–1½ meter hoog. Zij is goed toegankelijk; de opening is de windzijde toegekeerd en men zit er goed beschut tegen zon en regen. De bodem is nogal hard; op enkele plaatsen zijn er inactieve druipsteenafzettingen, en bij regen sijpelt er op verschillende plaatsen water door het dak.

Op het niet bijzonder gladde plafond vinden wij hier een twintigtal,

merendeels duidelijke maar vrij slordig getekende figuren, met nog talrijke fragmenten en vegen, in een bruinachtig rode kleurstof. Opvallend is hierbij een ,,vis"-motief (fig. 22, C 10 *a*, *b*, *k*), terwijl andere figuren (fig. 22 en 24, *m*, *n*) aan een vogel en een varken doen denken — een gelijkenis welke op toeval berust (fig. 23).

Er zijn geen aanduidingen gevonden welke er op wijzen dat deze plaats vroeger bewoond zou zijn geweest.

Deze tekeningen werden begin April 1949 door A. D. RINGMA gevonden, nadat bij geruchte was vernomen dat er bij de Seroe di Cueba indianentekeningen voorkwamen. De vindplaats werd op 15 April door de schrijver, in gezelschap van enkele leden van de ,,Werkgroep", bezocht en door RINGMA in Maart 1950 nader bestudeerd.

BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATSEN OP ARUBA

In de omgeving van Santa Cruz liggen — als resultaat van de hoofdzakelijk physische verwering van het gesteente en het daarop volgende wegvoeren van het losse materiaal — grote en kleine hopen van afgeronde diorietblokken over het vlakke landschap verspreid (vgl. fig. 2). De grootste opeenhopingen vinden wij bij Ajó: deze zijn 20—30 meter hoog en bestaan uit blokken welke vaak een middellijn van 5–10 meter bereiken.

Vele van deze blokken, zg. monoliethen, van West Aruba vertonen zeer opvallende ronde holten, van enige centimeters tot enkele meters in doorsnede, meestal in de zuidwestelijke wand, dikwijls ook aan de zuidzijde of aan de westkant. Deze holten — waarvan VAN KOOLWIJK (1882, p. 5) en MARTIN (1888 I, p. 124) dachten dat zij door de branding van de zee waren ontstaan — zijn toe te schrijven aan een vorm van physische verwering welke heden ten dage nog actief is (*W. I. Gids 20*, 1938, p. 364).

Enkele van deze holten hebben stellig de vroegere bewoners van het eiland tot schuilplaats gediend, zoals zij heden ten dage nog dienen als onderkomen voor geiten bij ongunstige weersomstandigheden. Oude rotstekeningen op de wanden van deze ruimten wijzen wellicht op een nog belangrijker functie in hun samenleving.

(A 2) *Ajó* (fig. 14–15, 32, 36)

Dicht bij het huis van MARCELLO KELLY, te Ajó, ligt een kwartsdiorietblok met een uitholling van ongeveer 5 meter breed en 4 meter diep, welke een ruime ingang heeft op het Zuidwesten. De hoogte van het gewelf is thans 1,80 meter; de bodem bestaat uit losse grond met veel geitenmest.

Een groot deel van de wand is beschilderd met witachtige en bruinachtig rode figuren. De eerste indruk is, dat de witte figuren — die het duidelijkste zijn — over de rode heen zijn geschilderd; op enkele plaatsen (fig. 13) was echter te zien hoe de rode kleurstof welke op de witte was aangebracht, hierop gemakkelijker loslaat dan wanneer zij direct op de steen was gesmeerd.

Een ander deel van de wand heeft geen tekeningen; zij lijkt vers afgeschilferd. Volgens MARCELLO KELLY — die mij deze vindplaats op 18 Jan. 1949 toonde — stonden hierop vroeger vele mooie figuren, waar-

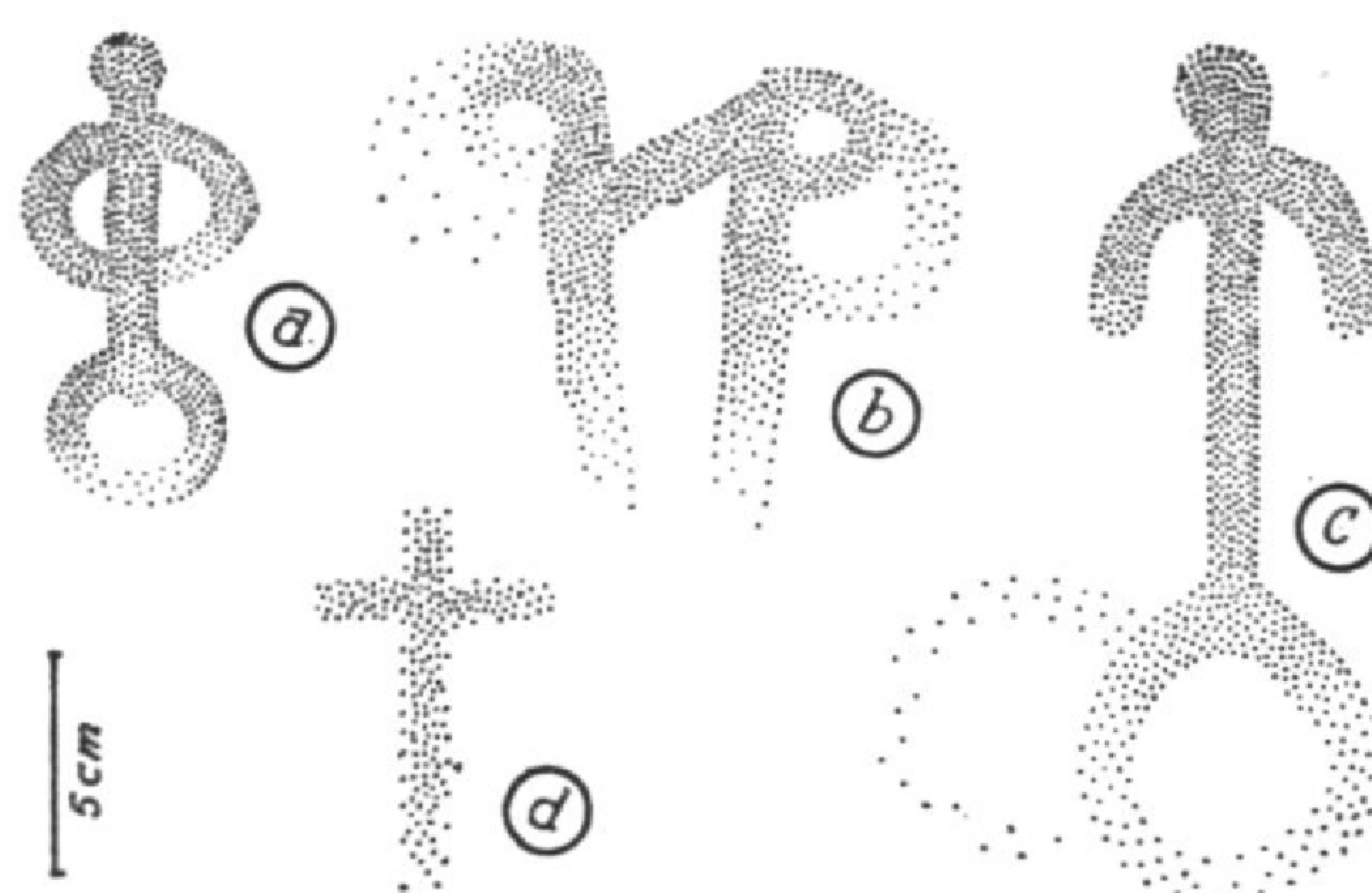

Fig. 33. Rode figuren op een kalksteenblok, de Piedra di Compafuru, bij Fontein (B 5), *Bonaire*, volgens veldschetsen.
Fig. 33. Red figures on a limestone block near Fontein (B 5), *Bonaire*, according to field sketches.

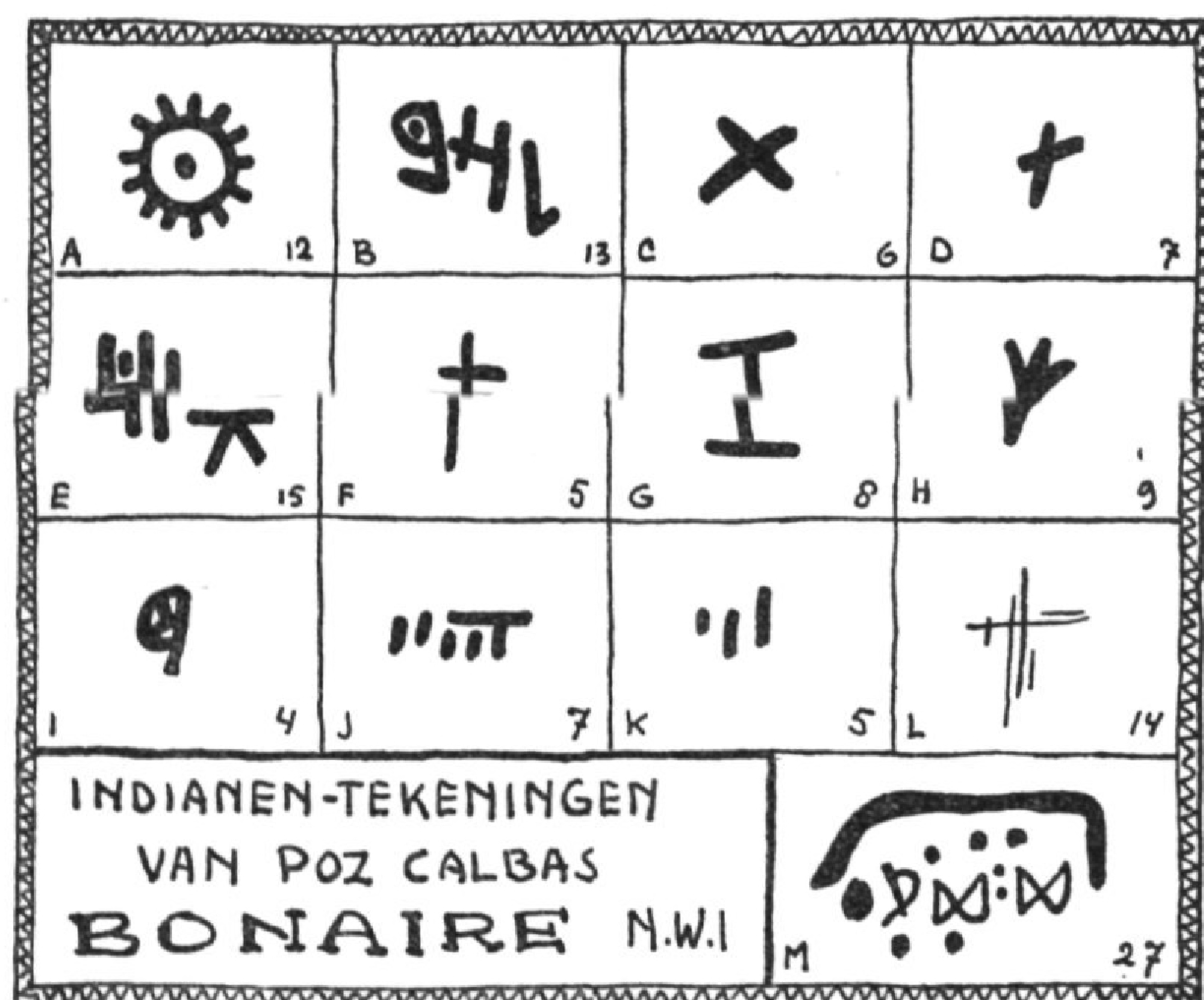

Fig. 34. De rode tekens bij de ingang van de grot van Pos Calbas, Lima (B 7), *Bonaire*, zoals zij werden afgebeeld door Pater BRENNEKER, 1944. ,,Het cijfer rechts onderaan in ieder hokje geeft de breedte der figuren aan, d.w.z. de afstand van de verticale lijnen, die de tekening links en rechts raken". Grootste afmetingen welke werden opgegeven door L. D. GERHARTS: A 10 cm, B 12½ cm, E 16½ cm, H 11½ cm, M 26 cm.
Fig. 34. Red characters on the coral rock of Pos Calbas (B 7), *Bonaire*, as given by father BRENNEKER, 1944, with measurements in cm.

onder een vis. Het is duidelijk dat door een aanraken van de wand sommige tekeningen gemakkelijk kunnen worden beschadigd, of zelfs verloren kunnen gaan.

(A 3) *Piedra Plat* (fig. 30–31)

Bezuiden het kerkje van Piedra Plat ligt een blok kwartsdioriet met, op het Westen, een naar verhouding enorme holte van ongeveer 3 meter in doorsnede. Het blok lijkt enigszins voorovergevallen en is ten dele gespleten. Het resultaat is een ruimte, met een vrij lage ingang, welke een uitstekende beschutting biedt tegen regen en wind, en om deze reden kennelijk veel door geiten wordt bezocht.

De vrij ruwe wand vertoont enkele tekeningen, waarvan een — ook van andere vindplaatsen bekende — pijlvormige figuur (A 3 *a*) door het afvallen van steenschilfers nogal is beschadigd. Een groot ornament (*g*) bleek zo onduidelijk, dat het niet door de schrijver kon worden waargenomen; het werd nagetekend door J. VAN ZIJL, met wie deze vindplaats op 15 Januari 1949 werd bezocht.

De Seroe Canashito, die — als rest van een kalksteenkap welke vroeger een groot deel van West Aruba bedekte — in de richting van de Hooiberg oprijst en aan landzijde steil afbreekt, is stellig een van de meest belangwekkende plekjes van Aruba. VAN KOOLWIJK heeft ons van zijn exploratie van de steile Noord- en Oostrand van de „Carachito" zoveel merkwaardigheden verteld, dat er in dit gebied stellig nog heel wat meer is te vinden dan hieronder wordt medegedeeld.

(A 4 – A 5) *Seroe Canashito* (fig. 11–12, 25–29)

Ongeveer 12 meter beneden de noordrand van de kalksteenheuvel, waar deze aan de westzijde betrekkelijk laag is — een dertigtal meters van de rand van de steengroeve welke voor deze vindplaats een directe bedreiging vormt — ligt (in Januari 1949!) een kleine grot (A 4), slechts over een afstand van 6 meter begaanbaar, en dan laag wegduikend, evenwijdig aan de rotswand, waarin nog een paar kleine openingen aanwezig zijn.

Het bewoonbare deel van deze grot is slechts een drietal meters breed, diep en hoog. In het dak en de wanden bevinden zich oplossingsholten, en er zijn slechts enkele, weinig opvallende, inactieve druipsteenafzettingen.

Op een naar het Noorden gericht vlak, op hoogten van 1½ tot 2½ meter, vinden wij de motieven welke op fig. 11 en 28 staan afgebeeld. Er komen verder nog 6 andere ornamenten voor, waaronder 4 onduidelijke, op slechts een halve meter hoogte. De bruinrode tekeningen op deze plaats maken slechts voor een klein deel een min of meer verse indruk; het merendeel is als met een crêmekleurige laag overtrokken en bijna niet meer te zien.

Verder van de steengroeve af ligt, in dezelfde steile noordkant, 15–20 meter onder de top, een grotere grot (A 5), welke tot op meer dan 10 meter diepte bewoonbaar is. De bodem hiervan is rotsig, slechts hier en daar met poederachtige verweringsgrond bedekt.

De Indianentekeningen welke MARTIN van de „Carachito" afbeeldt

(fig. 26) bevinden zich in dit hol. Het geheel maakt de indruk, niet te zijn veranderd sinds het bezoek van deze grote natuuronderzoeker in 1885! De meeste tekeningen liggen in het deel, dat ongeveer 5 meter breed en diep is, en 2½ meter hoog; slechts een enkele vinden wij in het achterste, lagere deel, tegen de wand (A5 *x*) en tegen het plafond boven de ingang (*u-w*).

De helling van de heuvel is bestrooid met schelpen, geconcentreerd in de buurt van enkele abris en van enige blokken aan de voet.

Beide grotten werden door de schrijver bezocht op 14 Jan. 1949; de tweede ook door RINGMA in Nov. 1950.

BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATSEN OP BONAIRE

De Noordkust van Bonaire is een gebied dat in velerlei opzicht vergelijkbaar is met de Noordkust van Curaçao. Het is ook, evenals deze, een terrein dat in archaeologisch opzicht grondig dient te worden onderzocht, vooral in verband met de reeds lang bekende, belangrijke vindplaatsen van rotstekeningen bij Onima (B 1–4) en Spelonk (B 6).

(B 5) *Fontein* (fig. 33)

Vier honderd meter ten westen van het hek van de Plantage Fontein, ligt een eenzaam, van het hoogterras afgestort kalksteenblok, van ongeveer 15 bij 10 bij 5 meter.

Op zijn westelijke zijde, op 1½ meter hoogte, draagt dit rotsblok enkele bruinrode tekeningen (fig. 33).

Volgens F. C. A. CHIRINO, die mij deze vindplaats op 3 September 1949 wees, is deze steen bij de bevolking bekend als de ,,Piedra di Compafuru''

Ongeveer 25 meter de helling, op vinden wij voorts nog enkele onduidelijke, elkaar onder rechte hoeken snijdende, rode lijnen, op een vlakke kalksteenwand.

Zuid Bonaire bestaat uit een vlak, laag kalksteenplateau. Door instortingen, en in spleten, wordt op talrijke plaatsen het grondwater ontsloten, dat op een diepte van ten hoogste 3½ meter in een min of meer samenhangend systeem van holten en spleten aanwezig is.

(B 7) *Pos Calbas* (fig. 13, 34–35)

Aan de noordwestzijde van een ingestort deel van het kalksteenplateau — nabij de noordgrens van de plantage Lima, ten Ziuden van de oosthoek van het vliegveld — bevindt zich een met drinkbaar water gevulde grot, welke zich na een twintigtal meters in een netwerk van met water gevulde holten onder het plateau verliest. In 1948 werd op de grot een molen geplaatst en een transportleiding aangelegd naar Kralendijk welke gedurende enkele maanden gemiddeld 120 m³ water per dag leverde. De ingang van de grot werd toen met gaas afgesloten.

Hoewel kan worden aangenomen, dat de bevolking ook in vroegere tijden haar drinkwater voor een deel uit de putten, welke zich in deze buurt bevinden, betrok, was het toch een verrassing, toen pater VITUS BRENNEKER O. P. in 1944 een aantal rotstekeningen afbeelde (fig. 34) welke hij op deze plaats had gevonden. De ontdekker schrijft over deze

merktekens, die, weinig opvallend, op zeer ruwe koraalrots zijn aangebracht: ,,Bij de ingang van de grot, rechts, vinden wij op de schuin aflopende wanden .... echte Indianentekeningen. De meeste zijn nog in zeer gave toestand. Wij tellen er in het geheel 24, waarvan wij de dertien allerduidelijkste hierbij [vgl fig. 35] weergeven. .... Bijna alle zijn rood, evenals de andere tekeningen op Bonaire, en ook als met een penseel geverfd; het zijn brede strepen, zowat een pink dik. Alleen het kruis.... [i] maakt een uitzondering. Het is donkerder van kleur en als met een stift of kleurkrijtje getekend, in zeer dunne lijntjes. Al de overige zijn er — zo schijnt het althans — met een natte verfstof opgesmeerd. De zon (A), de kruisen (C. D. F.), en de gaffel (H) zagen wij elders op Bonaire, de overige niet.''

Deze tekens werden door de schrijver-eerst op 8 Sept. 1948 gevonden, nadat zij, bij een vroeger bezoek aan Pos Calbas, aan zijn aandacht waren ontsnapt.

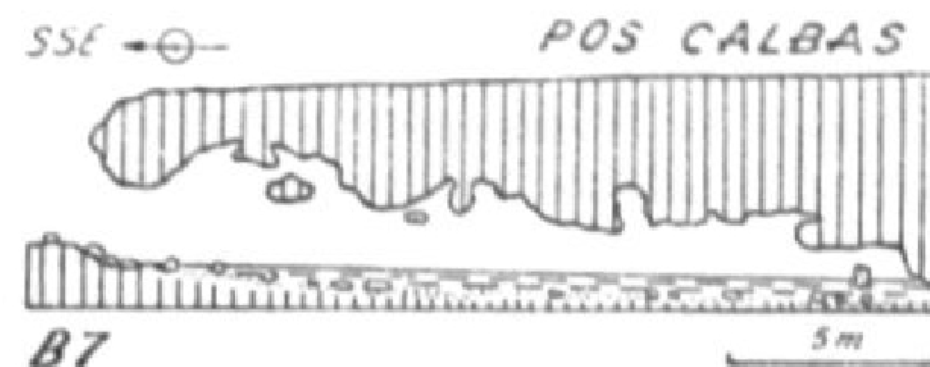

Fig. 35. Doorsnede in ZZO–NNW richting van de grot van Pos Calbas (B 7), op de plantage Lima, *Bonaire*. — De kalksteen is gearceerd, het water horizontaal gestreept.

Fig. 35. Cross section SSE–NNW of the water bearing limestone cave of Pos Calbas (B 7), *Bonaire*.

LITERATUUR

REFERENCES

Publicaties gemerkt met een * bevatten geen gegevens over rotstekeningen.

Publications marked with an * do not contain data on petrographs.

1836 BOSCH, G. B.: *Reizen in West-Indië ... II*. Utrecht. (p. 219–220)

1837 TEENSTRA, M. D.: *De Nederlandsche West-Indische Eilanden, II* Amsterdam. (p. 200)

*(1880) LEEMANS: Antiquités américaines récemnent acquises pour le Musée Royal Néerlandais d'Antiquités à Leide. *Compte Rendu 3 Congr. Americanistes*, Bruxelles 1879, *1*, p. 657–675, tab. 1–16 excl. — Antiquités des îles, p. 659–673, tab. 2–15.

*1881 KOOLWIJK, A. J. VAN: De Indianen-Caraïben, oorspronkelijke bewoners van Curaçao. *Tijdschr. Aardrijksk. Genootschap 5*, p. 57–68.

1882 KOOLWIJK, A. J. VAN: De Indianen Caraïben van het eiland Aruba (West-Indië). *T. Aardr. Gen. 6*, p. 222–229, tab. excl. (p. 225–226)

1885 MARTIN, K.: De Nederlandsche expeditie naar de West-In-

dische eilanden en Suriname 1884–1885. *T. Ned. Aardr. Gen.* (*2*) *2 Versl.*, p. 337–361, 448–487, 610–646. (p. 356)

1885 MARTIN, K.: Indianische Zeichnungen aus den Höhlen von Aruba ... *Etudes archéologiques, linguistiques et historiques dédiées à Mr. le Dr. C. Leemans*, Leide, p. 180–182, tab. excl. — First figures of petrographs from Aruba: Fontein and Canashito.

1885 KOOLWIJK, A. J. VAN: Indiaansche opschriften te Aruba. *Études arch. Leemans*, p. 183–184.

1888 MARTIN, K.: *Bericht über eine Reise nach Niederländisch West-Indien ...I. Land und Leute*. Leiden. Indianische Zeichnungen von Aruba, p. 133–135, tab. XIV; same figures as given in 1885.

1890 PINART, A. L.: *Note sur les pétroglyphes et antiquités des Grandes et Petites Antilles*. Paris, 17 pp. text: 15 pp. figg., fac-simile of Ms. — Referring to Aruba, p. 6.

1890 PINART, A. L.: *Aperçu sur l'ile d'Aruba, ses habitants, ses antiquités, ses pétroglyphes*. Paris, fac-simile of Ms. [1] — Referred to by Mallery, 1893; see also Josselin de Jong, 1918, p. 52.

1890 PINART, ALPH.: *Limite des civilisations dans l'isthme Américain. Pétroglyphes et notes anthropologiques*. Paris, 18 pp., fac-simile of Ms. — Pétroglyphes dans l'Isthme Américain, ... 3 + pp. fig.; refers to Aruba.

1893 MALLERY, GARRICK: *Picture-writing of the American Indians*. Tenth Ann. Report Bureau Am. Ethnology, 1888–'89. — Refers to Pinart, 1890, p. 139–140.

*1904 SCHMELTZ, J. D. E.: Über Sammlungen aus Niederl. Westindien und Surinam. In: Beiträge zur Anthropologie, Ethnographie und Archaeologie Niederl. Westindiens (given to members of the 14th Int. Congr. of Americanists, Stuttgart), p. 1–7, tab. 5 (map) excl. *Mittheilungen Niederl. Reichsmuseum für Völkerkunde, Veröffentl. Serie 2, no 9.*

*1904 LEEMANS, C.: Altertümer von Curaçao, Bonaire und Aruba. In: Beitr. Anthr. Ethn. Arch. Niederl. Westindiens, p. 7–17, 17 figg., tab. 6–8 excl. *Mitt. Niederl. Reichsmus. Völkerk. Veröff.* (*2*) *9*.

*1904 KOEZE, G. A.: Schädel von Curaçao und Aruba. In: Beitr. Anthr. Ethn. Arch. Niederl. Westindiens, p. 18–22. *Mitt. Niederl. Reichsmus. Völkerk. Veröff* (*2*) *9*.

1907 EUWENS, P. A.: Historisch overzicht van het eiland Bonaire. *Neerlandia 11* (Bonaire-nummer, Dec. 1907), p. 193–197, 3 figg. (p. 194–195) — First figures of petrographs from Bonaire, as drawn by Van Koolwijk: Onima.

1911 EUWENS, P. A.: Geschiedkundig overzicht van het eiland Aruba. *Neerlandia 15* (Aruba-nummer, Dec. 1911), p. 265, 267–268.

1916 KATE, H. TEN: Oudheden. ,,De W.I. Eilanden. In: *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, 1914–1917, p. 543–546.

*1918 JOSSELIN DE JONG, J. P. B. DE: The praecolumbian and early postcolumbian aboriginal population of Aruba, Curaçao and

[1] Not seen by the author, who would highly appreciate any suggestion which would lead to the rediscovery of this paper.

Bonaire. *Intern. Archiv fur Ethnographie 24*, p. 51–114, plate 15–30.

*1920 JOSSELIN DE JONG, J. P. B. DE: De beteekenis van het archaeologisch onderzoek op Aruba, Curaçao en Bonaire. *W.I.Gids 1*, vol. *2*, p. 317–334.

*1923 JOSSELIN DE JONG, J. P. B. DE: The praecolumbian ... population of Aruba, Curaçao, and Bonaire. *Intern. Archiv Ethn. 25*, p. 1–26. — Part I continued. Pottery. No more parts published. — See also *T. Ned. Aardr. Gen.* 1924, p. 356–357.

?1929 AMELUNXEN, C. P.: *De geschiedenis van Curaçao.* Priv. ed. (Nijhoff, The Hague). — Part of about the same figures given by Euwens, 1907. (p. 10)

?1934 WOLLEBAEK, ALF: Curaçao, *Norsk Geogr. Tidsskr. 5*, p. 95–109, 9 figg. — Fig. 7 from Martin, 1888. (p. 106–109)

?1938 WAGENAAR HUMMELINCK, P.: De grotten van Curaçao, Aruba en Bonaire. In: REALINO, *De Nederlandse Antillen*, p. 128–133, 4 figg. — Photographs of petrographs from Aruba: Fontein.

1943 RINGS, WM. REFUS: *Aruban Annals, ed. 4.* Priv. ed., Plain City, Ohio, ii + 37 pp., ill., mimeogr. — Rough sketches of petrographs from Aruba: Canashito. (p. 6)

1944 BRENNEKER, VITUS: Indianentekeningen op de Zuiderhelft van Bonaire, *Amigoe di Curaçao 25.11.1944.* — Figures of petrographs from Bonaire: Pos Calbas.

1947 WESTERMANN, J. H.: Natuurbescherming op de Nederlandse Antillen ... *W.I. Gids* 28, p. 193–216. — Plate I fig. 2–3 from Wagenaar Hummelinck, 1938.

1948 *Officieel gedenkboek ... Oranje en de zes Caraïbische parelen.* Amsterdam. — Fig. 6(d) (e), as before.

1949 *Oranje en de zes Caraïbische parelen. Orange and the six Caribbean pearls. Platenboek/Picturebook.* — As before.

1950 POLL, WILLEM VAN DE: *De Nederlandse Antillen. Een fotoreportage van land en volk.* 's Gravenhage. — Photograph of petrographs from Bonaire: Spelonk. (p. (169))

1951 HARTOG, JOHN: Indians in old-time Aruba. *Aruba Esso News 21 Dec. 1951*, p. 5, 3 figg. — Photograph of petrographs from Aruba: Piedra Plat; repr. of drawings by Martin, 1888.

1952 WALTERUS, FR. M.: *Nos Tera* I, *De Nederlandse Antillen.* Curaçao. — Photograph of petrographs from Bonaire: Spelonk. (p. 93) — 2nd Ed. 1953.

SUMMARY

LINEAR ROCK DESIGNS OF CURAÇAO, ARUBA AND BONAIRE

The archeological investigation.

During the years 1870–1886 Father A. J. VAN KOOLWIJK (1881, 1882, 1885) — who is looked upon as the pioneer of the archeological investigation of the Netherlands Antilles — collected a great many antiquities which fairly soon after they had come into possession of the National Museum of Antiquities in Leiden, were studied by C. LEEMANS and others (1880, 1904). Great value was attached to VAN KOOLWIJK's finds as also

appears from the publication by Mr. J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG in 1918. His publications of 1920 and 1923 represented at the same time the last contributions to the archeological knowledge of the Dutch islands of the Leeward Group.

To the members of the Netherlands Antilles Natural Science Study Group, the linear rock designs, shell heaps and potsherds were far too conspicuous things for them to be neglected. One of the members, Mr. A. D. RINGMA, in particular, felt very much drawn to archeological work. With that object he made many excursions from March 1949 till June 1951; at first often together with the author of this review, sometimes accompanied by other members of the Study Group, but mostly alone.

In Curaçao — of which island no designs were known yet — linear rock designs (in this paper called *petrographs*) were found in several places, in one place even rock engravings (in this paper called *petroglyphs*) were encountered. Rubbish heaps and skeletons were met with, and potsherds were collected. Also the island of Aruba was investigated but not thoroughly enough to get a satisfactory survey of the many interesting things to be found in this island. Neither could Bonaire be given the attention this island really deserved.

For that reason *it was decided to postpone the description of the numerous petrographs from the cave of Fontein in Aruba and the well-known find-spots of Onima and Spelonk in Bonaire, till sufficient material is available.*

Mr. RINGMA has aimed at a stock-taking of the petrographs in the localities which were visited by him. His rough drafts — supplemented with some of the author's as regards some finds-pots which RINGMA did not visit — form the basis of this article. As in many cases it turned out to be difficult to obtain an objective picture of that which had remained of the rock-drawings, some of the author's sketches have been inserted which have partly been touched up from photographs, finally there are a couple of photographs themselves.

We hope that the material offered here *without commentary* will tell us something of the former, little known, inhabitants of these small islands off the South American mainland coast.

What we do know of the rock-drawings.

In 1836 the Rev. G. B. BOSCH devoted some observations to the many petrographs in the limestone cave of Fontein in Aruba. VAN KOOLWIJK (1882) was already acquainted with 27 places showing figures on limestone and diorite blocks in Aruba; most of them had been put on with red colouring matter, some with white, and only one with black (1885).

In 1885 Professor MARTIN published for the first time a series of pictures from the cave of Fontein and of the Seroe Canashito (fig. 3, 26).

ALPHONSE PINART discussed the Aruba designs in an essay of 1890 (which the present author has not been able to lay his hands on) and which was summarized by MALLERY (1893).

Father EUWENS published a series of sketches in 1907, which VAN KOOLWIJK, in 1875, made of the rock-drawings on the north coast of Bonaire (fig. 4). The latest important find was made in 1944 by Father BRENNEKER in South Bonaire (fig. 34).

DESCRIPTION OF THE LOCALITIES.

Curaçao (C 1–10)

At the northern border of the *Tafelberg* (Table Mountain) (C 1, fig. 6, 9, 16, 17) we still find a couple of faded petrographs put on with a brownish red pigment, on a limestone wall some tens of meters high. Conspicuous are the large masses of shells of eatable molluscs here piled up at a height of about 150 meters.

In several places on the edge of a limestone terrace along the *North Coast* (cf. fig. 1) rests of brownish red petrographs are encountered. Those of C 2 are found at the entrance of a cave. C 3 is a surf notch with only vague remainders. In the narrow rock-shelter of C 4 only one figure can be seen clearly. An old shelter with rubbish heap, C 5, showed nothing but smears, with close near it, C 5, one design on an exposed part. The petrographs of C 7–9 are found in narrow surf notches. On Curaçao the most distinct series of designs so far were found near the Serie di Cueba, C 10.

Special mention should be made of some indistinct figures cut in coarse coral limestone on the north coast near Hato (C 4, fig. 20, 21) which seem to be not only very old and weatherworn, but moreover give the impression of not having been made by those who are held responsible for the brownish red designs. It is remarkable that intricate figures were cut in a place that would at present hardly be chosen for inscriptions, unless from absolute necessity.

Aruba (A 2–5)

In the *surroundings of Santa Cruz* heaps of large boulders of diorite are scattered over the level landscape (cf. fig. 2). Many of them show big round cavities, mostly in the southwestern side, which must have served as shelters to former inhabitants. In one of these shelters (A 2) a large part of the wall has been painted with whitish and brownish figures while in some places it can be observed how the red has been painted on the white. In touching the wall these figures may easily be damaged and even be lost, which in recent times has probably often occurred. In another place (A 3) some reddish-brown figures are met with which are also damaged because the wall has flaked off.

On the north side of the *Seroe Canashito* there are two small limestone caves (A 4 and A 5) containing a great number of remarkable but partly indistinct figures. They must have been known to Father VAN KOOLWIJK. The series of sketches of the Canashito published by Prof. MARTIN are designs from the cave (C 4) that is now threatened with destruction by a quarry.

Bonaire (B 5 and 7)

Close to the well-known (though not treated here) find-spots of the Seroe Plat, near Onima, we find, near *Fontein* (B 5), on a tumbled-down limestone block, some brownish-red signs.

A larger series of reddish-brown marks are met with near a well, called *Pos Calbas* (B 7), in the low limestone plain of South Bonaire.

NICOLAAS VAN MEETEREN

20 Febr. 1881–11 Apr. 1953

De naam van N. VAN MEETEREN is aan de lezers van ons tijdschrift niet onbekend. Hij heeft daarin driemaal iets geschreven. Eerst, in 1948, zijn boekbespreking over het boek van GABRIEL GORRIS, *Palabroea. De witte uil van Hato.* In die bespreking is de folklorist aan het woord. Het volgend jaar gaf hij een uitvoerig en gedocumenteerd geschiedkundig artikel over „Bonaire in het begin der negentiende eeuw". „Ik ben geïnteresseerd in alles wat de geschiedenis en folklore van Curaçao aangaat", schreef mij de heer VAN MEETEREN 19 November 1945, kort na onze kennismaking, die hij had aangeknoopt door mij zijn *Noodlotsdagen* te zenden. Maar hij had ook daarbuiten belangstelling voor veel, dat zijn geboorteland betrof. Hiervan getuigt zijn bijdrage over de watervoorziening in dit tijdschrift (1950), een onderwerp, waarover hij ook in Curaçaose periodieken geschreven heeft.

Levendige belangstelling had de heer VAN MEETEREN voor de politiek van zijn land, ofschoon hij daarover nooit in het openbaar schreef, voor zover ik weet. Hij zag de politieke ontwikkeling der Nederlandse Antillen niet zonder zorg aan.

In de eerste helft der vorige eeuw was zijn grootvader als eerste van dien naam op Curaçao gekomen. Naast een grote liefde voor zijn eiland, had de heer VAN MEETEREN warme belangstelling voor het land van herkomst van zijn geslacht. Hij openbaarde deze onder andere in een keurig door hemzelf ontworpen Ex libris en in de naam Groot Westerhout, die hij nog maar kort geleden gaf aan de woning, welke hij op Van Engelen betrok.

VAN MEETEREN was een der zeer weinige Curaçaoenaars, die over een volledige *De West-Indische Gids* beschikte.

De geschiedbeoefening der Nederlandse Antillen heeft een ernstig verlies geleden. Een goed vaderlander is heengegaan. Meer dan één mist in den heer VAN MEETEREN een warm vriend.

DE GAAY FORTMAN

BESPREKINGEN

The historical and social background of Surinam's Negro-English, door L. L. E. RENS. Diss. Amsterdam 1953, North-Holland Publ. Corp., Amsterdam, viii + 156 blz.

Het is verheugend, dat opnieuw een proefschrift is verschenen van een Surinamer over Surinaamse problemen.

Bij de „inwendige aangelegenheden", die dit land nu werkelijk zelf kan behartigen, behoort zeker niet in de laatste plaats het onderwijs en daarmee is de kwestie van de taal gesteld. Echter niet beantwoord. En het is goed, dat degenen, die hier uiteindelijk over te beslissen zullen hebben — in feite het gehele denkende deel van de natie — de beschikking krijgen over goed geordend historisch materiaal, dat mede de basis voor een keuze van de voertaal kan vormen.

Dr RENS loopt hierop — terecht — niet vooruit; de taal van een land is een levende factor, die niet alleen van staatkundige besluiten afhangt. Wat hij wel doet, is een overzicht geven van de ontwikkeling van het Neger-Engels in Suriname. Het wordt aan de lezer overgelaten de lijn dezer ontwikkeling in de ene of de andere richting door te denken; slechts de stellingen die het proefschrift begeleiden, duiden erop dat dr RENS zelf de toekomstmogelijkheden voor het Neger-Engels niet groot acht (stelling 9), hoewel hij toch ook het historisch recht van de Creoolse bevolking op haar eigen taal poneert tegenover de voorstelling van Neger-Engels uitsluitend als lingua franca.

Het gebruik van de term Neger-Engels excuseert de schrijver door erop te wijzen, dat de andere namen (takki-takki, krioro, sranang tongo) niet passen voor de beginperiode, terwijl anderzijds in het Caribische gebied buiten Suriname onder analoge omstandigheden een gelijksoortig Neger-Engels zich ontwikkelde.

Dit gebied, en Suriname in het bijzonder, heeft het voordeel, dat zijn geschiedenis bij een vrij concreet beginpunt kan aanvangen — wanneer men de autochthone Indianen uitzondert. Toch moet ook hier — als elders — de Europa-centrische geschiedschrijving worden gecompleteerd door een andere, in dit geval een Afrikaanse voor zover het de afkomst van de slaven betreft. Wij weten daar nog veel te weinig van.

Dr RENS heeft getracht aan te tonen hoe de invloed van de Afrikaanse taalstructuur op het Neger-Engels te rijmen valt met het hoofdzakelijk Engelse karakter daarvan. Hij wijst op twee factoren in de beginperiode, geldend voor het Caribische gebied in het algemeen en Noord-Amerika: het nog betrekkelijk geringe aantal slaven, die samenwerkten met blanke *indentured servants* op vrij kleine plantages (vóór de suiker

zijn intrede deed) en de psychologische omstandigheden die maakten, dat de Negers de voor hen nieuwe dingen ook in de taal van de meesters hadden te aanvaarden.

In Suriname ligt de zaak enigszins anders: hier was, na vroegere mislukkingen, door de Engelsen in 1651 een begin gemaakt met kolonisatie, suiker en slaven. En dus met Neger-Engels. De Joodse planters zullen echter een zekere mate van Neger-Portugees hebben doen ontstaan. Dr Rens tracht na te gaan, wanneer een voldoende belangrijk aantal Joden zich in Suriname hebben gevestigd, om dit mogelijk te maken en hij komt tot de conclusie, dat dit niet eerder dan 1665 is geweest. In de periode 1651–1665 zou het Neger-Engels dus reeds een foothold hebben gekregen.

Aan de hand van kaarten der plantages van 1667 en 1677 maakt dr Rens aannemelijk dat het aantal Joodse planters groeide en hij kan daardoor eveneens een groeiend getal Negerslaven in Joodse handen aannemen. Daar echter de vertrekkende Engelsen, na de verovering door de Hollanders in 1667, geen nieuw-verworven slaven mochten meenemen, meent dr Rens te mogen concluderen dat het meest „Engelse" slaven waren die door de Joden werden overgenomen, zodat de grotere invloed van het Neger-Engels over het Neger-Portugees daarmee verklaard zou zijn.

Inderdaad een aardige vondst. Temeer, omdat de bekende kaart van Lavaux van 1737 een grote concentratie van Joodse planters in één gebied aanwijst, die tot een overheersing van het Neger-Portugees zou hebben kunnen leiden. Daar deze overheersing in feite niet bestaat en het Engelse element in de taal daarentegen het belangrijkste is gebleven, lijkt bovengenoemde verklaring logisch. Er is echter uit de door dr Rens zelf opgesomde verdere gegevens over de vertrekkende Engelsen en het aantal slaven dat zij meenamen (1668–1675) ook wel een argument tegen deze verklaring te putten (noot 34 p. 34–35).

Zo zijn er nog wel enkele andere punten waar men een vraagteken bij kan zetten doch dr Rens zal de eerste zijn om te erkennen dat geschiedschrijving — wil zij verantwoord zijn — dikwijls met vraagtekens moet eindigen.

Dit doet dan ook niet af aan de waardering voor het minitieuze bronnen-onderzoek en het daarop gebaseerde detectivewerk, dat dr Rens heeft verricht. Hij bewijst een gezonde critiek te hebben ten aanzien van veel-geciteerde schrijvers.

Ook zijn evaluatie van de linguistische beschouwingen over Creolentalen getuigt hiervan; zijn conclusie is, dat het gemengde karakter meer in de grammaticale en fonetische structuur ligt dan in de gemengde woordenschat. Aan de hand van een door Herlein in 1718 gepubliceerd stukje Neger-Engels gaat dr Rens deze structuur na voor die periode en hij vervolgt dit onderzoek voor de latere tijd, op basis van de toen gegroeide omstandigheden waarin de slaven leefden en waaraan de nieuwkomers zich hadden aan te passen. Hij meent, dat het blijvend gebruik van het Neger-Engels als contact-taal tussen meesters en slaven mede verklaard kan worden uit de geringe mogelijkheden voor invloed van het Nederlands (weinig omgang tussen de Hollanders op de plantages, geen Hollandse gezinnen, veel vreemdelingen als opzichters — deze factoren gevoegd bij het feit, dat het Neger-Engels in de eerste

periode reeds stevig gevestigd was en dat het slavenaantal in proportie tot dat der blanken steeds groeide). Wanneer de omstandigheden veranderen, kerstening en emancipatie het hunne bijdragen aan de ontplooiingsmogelijkheden ook van de taal, worden steeds meer Nederlandse elementen overgenomen.

Tenslotte onderwerpt dr RENS de positie van het Neger-Engels sinds de emancipatie en in de huidige tijd aan een onderzoek, waarbij hij een belangrijke plaats inruimt aan de sociale appreciatie. Deze appreciatie — juister depreciatie — leidt tot een steeds minder wordend gebruik, tot een steeds grotere infiltratie van Nederlands. Neger-Engels kan het ook om deze reden niet meer heten.

De omstandigheid dat de heer RENS, wiens doctoraal examen de Engelse letteren betrof, in zijn proefschrift getoond heeft niet alleen de Engelse taal voortreffelijk te beheersen, maar ook zich als historicus en socioloog te hebben ontwikkeld, verschafte hem de doctorstitel met lof.

Moge zijn boeiend boek voor velen een wegwijzer zijn.

J. F. K.

Naar „de West", geschreven door PIET BAKKER, kleurenfoto's van WIM BERSSENBRUGGE, Mr A. HUSTINX, K.L.M., K.N.S.M. en A. FISCHER, omslag, gekl. kaart, tekeningen en lay-out van F. TEN HAVE. Uitgave van Douwe Egberts N.V. Joure en Utrecht, 1952, 73 blz., 63 ingeplakte reproducties van kleurenfoto's en 7 ingepl. kaartjes.

Het derde kleurenfoto-album dat Douwe Egberts N.V. de plaatjessparende afnemers van haar koffie en thee heeft aangeboden, behandelt Suriname en de Nederlandse Antillen. Het is een buitengewoon aantrekkelijk album geworden met een schat aan afbeeldingen, waarvoor ieder die „de West" kent en lief heeft dankbaar zal zijn. Mede ook door de vlotte tekst van PIET BAKKER is het te verwachten dat dit album bij het publiek, in het bijzonder bij de Nederlandse jeugd, in de smaak zal vallen — hetgeen voldoende reden moge zijn om de inhoud in dit tijdschrift aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

Het was stellig goed gezien om, behalve de aardige overzichtskaart in het voorwerk, nog een zevental serieuze kaartjes ter meerdere oriëntatie van de lezer op te nemen. Deze kaartjes zijn genomen uit de *Grote Elsevier Atlas*, en het kan dus de samenstellers van dit album moeilijk kwalijk genomen worden dat op het kaartje van Curaçao het Schottegat er uitziet alsof er van enig oliebedrijf nooit sprake was geweest, dat het vliegveld van Bonaire hier nog steeds Soebi Blanco heet en bovendien op een verkeerde plaats is getekend, en dat op Aruba de grote weg langs de zuidkust nog steeds niet schijnt te zijn aangelegd.

De onderschriften van de prachtige, gekleurde plaatjes zijn niet altijd ter zake. Philipsburg is verre van de verlaten zoutpan welke op blz. 53 staat afgebeeld; de koraalrotsen van de afbeelding op blz. 60 liggen niet op Saba, maar aan de Slagbaai op Bonaire, en op blz. 65 is het niet Saba, maar St. Eustatius dat men nadert. Een onderschrift op blz. 25 wil ons laten geloven dat er steeds telkens maar één schip

door de geopende Emmabrug vaart, in plaats van vaak een rij schepen (tankers).

Wat de tekst betreft, zou wellicht het beste kunnen worden volstaan met de algemene opmerking, dat wij hier te doen hebben met een staaltje van oppervlakkige journalistiek, op basis van indrukken opgedaan in het jaar 1948 — indien niet kon worden verwacht dat dit vlotte geschrijf een belangrijke rol op het gebied van de voorlichting over De West in Nederland zou gaan vervullen. Nu het belang van dit album als bron van inlichting door recensent hoog wordt aangeslagen, mogen enkele voorbeelden, uit het vele dat herziening vraagt, zijn minder gunstig oordeel over de geschreven inhoud verduidelijken — met voorbijgaan van slordigheden, verkeerde spellingen (zoals: FISHER, Gausee, Beneden Windse, Hooiberg-kiet, Gralendijk, Passan Grahan, St. Philipsburg, Hellgate, Bobbyhill), historische onjuistheden en andere vergissingen, te talrijk om op te noemen.

Frankrijk schafte de slavernij niet af in 1830, maar in 1848, Engeland niet in 1848 maar in 1833/38. Blankofficieren woonden niet in Paramaribo; de contractarbeid met de daaraan verbonden bepalingen is al lang geschiedenis; het woord creool wordt niet bij voorkeur gebruikt om negers en halfbloeden aan te duiden, en de plantage met de veelzeggende naam heette Nijd *ten* Spijt (p. 7–17).

Voor wat *Suriname* betreft, lijkt het niet eerlijk — bij alle critiek welke in dit boek doorlopend op het beleid van het Gezag wordt uitgeoefend — dat er niets wordt gezegd over wat er de laatste jaren is gedaan om de woningtoestanden, de sociale voorzieningen, de landbouwvoorlichting en het volksonderwijs te verbeteren. Over het moderne houtbedrijf en het gehele project van de Stichting voor de Mechanische Landbouw wordt evenmin gesproken.

Met enkele voorbeelden uit de praktijk meent de schrijver de „onuitputtelijke vruchtbaarheid" van de bodem aan de kust te hebben „aangetoond". Hij is „er van overtuigd, dat de ziekten die in tragische regelmaat de bodemproducten van Suriname hebben geteisterd, bedwongen kunnen worden wanneer er een goede plantenziektekundige dienst in het leven wordt geroepen", en „ervan verzekerd, dat bij kundige mineralogische exploratie de schatten die de Surinaamse bodem verbergt op voortreffelijke wijze benut kunnen worden". „Wij behoeven toch niet aan te nemen, dat de natuur ten einde ons dwars te zitten haar goud kwistiger heeft geschonken aan Frans- en Brits-Guyana dan aan Suriname". (p. 21–22).

In het hoofdstuk dat aan *Curaçao* is gewijd, lezen wij dat „de „Isla" aan de oever van de St Annabaai" die „dwars door Willemstad stroomt" is gelegen (p. 23). De W.I. Compagnie wordt de uitroeiing van de oorspronkelijke bevolking in de schoenen geschoven, en Philips II de verdrijving uit Spanje van de eerste Joodse kolonisten welke zich op Curaçao vestigden (p. 24). Interessant is het te vernemen dat men serieus overwogen heeft het Papiamento — waarvan overigens pas in de 18e eeuw in de literatuur sprake is, en dat niet door twee à driehonderdduizend mensen gesproken wordt — als wereld-hulptaal te nemen (p. 31–32).

Een overtocht van *Bonaire* naar Curaçao duurde drie dagen, volgens de schrijver, die „duizenden en duizenden" flamingos zag stil „liggen"

op het water van het ,,lagoen" (waarmede Goto bedoeld wordt) en met geestdriftige bewoordingen de onderwaterpracht beschrijft van ,,de baai van Bonaire" (het Lac) (p. 40).

De Hooiberg op *Aruba* ,,wordt begroeid door weerbarstige cactussen en slechts zelden gelukt het een ondernemend alpinist om de top van deze toch niet zo hoge bodemverheffing te bereiken. De cactussen vormen een welhaast onneembare tankversperring. In eenzaamheid speelt het leven van de Hooiberg zich af of — zou hier eigenlijk wel enig leven heersen?" (p. 44). Een uitgedroogd riviertje wordt beschreven als een ,,vallei des doods". ,,Een verdoemd land. Het maanlandschap kan niet mistroostiger zijn dan deze levenloze woestenij. Maar niet veel verder stond ik plotseling in een tropisch landschap waar gieren en arenden, papegaaien, parkieten en fel oranje gekleurde tropialen rondvlogen" (parkieten en tr*oe*pialen komen inderdaad op Aruba voor) (p. 45).

De slavenhandel gaf niet in de eerste plaats aan de *Bovenwinden* hun betekenis, en waarom zou het nauwelijks meer zijn na te gaan hoe de Nederlanders op deze eilanden gekomen zijn?

,,Het wekelijkse lijntoestel van de K.L.M. is op zijn terugtocht [van St. Maarten] naar Curaçao meer met kreeften dan met passagiers beladen, maar één toestel per week kan de totale kreeftenopbrengst natuurlijk niet vervoeren". De oplossing van het moeilijke vraagstuk, hoe de Bovenwinden tot welvaart kunnen worden gebracht, lijkt — volgens Piet Bakker — daarom slechts een kwestie van willen. ,,Toch geloof ik dat met een beetje goede wil zeer zeker deze onvergelijkelijke kreeftenrijkdom tot een lonende exploitatie zou kunnen komen, wanneer de ongebruikte zoutpan voor de teelt werd aangewend. Het vervoer per vliegtuig is natuurlijk kostbaar. Wanneer echter een behoorlijke steiger werd aangelegd, dan zou een regelmatige bootverbinding, met bijvoorbeeld Miami, een goudmijn kunnen zijn.

,,De behoefte aan kreeft in de Verenigde Staten van Amerika is uiteraard iets groter dan die op St Maarten. Tot dusver heeft echter niemand een dergelijk initiatief aan de dag gelegd.

,,De schitterende kreeften die ik in Simpson Bay heb zien vangen, zouden toch met een diepvriesinrichting en een werkplaats waar zij ingeblikt konden worden, tot hun economische recht kunnen komen. Hier ligt een rijke bron van inkomsten braak; deskundigen hebben mij verzekerd, dat het binnenzeetje een kostelijke kweekplaats voor schildpad zou kunnen worden. Vadertje Staat toont echter geen initiatief". (p. 50).

Met deze lichtzinnige woorden van Piet Bakker ter overdenking zou recensent deze bespreking willen besluiten. Kortom: Een prachtig album: — maar o wat jammer van die goedkope, slordige tekst en die vele, vele fouten!

P. W. H.

**De ontwikkeling van de Surinaamse geschiedenis*, door W. van Dijk en C. F. G. Getrouw. Uitgeverij N.V. Corona, October 1951, Paramaribo, 179 blz., 14 plaatjes, 6 portretten, 1 kaartje.

Dit werkje is bedoeld als leerboek voor M.U.L., Middelbaar en Kweek-

schoolonderwijs; de schrijvers zijn resp. leraar aan de A.M.S. en directeur van de Sint Thomas-cursus te Paramaribo. Een voor het onderwijs bestemde geschiedenis van Suriname van deze omvang was bij ons weten nog niet eerder verschenen.

Volgens het Voorbericht is er naar gestreefd de Surinaamse geschiedenis te behandelen tegen de achtergrond van het wereldgebeuren, geen geringe taak, aangenomen dat geen andere bronnen ten dienste staan dan de in Suriname zelf bereikbare, wat hier blijkbaar het geval was.

Juist wanneer men de Surinaamse historie wil zien als een onderdeel der Amerikaans-koloniale geschiedenis in het algemeen, moet men nogal eens dieper graven dan de hier aan het woord zijnde auteurs blijkbaar hebben vermogen te doen. Voorbeelden: het verhaal der ontdekking en van de occupatie door Europeanen, van de rol welke Nederlanders daarbij gespeeld hebben, van slavenvaart en slavernij, van kolonisatie en economische ontwikkeling. En, wat de inwendige geschiedenis betreft van Suriname, het is reeds moeilijk genoeg in kort bestek een objectief, volkomen verantwoord, nauwkeurig en — met vermijding van onnodige uitvoerigheid — volledig overzicht te geven van het gebeurde.

Van Dijk en Getrouw hebben hun werk ingedeeld in drie hoofdstukken, behandelende drie perioden, telkens eindigend met een keerpunt: 1808 (verbod van de slavenhandel), 1863 (slavenemancipatie) en 1948 (nieuwe staatsregeling), waarna een vierde hoofdstuk de toestand tot 1951 behandelt. In een algemeen overzicht wordt dan ten slotte nog een résumé gegeven.

De schrijvers hebben blijkbaar meer willen geven dan bv. Oudschans Dentz' *Geschiedkundige Tijdtafel* van 1949, overigens — hier en daar besnoeid en aangevuld — een bruikbare handleiding, mits de docent er het nodige bij weet te vertellen. Wat echter thans geboden wordt, bevat zelfs monografieën over speciale onderwerpen, als bv. par. 34 betreffende zending en missie, de laatste vergezeld van een statistiekje. Ook van allerlei economische bijzonderheden, als productie en uitvoer, vraagt men zich af of zij in een schoolboek wel op haar plaats zijn. Het boekje bevat voorts een lijst der gouverneurs (waaraan echter die uit het Zeeuwse tijdperk ontbreken) en in het Voorbericht wordt gezegd dat de leerlingen deze namen niet uit het hoofd behoeven te leren; gelukkig maar!

Er zijn enkele drukfouten ongecorrigeerd gebleven, als op p. 36 in de margine: 1775 voor 1795; en op p. 50 in de tekst: 1774 voor 1747. Van de illustraties wordt niet gezegd van waar zij afkomstig zijn; fraaie reproducties zijn het over het algemeen niet.

De auteur van *An impartial Description of Surinam* van 1667, waarvan in 1669 te Amsterdam een vertaling verscheen heette George Warr*e*n niet Warr*a*n. *De West-Indische Gids* wordt niet genoemd en er schijnt van dit tijdschrift ook weinig of geen gebruik gemaakt te zijn als bron.

M.

Nos Tera, deel *I*. *De Nederlandse Antillen*, door Fr. M. WALTERUS. Uitgave R.K. Boekhandel „St. Augustinus", Curaçao (gedrukt bij de N.V. Haagsche Drukkerij), 1952, 100 blz., met 118 foto's, vele tekeningen, gekl. omslag. — *Werkschrift bij Nos Tera I*, 16 blz. met 29 kaartjes, „St. Augustinus", Curaçao, 1952.

Alweer een nieuw schoolboek dat de Fraters van Tilburg — na *Onder de Tropenzon* en *El Puente* — op hun naam hebben gebracht: Een zeldzaam aantrekkelijk aardrijkskundeboekje over de Nederlandse Antillen voor de lagere school — geschreven volgens een nieuwe methode waaraan, vooral ook naar aanleiding van het verschijnen van dit werkje, in de Curaçaose pers nogal wat aandacht is besteed (zie b.v. *R.K. Onderwijsblad 2*, nrs *1–4*).

Het is een zo aanschouwelijk mogelijk onderwijs, dat de leerlingen tot opmerken en nadenken aanspoort; met daarbij geen isolering van hun klein gebied, maar de Ned. Antillen ook gezien als deel van het geheel. Tekenend voor de goede ontvangst is wel, dat de oplage van 5000 exemplaren reeds na enkele weken was uitverkocht!

Het boekje bevat een ware schat aan afbeeldingen van de fotografen FISCHER (betreffende Curaçao 76 stuks, de Bovenwinden 13), MAYER (Bonaire 15 stuks) en BONKE (Aruba 14) — waarbij wij slechts kunnen verzuchten dat het zo spijtig is dat de foto's niet op een wat grotere schaal konden worden afgedrukt — vele pentekeningen van DOUWE NIEUWENHUIS, welke dit werkje het dorre karakter van leerboek ten enenmale ontnemen, en een aantal kaartjes die door Fr. M. ENRICUS werden verzorgd.

De technische kwaliteiten van deze laatste kaartjes vormen een zwak punt in deze uitgave. Het aantal onjuistheden is gering; zij zullen in de (spoedig te verwachten) 2e druk stellig wel zijn verdwenen. Jammer is dat aan de geijkte oriëntatie van de kaartjes (het Noorden boven) niet steeds de hand werd gehouden; zonder deze zal het stellig nog veel moeilijker tot de leerlingen doordringen dat de passaat, welke in de spreektaal, alsook in dit leerboekje, de Noord-Oostpassaat wordt genoemd, in werkelijkheid bijna steeds uit het Oosten waait.

Gezien de voortreffelijke kwaliteiten welke de leerboeken der Fraters bezitten, wordt het op Curaçao openlijk betreurd (zie b.v. *Weekblad Curaçao* van 20 Juni 1953, p. 6) dat deze, voor het R.K. Onderwijs geschreven werkjes niet een voldoende mate van objectiviteit bezitten om ze in de kringen van het Openbaar Onderwijs algemeen aanvaardbaar te maken. Wat *Nos Tera* betreft valt, jammer genoeg, inderdaad een zekere eenzijdigheid van voorstelling hier en daar aan te wijzen.

Naschrift: De 2e druk kwam reeds in Aug. 1953 van de pers, op papier waarbij de foto's nog beter tot hun recht komen; thans ook met geplasticeerde omslag en integraal gebonden. Er werden enkele kleine verbeteringen aangebracht; een overbodig kaartje is verdwenen, een ander toegevoegd, en de windroos op blz. 22 — die geheel in de war was — is wat omgedraaid, zodat de kompasnaald nu naar het N.O. wijst.

P. W. H.

De oude vestingwerken, forten en batterijen van Curacao en de capitulatievoorwaarden van 1800 zoals gepubliceerd in de Columbia Centinel van 19 November 1800, door N. VAN MEETEREN. Willemstad, Curaçao, 1951, met 6 tekeningen en 4 foto's.

Onwetendheid bij het publiek en zelfs bij de overheid omtrent de oude versterkingen van het eiland Curaçao heeft de schrijver er toe gebracht de geschiedenis dezer vestingwerken te reconstrueren; deze bestaan òf niet meer, òf slechts als ruïnen, met uitzondering dan van de grotere, zoals Waterfort, Riffort en Fort Nassau, welke nog altijd het zichtbaar bewijs leveren van wat Curaçao in vroeger eeuwen als strategisch punt betekend heeft.

Uit de aard der zaak geeft het boekje van VAN MEETEREN méér dan de jaren waarin de verschillende fortificaties aangelegd, verbouwd, of buiten gebruik geraakt zijn. Zijn geschiedenis der vestingwerken is feitelijk de militaire geschiedenis van het eiland; hij leert ons o.a. waarom kort na de bezetting van 1634 versterkingen in het binnenland niet meer van groot belang geacht werden en men meende zich met de kustverdediging te kunnen vergenoegen.

De klacht van LE GRAND, de eerste militaire commandant, wordt aangehaald als het eerste bewijs van de schrielheid der moederlandse regenten op het punt der bewapening; het zal echter wel niet de bruikbaarheid der musketten geweest zijn waaraan het haperde (bl. 12), maar meer het tekort aan „vierroers", het wapen waarmede men in Brazilië zoveel succes gehad had.

Allerlei aardige bijzonderheden maken voor de liefhebbers der Curaçaose geschiedenis VAN MEETEREN's boekje tot een prettige en interessante lectuur. Zo bv. het vermoedelijke verband (bl. 33) tussen de naam van het bastion De Kat en de civetteelt welke enige tijd op Curaçao bedreven is. Ook komen er namen van personen in voor, die men elders niet zo gemakkelijk vinden zou, bv. die van de in 1807 door KONING LODEWIJK benoemden „gouverneur generaal" (bl. 97).

En dan ten slotte de nog niet eerder gepubliceerde capitulatievoorwaarden van 1800 (bl. 113–117), gevonden nota bene in een Bostonse courant. Met hetgeen in dit blad is geschreven aangaande de overgave zelf is de schrijver het niet geheel eens.

M.

The vegetation of the coastal region of Suriname, door J. C. LINDEMAN. Proefschrift, Utrecht, 19 Jan. 1953, x + 135 blz., 3 fig. en 33 foto's op 17 platen buiten de tekst, 3 tabellen en 2 gekl. kaarten los achterin.

Naast de kennis van de *flora* van een land is ook de beschrijving van de *vegetatie* in verband met bodem en klimaat zeer belangrijk. Want juist door de kennis van de wisseling der plantengroeperingen kan men dikwijls waardevolle aanwijzingen verkrijgen over bodemgesteldheid, zoutgehalte, grondwaterstand, e.d. van een bepaald gebied, dat men wil onderzoeken op bruikbaarheid voor landbouw of veeteelt. Dit geldt

natuurlijk vooral voor landen waar landbouw en veeteelt nog niet zeer intensief beoefend worden en waar dus nog grote gedeelten niet in cultuur gebracht zijn. Uiteraard is voor de beschrijving van de vegetatie een grondige kennis van de flora vereist. Nu de planten van Suriname langzamerhand goed bekend zijn en de uitgave van de *Flora of Suriname* reeds vergevorderd is, hebben de botanici van de ,,Natuurwetenschappelijke Expeditie Suriname 1948–'49'' zich intensief beziggehouden met de vegetatiebeschrijving, vooral van het kustgebied. Een samenvatting van een deel der resultaten van dit onderzoek is nu neergelegd in bovengenoemd boek door één van de twee botanici van deze expeditie.

Na een korte inleiding over de voornaamste literatuur en de gebruikte methodiek en terminologie wordt uitvoerig aandacht gewijd aan de inlandse namen en de waarde daarvan voor veldwerk. Het blijkt dat in bijna de helft van de gevallen een inheemse naam slechts op één soort betrekking heeft, terwijl in de overige namen twee of meer soorten van een genus of soms zelfs soorten, die tot geheel verschillende genera of families behoren, worden samengevat. De gegevens over de bodem, die hierna volgen, als pH, korrelgrootte, enz., zijn afkomstig van de geologen van de expeditie.

Hoofdstuk II is geheel gewijd aan een bespreking van het gebruik van luchtfoto's. Het is gebleken dat men van luchtfoto's zeer veel kan leren over de vegetatie, doch dat veldcontrôle altijd vereist blijft voor een juiste interpretatie van het beeld. Niettemin vormen de luchtfoto's een waardevol hulpmiddel bij het veldwerk. Vegetaties waar een bepaalde plantensoort overheerst, kan men dikwijls, na de nodige oefening, duidelijk op de foto aanwijzen.

In het speciale deel wordt eerst het landschap van de onderzochte gebieden beschreven. Deze beschrijvingen zijn zeer levendig en zij zijn ook voor leken met een geringe botanische kennis zeer de moeite van het lezen waard. Hierdoor kan men zich, mèt de vele foto's in het boek, een goed beeld van deze landschappen vormen. Een tweede hulpmiddel vormen de gekleurde vegetatiekaarten achterin; de onderzochte transecten staan hierop aangegeven. Zeer suggestief is ook de kaart, waarop een diagram van enkele der onderzochte transecten, met een schematische aanduiding van vegetatie en bodem, afgebeeld staat.

In de daarop volgende hoofdstukken worden de verschillende plantengemeenschappen besproken. De vegetatie is onderzocht volgens de methode van BRAUN-BLANQUET, die ook voor de tropen zeer bruikbaar blijkt te zijn. De auteur vermijdt het onderscheiden van associaties, hetgeen hij prematuur acht. Hij verschilt hierin van mening met MEYER DREES, die het benamen van associaties zelfs in een beperkt gebied de juiste gang van zaken oordeelt. Volgens LINDEMAN is het beter dit pas dàn te doen, wanneer men voldoende inzichten heeft in de samenwerkende factoren van bodem en begroeiing; zodoende vermijdt men namen, die later onjuist blijken te zijn.

De plantengroeperingen verdeelt hij in typen, die genoemd worden naar één of meer karakteristieke soorten. Zo onderscheidt hij zes zwamptypen voor Suriname. Bij vergelijking met literatuur uit andere tropisch-Amerikaanse landen blijkt dat de daar beschreven vegetaties dikwijls zeer sterk overeenkomen met de Surinaamse en dus een grote verspreiding hebben. De vele plantensociologische opnamen, die gemaakt

werden, zijn verenigd in een tweetal grote, losse tabellen. Ook daarin zijn gegevens uit de literatuur verwerkt. De verschillende moeras- en zwampbostypen komen veel overeen met die onderscheiden door BEARD in Trinidad. Het regenwoud op de ritsen in het kustgebied van Suriname wijkt daarentegen vrij sterk af van de bossen van Trinidad.

De auteur laat zich zeer voorzichtig uit over de successie in het onderzochte gebied. Daarvoor is het onderzoek ter plaatse eigenlijk te kort geweest; hij geeft dan ook slechts enkele met zekerheid geconstateerde feiten over de ontwikkeling van de vegetatie.

De oecologische gegevens van vele plantensoorten worden uitvoerig besproken in hoofdstuk IX. De opmerkingen over het milieu waarin zij voorkomen, de verspreiding in de wereld en waar mogelijk ook de levensvorm volgens het systeem van RAUNKIAER vindt men soort voor soort, gerangschikt naar familie, opgesomd.

Voorts vinden we een lijst van inheemse namen van belangrijke soorten, alsmede een lijst als aanvulling op de grote tabellen; men kan daarin waterstand, grondsoort, pH, enz. opzoeken. Tenslotte volgt dan een uitvoerige literatuurlijst, ook over de kustvegetaties van de Afrikaanse en Aziatische tropen.

Dit boek is een zeer waardevolle bijdrage tot de kennis van de vegetatie van Suriname. Maar niet alleen dat; juist de voortdurende critische vergelijkingen met de gegevens uit andere landen en de vele oecologische gegevens van de gevonden soorten maken deze publicatie tot een belangrijk werk, dat men ook bij onderzoek in de tropen buiten Suriname veelvuldig met vrucht zal raadplegen.

P. A. FLORSCHÜTZ.

Flore de la Guyane française, door A. LEMÉE. Imprimerie Commerciale et Administrative, Brest; dep. Librairie Lechevalier, 12 Rue de Tournon, Paris VIe; 1952, viii + 398 blz., 2 pl.

De heer LEMÉE is aan botanici reeds welbekend door zijn uit een tiental lijvige delen bestaande *Dictionaire descriptif et synonimique des genres des plantes phanérogames*. De heer LEMÉE is echter geen beroepsbotanicus, maar heeft een lange en eervolle loopbaan achter de rug als inspecteur des Territoires d'Outremer. Als zodanig heeft hij o.a. geruime tijd in Frans Guiana vertoefd en daar een uitgebreid privé-herbarium aangelegd. Nog steeds actief na zijn tachtigste levensjaar, laat hij thans van zijn hand verschijnen een *Flore de la Guyane française*.

Dit werk zal een zo volledig mogelijk overzicht geven van alle in Frans Guiana en het aangrenzende gebied voorkomende Phanerogamae. Onder het aangrenzende gebied wordt verstaan het deel van Suriname tussen de Marowijne en de Suriname Rivier en een strook Braziliaans grensgebied van 200–250 km breedte. De gegevens voor het eerstgenoemde gebied zijn grotendeels ontleend aan de reeds verschenen afleveringen van PULLE, *Flora of Suriname*.

Het tweede, nu in Januari van dit jaar verschenen deel behandelt o.a. de Rosales, Malpighiales, Geraniales, Celastrales, Sapindales en de Rutales. Het eerste deel en derde deel zullen later verschijnen, en in een

supplement zal een lijst van nuttige planten en sleutels op de genera en de soorten worden opgenomen.

De auteur heeft zich veel moeite getroost de literatuur zo volledig mogelijk te raadplegen en het advies van specialisten in te winnen. Behalve zijn privé herbarium heeft de uitgebreide collectie van planten uit Guiana in het Parijse herbarium als basis gediend. Aan elke soort is een korte en kenmerkende beschrijving toegevoegd; citeren van literatuur is echter achterwege gebleven; exemplaren worden slechts hier en daar genoemd (de mogelijk belangrijke collectie VON LUETZELBURG is blijkbaar voor Frans Guiana nog niet verwerkt).

Vanzelfsprekend is de jongste literatuur soms aan de aandacht van de auteur ontsnapt; ik noem bijvoorbeeld de dissertatie van P. VAN ROYEN, *The Podostemaceae of the New World.* Al met al een verdienstelijk werk dat de medewerkers aan de *Flora of Suriname* van nut zal kunnen zijn, temeer daar van de opgenomen plantensoorten ongetwijfeld nog vele onder een andere naam van Suriname bekend zijn, of daar bij het nu weer hervatte onderzoek van de vegetatie gevonden zullen worden. Het is daarom te hopen dat de samenwerking tussen Utrecht en Parijs even goed zal worden als tussen Utrecht en Kew; de activiteit van het Service Forestier in Frans Guiana kan door LEMÉE's werk slechts gestimuleerd worden.

G. J. H. AMSHOFF

Conservation in the Caribbean. A review of literature on the destruction and conservation of renewable natural resources in the Caribbean area, with reference to the population problem, door J. H. WESTERMANN. Publications of the Foundation for Scientific Research in Surinam and the Netherlands Antilles (Uitgaven Natuurwet. Studiekring voor Suriname en de Ned. Antillen) No. 7, 1952, 121 blz. (f. 4.—).

Het is verheugend, dat een op het gebied van de natuurbescherming zo deskundig persoon als de Directeur van het Voorlichtings-Instituut voor het Welvaartsplan Nederlandse Antillen, zich heeft willen zetten tot het geven van een samenvatting van het, voor het Caraïbisch gebied in het bijzonder, zo belangrijke vraagstuk van de verhouding tussen de menselijke bevolking en de haar ter beschikking staande hulpbronnen. Het Caraïbisch gebied maakt geen uitzondering op de regel dat de bevolking groeiende is, en dat de natuurlijke rijkdommen beperkt zijn en door onverstandig beheer onvoldoende productief gemaakt of zelfs verkwist worden. Een en ander wordt toegelicht aan de hand van een tabel, waarin — voor zover bekend — cijfers zijn opgenomen over de dichtheid van de bevolking in betrekking tot het bebouwde en totaal beschikbare landbouwareaal, en tot het bosoppervlak.

Na dit algemene hoofdstuk over genoemde relatie wordt elk Caraïbisch gebied (inclusief Brits Honduras en de drie Guyana's) nader bekeken (Ned. Ant. p. 54–56, Suriname p. 65–66). In daarop volgende hoofdstukken wordt behandeld hetgeen in inter-Caraïbisch en inter-Amerikaans verband is gedaan op het gebied van de conservering der natuurlijke hulpbronnen, en worden enkele hoofdaspecten van het conservatie-

vraagstuk besproken, i.c. de problemen verband houdende met water, bossen, bodem en landbouw, landeigendom en landbouwkolonisatie, landclassificatie en voorlichting.

Het laatste hoofdstuk geeft een overzicht van hetgeen in de loop der jaren is geschreven over het bevolkingsvraagstuk in het Caraïbisch gebied. Hieruit blijkt dat alleen door Puerto Rico een begin is gemaakt met een van overheidswege gesanctioneerde, actieve politiek inzake het verstrekken van voorlichting en hulp aan gezinnen, welke om sociale en medische redenen hun kinderaantal willen beperken.

P. W. H.

Suriname. Uitgave Bureau Voorl. Inl. Propaganda, Paramaribo; druk N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam; z.j. (1951), 48 blz. (11 × 16 cm), 22 afb. (foto's W. van de Poll), kaartje.

Het Bureau Voorlichting, Inlichting en Propaganda van het Surinaamse Onderwijs-departement heeft de bedoeling gehad ten dienste van het onkundig verondersteld Nederlandse publiek in kort bestek een overzicht te geven van het leven in Paramaribo — wonen, eten, kleding, onderwijs enz. — van de Europeaan. Wie terug kan denken aan de toestanden van veertig jaar geleden, wordt niet getroffen door grote verschillen in de kosten van het levensonderhoud. Alleen is er tegenwoordig meer te koop en dus meer gelegenheid om geld uit te geven. Het leven is er ook nu nog betrekkelijk goedkoop.

Er worden enige zakelijke gegevens gepubliceerd, oppervlakte van het land, ligging en aantal inwoners. Verder cijfers betreffende in- en uitvoer; het Welvaartsfonds wordt genoemd, het verkeer en de industrie worden beschreven. Aangaande de ontginning van den bodemrijkdom worden alleen de exportcijfers genoemd (van 1949) van bauxiet, goud, hout en balata. Onder het opschrift „Medische zorg" vinden wij vermeld het aantal ziekenhuizen en het getal der artsen en tandartsen, alsmede ... geconstateerd dat er (te Paramaribo) voor de aanhangers van bijna alle godsdiensten bedehuizen zijn.

De geschiedenis van Suriname is zeer summier behandeld; gelukkig maar! Waarom zouden het de twee tochtgenoten van Vespucci geweest zijn die als de vermoedelijke ontdekkers van Suriname beschouwd moeten worden? Alonzo de Ojeda (niet Ojed*o*) was de leider der expeditie van 1499, maar Vespucci was de enige die de tocht beschreven heeft. En hij was het, die melding maakte van het verkennen van het vasteland, eerst op 5° Z.B. (Kaap San Roque in Brazilië?) en daarna nogmaals, benoorden de evenaar, wat dan wel een deel van het tegenwoordige Suriname geweest kan zijn. De kolonie in 1815 weer aan Nederland in vaste handen gegeven? Neen, bij de Londense Conventie van 13 Augustus 1814 werd Suriname aan Nederland gerestitueerd en in het begin van 1816 door van Panhuys overgenomen.

Wat het binnenland betreft, worden alleen enige uitstapjes aangegeven, welke van Paramaribo uit gemaakt kunnen worden.

M.

Kerkgeschiedenis der Bovenwindse Eilanden, door Pater BRADA O.P. Willemstad 1952, 47 blz.

Natuurlijk heeft de auteur bedoeld de geschiedenis te schrijven van het Katholicisme op de Bovenwindse Eilanden en dan nog meer speciaal van dat op de drie Nederlandse eilandjes aan den noordrand van de Caraïbische Zee. Nu lijkt het of er over dit onderwerp, wat de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw betreft, eigenlijk niet veel te vertellen valt; immers, missie-arbeid viel er, bij afwezigheid ener autochthone bevolking, niet te verrichten en in het Nederlandse tijdperk waren er onder de Europese inwoners slechts heel weinig Rooms-Katholieken.

Toch zijn van de 47 bladzijden tekst niet minder dan 23 juist aan die eerste periode gewijd, bladzijden waarin getracht wordt ook een algemene geschiedenis te geven, niet van de Ned. Bovenwinden alleen, maar met uitstapjes naar het omliggende eilandengebied. Het lijkt beter over deze historieschrijving maar niet te veel te zeggen; enkele vragen en opmerkingen mogen hieronder echter een plaats vinden.

Hoe kan het voorkomen van het eiland Saba herinneringen opgeroepen hebben aan de koningin van Saba in Salomo's tijd (bl. 5)? Waarschijnlijker lijkt het, dat de een of andere bereisde zwerver door het Caraïbisch gebied enige overeenkomst gezien heeft met de terrassen waarop in Palestina, op de weg tussen de Rode Zee en Jerusalem, het klooster San Sabas, of Mar Saba, gebouwd was. Waaruit blijkt, dat gevluchte Indianen van Puerto Rico zich op de Bovenwindse Eilanden zouden hebben neergezet (bl. 6) en het dus op deze laatste „druk werd"? Wie kregen in de zestiende eeuw een Noormannen-reputatie (bl. 8); de Hollanders? Voordat RICHTSHOFFER met zijn boot (het zal wel een zeeschip geweest zijn) in 1632 op Sint Maarten aankwam (bl. 8), was er reeds een andere vreemdeling op het eiland geweest, die een verslag van zijn ervaringen nagelaten heeft, de Engelsman HENRY COLT nl., in 1631: een Katholiek, Spaans-vriendelijk en op de Hollanders niet bijster gesteld. Hij had zich op de Engelse eilanden geërgerd aan de drankzucht zijner landgenoten, maar loofde JAN CLAESZ. VAN CAMPEN om zijn matigheid. En dan schrijft ook DAVID PIETERSZ. DE VRIES over een bezoek aan Sint Maarten in September 1632.

Hadden de Spanjaarden inderdaad in 1637 (bl. 9) „de opdringerige Hollanders" opnieuw moeten verjagen? Of wordt hier bedoeld de mislukte aanslag van STUYVESANT in 1644, waarover iets lager gesproken wordt?

Had de in 1682 opgerichte Compagnie VAN EMDEN (Brandenburgse Compagnie) in 1685 een concessie nodig van de Deense koning (bl. 17)? P. VAN BELLE was factor der Brandenburgse Compagnie op Sint Thomas, niet van de Deense Compagnie. De VAN BELLE's, Rotterdammers, waren sterk geïnteresseerd bij de slavenhandel en wanneer P. VAN BELLE zijn slaven Katholiek liet dopen, dan zal dat geweest zijn met het oog op de verkoop in de Spaanse koloniën. Omstreeks 1700 zou genoemde VAN BELLE betrokken geweest zijn, tezamen met lieden van Curaçao, bij de verkoop van zeeroversbuit; „but that's another story".

Spanje hield zich eenvoudig niet aan de overeenkomsten op basis van wederkerigheid, betreffende de uitlevering van gedroste slaven (bl. 21).

H. C. DE JONGH (bl. 24) moet zijn: de luitenant ter Zee CORNELIUS DE JONG (later DE JONG VAN RODENBURG) die in 1781 door de Engelsen krijgsgevangene gemaakt werd (bl. 24); zijn reisverhaal verscheen in 1807.

Hoe wordt het verschil verklaard (bl. 24–25) tussen de 25 lidmaten der R.K. gemeente op Sint Eustatius en de 500 of meer Katholieken welke er in Pater ALVAREZ' tijd op het eiland gewoond zouden hebben?

Heeft l'Abbé RAYNAL's *Histoire philosophique et politique* de Franse Revolutie teweeg gebracht (bl. 26)? En heeft „black Harry" (bl. 28) ook op Sint Maarten gearbeid?

Ten slotte nog een vraag: kan Mgr KISTEMAKER (bl. 25) in 1902, toen de uitbarsting der Mont Pelée op Martinique plaats had, zich op Sint Barthélemy bevonden hebben?

M.

Employee and Community Interests of LAGO. Lago Oil & Transport Company, Limited, Aruba, Netherlands West Indies, (1952), 27 blz.

Deze zeer fraai uitgevoerde brochure houdt zich, zoals de titel aangeeft, in de eerste plaats bezig met de personeelsbelangen van het olieraffinaderijbedrijf op Aruba. Men komt bij de lezing sterk onder de indruk van de grote aandacht welke blijkbaar de maatschappij in kwestie aan deze belangen schenkt, en de aanzienlijke uitgaven welke daarmede gemoeid moeten zijn. Wat zij voor haar mensen doet, lager en hoger geplaatsten, in velerlei opzicht, gaat verre uit boven hetgeen de nog jonge sociale wetgeving der Nederlandse Antillen vereist. Eigenbelang? Natuurlijk ook dat, maar dan een gezond egoïsme, dat mede de individuële belangen dient van meer dan zeven-duizend personen.

Het zijn tevens gemeenschapsbelangen der bevolking van een klein eiland, welke nog geen halve eeuw geleden een vergeten en sober bestaan leidde. Al zouden er aanwijzingen zijn [die direct van de meest bevoegde zijde tegengesproken zijn] dat het oliebedrijf op Aruba nog maar een tiental jaren te leven heeft, dan nog zou de eilandbevolking zich bij het afscheid kunnen verheugen in vooruitgang op verschillend gebied, gedurende de wonderbaarlijke bloeiperiode verkregen. De politiek der Lago immers is er op gericht zo weinig mogelijk vreemdelingen en zoveel mogelijk inheemsen aan haar bedrijf te verbinden, en het zijn deze locale werkkrachten die in de eerste plaats profiteren van de door de werkgeefster genomen maatregelen in het belang hunner gezondheid, hunner algemene en technische ontwikkeling en sociale opvoeding; maatregelen, die tezamen hun economische weerbaarheid bevorderen.

M.

SAINT MARTIN AND SAINT EUSTATIUS NEGROES AS COMPARED WITH THOSE OF SAINT THOMAS

A STUDY OF PERSONALITY AND CULTURE

BY

G. J. KRUIJER

I. INTRODUCTION.

The title of this article coincides with that of a study by ALBERT A. CAMPBELL, *St. Thomas Negroes — A study of personality and culture* [1]), as it is our intention to compare the situation in the two Netherlands Antilles islands with the results of CAMPBELL's study of St. Thomas.

St. Thomas (U. S. Virgin Islands) has, from a geographical and sociological point of view, much in common with St. Martin and St. Eustatius, but as a matter of fact differences do exist.

In the present article a liberal use is made of the text of CAMPBELL's work. Unless otherwise stated all his references pertaining to St. Thomas apply also to St. Martin and St. Eustatius, and in some instances the words "St. Martin" and "St. Eustatius" have been inserted into the quotation — between [ ] — so as to avoid misunderstanding.

The aims of this article are

(1) to give an idea of the personality type of the St. Martin and St. Eustatius negro,

(2) to trace the differences which exist between the population of St. Thomas and the populations of these Netherlands Antilles islands,

(3) to give an explanation of differences in personality between the St. Martin and St. Eustatius negro,

(4) to present a scientific basis to educational and social welfare

---

[1]) CAMPBELL, ALBERT A.: *St. Thomas Negroes — A study of Personality and Culture.* Psychological Monographs Vol. 55, Nr. 5, Northwestern University, Evanston, Illinois, 1943.

programmes (which should be built on sociological and social psychological knowledge of the population-groups concerned).

Some American social psychologists accept as a postulate that the individual's early experiences exert a lasting effect upon his personality. From this early experience are formulated certain essential evaluations and attitudes which make up the central core of the personality. This early matrix of aspirations and repressions is called by KARDINER the basic personality structure. (p. 2) [1]).

Given the practical purpose of the present article we may restrict our quotations to actual facts without adopting the concept of basic personality type. Although we shall certainly come to the conclusion that a few character-traits result from the childhood situation, we need not tackle the question whether or not these traits form KARDINER's basic personality type.

The author hopes that the purely scientific character of this report does not conceal his great affection and respect for the West Indian people. He adopts the words of MADELINE KERR: "Any criticism I may make is not of the people, but of the conditions which have made their lives so hard and personality adjustment so difficult" [2]).

II. THE HISTORY OF THE ISLANDS' SOCIETY.

"The major part of the population of St. Thomas [St. Martin and St. Eustatius] is of either total or partial Negro ancestry. The framework of cultural arrangements which they accept has its origins in the three hundred years of the islands' history as European colonies and in the European and African societies from which their ancestors came." (p. 1)

"In most respects the situation of the slaves in St. Thomas [St. Martin and St. Eustatius] during the eighteenth century resembled closely that of their enslaved countrymen in the other West Indian islands. There was, however, one important difference. By the end of this period St. Thomas was changing rapidly from a plantation society into an urban community centering around the harbour. This meant that a steadily diminishing proportion of the slaves lived the primitive, ignorant life of the plantation laborer, and an increasing number worked in the town as servants or craftsmen." (p. 11)

In St. Eustatius a similar development took place. The importance of this island as a commercial centre came abruptly to an end, however, in the latter part of the eighteenth century owing to English intervention. Slavery was abolished almost simultaneously in St. Thomas and

[1]) Figures of pages in brackets refer to CAMPBELL's monograph.

[2]) KERR, MADELINE: *Personality and Conflict in Jamaica.* Liverpool, 1952. (p. XII)

St. Martin. On the former island emancipation was officially proclaimed by the Danish government on September 22, 1848. In the Netherlands colonies legal slavery was, indeed, not abolished before 1863, but St. Martin planters were compelled to set their slaves free in 1849 as a result of the emancipation on the French side of the island (1848). St. Eustatius planters were not obliged to an early liberation of their slaves.

According to CAMPBELL stratification became, in the course of Danish occupation, "the central feature of St. Thomas society, and status awareness became one of the primary concerns of its members. The development of these highly important aspects of St. Thomas life may be traced to two general sources: first, the social origins of the two groups which comprised the island's population, and second, the nature of the institution of slavery. The latter is also responsible for many important divisions within the slave group. Sexual contact between the races produced new divisions." (p. 28)

In the next paragraph it will be explained that St. Martin has a clear social stratification, and that distinct social classes are lacking in St. Eustatius.

III. The present inhabitants.

"The eleven thousand inhabitants of St. Thomas are divided into a variety of racial, national, and economic groups, each highly self-conscious and nearly all reluctant to associate with any of the others." (p. 29) Although in the two Netherlands Antilles islands with their 2900 people all of these groups exist, it is a fact that segregation is not so strong. The main reasons for this difference are the lack of a very wealthy population group in the latter islands and the disappearance of the descendants of the former slave-holders. Nevertheless, St. Martin has a marked social stratification, expressing itself in a small group of coloured people, which dominate the economic and political life, and the negro population.

a. *The coloured minority.*

"The small minority of the coloured population of St. Thomas which comprises what may properly be called the upper class is made up of merchants, government officials, land-owners, and professional men." (p. 33) "Most of this group are light-skinned" (p. 34). In St. Martin and St. Eustatius a similar group hardly exists. The highest class of St. Martin might be compared with the "middle class" of St. Thomas, characterized as follows: "Its membership is made up of school teachers, minor municipal and federal employees, salaried workers and skilled craftsmen, grocers, tailors, and other small business men. The middle class includes most of those individuals who are prominent in St. Thomas life. It is they who organize the few community functions which take place in St. Thomas". (p. 35)

b. *The black majority.*

"Probably close to 90 per cent of the coloured members of St. Thomas society may be classified as lower class. This lower class has inherited the sociological position of the slaves. Lower-class St. Thomians are

characterized by a very strong awareness of colour. The majority of this group regards the Negro as inferior to the white man". (p. 36) Although the negro of the two Netherlands Antilles islands does not feel completely sure of his social position, many of them are convinced of equality between white man and negro, especially in St. Eustatius.

IV. The psychological environment of the child.

"From the childhood situation of the [islanders] certain aspects can be isolated which have significance to most of the children and to which some adjustment must be made. The nature of this central body of common experience determines the manner in which the child learns to view his environment and provides the basis of the adult adjustments which he will make at a later time." (p. 38)

a. *Physical factors.*

The physical factors are much the same in the three islands.

"The physical environments of the young does not ordinarily present any serious problems of adjustment. No elaborate protection from the weather is required", except against the hurricane. As a result of this calamity "lower-class people are apt to see their frame shacks smashed to kindling: their only defense is prayer". (p. 38)

As soon as the rumour of a nearing hurricane has reached the island, people are eager to get any news of the direction of the cyclone, news which is sent by radio. Everyone strengthens his house as much as possible; in some homes people sing their religious songs or pray to God. Before every hurricane season prayers are offered in all churches, and after the season a thanksgiving service is held.

On the whole people's reaction towards a hurricane is one of submission to the will of God: "What the Lord sends is good. He knows best."

The inhabitants of the three islands "are much more susceptible to changes in temperature than their Continental visitors and frequently complain of "chill breezes"; especially in the evening hours older people wear caps or hats when going into the open air." "This is to protect them from the "dew" which presumably would cause colds and other miseries." (p. 38)

Besides these real or supposed dangers there are no other natural risks in the three islands which are fortunate in being relatively free of communicable diseases. There are no dangerous animals. (p. 39)

b. *The satisfaction of subsistence needs.*

Although St. Martin and St. Eustatius are a little better off than their neighbouring islands it may be safely said that — as in St. Thomas — "the great majority lives at a bare subsistence level. The lower-class child learns to accommodate to deprivation; it lives in one- or two-story wooden shacks, cheaply built and almost all old and fallen into disrepair. These bare rooms are customarily overcrowded, with the children very commonly sleeping on the floor or in the same bed with their parents. Attempts at privacy are made by hanging cloth curtains across partitions of the room." (p. 39)

Presumably housing conditions in St. Martin are somewhat better

than those in St. Thomas, but most houses in St. Eustatius are about as dilapidated as those in St. Thomas.

"The diet of the under-privileged class is as sub-standard as their living conditions." It is notable that the consumers buy very small quantities of food at a time. "Two cents of sugar, one cent of lard, three cents of flour, never a substantial quantity. Either the buyer does not possess more than a few cents, or he does not dare buy more than his immediate needs demand for fear he will be tempted to eat up several days' rations" (p. 40) In a comparable situation of privation, i.e., during the famine of 1944/'45 in the Netherlands, the authorities changed their system of two weeks rationing into a one week period, as the poorer population groups were not able to spread their food over a fortnight. [1])

In many huts of the three islands a table is lacking and meals have not "the semi-formal character customary in the more privileged households. Meals tend to come at irregular intervals with an uncertain number of participants." (p. 40)

"The uncertainty of this day-to-day contest for the satisfaction of the most primitive human needs inevitably becomes an important aspect of the experience of the lower-class child. It contributes to the creation of insecurity and apprehension in the childhood situation." (p. 40/41)

c. *Family organization.*

"The most frequent combination of persons one is apt to find in the shabby homes of the lower class is a woman with children." (p .41) This is on St. Thomas due to the fact that legal marriage and monogamic constancy are not the general rule, especially among the lower class. In St. Martin and St. Eustatius the main reason of the absence of a father in the homes is emigration.

"Although children are regarded as desirable by almost all lower-class women, they are very often turned over to some other woman, perhaps a relative or godmother." (p. 41) The institution of godmother or "Nenny" is gradually dying out in the U. S. Virgin Islands, according to several persons interviewed by CAROL KAHLER. Probably not more than 40 percent of the inhabitants of the U.S. Virgin Islands still have close relations with their godmothers". It is the godmother's rôle to teach the child its "manners", to discipline the child when necessary, to give the child clothes that the parents cannot afford, and to help pay for the child's education when necessary". "The relationship is not one-sided, for as the godmother aids the child, the child feels a responsibility for the godmother." [2]) Also in St. Martin and St. Eustatius the position of the godmother (Nen or Nennen) declined in importance. Yet now and then she looks after her godchildren and it even occurs that her advice is asked in case of marriage. The godfather does not play any rôle of importance in these families which centre in the mother.

---

[1]) KRUIJER, G. J.: *Sociale Desorganisatie.* (*Social Disorganization. Amsterdam during the famine of world war II*). Meppel, 1951. (p. 95)

[2]) KAHLER, CAROL: "The godmother concept — its place in the socio-economic structure". *The Journal of Educational Sociology*, December 1950; The Payne Educational Sociology Foundation Inc., New York. (p. 208, 209)

In most homes the mother stands for security to the child but among men there is nevertheless a patriarchal cultural ideal adopted from the Europeans. In those families where the father is regularly present at home, he has a superior position.

Most of the middle class people in St. Thomas (i.e. the upper class of St. Martin) "are married and many conform rigidly to the mores usually associated with monogamy." Very commonly, however, "they have sexual association outside of marriage and attach relatively little opprobrium to the fathering of "outside" children. Those who follow this tradition of the former planters' aristocracy are well aware of American or European disapproval of their customs and usually attempt to keep their extra-marital relationships secret." (p. 42).

"It is obvious from these facts that a very considerable proportion of children grow up in a family situation which is characterized by uncertainty and a lack of stable organization. For most lower-class children and for many of the "outside" children of middle-class parents [that is actually fathers] the family is not a secure, well-knit social group with strong feelings of identification among its members." (p. 42)

d. *Childhood disciplines.*

"Children of every society encounter at an early age the disciplines which their parents force upon them. Societies vary in the degree of restraint to which they expect children to conform and in the methods they sanction for the enforcement of this restraint. Both of these variables are important aspects of the child's psychological situation. In St. Thomas [St. Martin and St. Eustatius] the early disciplines associated with the control of the purely physiological needs are relatively lenient" (p. 42) "Little attempt is made to establish the early training of either food-taking or elimination. Breast feeding is ordinarily continued for ten or twelve months. No regular feeding schedule is held to; the child is fed when it cries." (p. 43) Children are often taken on the arm, and caressed and kissed by their mother.

"The training of sphincter control is not begun until relatively late, often not until the age of three or four years and very unsystematically then. Enuresis is very common until five or six years; children are outdoors a very large part of the time and learn to relieve themselves "au naturel". (p. 43)

"The disciplines regulating sexual behavior are also comparatively tolerant. Sexual relationships are considerably more direct and less encumbered with the folkways of romantic love. In the lower class, especially, sexual experience begins early and is relatively free from adult disapproval. The physical conditions of living in the crowded lower-class homes makes privacy an impossibility, and the child is a witness to whatever sexual relationship takes place among his adult associates. His own adventures commonly begin before his twelfth or fourteenth year". (p. 43) Pre-marital intercourse is the rule, but the boy who intends to marry legally will usually abstain from having intercourse with his fiancée. This does not exclude sexual intercourse with other girls.

"In these respects the situation of the West Indian negro-child is relatively free; he is not compelled to conform to rigidly defined patterns of behavior. It would be a mistake, however, to conclude from this fact

that the total environmental situation of the native child is characterized by freedom and lack of restraint. Whenever the wishes of the child and the parent come into conflict, the parent invariably demands obedience. Prolonged crying or "fussing" is not tolerated in small children. "Rudeness" in children is a serious and one of the most frequent causes of punishment. The punishments inflicted by lower-class parents are commonly severe and crude, often taking the form of flogging." (p. 44) After the punishment the children are sent away; the parents do not want their children to be a nuisance. The parent-dominated home is traditional; the indulgent child-centered type of home is very unusual. The main values which are recognised in the upbringing of the children are honesty and respect for older people. It is the mother's task to bring up the children. The rôle of the father is restricted to being the bogey-man, feared by the children.

e. *Social groups and status differences.*

It has been stressed before that differences of colour are not very important in the Netherlands Antilles islands as compared with other Caribbean territories and the United States of America. This is partly due to the fact that already for many years the colour groups have had more or less the same economic position. In St. Eustatius where there has been no dominating white, or only slightly coloured, planters class for a long time the negro behaves more freely towards whites and is more apt to consider himself the equal of people of any other colour, than for example in St. Thomas or even St. Martin.

Nevertheless, some traces of feeling himself in an inferior social position can be observed in the Netherlands Antilles islands negro. A mother will, for instance, always be proud of her light skinned baby. As in Surinam people speak of "bad" and "good" hair, bad hair being the fuzzy type of the negro.

The black child discovers at an early age that white or coloured persons occupy the highest positions in society and that it is evidently a disadvantage to be black.

Owing to the fact that St. Eustatius has a less marked social structure than St. Martin and a less distinct economic stratification, the Statia negro has a relatively higher position on the social ladder. He is less submissive than the St. Martiner of the same class. In St. Eustatius nobody will, as some people in St. Martin do, address the local prominent people as "master". The behaviour of the Statia man towards persons of high rank is rather ill-mannered.

The Statia man does not greet when passing other people, he scarcely uses the word "please", and he answers with "yes" instead of with "yes, Sir". All this proves that he considers politeness a degradation of himself. Children catch this attitude. Small boys are often impolite and use rude language in order to appear grown-up.

At first sight the Statia man makes the impression of someone who cares nothing for anybody or anything. He is known as being "rude". The explanation of this attitude is the lack of a discriminating class-system and the low level of education. The social situation is largely responsible for the character of the Statia people.

It may be seen from the foregoing that there are no *profound* colour or

class distinctions between social groups in St. Martin and St. Eustatius, such in contrast to St. Thomas. The small colour differences that do exist can, however, be wiped out no more than the class differences connected with them.

f. *Supernatural forces.*

"The child finds that his environment contains numerous supernateral forces which are capable of doing serious personal harm. Belief in the power of the Christian deity is almost unanimous. But the child also becomes aware of the magical powers of the obeah-man. Obeah is the West Indian version of sorcery." (p. 46) "Most lower-class West Indians, particularly the older people, believe that it is possible through the use of certain spells to influence the behavior and physical well-being of another person. It is safe to say that a large proportion of the population is at least vaguely apprehensive of the harm which may be done them by magical means. Some natives wear a 'guard', a little sachet filled with seeds, under their clothes. Some keep rough-feathered chickens ["frizzle fowls"] around their houses, believing that a "shaggy fowl" will scratch up any evil device that might be hidden nearby. Aches and pains of all sorts are commonly attributed to obeah influence"

"The evil purposes of the obeah-man are sometimes carried out through the medium of a spirit or "jumbie". The jumbies are the spirits of bad people who couldn't get into heaven and are now in hell. The jumbies ordinarily confine their activities to the night-time." (p. 47) That is why many people are afraid to pass the hospital or churchyard after dark. It is not uncommon for parents to give their children special protection between birth and baptism. Often during this period they will keep a Bible in the infant's cradle, which is also reported from St. Thomas.

These evil spirits soon assume reality to the negro children. They learn that a jumbie is something gruesome, which older people use for frightening them when they are naughty: "I'll get the jumbies for you".

As in all other West Indian communities obeah is of importance in the Netherlands Antilles islands, but as a matter of fact not every native accepts all of this belief. Thus, we may conclude, that the children grow up in an environment made insecure by dynamistic forces.

g. *Legal restraints.*

The former Danish rule of St. Thomas was frankly authoritarian. As a result "the law and the courts still command great respect. To many St. Thomians the Fort is an object of considerable fear, and they will not go near it unless summoned by the police. These facts become apparent to St. Thomas children during their early years." (p. 49)

In the islands of St. Martin and St. Eustatius it is just the other way round. The police-force, largely consisting of policemen born in the islands, is very lenient.

In these Netherlands Antilles islands we find an attitude which in Surinam is called "lanti-sa-pai"-mentality (negro-english for "the government is supposed to pay"). The island people are used to being spoiled by their government, poor relatives as they are in a rich family. They say: "The Queen is rich, the Queen can pay" and "Government can pay". They get, or got, free seed-potatoes and other seeds, free transportation of agricultural products to Curaçao and Aruba, free or

very cheap medical care (including free spectacles), free drinking-water in periods of drought; until recently nobody paid taxes. Schools are still free. There are more services which the government gives free of charge. Hence, the government is by no means feared.

h. *Personality traits resulting from the childhood environment.*

From the lower-class childhood situation in St. Martin and St. Eustatius result the following traits:

(1) *leniency* in the matter of controlling the satisfaction of biological needs;
(2) *submission* as a result of the relatively rigid domination by adults;
(3) *insecurity* resulting from the lack of stable family life, inequalities owing to colour differences, fear of supernatural forces and the uncertainty as to the satisfaction of subsistence needs.

Given the above described childhood situation and the resulting personality traits, the question arises whether these attitudes are permanent or not. They need not if the child, as it grows up, encounters no influences which tend to reinforce or support these traits. This is the case with submission in the island of St. Eustatius. With practically no social classes and a very tolerant administration there is not much reason for grown-ups to retain a submissive attitude.

V. Adult Adjustments

In the process of adjustment of adults to the social situation, "there are certain basic mechanisms which are very prominent and tend to characterize large segments of the population. The most important of these behavior mechanisms are: emulation, egocentrism, aggression, and dependence." (p. 51)

a. *Status awareness and emulation.*

"Most of the techniques of establishing status and acquiring social prestige are associated with the expenditure of money. The most obvious method by which the lower-class St. Thomian seeks to participate in the general process of social competition is through studied attention to his own personal appearance. There is very little doubt that many such individuals deprive themselves of food so that they may buy attractive mail-order garments." (p. 51)

Among the St. Martin and St. Eustatius people this tendency is less strong. They dress very simply. On the other hand, the possession of a bicycle by the younger folks certainly adds to their social prestige.

Ordinarily the lower-class person will "attempt to avoid all situations which might seem undignified or degrading. This has many ramifications of which the most often expressed is the unwillingness to be seen doing any kind of menial work." (p. 52) "During slavery manual labor became firmly associated with the slave status. The reluctance to do servant's work is only one aspect of a very generalized attitude. The people are constantly on their guard against getting into situations in which they may seem inferior." (p. 53)

"The rôle of servant or employee is a difficult one for members of the lower class. Their tendency is to hold themselves as independent as possible of directions. Work for a strict and over-bearing employer is called 'slavery work', and whenever possible the St. Thomian [as well as the St.

Martin and Statia people] will avoid it." (p. 54). In the Dutch Islands working on the land as an independent farmer, is however excluded from this general rule. A majority of the islanders like farming as a profession.

"Personal contacts are not characterized by a smooth, good-humored give and take but by a self-conscious reserve." (p. 54) "Good-humored personal jests are definitely out of place. The native is incapable of taking jokes on himself." (p. 55) Many people, especially in St. Eustatius, have nicknames, the bearers of which as a rule do not like.

"Ordinarily the lower-class person takes much less interest in the appearance of his home than he does in that of his person. This is no doubt due, in part, to the fact that the physical condition of most of the houses is too wretched to inspire any attempt at improvement." (p. 55) "No matter how humble the abode, however, one will almost certainly find a small table or side-board covered with various articles of glassware", an imitation of the crystal-ware collections of the planters.

"There is some indication that educational achievement is becoming a possible means of prestige-seeking for lower-class people." (p. 56) On the Netherlands Antilles islands parents are eager to have their children educated in the Dutch language. Knowledge of this language is of practical use (it gives the opportunity for obtaining government jobs and facilitates the contact with Dutch officials) and has at the same time a prestige value. These negroes boast of belonging to the Dutch empire, in which the political position of the West Indian territories is much more advanced than that of the British possessions. They are boasting too of the prosperity of the Netherlands Antilles which raises the prestige of these islands. In the eyes of other English-speaking West Indians, however, they do not count as full Dutchmen as long as they do not speak the Dutch language.

b. *Ego-centrism and group membership.*

"The system of untempered social and economic competition, which has characterized life in the slave-colonies for generations, has traditionally rewarded behaviors devoted to direct self-aggrandizement and has given little recognition to activities of any other character. That's why the West Indian very seldom plays the rôle of group member. In a society bent on individual competition he is virtually compelled to stand alone." (p. 62) "The planters themselves encouraged the individualistic spirit by holding out definite rewards to those who achieved personal success: freedom itself was by no means an impossibility, They likewise bent every effort to prevent the slaves from achieving any group unity. For the slaves the rise to freedom was a goal of the greatest motivating strength and it could be attained only through individual effort or good fortune." (p. 64) "In St. Thomas the negroes adopted as their own the egocentric ideology of personal ambition and social irresponsibility which had characterized their erstwhile masters." (p. 64) They do not, according to CAMPBELL, have a strong feeling of identification with any national or racial group.

The St. Martiners and Statians nevertheless have — taking into account their isolated position, the scarcity of contact with the Netherlands and their very different racial composition and history — a rather strong attachment to Holland as the mother country. The islander is also strongly attached to his native island.

"The spirit of individualism is also apparent in the comparative absence of social organization among the people. Most islanders do not belong to any formally organized group aside from the church," (p. 65) Several of our interviewees stressed the individualistic spirit of the islander. The St. Martiner KRUYTHOFF writes: "The St. Maarteners are a serious and 'mind-your-own-business' set — the majority at least." "The people are also of an independent nature, and consequently carry along with them a cheerful and independent spirit." [1])

c. *Agression.*

"Agression is a means of attaining personal power, of extending one's control over the behavior of other people. It is therefore an active form of defense. Murder is very unusual: there is relatively little serious thievery and almost no house-breaking." The common goat-thefts in St. Eustatius form an exception to this rule. However, it must be appreciated that most of the stolen goats were actully living wild. The big land owners consider these wild goats as descendants of their formerly tame animals, and consequently claim them as their property, a view which is not generally accepted by the other people.

There is very little agressive criminality of any importance. The "people ordinarily keep their adult disputes on the verbal level. Verbal disputes are very common and very acrid. The lower-class quarters are frequently disturbed by loud and profane arguments. Each of the parties involved seeks to outdo the other in personal abuse. Ridicule is also a frequent form of verbal aggression." (p. 69)

"The existence of so many semi-clandestine sexual relationships make unusually fertile ground for the flourishing of rumor and unsubstantiated report. Social relationships of any kind tend to be magnified into sexual affairs.

Magical practices are primarily for the purpose of aggression. Obeah is used as an aggressive weapon. Setting a 'trap' for his victim is a means to thwart another person's ambitions." (p. 70)

d. *Dependency relationships.*

"The assumption of a subordinate position, dependent on a dominant person or force, restricts the freedom of the dependent individual, but it may also provide him protection against insecurity.

The most obvious form of dependency relationships among St. Thomians is that achieved through church membership." (p. 72)

Comparing CAMPBELL's study with the outcome of the sociological investigations in St. Martin and St. Eustatius, it is clear that the Church plays a much more important part in St. Thomas life than in the daily life of the Netherlands Antilles islanders. The following quotation from CAMPBELL applies, however, also to St. Martin and St. Eustatius: "Church membership [or in wider sense: the Christian faith] is especially necessary to provide defense against those dangers which are of an unknown or supernatural character. These include acts of witchcraft .... They [most of the islanders] are careful to have their infants properly baptized

[1]) KRUYTHOFF, S. J.: *The Netherlands Windward Islands and a few interesting items on French St. Martin.* Printed in Antigua, 2nd edition, 1939. (p. 99)

and their older children confirmed. At the beginning of the hurricane season the churches of the town all hold special services to pray for deliverance from any misfortune, and after the season they convene again to offer thanks." (p. 73) "All of the 'rites de passage' are conducted within the church: baptism, conversion, marriage, and burial services." (p. 74)

The willingness of the island's people to accept a position of dependency is also shown in their attitude toward the civil authority of the islands. They are easily inclined to say: "Government should do that for us".

The conclusion which counts for all three islands, is: "Dependency is an important aspect of the adult adjustment of a large proportion of the islands's people." (p. 74)

VI. Conclusion.

(1) In the lower economic group, which makes up the great majority of the population "the child is living in a total situation of insecurity and lack of dependable, protective, social relationships." (p. 89) This childhood situation provides the matrix from which develops the insecure, sensitive, egocentric behaviors which are so commonly found among adults." (p. 84)

The adult situation bears many basic resemblances to the situation of the child. Insecurity and social isolation (i.e. the lack of social groupings) are the most significant aspects of adult life.

Insecurity has been for generations one of the main characteristics of the West Indian negro's life situation. [1]) This was the case during the period of slavery and long after, owing to rightlessness, poverty and the process of acculturation. By this process his African way of life and thinking was gradually undermined. This caused a desequilibration of the socio-psychological system, which brought uneasiness in the individuals concerned. [2])

For the Netherlands Antilles islanders — many of whom are working abroad during considerable time intervals — there is an extra reason for feeling themselves insecure. As workers in foreign countries, now and then returning home, they are never completely sure of their position and do not feel at ease abroad.

A compensation to this lack of certainty is found by the formation of relationships of dependency towards government.

Individual self-determination is another characteristic feature.

---

[1]) "In general the tensions caused by economic frustration, colour prejudice, wrong methods in education, produce social conditions of insecurity, both economic and psychological, of doubt over role function and of encouragement of magical beliefs." KERR, MADELINE: *Personality and Conflict in Jamaica.* Liverpool, 1952. (p. 193)

[2]) THURNWALD, RICHARD C.: *Black and Wite in East Africa*, Londen, 1935. (p. 370)

The grown-up islander seldom belongs to social groups, which would force him to submit to certain rules and regulations. Government, moreover, is very lenient towards him.

(2) As a result of comparison between St. Thomas, and St. Martin and St. Eustatius, it may be concluded that social relations in the two small, agrarian Netherlands Antilles are less constrained than in more urbanised St. Thomas. Awareness of colour differences and feelings of inferiority are less outspoken in the Dutch islands.

The influence of the father as bogey-man is probably not as strong as in St. Thomas, partly due to the predominant emigration of males. Contrary to the situation in St. Thomas government is very lenient towards the people of St. Martin and St. Eustatius.

In all other respects there is much conformity. It may, therefore, be concluded that the people of both Caribbean territories have about the same general West Indian negro character. In a few instances this character is less outspoken in St. Martin and St. Eustatius: their people are somewhat less motivated by the desire to establish status, e.g. through attention to their personal appearance, and also less disinclined towards agricultural work (on his own farm), which many West Indians still associate with slave labour.

(3) The difference between the St. Martiner and the Statia-man is explained as a result of the different social situation. The lack of a marked class system in St. Eustatius is responsible for the fact that the Statia-man is a more or less free person, who, reacting to one aspect of his childhood situation in particular (submission), gives the impression to outsiders of being "rude".

(4) A very significant feature of adult life in St. Martin and St. Eustatius is the lack of social groupings of any importance, and hence the social isolation of the individual.

In British West Indian territories several attempts are being made nowadays to stimulate community life. It is one of the major tasks of Social Welfare Officers to teach the people to co-operate. Their ultimate goal is to raise the economic position of the West Indians by banding the people together in co-operative action in the various aspects of life [1]). Such efforts of community organization will obtain lasting results only when they are based on knowledge of the personality type of the West Indian.

[1]) KRUIJER, G. J.: "Social Welfare Work" in Brits West-Indië en het Maatschappelijk Werk in Suriname's Tienjarenplan." *De West-Indische Gids 33*, 1953. (p. 199–212)

KERK EN RELIGIE OP DE BOVENWINDSE EILANDEN DER NEDERLANDSE ANTILLEN

DOOR

G. J. KRUIJER

I. INLEIDING.

Reeds bij eerste kennismaking met het geloofsleven op St. Maarten, St. Eustatius en Saba bemerkt men dat dit zowel uit christelijke als niet-christelijke elementen is opgebouwd. Dit is geenszins een verrassende ontdekking, aangezien hetzelfde bij het volksgeloof in West-Europa kan worden geconstateerd. ,,Even with us Europeans pagan traditions are still alive, and were rather effective until about a century ago, although more than a thousand years have elapsed since the introduction of christianity into central and western Europe" (THURNWALD 1935, p. 211). Toverij en magische practijken komen in oude of nieuwe vorm in het West-Europa van vandaag nog veelvuldig voor. Indien er derhalve tussen plattelands-samenlevingen in Nederland en in de Nederlandse Antillen verschil is in het voorkomen van niet-christelijke geloofselementen, is dit slechts een gradueel verschil. Want ook West-Indië werd gekerstend. Reeds meer dan drie eeuwen staat de Westindiër onder Europese invloed, waardoor overneming van tal van cultuurgoederen plaats vond. Zijn taal is een Europese, hij kleedt zich Europees en behoort tot een christelijke kerk. Maar omdat hij veel later dan de Europeaan tot het Christendom werd bekeerd, is het begrijpelijk dat het Westindische volksgeloof veel meer voor-christelijke gedachten bevat. Want een volk verwisselt niet in korte tijd zijn eigen cultuur geheel en al voor een andere. Bij de acculturatie, het proces van cultuuroverneming, doet de groep die overneemt als het ware een keuze. De Westindiër werd geconfronteerd met een aantal christelijke gedachten en rituële handelingen, eigende zich daarvan een bepaald gedeelte toe en verwerkte het nieuwe op een eigen wijze. HERSKOVITS (1948, p. 539) zegt, dat wat een groep in een bepaalde situatie overneemt en wat deze verwerpt, wordt bepaald

door de reeds te voren bestaande cultuur en de omstandigheden waaronder het contact plaats vindt.

De omstandigheden waaronder de negerbevolking van West-Indië met het Christendom werd geconfronteerd, waren: gedeeltelijke sociale desorganisatie en overheersing door een ander volk. Door de ineenstorting van de stamorganisatie en het familieverband vervreemdde men van bepaalde Afrikaanse gebruiken en accepteerde in de plaats daarvan onder meer het christelijk ritueel bij een geboorte of het overlijden van een dierbare verwant. Voorts is het een Afrikaans gebruik goden van overheersers over te nemen, aangezien men aan deze goden grote macht toeschrijft.

Dat ook de cultuur van de in het acculturatie-proces ontvangende groep een factor van belang is, is begrijpelijk. De Westindische negerslaaf nam in den beginne alleen over wat hij kon verwerken, d.w.z. wat hij in zijn eigen cultuur kon plaatsen. Doch op den duur moest hij zich aanpassen aan een nieuw leven in een nieuwe wereld. Zijn godsdienst werd hierdoor „a response to contemporary needs, and must be studied as such" (SIMEY 1946 p. 41). Zo kan men de behoefte bij de volksmassa aan sterk emotionele vormen van godsdienstoefening verklaren uit de behoefte aan ontsnapping uit het ellendige bestaan van alledag. Ook de magie kan in verband worden gebracht met de noodsituatie op economisch en sociaal gebied. Volgens MALINOWSKI (1945, p. 96) is de magie een psychische reactie op het gevoel van onmacht zijn eigen lot te bepalen, hetgeen men o.a. bij ziekte en sociale moeilijkheden ervaart: „It is a theory constructed *post hoc* to account for ill luck, disease and death". De magische theorie bevat een optimistisch element, daar er altijd de mogelijkheid bestaat tot het treffen van tegenmaatregelen. MALINOWSKI is van mening dat er magie zal zijn zo lang er armoede, politieke onrust en onderdrukking zullen bestaan.

Indien het inderdaad zo is dat acculturatie een keuze inhoudt en het volksgeloof een reactie is op de gehele sociale situatie mogen wij ook op St. Maarten, St. Eustatius en Saba een voor deze eilanden typisch mozaiek van Europese en Afrikaanse geloofselementen verwachten.

Onze gegevens zijn te gering in aantal om deze stelling volledig aan de feiten te kunnen toetsen. Doordat het verblijf van de schrijver op de Bovenwindse Eilanden (in 1951) economisch-sociografisch onderzoek ten doel had, kon op het gebied van de godsdienst geen technisch verantwoord wetenschappelijk onderzoek worden verricht. Dit opstel gaat dus niet boven een eerste

terreinverkenning uit. Doch hierbij kunnen toch wel duidelijk van elkaar verschillende gebieden worden onderscheiden. Daarom zullen na enige notities over de christelijke kerken het christelijke en niet-christelijke geloofsleven afzonderlijk worden behandeld. Tenslotte komt dan de menging van Christendom en Afrikaanse religie ter sprake.

II. De christelijke godsdiensten.

Uit drie verschillende gebieden kwam de christelijke godsdienst naar de Bovenwindse Eilanden: Uit Nederland de Gereformeerde leer, uit Groot-Brittannië (via Brits West-Indië) verscheidene Engelse protestantse richtingen, en uit Frans West-Indië en Curaçao de Rooms-Katholieke godsdienst.

a. *Het Protestantisme.*

Voor zover bekend is een Ds. de Graaf de eerste Gereformeerde predikant van Sint Eustatius geweest. Deze stond daar vóór Joh. de Mey, die in 1643 op het eiland aan kwam. In het midden van de 19de eeuw was het Gereformeerde kerkgenootschap van het eiland verdwenen. Teenstra (1837) wist te vertellen, dat er in het begin van de negentiende eeuw een Gereformeerde halve kruiskerk met stompe toren stond, van schijnbaar Friese bouwtrant, doch sedert 1792 was er geen predikant meer op het eiland. Op Saba en St. Maarten was de Gereformeerde richting reeds eerder ten onder gegaan: uit door Knappert (1932, p. 165) gepubliceerde predikantenlijsten kan worden opgemaakt, dat deze eilanden reeds sedert respectievelijk 1739 en 1789 geen eigen Gereformeerde predikant meer hadden. Een latere engelse bezoeker kon dan ook terecht van ,,The Dutch Deformed Church'' spreken. In de jaren dertig van de 20ste eeuw bracht een vlootpredikant het nog op St. Eustatius aanwezige avondmaalszilver naar Nederland terug, waar het op 8 Januari 1932 aan de Synode werd overhandigd (van Linschoten & van Lindonk, 1947).

Deze ondergang houdt verband met het wegtrekken van de blanke planters- en koopliedengroep. Gereformeerde of Nederlands Hervormde slaven vond men op de Bovenwindse Eilanden niet. De Nederlandse protestanten (Gereformeerden en Luthersen) hebben zich in de West nimmer systematisch met de zending onder de slaven bemoeid. Slechts bij uitzondering werden door hen slaven gedoopt. In Suriname waren het de Hernhutters en in de Nederlandse Antillen de Katholieken en de Methodisten, die zich tot de negerbevolking richtten.

De Wesleyaanse of Methodistische beweging ontstond omstreeks 1730 in Groot-Brittannië. JOHN WESLEY achtte het geloofsleven verstard en wilde het gevoelsleven door mystiek en ascese ontwikkelen en de practijk van het leven meer bij het geloof doen aansluiten. Volgens WESLEY kan de bekering worden bevorderd door methodische boete-oefeningen en het opwekken van angst voor de nabije dag des oordeels. In 1758 kwam een inwoner van Antigua tijdens zijn verblijf in Engeland onder de indruk van de toen nog jonge Wesleyaanse prediking en liet zich dopen. Na zijn terugkeer ging hij de nieuwe leer op dit eiland prediken, waardoor Antigua het Wesleyaanse verbreidingscentrum van West-Indië werd.

De populariteit van deze geloofsrichting zal onder de negerbevolking ongetwijfeld zijn versterkt door JOHN WESLEY's instelling ten opzichte van de slavernij, die hij als de som van alle menselijke wreedheden betitelde. Niet alle Methodisten waren uitgesproken tegenstanders van de slavernij, maar in de Welshman THOMAS COKE vond WESLEY iemand die het in dit opzicht geheel met hem eens was. COKE werd bisschop voor Amerika en kreeg in dit werelddeel met de negerslavernij te maken. Vier keer deed hij tijdens zijn reizen door het Caribische gebied (1787 — 1792) het eiland Sint Eustatius aan, waar hij bij zijn arbeid op tegenwerking van de Nederlandse Gouverneur stuitte [1]).

Formeel richtten de Nederlandse bezwaren zich tegen de z.g. revivals der Methodisten, waarbij de aanwezigen tot vlagen van zinsverrukking werden gebracht en waarom zij ook wel Jumpers werden genoemd. Doch in feite konden de blanke planters niet gedogen, dat hun slaven door de zendelingen werden ontwikkeld en onderwezen, en zeker niet door zendelingen, die tegen de slavernij waren gekant.

Ook het eiland Sint Maarten werd omstreeks 1800 wel eens door Methodistische zendelingen bezocht, die zich eveneens vooral tot de negerbevolking richtten. Een vrije kleurling die op Anguilla een Methodistische vereniging had gesticht, JOHN HODGE, kwam na 1817 geregeld naar Frans en Nederlands Sint Maarten om te prediken.

Saba met zijn relatief grote blanke bevolking voelde zich niet

---

[1]) Deze had vlak voor het eerste bezoek van COKE de nu legendarisch geworden slaaf „Black Harry", die het Methodisme verkondigde, laten geselen. Toen deze slaaf echter met zijn geloofsverbreiding doorging, werd hij naar Amerika verkocht.

tot de leer van WESLEY aangetrokken; hier ging men tot de Anglicaanse kerk over, de meer behoudende Britse richting.

Van de zeer kleine kerkgenootschappen noemen wij nog de Seventh Day Adventists, die vooral op Sint Eustatius een betrekkelijk actief groepje vormen: mensen die gelden ophalen voor sociaal werk, psalmzingend door Oranjestad trekken en zich in verband met hun principes (o.m. niet op Zaterdag werken en geen varkensvlees eten) bepaalde opofferingen getroosten. Op Saba vormt de secte der Holy Pilgrims een hechte groep mensen, die ascetisch leven, geen alcohol drinken en niet roken.

Principiële ongelovigen vindt men op deze eilanden niet. Critiek op kerk of godsdienst wordt, volgens verkregen inlichtingen, zelden gehoord.

b. *Het Rooms katholicisme.*

De openbare uitoefening der Rooms Katholieke eredienst werd door de West-Indische Compagnie verboden. Maar de komst van Rooms Katholieke priesters werd niet verhinderd. Af en toe werd Curaçao van Venezuela uit en werden de Bovenwindse Eilanden van de nabijgelegen Franse eilanden door priesters bezocht. In het begin van de achttiende eeuw was het bestuur trouwens soepeler geworden en werd het beoefenen van de Rooms-Katholieke godsdienst weer toegelaten. Toch duurde het tot 1841 voordat de missie op de Bovenwindse Eilanden krachtig ter hand werd genomen. Bij een bezoek dat Mgr. NIEWINDT, van Curaçao, in 1836 aan de Bovenwindse Eilanden bracht, bleek, dat het aantal Katholieken op deze eilanden zeer gering was. Deze actieve geestelijke bracht nog twee maal een bezoek aan de eilanden; bij één van deze gelegenheden, in 1841, bracht hij twee pastoors mee, die op Sint Maarten en Sint Eustatius werden geïnstalleerd. Saba kreeg pas in 1854 een priester.

Sindsdien is het Rooms Katholicisme gestadig toegenomen van ongeveer 400 in 1850 tot 2000 in 1900. In die periode, waarin de bevolkingsgrootte ongeveer gelijk bleef, daalde het aantal protestanten van 6000 (in 1860 en 1870) tot 4700 in 1900. Sindsdien is het aantal aanhangers van beide richtingen gedaald tengevolge van emigratie: in 1950 waren er 1600 Rooms Katholieken en 2100 Protestanten. Uit deze cijfers blijkt, dat de Rooms Katholieken in de laatste eeuw verhoudingsgewijs terrein hebben gewonnen. Dit heeft wel eens tot sociale spanningen aanleiding gegeven, doch op het ogenblik kan niet worden gesproken van fel tegenover elkaar staande kerkelijke groeperingen.

Met de nodige reserve (aangezien wij niet weten in hoeverre de cijfers betrouwbaar zijn) geven wij de officiële cijfers per 31 December 1950 voor de drie eilanden tezamen:

Rooms Katholiek.	1686
Methodistisch	1570
Anglicaans	470
Overige kerkelijke gezindten .	104

III. Het christelijke geloofsleven.

Het is opvallend dat er op Sint Maarten verscheidene personen (vooral vrouwen) zijn die voor het bezoeken van de kerk grote afstanden te voet afleggen, hetgeen ongetwijfeld wijst op een hechte band met de kerk. Conclusies omtrent de inhoud van het geloofsleven mogen uiteraard uit deze trouwe kerkgang niet worden getrokken, aangezien kerksheid en geloof niet identiek zijn. Over het geloofsleven verkregen wij inlichtingen in gesprekken met vele Bovenwinders. Het bleek hierbij, dat er enige personen zijn van wie kan worden gezegd dat hun geloofsleven geheel en al christelijk is. Doch tevens werd door tal van geïnterviewde personen geklaagd over een vrij grote mate van onverschilligheid ten opzichte van het christelijke geloof. Een betrekkelijk gering kerkbezoek bij de Protestanten en het slecht ter biecht gaan bij de Katholieken zou hiervan het gevolg zijn.

Als meest opvallende aspecten van het christelijke geloofsleven werden door de ondervraagde personen genoemd: het inroepen van bescherming en het ervaren van de christelijke Godheid als een zeer machtige godheid. Daarnaast valt op, de grote waarde die men aan de christelijke „rites de passage" (ceremoniën gepaard aan de overgang van de ene levensperiode naar de andere) hecht, terwijl de vele feesten rond Kerstmis de aandacht trekken.

Wij achten het geen toeval dat in het bijzonder deze aspecten van het christelijke geloofsleven op de Bovenwindse eilanden naar voren treden. Want de mate waarin men zich een bepaalde christelijke gedachte eigen maakte en de wijze waarop men deze verwerkte, werd mede bepaald door de aard van het geloof dat men beleed. Tijd en gelegenheid ontbraken om door diepgaand religiografisch onderzoek dit verband tussen heden en verleden aan te tonen. Derhalve draagt de interpretatie van het nu volgende een hypothetisch karakter.

Het thuis bidden komt bij de Bovenwinders vrij veel voor, o.a. voor het naar bed gaan, waarbij om bescherming tijdens de slaap

wordt gevraagd; dit zou kunnen samenhangen met bewuste of onbewuste vrees voor magie, aangezien men meent in de slaap meer kwetsbaar te zijn voor magische beïnvloeding. Ook bij een „hurricane" verzoekt men in het gebed om bescherming. Wanneer het bericht van een naderende orkaan is doorgedrongen ontstaat een nerveuze stemming en loopt men druk pratend en gesticulerend door elkaar. Als de wind opsteekt, trekken de inwoners zich in hun huizen terug en zingen wel religieuze liederen of richten zich in een gebed tot God. Vóór het begin van het orkaan-seizoen wordt in alle kerken een biddag gehouden, terwijl na afloop een dankdag volgt.

Een ander aspect van het christelijke geloofsleven op de Bovenwindse eilanden is het dankbrengen aan God. Men is doordrongen van de grote macht van de christelijke Godheid en weet dat alles van Hem komt. Gaarne betuigt men daarom zijn dank aan de Heer en vraagt Hem ook om hulp. Ten tijde van de krachtige orkanen is men zich zo zeer van de oppermachtige Majesteit Gods bewust dat men zich in gebed tot Hem richt teneinde hulp te verkrijgen. De ondergang der wereld is een thema van gesprek, doch theologische dogma's laten de mensen onverschillig.

Het Kerstfeest neemt in het leven der bevolking een belangrijke plaats in. Op Saba laten volwassenen en kinderen al enige dagen voor Kerstmis een bepaalde roep of ook wel een hoorngeluid van de bergen weerschallen, waarop de jonge kinderen zeggen *„He 's coming", en dan Kerstmis en/of de Heiland bedoelen.* Tijdens de Kerstdagen worden de kerken drukker dan op normale zondagen bezocht, hetgeen eveneens op oudejaarsavond het geval is. In die tijd besteedt men extra aandacht aan de maaltijden; het is dan tevens de tijd waarin verschillende feestavonden worden gehouden, waarbij wordt gedanst. Viert men bij dit alles nu de geboorte van Christus? Sommige personen misschien wel, maar voor de meesten is het vooral een afscheid nemen van het oude jaar en een zich voorbereiden op het nieuwe.

Het is in dit verband stellig vermeldenswaard dat ook in Haïti in de kersttijd veel wordt gedanst. Het zijn daar meer religieuze dansen die o.a. tot doel hebben bepaalde kwade goden goed te stemmen opdat men het nieuwe jaar onder gelukkige omstandigheden kan beginnen. De kerstviering op Haïti is ingepast in de Voedoe-cultus, welke van Afrikaanse oorsprong is (LEAF 1948, p. 104). Het is denkbaar dat dit religieuze element der „reiniging" op de Bovenwindse Eilanden verdwenen is en dat alleen de feestelijke sfeer aan het eind van het jaar is gebleven.

Aan de z.g. „rites de passage" wordt veel waarde gehecht. Alle mensen willen hun kinderen gedoopt zien. Volgens een zegsman is het zelfs zo, dat velen uitsluitend terwille van een „echte" begrafenis met een priester, bij de kerk blijven.

Bij geboorte en sterfgeval voelen de eilanders sterk het alom nabij zijn van de voorouders. In Afrika waren het vooral de stamgoden die bij de voorouder-cultus naar voren traden, doch in West-Indië vervreemdde men van deze goden door de ineenstorting van de stamorganisatie. De christelijke kerken konden evenwel met hun geboorte- en sterfteritueel voor een vervanging zorgen.

IV. HET NIET-CHRISTELIJKE GELOOFSLEVEN.

Bij het bespreken van het christelijke geloofsleven werd telkens een min of meer verwijderd verband met het Afrikaanse cultuureigene vermoed. In deze paragraaf komt een geloofsaspect ter sprake waarvan het verband met Afrika duidelijk is: de magie.

In West-Afrika, het stamland der Caribische negers, neemt de magie volgens HERSKOVITS (1941, p. 73) een belangrijke plaats in. West-Indië kent de magie o.a. onder de naam van „obeah". Obeah en de hiermede verband houdende „joembies" zijn ook op de Bovenwindse Eilanden bekend.

Bij onze ondervragingen wisten de meeste personen niet precies te vertellen wat joembies zijn. Het is een vrij vage materie, maar met overleden personen hebben joembies stellig te maken. De meeste zegslieden beperken het begrip joembie tot de geesten van overleden personen van weinig hoog aanzien. Wij kregen de indruk dat men over het algemeen van de zielen van goede lieden weinig heeft te vrezen. CAMPBELL (1943, p. 47) schreef, dat men op St. Thomas onder joembies verstaat de zielen van kwaadaardige personen die er niet in slaagden in de hemel te komen en nu in de hel vertoeven.

De joembies zijn voornamelijk 's nachts in de weer, daarom hebben vele mensen 's avonds en 's nachts vrees voor het ziekenhuis en het kerkhof. Het is begrijpelijk, dat men vlak na het overlijden van iemand extra op zijn qui vive is; er is duidelijk een angst voor doden. Na het overlijden wordt een „wake" gehouden; vrienden en kennissen komen dan de avond en de nacht in het sterfhuis doorbrengen. Er wordt rum gedronken en goed gegeten, waardoor een soort feeststemming ontstaat. Op die avond na het overlijden kan men rond het sterfhuis soms een bepaalde geur waarnemen; er is dan iemand bezig met het verbranden van een

oude schoenzool of een stukje rubber, met het doel de joembies op een afstand te houden.

Er is een zeker verband tussen joembies en obeah, want de kwade practijken van de obeah-man worden soms door middel van joembies uitgevoerd. Obeah is een vorm van toverij, die zonder twijfel van Afrikaanse oorsprong is. Volgens dit geloof is het mogelijk met behulp van bepaalde tovermiddelen het handelen of de gezondheid van een ander te beïnvloeden. Tal van tovermiddelen zijn algemeen bekend, maar voor zeer speciale gevallen dient men de hulp van een obeah-man in te roepen.

Dit magie-geloof komt ook op onze Bovenwindse Eilanden voor, al moet onmiddellijk worden gezegd, dat dit geloof vroeger meer algemeen verbreid was. In woede geraakt, kan een Bovenwinder zijn tegenstander toeroepen: pas op, ik bezorg je een „bad foot". Tegen zulke gevaren beschermt men zich door het gebruik van talismans, zoals een zakje met zaden (dat om de hals wordt gehangen) of een sleuteltje. Sommige personen houden kippen die een ruw uitziende verenvacht hebben en „frizzle fowls" worden genoemd. Deze dieren zouden eventuele op het erf rond het huis gedeponeerde tovermiddelen oppikken.

In St. Thomas beschermt men zich in bepaalde gevallen tegen magische practijken door het drinken van een druppel kwik in een glas jenever. Ook op de Bovenwindse Eilanden gebruikt men voor dit doel wel kwik, maar voor zover wij konden nagaan niet in combinatie met jenever.

Wanneer een persoon met een ernstig geval van magie te maken heeft, hetzij offensief, hetzij defensief, zal hij de hulp van een deskundige willen inroepen. Een veertig jaar geleden wachtte hij dan tot de obeah-man een bezoek aan het eiland bracht. Want zoals nu specialisten uit Curaçao, als oogarts en tandarts, enige malen per jaar de Bovenwinden bezoeken, bezochten vroeger obeah-specialisten van St. Kitts en Guadeloupe geregeld onze eilanden. Tegenwoordig moet men er zelf op uit; op Sint Maarten behoeft men maar naar de Franse kant te gaan, want daar zijn enkele „sleepers" gevestigd, die in vele gevallen van advies kunnen dienen. De bekwaamste obeah-mannen vindt men nog steeds op Guadeloupe. Vandaar dan ook, dat het „I 'll go to Guadeloupe and fix you up" een geliefkoosd dreigement is.

Bij oppervlakkige beschouwing zou men wellicht tot de conclusie komen, dat de magie in het leven der Bovenwinders slechts een geringe rol speelt en dat dit geloof aan het uitsterven is. Nader onderzoek wijst evenwel uit, dat dit niet het geval is; velen gelo-

ven vast in obeah, vrezen het en nemen maatregelen om zich tegen kwade invloeden te beschermen. Daarnaast zijn er enkele vooruitstrevenden, die menen zich los te hebben gemaakt van dit geloof, maar er nog wel een sterke binding mee hebben; hetgeen blijkt uit het feit, dat zij er op uit zijn, telkens weer de onjuistheid van dit ,,bijgeloof" te willen aantonen. Een grote groep van mensen neemt een houding aan van: ,,wij geloven niet meer in obeah, maar toch kun je nooit weten of het bestaat of niet bestaat."

V. Syncretisme van christendom en Afrikaanse religie.

Bij studie van het geloofsleven op de Bovenwindse eilanden stuit men zowel bij het raadplegen van historisch materiaal als bij waarnemingen in de huidige samenleving op voorbeelden van syncretisme. Daarbij is sprake van versmelting van Christendom en Afrikaanse religie, waarbij nochtans de samenstellende delen zijn te herkennen.

a. *De ,,Jumpers".*

In verscheidene delen van West-Indië vindt men heden ten dage bij het in armoede verkerende negerproletariaat godsdienstoefeningen waarbij christelijke en Afrikaanse aspecten werden verweven. Er is bij deze groepen een duidelijke voorkeur voor een ritueel, waarbij men zich op een emotionele wijze kan uiten en waarbij men door een bovennatuurlijke kracht in bezit wordt genomen. Het komt ons voor dat de behoefte aan ontsnapping uit de nood van het gewone dagelijkse leven daarbij een zeer belangrijke drijfkracht is. De laagst geplaatsten op de maatschappelijke ladder laten zich, bij ontbreken van prestige-overwegingen en kennis van de christelijke leer, niet weerhouden in hun godsdienst terug te grijpen tot het Afrikaanse verleden, dat in de volkscultuur voortleeft. Komt een dergelijke laagontwikkelde negerbevolking in contact met een christelijke richting, waarbij de mogelijkheid wordt geopend zich op een emotionele wijze te uiten, dan ontstaat een intensief christelijk-Afrikaans godsdienstig leven. Op de Bovenwindse eilanden trof men dit tegen het eind van de achttiende eeuw aan. Er was toen een beweging gaande, die veel overeenkomst vertoont met de activiteit der ,,Shouters" op Trinidad.

De ,,Shouters" heten officiëel *spiritual* Baptists, aangezien het bij deze groep voorkomt, dat de volgelingen tijdens de eredienst door Gods geest worden bezield, in extase geraken en als uiterlijk teken daarvan

met hun lichaam gaan schudden en op een bepaalde wijze gaan dansen. Een merkwaardigheid bij de kerkzang is, dat men tijdens het zingen van christelijke liederen, soms midden in een gezang in een jazzrhythme overgaat. Deze Shouters zijn bijna allen negers; hun voorgangers zijn eenvoudige lieden, die over bepaalde religieuze kwaliteiten blijken te beschikken.

HERSKOVITS ziet in deze Shouter-beweging een poging Afrikaanse godsdienstvormen in Protestantse zin te herinterpreteren.

De secte was tot voor kort, evenals de obeah (magie), het na tien uur 's avonds trommelen en het uitvoeren van bepaalde negerdansen, bij de wet verboden. De negers beschouwden deze tegen hen gerichte verordeningen als geloofsvervolging. Het verzet er tegen zagen zij als een aspect van hun strijd tegen de sociale en economische belemmeringen waarvoor zij zijn geplaatst. De groep der Shouters schijnt, mede doordat zij enige decennia van geloofsvervolging weerstond, bij de negerbevolking in hoog aanzien te staan (HERSKOVITS & HERSKOVITS 1947).

Hoewel ons omtrent de eerste ontwikkeling van het Methodisme op de Bovenwindse Eilanden slechts weinige gegevens ten dienste staan, kan wel met zekerheid worden gezegd, dat er in de jaren tachtig van de achttiende eeuw op Sint Eustatius een christelijke eredienst uitgeoefend werd, die veel overeenkomst had met die der Shouters van het twintigste-eeuwse Trinidad, en welker volgelingen Jumpers worden genoemd. Want uit door KNAPPERT (1932, p. 112) verzamelde gegevens kan men opmaken, dat de „meetings" der Wesleyanen gekenmerkt werden door „oplevingen, de revivals met zielsverrukkingen, kramptrekkingen, luide roepen om een *vollen Jezus, helle*-angsten, *verlammingen* — gelijk wij die ten onzent b.v. bij de Nijkerksche beroerten kennen". De Europese Wesleyanen zagen in zulke „vlagen van zinsverrukking" uitwendige tekenen der inwendige genade, terwijl de neger er zijn zo zeer gewenste eenwording met de godheid door beleefde.

De voorgangers waren in den beginne „eigen mensen", negers zoals de slaaf HARRY, die op Sint Eustatius predikte, en de kleurling HODGE uit Anguilla, die de eerste Methodisten op Sint Maarten leidde. Dit is een belangrijk punt, want hierdoor hadden de volgelingen het gevoel onder elkaar te zijn en waren zij vrijer zich geheel op eigen wijze aan de eredienst over te geven. Dat de bijeenkomsten der Methodisten aanvankelijk „onderonsjes" van de negerslaven waren, blijkt wel uit het verhaal dat dames uit de aanzienlijke stand der planters zich het gelaat donker kleurden en zich als slavinnen verkleed onder het gehoor van Wesleyaanse predikers schaarden.

Evenals de Shouters van Trinidad hadden de Jumpers van Sint Eustatius met geloofsvervolging te kampen. Doch ondanks deze oppositie van overheidswege bestond er op het einde van de

achttiende eeuw een Methodistische gemeente op Sint Eustatius van ongeveer 250 negers. Tijdens de Britse bezetting in de Napoleontische tijd verkregen de Methodisten vrijheid van godsdienstoefening, tenminste wanneer er gepredikt zou worden in een „orthodoxen en fatsoenlijken stijl, zonder de struiptekkende bewegingen thans bij hen in zwang." (KNAPPERT 1932, p. 116)

Op Sint Maarten ontvingen de Methodisten reeds vroeg openlijke steun van de vooraanstaande families van het eiland; de gezaghebbende familie VAN ROMONDT stond aan de kant der Methodisten. Dit had tot gevolg, dat omstreeks 1850 vermoedelijk alle autoriteiten en eigenaren van de plantages aan de zijde der Methodisten stonden. Sedert 1819 kwamen er ook „echte", blanke predikanten uit Europa, naar Sint Maarten (HUTCHINSON 1951).

Die toenemende blanke belangstelling betekende de ondergang der Jumpers, die nu in een „orthodoxe" en „fatsoenlijke" dienst zonder „stuiptrekkende" kerkgangers hun geloof dienden te belijden. Hoewel de Methodistische predikanten zich ook in die tijd in de eerste plaats tot de plantageslaven richtten, werd het Afrikaanse element uit de eredienst gebannen.

Sindsdien vond overgang naar het Rooms Katholicisme plaats zoals uit de hierboven gegeven cijfers duidelijk blijkt. Voor deze overgang zijn verscheidene redenen genoemd: activiteit van de Rooms Katholieke geestelijkheid en ook soepeler opvattingen van de Rooms Katholieken ten aanzien van onwettig geboren kinderen. HUTCHINSON vermeldt dat in de jaren 1853–1856 een Methodistische predikant weigerde buitenechtelijke kinderen te dopen en ook de gewoonte had laatkomers de toegang tot de kerkdienst te weigeren. Als resultaat van dit krachtige optreden liepen velen naar het Rooms Katholicisme over.

Daarbij heeft het Rooms Katholicisme voor de West-Indiër van Afrikaanse afkomst enige andere aantrekkelijkheden. In de eerste plaats wordt bij de eredienst der Katholieken meer dan bij de protestanten een beroep op het gemoed gedaan terwijl het grote aantal heiligen doet denken aan het grote aantal goden van het Afrikaanse pantheon. Volgens HERSKOVITS identificeerde de neger zijn Afrikaanse goden met de Katholieke heiligen. Bij het protestantisme was het moeilijker deze eenvoudige techniek van syncretisme toe te passen.

b. *Magische interpretatie van de Westeuropese religie.*

Toen een oude man op de Bovenwindse Eilanden, die zijn leven in dienst der kerstening heeft gesteld, ons mededeelde, dat de

kerken hebben gefaald in het veranderen van de levensgewoonten der mensen, werd in feite bedoeld, dat de christelijke kerken er nog niet in zijn geslaagd de Afrikaanse geest uit de Westindische neger te bannen. Vele negers hebben namelijk het Christendom in hun geloof opgenomen, alleen omdat zij de christelijke God als een machtige God zien. Het is in dit opzicht betrekkelijk onverschillig welke christelijke godsdienst men aanhangt. In BRADA's *Kerkgeschiedenis der Bovenwindse Eilanden* leest men verschillende malen van overlopen van Methodisme naar Rooms Katholicisme of omgekeerd. In West-Afrika is het volgens HERSKOVITS zo, dat de neger gemakkelijk andere goden aanneemt, vooral goden van overwinnaars. In Amerika nam hij het wereldbeeld van de blanke over, zonder echter het Afrikaanse geheel op te geven (HERSKOVITS 1941, p. 71). Wat men vasthield van de Afrikaanse religie was o.a. het geloof in obeah. Ziekte, dood en misvormingen zijn alle het werk van kwaadwillige medemensen (zwarte magie). Het christelijke geloof kan echter een afweermiddel tegen de genoemde gevaren zijn. Want zoals sommigen menen, een goed en gelovig Christen is tegen allerlei ,,bijgelovige'' dingen beschermd. Symbolen van het christendom worden gebruikt om pasgeboren kinderen tegen de gevaren van obeah en joembies te beschermen. Men stopt hiertoe een bijbel in het wiegje of tekent een kruis op het voorhoofd van het kind, en meent dat joembies door de kracht van God's Woord worden afgeschrikt. Na het dopen zijn deze voorzorgsmaatregelen overbodig want het doopwater geeft eveneens de gewenste bescherming.

De Bijbel geeft steun aan dit syncretisme. Er staat immers geschreven: ,,Gij zult geene andere goden voor mijn aangezicht hebben'' (Deut. 5: 7). Uit deze tekst kan men, als men dit wil, lezen dat er wel degelijk andere goden (of andere mysterieuze persoonlijkheden of dingen) bestaan, maar dat deze alleen niet voor het aangezicht des Heren mogen worden gebracht.

In deze gedachtengang en bij de genoemde practijken wordt het christelijke geloof op een zeer duidelijke wijze ingebouwd in het eigen godsdienstige stelstel, dat hierdoor in wezen niet wordt aangetast. De kracht der christelijke godheid wordt hier gebruikt als een machtig anti-obeah-middel.

LITERATUUR

BRADA, Pater: *Kerkgeschiedenis der Bovenwindse Eilanden.* Curaçao, 1952.
CAMPBELL, ALBERT A.: *St. Thomas Negroes — A study of Personality and Culture.* Evanston, Illinois, 1943.

HERSKOVITS, MELVILLE J.: *The Myth of the Negro Past.* New York, 1941.
HERSKOVITS, MELVILLE J. & FRANCES S.: *Trinidad Village.* New York, 1947.
HERSKOVITS, MELVILLE J.: *Man and his Works.* New York, 1948.
HUTCHINSON, R. COLLEY: *A Hundred years of Methodism in Dutch St. Maarten.* (Verscheen in 1951 ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Methodistische Kerk te Philipsburg).
KNAPPERT, L.: *Geschiedenis van de Nederlandsche Bovenwindsche Eilanden in de 18e eeuw.* Den Haag, 1932.
LEAF, EARL: *Isles of Rhythm.* New York, 1948.
LINSCHOTEN, M. W. J. VAN & W. J. VAN LINDONK: Protestantse Kerk. In *Ons Koninkrijk in Amerika. West-Indië.* Den Haag, 1947.
MALINOWSKI, BRONISLAW: *The Dynamics of Culture Change.* London, 1945.
SIMEY, T. S.: *Welfare and Planning in the West Indies.* Oxford, 1946.
TEENSTRA, M. D.: *De Nederlandsche West-Indische Eilanden in derzelver tegenwoordigen toestand.* Tweede Stuk. Amsterdam, 1837.
THURNWALD, RICHARD C.: *Black and White in East Africa.* London, 1935.

SUMMARY AND CONCLUSION

CHURCH AND RELIGION IN THE NETHERLANDS ANTILLES ISLANDS OF ST. MARTIN, ST. EUSTATIUS AND SABA

The inhabitants of St. Martin, St. Eustatius and Saba are Christians, mostly Roman Catholics, Methodists and Anglicans. Their belief nevertheless contains a few traits which are of pre-christian, African origin. Generally speaking, this non-christian belief is well adapted to christian ideas; the existence of spirits and sorcery e.g. is proved by Biblical quotations.

In several parts of the West Indies there is nowadays a flourishing Afro-european religious life among the lower population classes (Trinidad, Grenada, Jamaica). While studying this revivalistic emotionalised religious life the question arises which is the most essential element of this specific form of belief. The author is of opinion that an African idea is fundamental to all so-called pocomania, i.e. the identification of the human being with the supernatural. The African undergoes holiness („Das Numinöse" of R. OTTO!) as something which inspires man and raises strong emotions.

This need of identification with the supernatural expresses itself in efforts to get possessed by a spirit or god. It is also apparent in magic (obeah), for the sorcerer is able to rule certain gods or unpersonal supernatural forces.

These emotional forms of belief and black magic amongst the coloured West Indians cannot be explained solely from their African background. It is thought that the actual social situation in the West Indies, with its severe poverty, low level of education and political and social suppression, is largely responsible for these typical religious phenomena. The recently improved economic and social conditions in the Netherlands Antilles islands would seem to account for the declining importance of magic in St. Martin, St. Eustatius and Saba.

ENKELE BEKENDE VOGELS VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

DOOR

K. H. VOOUS

Weinig diergroepen op de Nederlandse Antillen zijn zó aantrekkelijk en zó opvallend als de vogels. In verband met het veel gebruikte gezegde, dat de Benedenwindse Eilanden niet meer zijn dan „kale rotsen", is dit feit niet alleen zeer merkwaardig, maar het loochenstraft bovendien deze bewering op overtuigende wijze. Vooral Curaçao en Bonaire vertonen plaatselijk een bijzondere vogelrijkdom; Aruba is, in verband met zijn schralere vegetatie, armer aan soorten en aan individuen. Al met al zijn thans 85 soorten op Aruba, 116 op Curaçao en 90 op Bonaire vastgesteld. Van enkele bekende soorten, afgebeeld op de hierbijgaande gekleurde plaat, wordt hieronder een korte levensbeschrijving gegeven. Tekst en afbeelding zijn ontleend aan het thans in bewerking zijnde boekje *De vogels van de Nederlandse Antillen*, dat binnenkort als eerste van een serie handboekjes over de dierenwereld van de Nederlandse Antillen zal verschijnen. De afbeelding is van de hand van H. J. SLIJPER.

Gele Troepiaal, Trupial cachó, Gonsalitu (*Icterus nigrogularis*) — Aruba, Curaçao, Bonaire.

Bewoont droge savanne-achtige vlakten met acacias en cactussen, ook manzanilla-bosjes, uitgestrekte mangroven en tamarinde-bomen in droge cunucu. De vogels verschijnen ook in de rijpe vruchtbomen in de hofjes, maar zij bezoeken deze minder regelmatig en in veel geringer aantal dan de Oranje Troepialen. Op Curaçao zijn zij vrij talrijk; schaarser daarentegen op Aruba en daar vrijwel beperkt tot het heuvelland van de Arikok en de Jamanota en de mangroven van het Spaans Lagoen, maar ook nestelend in enkele grote tuinen in Oranjestad. Op Bonaire is hij zeldzaam en erg schuw; hij leeft hier voornamelijk in het doornige acacia-struweel, maar verschijnt ook langs de wegen, wanneer de shimarucus rijpe vruchten dragen. Het voedsel bestaat in nog grotere mate dan dat van de Oranje Troepiaal uit insecten (meer dan 75%), voornamelijk kevers, maar ook uit vliegen en hun larven, rupsen, sprinkhanen

Van boven naar beneden, linkerzijde : Trupial cachó *(Icterus nigrogularis)*, Trupial *(Icterus icterus)*, Witoog-spotlijster *(Margarops fuscatus)*, Chuchubi *(Mimus gilvus)*; rechterzijde: Mangrove koekoek *(Coccyzus minor)*, Geelsnavelkoekoek *(Coccyzus americanus)*, Chuchubi pretu *(Crotophaga sulcirostris)*.

en cicaden, alsmede uit spinnen. Bloeiende bomen, zoals de wabi, indju, watakeli en brasiya, schijnen voornamelijk ter wille van de vele bloemenbezoekende insecten te worden bezocht. Daarnaast eten deze vogels allerlei sappige vruchten, maar dit voedsel maakt stellig niet meer dan een kwart gedeelte van het menu uit. — De roep is een onaangenaam gekrijs, dat ongeveer klinkt als chetchetchet, of chèèèh; ook kunnen zij op een lelijke wijze als een kat miauwen. De nesten zijn zeer verschillend van die van de Oranje Troepiaal; het zijn lange, flesvormige buidels, die aan een dunne steel aan de uiterste takken der bomen hangen.

Oranje Troepiaal, Trupial (*Icterus icterus*) — Aruba, Curaçao.

Een algemene bewoner van vruchtboom-plantages en andere hofjes, manzanilla-bossen en boomrijke plaatsen in de cunucu en langs wegen. Zij komen niet voor in mangroven en worden in de acacia- en cactusvlakte veelal vervangen door de Trupial cachó. Op Aruba verschijnen zij ook in de droogste gebieden, snoepend van de vruchten van cadushis en datus. Het zijn levendige en vechtlustige vogels, die naar het schijnt in voortdurende onmin leven met de chuchubis. Hun voedsel is zeer gevariëerd, maar wordt uitsluitend in de bomen gevonden; zelden ziet men Troepialen op de grond en dan nog meestal in de bosjes aan de baaien, waar zij hier en daar door badende bezoekers worden gevoerd. Het voedsel bestaat voor een groot deel uit allerlei soorten boomvruchten, zoals mangos, mispus, kenepas, dadels, zuurzakken, maar ook uit vruchten van zuil-cactussen en uit andere vruchten die men in de cunucu kan vinden. Voor minstens de helft bestaat het voedsel ook uit insecten van allerlei aard, vanaf vliegjes en kevertjes tot rupsen en grote metselwespen. Ook schijnen Oranje Troepialen af en toe van de rijpe aren van de maishi te snoepen, wanneer deze in schoven op het veld staat. — De roep is een luid klinkende, aangename fluittoon, troepie-óé, troepie-óé, die soms in een welluidend gejodel overgaat. Het nest is een diepe, hangende zak, mooi geweven van allerlei plantenvezels. Het is meestal gemaakt in een horizontale takvork en goed verborgen in de kruin van een boom of in dicht doornig struikgewas.

Witoog-spotlijster, Palabrua (Bonaire); heet op de Bovenwindse Eilanden Thrush (*Margarops fuscatus*) — Bonaire, Sint Maarten, Saba, Sint Eustatius.

Dit is een uitgesproken boomvogel met geheimzinnige, sluipende manieren. Ondanks zijn betrekkelijke grootte wordt hij veel meer gehoord, dan gezien: zijn onrustige lijsterachtige roep, die ongeveer klinkt als tjoek-tjoek, behoort tot een van de meest opvallende vogelgeluiden op Sint Maarten en Saba. Daar is hij talrijk en een algemene verschijning in de tuinen van Philipsburg en The Bottom. Op Sint Eustatius is hij veel zeldzamer, hoewel hij plaatselijk in de bossen van de Little Mountains en vooral in het kraterwoud van de Quill talrijk is. Tientallen exemplaren verzamelen zich in vruchtdragende vijgen-, mango- en mispu-bomen, waar zij in meestal horizontale houding door het gebladerte sluipen en zich op echt lijsterachtige wijze aan de vruchten te goed doen. Ook zijn zij verzot op de vruchten van zuurzak, guyaba, Eugenia, op de bessen van Licuala-palmen en op vele andere sappige vruchten. Op Bonaire en wellicht ook op de Bovenwinden eten zij bo-

vendien boomhagedissen en kleine gekkos; men beweert zelfs, dat zij ook muizen eten. Op Bonaire komt hij vrijwel uitsluitend voor in en rondom het hofje van Fontein, waar hij merkwaardigerwijze vrij talrijk is en direct opvalt door zijn onheilspellende alarmroep, die veel gelijkt op het gekrijs van hongerige kokmeeuwen uit Europa.

Caraïbische Spotlijster, Chuchubi (*Mimus gilvus*) — Aruba, Curaçao, Bonaire.

Een der talrijkste en meest bekende vogels van de Benedenwindse Eilanden; op Aruba wellicht de overwegend talrijkste soort. De Chuchubi, met zijn lijsterachtige manieren, behoort tot de landvogels die men bij een bezoek aan de eilanden het eerst zal tegenkomen. Hij bewoont droge acacia- en cactus- wildernissen, manzanilla-bosjes, hofjes, tuinen en stadsplantsoenen. Men ziet hem zingen op de daken der huizen, op kandelaber-cactussen en op reclameborden langs de wegen. Met uitzondering van de mangroven en de kaalste kalkplateaus langs de noord- en oostkust der eilanden zijn er waarschijnlijk geen landschappen, waar deze vogels ontbreken. Het zijn overwegend bodemvogels, die met veerkrachtige sprongen en fier opgeheven staart rond huppelen, op echte lijstermanier alles oppikkend wat opvalt of beweegt. Van de veelzijdigheid van hun menu en van hun aanpassingsvermogen kan men zich nauwelijks een voorstelling maken. Zij gebruiken dierlijk en plantaardig voedsel in vrijwel gelijke verhoudingen, al schijnen sappige vruchten de voorkeur te genieten. Men ziet hen dan ook altijd snoepen van cactusvruchten, maar ook dikwijls van dadels, mispus, mangos, zuurzakken, kenepas, papayas en van de peulen van dividivis, wabis, indjus, tamarinden en andere peuldragende bomen. Chuchibus zijn daarom minstens even talrijk in vruchtboomplantages als in open savannen. Het dierlijke voedsel bestaat voor een groot gedeelte uit allerlei soorten insecten, kevers, rupsen, mieren, wespen, vliegen, cicaden, maar ook spinnen en slakken (en misschien kleine hagedissen). Het zijn daarenboven de grootste rovers op de eilanden van de eieren van kleine vogels; men heeft zelfs waargenomen, hoe zij systematisch de nesten van een kleine broedkolonie sterns plunderden en zodoende het gehele kolonietje van 6–8 nesten te gronde richtten (VAN DER WERF en BRONNENBERG).

Groefsnavel-ani, Chuchubi pretu (*Crotophaga sulcirostris*) — Aruba, Curaçao, Bonaire.

Bewoont niet alleen het dichtste cactus- en acacia-struweel, maar komt ook voor in hofjes en in tuinen, in de struiken langs kleine stukjes bouwgrond en bij voorkeur in de nabijheid van grazende koeien en schapen. Zij trekken in de regel in troepjes van 4-15 stuks luid roepend rond, fladderend van struik tot struik en zich behendig een weg zoekend door het dichtste wirwar van doorntakken en cactussen. Het moeten wel bijzonder vraatzuchtige stropersbenden zijn, want het maagonderzoek toonde zelden grotere hoeveelheden en een rijkere verscheidenheid aan voedsel aan, dan bij deze magere en vaak armoedig uitziende vogels. Het voedsel is vrijwel uitsluitend van dierlijke aard en bestaat uit kevers, grote sprinkhanen, kakkerlakken, wespen, grote cicaden, rupsen, vliegen, wantsen, mieren, grote en kleine spinnen, maar ook uit

hagedissen (meer dan 30%) en vruchten (minder dan 10%). De gevangen hagedissen zijn vaak te groot om in eens te worden verzwolgen, zodat de staartjes soms 5–10 cm uit de snavel steken, terwijl op de bodem van de maag de kop bezig is om verteerd te worden en daardoor plaats te maken voor de rest van het lichaam. — Hoewel de Chuchubi pretu een soort koekoek is, verzorgt hij zijn eigen nestbouw en bebroedt zijn eigen eieren. Meer nog: verscheidene paartjes bouwen tezamen één nest, leggen daarin hun eieren en bebroeden deze om beurten. Het is niet bekend hoe groot de broedgezelschappen op de Nederlandse Antillen kunnen zijn; meer dan twee paren schijnen nog niet bij één nest te zijn waargenomen.

Geelsnavelkoekoek (*Coccyzus americanus*) — Aruba, Curaçao, Bonaire.

Een broedvogel uit Noord Amerika, die in wisselend aantal in voor- en najaar op de eilanden verschijnt en dan gevonden kan worden in tuinen en hofjes, in acacia-vlakten en in de mangroven. Meestal zijn zij eenzaam; soms ziet men groepjes van 2–4 stuks. De vogels, die in het najaar op de doortrek de eilanden aandoen zijn vaak bijzonder uitgeput van het zo juist afgelegde lange traject over de Caraïbische Zee en zijn dan schrikbarend mager. Zij kunnen 50% en meer van hun lichaamsgewicht van gemiddeld ongeveer 60 gram tijdens hun najaarsvlucht hebben ingeboet (zie *W.I. Gids 33*, p. 186)! Niettemin hebben deze vogels van waarlijk „vel over been" in de regel onverwijld een begin gemaakt met het herstel van de verbruikte krachten, waarbij zij geweldige hoeveelheden voedsel weten te verwerken. Het voedsel bestaat uit allerlei soorten grote insecten, zoals kevers, cicaden en rupsen, maar ook uit kleine en middelgrote boomhagedissen. Geluid hoort men van deze vogels op de trek nauwelijks. Zij kunnen géén „koekoek" roepen!

Mangrovekoekoek (*Coccyzus minor*) — Aruba, Curaçao, Bonaire.

Van de levenswijze van deze soort op de Nederlandse Antillen is vrijwel niets bekend. Exemplaren van de ondersoort *Coccyzus minor maynardi* zijn als doortrekker en overwinteraar vastgesteld op Curaçao en op Bonaire. Bovendien werd een exemplaar van de van het vasteland van Zuid Amerika afkomstige ondersoort *Coccyzus minor minor* op Aruba verzameld. Voor zover men kan nagaan zijn deze vogels uitsluitend in de droge cunucu aangetroffen. De maag van een op Curaçao verzameld exemplaar bevatte minstens 80 groene rupsen en een grote groene sprinkhaan, die van een op Bonaire gevangen vogel een groot aantal grote groene sprinkhanen.

Some well-known Birds of the Netherlands Antilles

This paper deals with some well-known birds of the Netherlands Antilles, figured in the annexed coloured plate: Yellow Oriole (*Icterus nigrogularis*), Troupial (*Icterus icterus*), Pearly-eyed Thrasher (*Margarops fuscatus*), Southern Mockingbird (*Mimus gilvus*), Groove-billed Ani (*Crotophaga sulcirostris*), Yellow-billed Cuckoo (*Coccyzus americanus*), Mangrove Cuckoo (*Coccyzus minor*). Both the text and the figure are taken from the book on „The Birds of the Netherlands Antilles" (*De vogels van de Nederlandse Antillen*) — by the author of this article, with figures by H.J. Slijper — which is in course of preparation.

BESPREKINGEN

Mijn aap lacht, roman door ALBERT HELMAN. Amsterdamsche Boek- en Courantmij, 1953, 270 blz. (*f*7.90)

Hoort een aankondiging van deze roman van HELMAN in de West-Indische Gids thuis? Ja en neen.

De aap die lacht is ongetwijfeld in Suriname geboren, en zijn eerste levensfase speelt zich af in vrijheid in de Surinaamse bossen.

Maar wanneer hij gevangen raakt en in de mensen-maatschappij terecht komt ziet hij een samenleving, die niet aan Surinaamse grond gebonden is. Wie provincialisme kent, kleinsteedsheid, koloniale levenshouding ook, kan die hier vinden uitgebeeld. Dit tweede deel, dat de auteur „gelijkheid" noemde, zou even goed het boek der kleine zielen kunnen heten: het kan overal ter wereld spelen. Maar de achtergrond, de couleur locale in letterlijke zin is Surinaams ook hier. Als men dit land gezien heeft, zijn rivieren, polders, huizen, zijn bevolking in de verscheidenheid van al haar groepen, dan ontkomt men niet aan het gebonden zijn aan plaats. Te minder waar HELMAN's meesterschap juist ligt in die kunst van met het woord te schilderen, zodat de lezer steeds het Surinaamse landschap ziet en de suggestie ondergaat dat ook de Surinaamse maatschappij bedoeld wordt. Toch spelen andere elementen mee: Australië, Cayenne, N.S.B. en politieke delinquenten komen de lezer in gedachten bij HELMAN's beeld der mensen tussen wie de aap zijn buitelingen maakt. Het dier ontvlucht tenslotte na veel avonturen, die culmineren in een wilde jacht op hem.

En het derde deel, de broederschap, waarin verteld wordt hoe de aap, met kennis van de mensen nu, zich opwerpt als een leider van zijn soort, is al te zeer geinspireerd op nazidom om het nog Surinaams te noemen. Tenzij men aan wil nemen dat het gehele boek een waarschuwing bevat, een satire is, die bedoelt een spiegel voor te houden.

Als iedere satire is het fantastisch en scherp, soms caricaturaal, en door de mengeling van elementen speelt een humor die vaak wrang is, zelden mild en daardoor net niet sauveert.

Maar boeiend is het wel en knap geschreven qua taal zo goed als qua verhaal. Degeen die Suriname kent of er belang in stelt mag niet aan HELMAN's aap voorbijgaan. J.F.K.

Salvador de Sá and the struggle for Brazil and Angola 1602–1686, door C. R. BOXER. University of London, The Athlone Press, 1952, 444 pp., ill., maps. (35 sh.)

De tentoonstelling „Maurits de Braziliaan", in het voorjaar 1953 in het Mauritshuis gehouden, mag een ogenblik de aandacht van een aan-

tal Hollanders op Brazilië hebben gevestigd, voor ons land geldt waarschijnlijk evenzeer wat BOXER in zijn voorwoord zegt „English ignorance of Brazilian history can only be described as abysmal".

Het is daarom des te meer te betreuren dat de bibliografie in de tentoonstellingscatalogus, bedoeld als wegwijzer voor de bezoeker die wat meer van Maurits te weten wil komen, niet ook BOXER's boek vermeldt. Men kan hiertegen aanvoeren dat BOXER's hoofdpersoon een Portugees is en dat hij de Hollanders in Brazilië — uiteraard — niet centraal stelt. Doch wie op de tentoonstelling de beide portretten van ECKHOUT heeft gezien en in de catalogus (nrs 41 en 42) de beschrijving „Congo-neger, in Europese dracht...." zal met vreugde bij BOXER niet alleen de reproductie aantreffen van een der zelfde schilderijen maar, belangrijker, de verklaring dat dit iemand voorstelt uit het gevolg van een afgezant van een Congolese vorst, die, tijdens de Nederlandse bezetting van Luanda (Angola), in een oorlogje met een andere Congovorst de bemiddeling van JOHAN MAURITS in Recife inriep (p. 275) [1].

Dit is slechts een voorbeeld uit vele om aan te tonen hoezeer BOXER's geschiedenis van Brazilië in de 17de eeuw de achtergrond tekent waartegen wij èn de Hollandse episode èn de latere ontwikkeling van dit land moeten zien.

Want BOXER geeft veel meer dan een biografie van SALVADOR CORREIA DE SÁ wiens leven vrijwel met de 17de eeuw samenvalt. De auteur is er ongetwijfeld in geslaagd „the dangers of the Life and Times method of historical writing" te vermijden en een beeld te geven van de gehele periode met alle op elkaar inwerkende invloeden van de Portugese, Spaanse, Franse, Engelse en Hollandse politiek plus het effect daarvan op Brazilië's positie. Zijn ongelofelijke belezenheid en eruditie, zijn talenkennis en zijn deskundigheid in de meeste gebieden waarheen de Europeanen van de 16de, 17de en 18de eeuw de steven hebben gericht, maken dat professor BOXER ook voor Brazilië vrijwel alle bestaande bronnen kon raadplegen en.... de waarde ervan tegen elkaar afwegen.

Zo kunnen Hollanders hem dankbaar zijn voor een zuiverder inzicht in tot nu toe questieuze punten als de verovering ēn herovering van Bahia in 1624–1625 (waarbij voor velen onzer PIET HEIN in een ander licht komt te staan dan alleen als held van de zilvervloóóóót) en die van Luanda 1641–1648; de Engelsen voor een duidelijke uiteenzetting van de voordelen aan *beide* zijden van het huwelijk van KAREL II met CATHARINA VAN BRAGANZA, o.a. door de clausule betreffende een Engelse vloot voor de Portugese kust, die een inval van Spanje over zee verhinderde; en tenslotte Portugal en Brazilië beide voor een uitstekend portret van een hunner grote zonen.

SALVADOR CORREIA DE SÁ E BENAVIDES, een bekwaam lid van wat een Portugees schrijver de dynastie der SÁ's heeft genoemd, achterneef, kleinzoon en zoon van gouverneurs in Brazilië, was zelf driemaal in zijn lange leven gouverneur van Rio de Janeiro (BOXER geeft een lijst der gouverneurs 1565–1665, die ook vele andere leden van de clan omvat).

Hij vocht tegen de Indianen, maakte een tocht van San Paulo over land naar Paraguay (Asunción), verder naar het Westen en de Peruaanse

[1]) Zie ook TH. THOMSEN, *Albert Eckhout, ein Niederländischer Mahler und sein Gönner Moritz der Brasilianer*, Kopenhagen 1938.

hooglanden (de mijnen van Potosi), trouwde met een rijke Spaanse weduwe, die uitgebreid landbezit in Tucuman mee ten huwelijk bracht; hij was ook zelf eigenaar van suikerplantages in de zuidelijke provincies van Brazilië en dus groot slavenhouder, daarnaast scheepsbouwer, admiraal, generaal, gouverneur en lid van de koloniale raad en andere colleges van staat in Portugal. Kortom, een boeiende, hoewel niet altijd sympathieke figuur met enorme ambities en een vooruitziende blik.

Het is geen wonder dat BOXER hem gekozen heeft om als centrale figuur te dienen voor zijn portret van een eeuw. Alle aspecten van het koloniale leven waarin SALVADOR een rol speelde, worden door BOXER uitvoerig getekend. Niet alleen de werking en samenstelling van de hoge colleges in Portugal en Brazilië, de interdependentie van Brazilië en Angola („without Negroes there is no Pernambuco and without Angola there are no Negroes"), de slavenhandel in Afrika en overzee, de economie van de suiker, het zoeken naar vermeende mijnen en het exploiteren van bestaande, dit alles wordt ons door BOXER duidelijk gemaakt, evengoed als de positie van de vrouwen in Brazilië en de Spaanse koloniën, de missie van de Jezuieten en hun strijd ter „bescherming" van de Indianen, de bevrijding van Portugal in 1640 en de voortdurende oorlogen daarna, de regering van DOM JOÃO IV, de opstand in Rio tegen het autocratische bewind van de SÁ's, de paleisrevolutie in Lissabon in de troonstrijd tussen de opvolger DOM AFFONSO en zijn broer DOM PEDRO; overal is SALVADOR bij en vertelt BOXER ons het hoe en waarom.

Is het omdat zijn bewegelijke geest ons meevoert en BOXER met een hoffelijk gebaar ons uit duizend bronnen iets te proeven aanbiedt, of omdat SALVADOR zevenentwintig keer de evenaar passeert en aan beide zijden van die lijn evenmin stil zit, dat wij het gevoel hebben mobiliteit bepaald niet een privilege van de twintigste eeuw te kunnen noemen? Of komt hier de subjectieve suggestie van de overigens zeer objectieve historicus om de hoek kijken?

Hoe dit zij, voor degenen onzer die haast hebben, kan men van BOXER's Braziliaanse geschiedenis zeggen dat zij vele andere boeken overbodig maakt en voor iemand die nog wat leren wil is zij een aansporing daartoe en een uiterst secure wegwijzer naar de fundamenten van het huidige Brazilië. Men zou dit boek in handen van alle emigranten -in-spe wensen, maar dit is zeker een onvervulbare illusie [1]).

J.F.K.

---

[1]) Meer kans hierop heeft een aardig boekje, speciaal voor Nederlandse emigranten geschreven: HÉLIO A. SCARABÔTOLO, *Beknopte geschiedenis van de Braziliaanse letterkunde*, vertaald door Dr Mr H. HOUWENS POST, Amsterdam 1952. Hierin is ook te vinden een korte aanduiding van de Nederlandse werken over Brazilië uit de 17de en 18de eeuw, bronnen door BOXER intensief gebruikt.

Zie voor een uitvoerige opgave, behalve BOXER's bibliografie in het hierboven besproken boek, JOSÉ HONORIO RODRIGUES, *Historiografia e bibliografia do dominio holandês no Brasil*, Rio de Janeiro, 1949.

BIBLIOGRAFIE

Number	Volume	Year	Separate publ. page	Articles page
1	28	1947	319–320	
2			349–351	351–352
3				380–384
4	29	1948	27–32	
5			96	94–96
6			160	
7			188–189	189–192
8			253–255	252–253, 255–256
9				288
10			317–320	
11	30	1949	156–160	
12			377–384	
13	31	1950	59–64	
14				111–128
15				249–256
16	32	1951	55–64	
17	33	1952	140–152	
18				251–268

Continued from *W. I. Gids 33*, p. 140–152. – An English translation of the title is often added to those items which are of more than local interest. – Publications not seen by the author of this bibliography are indicated with an asterisk: *

Algemene voorlichting over de Nederlandse Antillen. Voorlichtingsinstituut voor het Welvaartsplan Nederlandse Antillen, Amsterdam, Mededeling No. 7, Mei 1953, 64 pp. mimeogr., fig.

General information on the Neth. Antilles.

Almanaque de Curaçao para el año de 1953. Ed. 34. Compilación de W. M. Hoyer. (Curaçao).

Amigoe di Curaçao 70, 1 Mei 1953, *8712*. Dagblad voor de Nederlandse Antillen. New editor: A. G. Jansen (formerly Ad. Versney). New directors J. F. L. Stolwijk and J. A. M. Hart. N.V. Paulus-Drukkerij, Willemstad, Curaçao.

Antilliaantjes. N.V. Hollandsche Boekhandel, Curaçao, 1952. 10 photogr. by Father Brenneker O.P.*

Aruba. Netherlands West Indies. (The Aruba Tourist Commission Oranjestad, 1951), folder, 25 figg., partly coloured, map.

Aruba road Map. Lago Oil & Transport Co., Ltd., Esso Touring Service, New York, (1952). Folder, maps of Aruba, Oranjestad, San Nicolas.

Aruba Times. Year 1, 1950. Edited by FRANK ZIELINSKI Jr. and published at Tipografia Excelsior S. A. Office: Oranjestad, (Aruba). Printed at N.V. Paulus-Drukkerij. – No. *49*, 4 Oct., 4 pp., ill.

Aspects of housing in the Caribbean. Car. Comm. Central Secr., 1951, xii + 236 pp. offset. Edited by ERIC WILLIAMS.

Housing and health; suggestions for construction; aided self-help; the financial aspect; recent and current developments (Neth. Ant. p. 159–162; Surinam p. 184–185); conclusion; bibliography.

BAKKER, PIET: *Naar „de West".* Colour pictures by WIM BERSSENBRUGGE, A. HUSTINX, K.L.M., K.N.S.M. and A. FISCHER. Douwe Egberts N.V., Joure and Utrecht, 1952, 73 pp., 63 col. phot. and 7 maps.

Berdad. Organo di bataya. (Curaçao), 1951. A. P. NITA editor. No. 2, 30 June 1951, 6 pp. mimeogr.

„Ora berdad ta en marcha, no tin nada pa detené" (Emile Zolá).

BEUKERING, J. A. VAN: *Vraagstukken in verband met de ontwikkeling van minder ontwikkelde landen.* Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van Hoogleraar aan de Landbouwhogeschool te Wageningen op 28 October 1952. Wageningen, 1952, 20 pp.

Surinam not mentioned.

BOLKESTEIN, G. W. & COHEN, L. & EGGINK, H.: *Aardrijkskundig leer- en werkboek voor de middelbare scholen* III, *De Nederlands-Indonesische Unie. 6th ed.* J. B. Wolters, Groningen, Djakarta, 1953, vi + 139 pp., ill. — *Werkbladen* .... ,24 maps, cover with text.

Suriname p. 57–64, fig. 23–28; De Nederlandse Antillen p. 65–70 fig. 29–35. — Map 12.

Bouwkundig Weekblad 68, 51/52, Dec. 1950, p. 793–316, (44) figg.

Dedicated to architecture in the Neth. Antilles (and Surinam); articles by GROOTE & BAKKER.

BRADA O. P., Pater: *Bisdom Coro (1531–1637).* Willemstad, 1953, 43 pp.

BRADA O.P., Pater: *Petrus Donders van Suriname.* Willemstad, 1952, 23 pp.

BRADA O.P., Pater: *Simon Bolivar en wij.* Willemstad, 1952, 61 pp.

BRADA O.P., Pater: *Vincent Spaccapietra. Een pauselijk gezant in West-Indië (1853–1859).* Willemstad, 1952, 28 pp.

BREDEMEYER, A. H. F. & KRUIJT, J. P. & TOSSERAM, B. G. L. M.: *Kern-geografie voor gymnasiaal en middelbaar onderwijs.* Vol. 4B. *Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen. Sociaal-geografisch beschouwd. 5th ed.* W. Versluys, Amsterdam-Djakarta, 1952, 102 pp., ill.

Surinam and Neth. Antilles p. 87–96, fig. 44–47.

BRONS, J. C.: *Het Rijksdeel Suriname.* Volksuniversiteit Bibliotheek, 2e reeks, no. 44. Erven F. Bohn N.V., Haarlem, 1952, (viii) + 214 pp., small map excl.

Condensed monograph on Surinam.

Caribbean statistical digest. Recueil statistique de la Région Caraibe. General series. Prepared in the Research Branch of the Central Secretariat, Caribbean Commission. *First issue*, Sept. 1951, xii + (138) pp.

Demography (14 pp.). — Production of raw materials (38 pp.). — External trade (78 pp.). — Geographic nomenclature of Caribbean territories (8 pp., map).

Conclusies van het Coordinatie-College Nederland – Nederlandsche Antillen, bijeenkomst Mei–Juni 1951. 's-Gravenhage, 1951, (36) pp. The same, *bijeenkomst Juni–Juli 1951*, (33) pp.

CORSINI, Fr. M. ANDREAS & WALTERUS, Fr. M.: *Onder de tropenzon.* Deel *I*. Illustrated by DOUWE NIEUWENHUIS. R.K. Boekhandel „St. Augustinus", Curaçao, 1951, 48 pp., 20 figg.

Cultura y Deportes. Revista gráfica mensual al servicio de la Cultura y el Deporte. Director: ERNESTO NOORDHOF. Redactor: OSWALDO ROMERO. Impreso en el „Tipografia Nacional". May 1951, 24 pp. (not numbered).

Curaçao. Eye Spot, Buy Spot of the Caribbean. The Curaçao Tourist Commission, 1953, 20 pp. 57 phot., partly coloured.

De Arowak. Maandblad uitgegeven door de Oranjedassers Groep II der N.P.V. Afd. Willemstad. *1e* Jrg. 1950.— No. *2* April, 8 pp.

DEBROT, COLA: *De Afwezigen.* J. M. Meulenhoff, Amsterdam, 1952, 30 pp.*

Poetry by Antillean author not dealing with the West Indies.

De Echo. Maandblad van de Vereniging van Handelaren op Aruba. Redactie: MONTE M. MADURO. Uitgave: Aruba Drukkerij, Oranjestad. No. *1*, July 1951, 4 pp.

De Echo. Manifest van Waarheid en Recht. 1e Jaargang, 1950. H. N. Liesdek publ. Printed at Eben Haezer, (Paramaribo). — *1* No. *3*, 1 Sept., 4 pp., fig.

Periodical of the National Surinam Party.

De Goodwill-reis van Z.K.H. de Prins der Nederlanden naar Zuid-Amerika. Hollandsche Bank-Unie, (Amsterdam, 1950), 16 pp.

De grondslagen van een Tienjarenplan voor Suriname. Stichting Plan. bureau Suriname, Paramaribo-Den Haag, 1952, 191 pp. offset, 3 colmaps excl.

De handel in Suriname. Rapport samengesteld door de Stichting voor Industrieel en Economisch Onderzoek te 's-Gravenhage. Stichting Planbureau Suriname, Paramaribo-'s Gravenhage, Aug. 1952, 55 pp. mimeogr.

Commerce in Surinam.

De Katholiek. Jubileum-nummer bij gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het Vicariaat Suriname en de 50ste Jaargang van het Zondagsblad De Katholiek. (Paramaribo), 1952, 16 pp. illustr.

Articles by M. F. ABBENHUIS (portrait of Mgr. J. Grooff on p. 2), C. F. G. GETROUW, ADR. KUIPERS (editor), H. RUYTER.

De Ploeg, Orgaan van de Brutusclub. 1st Year, 1950, (Paramaribo). Monthly paper in 1952. No. *26*, Kerstnummer, Dec. 1952, 24 pp.

Dermatologie der Tropen met inbegrip der tropische exanthematische ziekten. Edited by R. D. G. SIMONS. Scheltema & Holkema's Boekh. en Uitg. Mij N.V., Amsterdam, 1950, xiv + 631 pp., 348 figg.

Dermatology of the Tropics.— Several data refer to the Neth. West Indies.

De Surinaamse Landbouw. 1e Jaargang, 1e Aflevering, Jan./Febr. 1953 40 pp. Publ. by the Dept. of Agriculture; ir N. J. VAN SUCHTELEN editor; printed at N.V. Drukkerij „Eldorado", Paramaribo.

A Journal on Surinam agriculture, published bimonthly.

De Tsjerne. Suriname-numer. Septimber 1952, p. 256–296, 4 figg. excl. Fa. J. Kamminga, Dokkum.

Special number of Frisian periodical, dedicated to Surinam literature; all text translated into the Frisian language. Articles from EDDIE BRUMA, De fuke (p. 276–286), HELLINGA, J. SEDNEY It stribjen fan „Wie eegie sanie" (p. 289–292), and VOORHOEVE; poetry by EDDIE BRUMA, H. EERSEL, J. A. G. KOENDERS and W. RENS.

De Tijd. Surinaams Ochtendblad. F. L. DE ROOY editor; publ. and printed at O. C. MARCUS, Drukkerij „De Tijd", Paramaribo. *1*e Jaargang, Nummer *1*, 26 Aug. 1952, 6 pp., illustr.; nr *2*, 2 Sept., 6 pp. (daily paper).

De Weegschaal. Algemeen onafhankelijk maandblad. Eidted by: C. R. BISWAMITRE, A. N. VAN AMSON and L. B. SITALSING. Publ. by N. O. VARMA; printed by H. v.d. Boomen; Paramaribo. Jaargang *1*, No. *1*, Juli 1953, 8 pp.; *2*, Aug., 8 pp.

De West-Indische Gids 34, 1, Juni 1953, 112 pp., 3 figg. excl.

Emancipation number. Contributions by ABBENHUIS, VAN DIJK, EINAAR, GETROUW, VAN DER LINDE, MENKMAN, SAMSON and VAN WINTER.

(DIJK, H. N. VAN): *Suriname's rijstcultuur wordt bedreigd.* De Nationale Vereniging „Nickerie Vooruit", (Nickerie), (1952), 31 pp.

DIJK, W. VAN & GETROUW, C. G. G.: *Overzicht van de nieuwste geschiedenis. Leerboek bestemd voor het voortgezet en middelbaar onderwijs.* J. B. Wolters, Groningen, 1953, 252 pp., ill.

Echo. Surinaams Weekblad. 1e Jaargang, 1952. F. L. DE ROOY ed., E. Stoutenburg publ. Printed at O. C. Marcus, Paramaribo.— No. *2*, 13 Febr., 4 pp., illustr. — Expired Aug. 1952.

El Puente. Methode Spaans voor L.S. en M.U.L.O. door FRATERS VAN TILBURG. R.K. Boekhandel „St. Augustinus", Curaçao. (Printed at N.V. Haagsche Drukkerij en Uitgevers-Mij, 's-Gravenhage.) *I*, 1951, (vi) + 210 pp., *II*, 1951, (vi) + 220 pp., illustr. by J. LUTZ; *III*, (iv) + 160 pp., 21 full page phot. excl., *IV*, (1953), (iv) + 266 pp., phot., 22 full page phot. excl., illustr. by THEO VAN DELFT JANSZ.

Employee and Community Interests of Lago. Lago Oil & Transport Company, Limited, Aruba, (1952), 27 pp., 3 figg.

Eswin. Economische Stichting West-Indië — Nederland. ***Orgaan*** der Stichting No. *18*, Nov. 1952, vi + 80 pp., 8 figg.
Neth. Antilles p. 1–15; Surinam p. 16–70.
Eswin Orgaan 19, March 1953, iv + 54 pp., 9 figg.
Neth. Antilles p. 8–18; Surinam p. 19–44.
Eswin Orgaan 20, Aug. 1953, vi + 57 pp., 13 figg.
Neth. Antilles p. 8–12; Surinam p. 13–46.
Eswin (*Orgaan 16*), *Supplement*, June 1953, (ii) + (2) pp., large map excl.
Map of gold producing Surinam; text by VAN NES.

Eswin, 's-Gravenhage. *Verslag over het boekjaar 1951*. (1952), 19 pp.
Eswin. *Verslag over het boekjaar 1952*. (1953), 19 pp.

ETHERTON, P. T.: *Haunts of high adventure*. John Long Ltd., London, 200 pp., 39 ill. excl.
Neth. West Indies p. 17–19.

FERMOR, PATRICK LEIGH: *The Travellar's Tree. A journey through the Caribbean Islands*. John Murray, London, 1950; repr. 1951, xi + 403 pp., map and many phot. excl.
Saba p. 227–232; St. Eustatius p. 221–227; St. Martin p. 231–236.

Fisheries in the Caribbean. Car. Comm. Central Secr., Port-of-Spain, 1952, vi + 170 pp. offset. Edited by ERIC WILLIAMS and V. O. ALCALA.
Report of the Fisheries Conference held at Kent House, Trinidad, March 24–28, 1952. Extracts from papers presented to the Conference, p. 75–146.

FORBES, ROSITA: *Islands in the sun. 3rd ed.* Evans Brothers Ltd., London, 1951, 167 pp., illustr. — *1st ed.* 1949; *2nd ed.* 1950.
Curaçao p. 95–101, fig. p. 85, 92, 93, 96.

Gedenkboek Landswatervoorziening in de Nederlandse Antillen 1 Januari 1928 – 1 Januari 1953. Publ. by Landswatervoorzieningsdienst Curaçao; printed at Verenigde Drukkerijen Planeta, Haarlem, 1952, 96 pp., 60 phot., 6 graphs, 4 maps.

Gemeenschap. Reeks geschriften uitgegeven door de Evangelische Broedergemeente in Suriname. Ds. J. M. VAN DER LINDE eindredacteur. Afl. *1*, 16 pp., (1952). – Een woord ter inleiding. C. F. GAANDER: Goden, geesten en mensen in het bosland van Suriname.

Afl. *2*, 24 pp. z.j. (1952). — Woord ten geleide. R. M. SCHMIDT: Strijd tussen Christendom en Animisme. E. M. KOORNDIJK: Een blik in het leven der Bosnegers. H. J. MONSELS: Iets over de Gemeente Botopasi. J. M. v. D. LINDE: De grote ontmoeting van West Afrikaanse religie en Christelijk geloof.

Gemeenschap. Driemaandelijkse tijdschrift voor vragen van Evangelie en samenleving. Uitgegeven door de Evangelische Broedergemeente in Suriname. Eindredacteur Ds. J. M. VAN DER LINDE. Jaargang *I* No. *1* en *2*, 40 pp., April 1953.

Geologie en Mijnbouw. Maandblad van het Koninklijk Nederlandsch Geologisch-Mijnbouwkundig Genootschap. Nieuwe Serie 15e Jaargang, nummer 6, Juni 1953, *Suriname-Nummer*. 260 pp., ill.
Surinam-Number, published by the Royal Netherlands Geological and Mining Society. Contributions by D'AUDRETSCH, BAKKER, BIERLING, BLEYS, BROUWER, COHEN, DE HAAN, LINK, TER MEULEN, DE MUNCK, SELDENRATH, SCHOLS and ZONNEVELD.

Handboek voor employé's van de N. V. Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij en de N.V. Curaçaose Scheepvaart Maatschappij, Printed at N.V. Haagsche Drukkerij, ('s-Gravenhage), (1952), 115 pp., phot., drawings and maps.

HANRATH, J. J.: *Het verkeer in Suriname*. Stichting Planbureau Suriname, 1952, 20 pp., 17 figg., map excl. (Summary) From *Tijdschr. Econ. Soc. Geografie*.

HANRATH, J. J.: *Voorstellen voor de toekomstige verkeersontwikkeling van Suriname*. Deel *2*: *De zeescheepvaart van Suriname*. Stichting Planbureau Suriname, Paramaribo-'s-Gravenhage, Aug. 1952, ii + 45 pp. mimeogr., with 11 annexes on 37 pp.

Sea traffic of Surinam.

HASS, HANS: *Manta. Teufel im Roten Meer*. Verlag Ullstein, Berlin, 180 pp., 2 maps, 77 phot. on 48 pp. excl.

Curaçao only mentioned as island of first Caribbean adventures.

HELMAN, ALBERT (LOU LICHTVELD): *De laaiende stilte*. N.V. Amsterdamsche Boek- en Courantmaatschappij, Amsterdam, 1952, 299 pp.

Novel, with a Surinam background.

HELMAN, ALBERT (LOU LICHTVELD): *Mijn aap lacht*. N.V. Amsterdamsche Boek- en Courantmaatschappij, Amsterdam, 1953, 270 pp.

Novel with a Surinam background.

Here's your Guide to Willemstad. K.L.M., printed in the Netherlands, (1953), folder with col. map of Willemstad, 1 : 5000.

Het Contact, Januari 1953, 16 pp., 19 figg., cover.

Dedicated to MARINUS V. D. MAAREL, Chief of Boy Scouts, Curaçao, 1930–'53.

Hollandsche Bank-Unie N.V. Amsterdam, *Economisch Overzicht, Ned. Antillen 109*, 1950, 4 pp.; *110*, 1951, 4 pp.; *111*, 1951, 4 pp.; *112*, 1952, 6 pp.; *113*, 1952, 5 pp.; *114*, 1953, 6 pp.; *115*, 1953, 4 pp. mimeogr. (English)

Economic reports on Curaçao and Aruba.

Hollandsche Bank-Unie N.V. Jaarverslag over het boekjaar 1951–1952. (Amsterdam), 1952, 210 pp., ill.

Neth. Antilles p. 58–72, 7 figg.

HOLLEMAN, W.: *Mimus, de Chuchubi bekijkt Curaçao*. R.K. Boekhandel „Sint Augustinus", Curaçao, 1952, 128 pp., 28 figg.

Ibero-Amerika. Ein Handbuch. Edited by Dr FRIEDRICH WEHNER. Published by Ibero-Amerikanischer Verein Hamburg-Bremen e.V. Uebersee-Verlag G.m.b.H. Hamburg, 1952, 308 pp. text, 14 maps excl.

Surinam p. 293–294, 289; Neth. Antilles p. 294, 289.

Inlichtingen en onderzoekingen van de Afdeling Tropische Producten in 1951. Meded. Koninklijk Instituut voor de Tropen 98 (Trop. Prod. 38), 1952, 75 pp., 4 figg. (Summaries)

Information and research in 1951 of the Tropical Products Department, of the Royal Tropical Institute, Amsterdam, by A. T. J. BIANCHI, S. A. NIEUWENHUIZEN, C. M. L. SMULDERS and W. SPOON.

Inlichtingen en onderzoekingen van de Afdeling Tropische Producten in 1952. Meded. K. Inst. Tropen 104 (Trop. Prod. 39), 1953, 63 pp., 5 figg. (Summaries)

Information and research in 1952 of the Trop. Products Dept., R. Trop. Inst. Amsterdam, by A. T. J. BIANCHI, H. B. DESSENS, L. G. E. KALSHOVEN, H. J. MÜLLER, S. A. NIEUWENHUIZEN, C. M. L. SMULDERS and W. SPOON.

ISMAEL, J.: *De Indonesische bevolkingsgroep in Suriname*. Amsterdam, 1951, 189 pp.*

The Indonesians in Surinam.

75 Jaar Dep. v. Onderwijs. Uitgegeven door het Departement van Onderwijs en Volksontwikkeling van Suriname. (Paramaribo), 1952, 8 pp., 9 phot., newspaper size.

History of the Dept of Education in the last 75 years. Sept. 1952. Contributions by S. S. FERNANDEZ, H. JONKMAN, J. P. KAULESAR SUKUL, R. A. J. VAN LIER, J. H. STUBENITSKY, and A. WOLFF.

Jaarverslag van de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst van Suriname over het jaar 1950. (Paramaribo, 1951), ii + 101 pp. mimeogr., excluding 10 maps, 4 figures, and table.

Annual report of the Geological and Mining Service of Surinam, for the year 1950, by H. SCHOLS; contributions by F. C. D'AUDRETSCH, C. BLEYS, G. DOEVE, C. VAN KOOTEN, and J. I. S. ZONNEVELD.

Jaarverslag van de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst van Suriname over het jaar 1951. (Paramaribo, 1952), ii + 93 pp. mimeogr., 3 maps excl.

Annual report of the Geol. Min. Service Surinam, for 1951, by H. SCHOLS; contributions by F. C. D'AUDRETSCH, C. BLEYS, J. BRINCK, A. COHEN, G. DOEVE, J. VAN KERSEN, C. VAN KOOTEN, and V. C. DE MUNCK.

KLERK C. ss. R., C. J. M. de: *De immigratie der Hindostanen in Suriname*. Urbi et Orbi, Amsterdam, 1953, (vi) + 247 pp.

Immigration of Hindustani in Surinam.

Koninklijk Instituut voor de Tropen. Twee en veertigste jaarverslag 1952. Amsterdam, (1953), 66 pp., 3 plates excl.

Landen-documentatie ten behoeve van im- en exporteurs, Suriname. Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V., Amsterdam, dd Juli 1951, 12 pp., map. — *De Nederlandse Antillen*, dd Dec. 1952, 19 pp.

LEGÊNE, P. M.: *Suriname, land mijner dromen. 4th rev. ed.* 's-Gravenhage, (1952), 229 pp., ill.

LEMÉE, ALBERT: *Flore de la Guyane française*. Tome II. Imprimerie Commerciale & Administrative, Brest; dep. Libr. Lechevalier, Paris, viii + 398 pp., 2 plates.

Flora of French Guiana, including a part of Surinam, in 3 volumes; vol. 1 published first.

LINDEMAN, J. C.: *The vegetation of the coastal region of Suriname*. Thesis Utrecht 1953, x + 135 pp., 3 figg. and 33 phot. on 17 pp. excl., 3 tables and 2 col. maps excl.

Maandblad voor de handel en nijverheid van Curaçao. 7e Jaargang Nos. 1 en 2 Juli/Augustus 1952. 24 pp. fig. — Formerly *Maandblad voor de handel van Curaçao.*

Miniatuurstad Madurodam Den Haag. Gids. Plattegrond. 28 + ii pp.; map excl.

Mulo-kaleidoscoop, maandblad voor leerlingen van de Hendrikschool. 1e Jrg., 1e nr., Jan. 1952. (Willemstad, Curaçao), printed at Het Witte Boekhuis, Bolsward, Netherlands.

NITA, R. P.: *De sociale wensdromen van het landskind in de gelijke delen van het Nieuwe Koninkrijk.* Willemstad, Curaçao, 1952, 16 pp.*

On labour conditions for the Antillean people as compared with those of the Netherlanders.

Noticiero. Uitgave van de Vereniging van Antilliaanse Studerenden in Nederland. HENK DENNERT ed., Amsterdam. Year 2 nr 2, 13 Nov. 1952, 4 pp. mimeogr.

Ons Vaderland. Algemeen onafhankelijk weekblad voor Suriname. Year *2*, 1953. J. DEFARES & A. KAMPERVEEN ed.: printed at N.V. Drukkerij Eldorado, Paramaribo. No. *1*, 13 Jan., 4 pp., fig. — Year *1*, 1952, printed at „De Tijd".

Orgaan Eswin, see: *Eswin Orgaan.*

Overzicht van de situatie op handelsgebied in Azie, Brits Oost-Afrika, Suriname en de Nederlandse Antillen. Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V., Amsterdam. 1953, II: *Overzicht .... Suriname, de Nederlandsche Antillen en Uruguay.* — *1952, II,* 56 pp., vignets. Surinam p. 48–52; N. Ant. p. 53–55. — *1953, I,* 60 pp., map, figg. Surinam p. 48–51; N. Ant p. 52–54. — *1953, II,* 64 pp., figg. Surinam p. 52–56; N. Ant. p. 57–59.

Planning the future of Surinam. A short introduction to the country and its problems. Published on the occasion of the fifth West-Indian Conference, November 1952, at Kingston, Jamaica. Inform. Office Dept. Education, Paramaribo, in collaboration with the Surinam Planning Bureau. 27 pp., cover, 6 pictures by P. TER LAAG Jr., table and map excl. ($10^1/_2 \times 11$ cm)

PRICE, WILLARD: *Tropic adventure. Rio Grande to Patagonia.* William Heinemann Ltd., London, x + 336 pp., map and many phot. excl.

Saba p. 301; St. Eustatius p. 300.

Programma van de Suriname-dag. Vereniging „Ons Huis", Amsterdam 1953, (16) pp. mimeogr.

27 Sept. with abstracts of lectures by H. VAN BOHEEMEN, A. A. R. CAMERON, CH. H. EERSEL, W. E. HEWITT, J. A. MULDER, G. J. KRUIJER, H. L. SCHÜTZ, J. SEDNEIJ, R. D. SIMONS, R. D. G. PH. SIMONS, E. TH. WAALDIJK.

Rapport van het Werkbureau ter voorbereiding van de administratief-technische maatregelen in verband met de zelfstandigmaking der eilanden. (2 vol.) (Curaçao), (March 1950); I iv + p. 1–264. II i + p. 265–517 mimeogr. By L. KERSTENS, C. J. VAN DEN BRINK and R. VAN HOORN.

I Algemene beschouwingen. II Departementen en Diensten (p. 37–485). III Slotbeschouwingen.

RENS, L. L. E.: *The historical and social background of Surinam's Negro-English*. Thesis Amsterdam 1953, North-Holland Publ. Corp., Amsterdam, viii + 156 pp.

Revista Social y Cultura. Fundador: TH. E. SILLIE. Director-Redactor: JACOBO A. HERNANDEZ. Impressor: Tipografía Americana, (Curaçao). Aña I No. 2, 20 pp., ill.

R.K. Onderwijsblad voor de Nederlandse Antillen. Orgaan van de R.K. Verenigingen voor Onderwijzend personeel Don Bosco en St. Thomas. Ed. by J. J. W. VERSTAPPEN. Drukkerij Scherpenheuvel, (Curaçao). Nummer *1*, Juni 1952, 19 pp.; *2* Aug., 25 pp.; *3* Oct. 17 pp.; *4* Dec., 20 pp — *R.K. Onderwijsblad N. Ant. 2, 1953*, printed at Drukk. Scherpenheuvel and Cur. Courant N.V. *1* March, 24 pp.; *2* May, 44 pp.; *3* Aardrijkskunde nummer, p. 45–80.

Sapo abuzador. Prop. y editor ,,Rancho Sapo'', Curaçao. Aña 1, 1951.- Bisemanario surrealista di interes y yamadonan en general. Drukkerij Curaçaosche Courant N.V., (Willemstad). — No. *4*, 21 April, 12 pp., fig.
Largely in papiamentu, some parts of the text in dutch.

Schakels 61, Dec. 1952, 24 pp. mimeogr.; *63*, Febr. 1953, 24 pp. mim., Uitgave Regeringsvoorlichtingsdienst, Het tienjaren-plan voor Suriname.
Radio speeches on Surinam by L. VAN GEUNS, JOH. J. HANRATH, J. F. KOOLS, L. C. PREY, TH. SELDENRATH, L. J. VROON and W. VAN WARMELO.

SCHOLS, H.: *De ontwikkeling van de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst van Suriname over de jaren 1943 tot en met 1950*. Meded. Geol. Mijnbouwk. Dienst Sur. 6, 1952, p.M. 25 – M 31. From *De Ingenieur 64*.
The Geological and Mining Service of Surinam in the period 1943–1950.

SESSELER, WA. M. & SPOON, W.: *Over het gebruik van wilde salie op de Benedenwindse Eilanden*. Bericht. Trop. Prod. K. Inst. Tropen 237, 1952, p. 49–52. (Summary) From *W.I. Gids 33*.
On the use of Croton flavens in Curaçao, Aruba and Bonaire.

SEYMOUR, A. J.: *Window on The Caribbean*. British Guiana, 1952, 36 pp.
Text of 7 fifteen minutes broadcasts delivered over Radio Demerara from August 31, 1952 to Oct. 12, 1952. Historical and economic bases, religious attitudes and heritage, music and dances, art and architecture, literature, the Caribbean and the World.

Spar. (*Sp*ort op *Ar*uba). (Oranjestad, Aruba). No. *1*, 9 Dec. 1952.
Weekly in papiamentu, english and dutch.

Statistische Mededelingen. Publicatie van het Departement Sociale- en Economische Zaken. (Curaçao). 1e Jrg. nr. 1, Juli 1953, 12 pp., mimeogr.

Stichting voor Culturele Samenwerking (Sticusa) Amsterdam, *Jaarverslag 1952*, Amsterdam 68 pp. offset, (10) figg.
Surinam p. 28–38, 3 figg.; Neth. Antilles p. 39–43, 2 figg.

Sticusa jaarboek 1952. Edited by G. H. VAN DER KOLFF. Stichting voor de Culturele Samenwerking tussen Nederland, Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen, Amsterdam, 1952, 176 pp., 9 fig., 14 full page phot. excl.

Surinam and Neth. Antilles p. 117–172, 8 plates; contributions by DIJKSTRA, FELHOEN KRAAL, VAN DER LINDE, VAN PRAAG and WAALDIJK.

Sticusa jaarboek 1953. Edited by G. H. VAN DER KOLFF. 1953, 191 pp., ill. Surinam and Neth. Antilles p. 131–187; contr. by VAN BOHEEMEN, L. COOMAN DE RUITER, DEBROT and KOOL.

Studies on the fauna of Curaçao and other Caribbean Islands, edited by P. WAGENAAR HUMMELINCK, volume *IV*. Uitgaven Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen, No. 8; Martinus Nijhoff, The Hague, 1953, viii + 153 pp., 31 figg., 17 plates excl.

Original title of this series: Studies on the fauna of Curaçao, Aruba, Bonaire and the Venezuelan Islands. Publication of the Foundation for Scientific Research in Surinam and the Netherlands Antilles, Utrecht. Contributions by BOSCHMA, BURGERS, JONGE POERINK, VAN DER KUYP and WAGENAAR HUMMELINCK.

Surinaams verslag 1949. (2 vol.) I. Tekst van het verslag van Bestuur en Staat van Suriname over het jaar 1948; 96 pp. II. Statistisch jaaroverzicht van Suriname over het jaar 1948. *Surinam report 1948*. Statistical annual of Surinam for the year 1948; 169 pp. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1952.

Surinam. A guide to new possibilities. Inform. Office Dep. Education Paramaribo, Sept. 1952, 24 pp., cover, 14 pictures by RICHARD HARRINGTON and P. TER LAAG Jr. Printed by Eldorado, Paramaribo. ($15^1/_2 \times 12$ cm)

Suriname. Aanbevelingen voor een tienjarenontwikkelingsplan; rapport van een missie, georganiseerd door de International Bank for Reconstruction and Development op verzoek van de Regeringen van Nederland en Suriname. (translation) 's-Gravenhage, 1952, (125) pp.

Suriname en de Nederlandse Antillen in de Verenigde Naties. Verslag van de handelingen der Zesde Algemene Vergadering (November 1951–Februari 1952) terzake van het beëindigen door Nederland van de rapportage over de West-Indische Rijksdelen. Ministerie van Buitenlandse Zaken 28. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's Gravenhage, 1952, 96 pp., 3 maps.

Surinam and the Netherlands Antilles in the United Nations. — Dealing with the cessation of the transmission of information by the Netherlands Government relating to Surinam and the Netherlands Antilles, under art. 73e of the charter. Resolutions and speeches in original, mostly english, language.

Surinam. Recommendations for a ten year Development Program. Report of a mission org. by the Internat. Bank for Reconstruction and Development (Washington, D.C.) at the request of the Goverments of the Netherlands and of Surinam. The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1952, 101 pp., maps.

Systematische inhoudsopgave van de geldende wetgeving voor de Nederlandse Antillen. Supplement 1950–1952. (Curaçao, Jan. 1953), printed at De Curaçaosche Courant, 42 pp.

Technical meeting on cooperatives in the Caribbean (22–27 Jan. 1951, Port-of-Spain). *Report of the meeting.* Food and Agriculture Organisation of the United Nations, Washington, (1951), 24 pp., with 3 annexes on 4 pp.

Telefoongids voor het eiland Curaçao. 2e Herziene uitgave. Drukkerij „De Curaçaosche Courant" N.V. (Willemstad), Juni 1952, 177 + xv pp. — *Aanvullingsblad* No. *2*, 1952, 46 pp. — *Telefoongids* .... 1953, publ. April 1953.

The Caribbean.... a year round vacation paradise. Esso Standard Oil., S.A., colorful Caribbean map (85 × 61 cm) with Caribbean Tourist Association, New York, 16 columns text, 14 pictures.

Neth. Antilles 3 columns, with 2 pictures.

The Netherlands West Indies Islands. Netherl. W. Indies Tourist Committee, New York, 1952, folder, 5 phot.

The promotion of industrial development in the Caribbean, including Report of the Industrial Development Conference held in Puerto Rico, February 11–19, 1952. Caribbean Commission, C. Secr., Port-of-Spain, Trinidad, 1952, viii + 173 pp. mimeogr.

The South American Handbook 1952. Trade & Travel Publications Ltd. London, LX + 782 pp.

Tropical Abstracts. Vol. VIII No. 1, Jan. 15, 1953, 36 pp. Tropical Products' Department, Royal Tropical Institute, Amsterdam. Published fortnightly.

Formerly: *Documentatieblad,* Afd. Trop. Prod., Kon. Inst. v.d. Tropen.

31ste Vacantiecursus voor Geografen. Amsterdam, 29–30 Dec. 1952. Koninklijk Instituut voor de Tropen, (1952), 23 pp., 4 figg.

Abstracts of lectures by G. L. KROL, p. 14–23, on bauxite, and G. J. KRUIJER, p. 11–13, on sociological aspects in the Caribbean.

Vanguardia. Organo di Circulo Patriotico. Redacción: Directiva. Edición segun ocasion presentá. (Amsterdam). No. 1 (Nov. 1952), 2 pp. mimeogr.

VENLO, PAUL VAN (p. VITUS BRENNEKER): *Vis met de vissen.* Hollandsche Boekhandel N.V., Curaçao, printed at Centrale Drukkerij N.V., Nijmegen 1953, 104 pp. (14 × 10½ cm).

Second revised edition of his fish stories, publ. 1947.

Vereniging Surinaams Bedrijfsleven. Verslag over het derde verenigingsjaar 1952. Paramaribo, (1953), 31 pp.

Verslag Nederlandse Antillen 1951. (2 vol.) I. Tekst van het verslag van Bestuur en Staat van de Nederlandse Antillen over het jaar 1950; 154 pp. II. Statistisch jaaroverzicht van de Nederlandse Antillen over het jaar 1950. *Netherlands Antilles report 1951*. Statistical annual of the Netherlands Antilles for the year 1950; 442 pp. Staatsdr. Uitg., 's-Gravenhage, 1952 (vol. I) and 1953 (vol. II).

Verslag van de toestand van het eilandgebied Aruba over 1951. (Oranjestad, Aruba, 1952), xii + 135 pp. mimeogr.

First Aruba report, 1951. — Bestuur p. 1. Personeel p. 8. Bevolking p. 11. Eigendommen p. 14. Financien p. 21. Openbare orde p. 24. Openbare zedelijkheid p. 29. Openbare gezondheid p. 32. Openbare veiligheid p. 53. Verkeer en vervoer p. 55. Economische aangelegenheden p. 79. Arbeid p. 88. Maatschappelijke steun en voorzorg p. 98. Volksontwikkeling en -opvoeding. Erediensten p. 107. Landsverdediging p. 125. Justitie p. 126. Buitenlandse aangelegenheden p. 134. Bijzondere aangelegenheden p. 135.

Verslag van de verrichtingen van het Witgele Kruis 1952. (Curaçao), 47 pp.*

Verslag van het eilandgebied Curaçao 1951 1952. Willemstad, dd. March 1953, printed at De Curaçaosche Courant, 154 pp., map and graph. excl.

First Curaçao report, period March 14th 1951-Dec. 31st 1952. — Bestuur p. 7. Personeel p. 29. Bevolking p. 37. Eigendommen p. 42. Financiën p. 43. Openbare orde p. 50. Openbare veiligheid p. 52. Openbare Gezondheid p. 58. Volkshuisvesting p. 88. Verkeer en vervoer p. 91. Economische aangelegenheden p. 112. Openbare Werken p. 124. Maatschappelijke steun en voorzorg p. 131. Aanhangsel p. 138. Inhoud p. 150.

Volksstem. Algemeen Weekblad. Jaargang 1, 1950. Edited by MAURITS RAMLAKHAN; printed at Eben Haezer, (Paramaribo). — No 3, 29 Juli 4 pp., fig.

WALDO, FRANK: *Birth of a world. Bolivar in terms of his peoples*. London, Victor Gollancz Ltd, 1953, xvi + 432 pp., portrait and 8 maps excl., lose cover with portrait.

Bolivar in Curaçao p. 67–69.

WALTERUS, Fr. M.: *Nos Tera*, deel *I. De Nederlandse Antillen*. Publ. by R.K. Boekhandel ,,St. Augustinus", Curaçao; printed at N.V. Haagsche Drukkerij, The Hague, 1952, 100 pp., 118 phot., maps, drawings. — *Werkschrift bij Nos Tera I*, 16 pp. with 29 maps. ,,St. Augustinus", Curaçao, 1952. — Second edition of *Nos Tera I*, 1953.

WAUGH, ALEC: *The sunlit Caribbean*. Evans Brothers Ltd., London, 1948, 127 pp., map and many phot. excl.

St. Martin p. 121.

WESTERMANN, J. H.: *Conservation in the Caribbean. A review of literature on the destruction and conservation of renewable natural resources in the Caribbean area, with reference to the population problem*. Publ. Found.

Sci. Research Surinam Neth. Antilles (Uitgaven Natuurwet. Studiekr. Sur. N. Ant.) No. 7, 1952, 121 pp.

WESTERMANN, J. H.: *Nature preservation in the Caribbean*. International Union for the Protection of Nature; Third General Assembly, Caracas 3–9 Sept. 1952, Technical Session; 52 pp. mimeogr. — *Preservación de la naturaleza en las Islas Caribes*, 55 pp. mimeogr.

West Indian Conference, Fifth Session 1952. Car. Comm. Centr. Secr., (Port-of-Spain, Trinidad), 1952, iv + 131 pp.

WIERSINGA, H. A.: *Suriname zoals ik het zag. 2nd ed.* J. N. Voorhoeve, Den Haag, (1952), 48 pp.

WILLIAMS, GERTRUDE: *The economics of everyday life in the West Indies*. Caribbean Affairs. Extra-Mural Dept. Univ. College W.I. (Jamaica), 1953, 52 pp.

ZONNEVELD, J. I. S.: *Luchtfoto-geografie in Suriname*. Publ. Centr. Bur. Luchtkaart. Sur. 8, 1952, p. 35–48, fig., 7 phot. on 5 pp. excl. (Summary) From *W.I. Gids 33*.,
Aerial photography and geography in Surinam.

ZONNEVELD, J. I. S.: *Watervallen in Suriname*. Publ. Centr. Bur. Luchtkaart. Sur. 9, 1952, p. 499–506, 4 figg., 8 phot. on 4 pp. excl. (Summary) From *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 69*.
Waterfalls in Surinam.

